

ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΡΡΑ
ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

ΑΝΙΧΝΕΥΟΝΤΑΣ
ΤΗΝ
ΑΛΒΑΝΙΑ

ΑΘΗΝΑ 1980

26/2

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΡΡΑ
ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

ΑΝΙΧΝΕΥΟΝΤΑΣ

ΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

Άλβανίδες στο χορό

ΑΘΗΝΑ 1980

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΓΥΜΝΑΣΙΑ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Κόνιτσα 2000

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΡΡΑ

ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 55954
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 10/9/2014
ΤΑΞΗ, ΑΡΙΘΜ.

ΑΝΙΧΝΕΥΟΝΤΑΣ

ΤΗΝ

ΑΛΒΑΝΙΑ

• ΣΥΛΛΟΓΗ •
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΝΙΚΟΣ Α. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Τεχνοκριτικός - Ποιητής

Πρόεδρος

Ένωσης Έλλήνων Λογοτεχνών

ΑΘΗΝΑ 1980

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΔΡΟΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ

ΚΟΝΙΤΣΑ

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

1. Τό μεγάλο φέμμα 1976
2. Σκόρπια Στάχια 1977
(α' βραβείο τῆς Ἑνώσης Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν)

3. Τό Χρονικό τοῦ Αἰγαίου
4. Ἀνιχνεύοντας τήν Ἀλβανία

ΕΤΟΙΜΑ ΓΙΑ ΕΚΔΟΣΗ

- Ὁ ποιητής καί ὁ ρόλος του στήν κοινωνία
- Οἱ Μυστήριοι τῶν Μυστηρίων (ποιήματα)
- Σκίτσα τῆς ἐποχῆς (ποιήματα)
- Χαιρετισμοί (ποιήματα)
- Διηγήματα
- Σειρά δημοσιευμένων ἄρθρων.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΑΡΡΑΣ

Παναγῆ Τσαλδάρη 23

ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ - ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

ΤΗΛ.: 0665 - 23365

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρνει την υπογραφή του Συγγραφέα

Α. Τζέρρας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Στήν συναδέλφωση καί εἰρηγική συνύπαρξη
τῶν Βαλκανικῶν Λαῶν.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΑΡΡΑΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό βιβλίο πού κρατᾶς στά χέρια σου ἀγαπητέ μου ἀναγνώστη, μή τό νομίσεις ἱστορικό, οὔτε ἀκόμα, διήγημα, μυθιστόρημα, ἢ ταξιδιωτικό ἀφήγημα.

Τό βιβλίο αὐτό εἶναι ἡ ὑπεύθυνη περιγραφή μιᾶς ζωντανῆς πραγματικότητας τήν ὁποίαν ἔζησα τίς 15 μέρες πού φιλοξενήθηκα στήν Ἄλβανία καί τήν ὁποίαν θά σοῦ ἐκθέσω μέ λεπτομέρεια στίς σελίδες του.

Ἡ θέση πάντα ἐνός φιλοξενούμενου, εἶναι βέβαια προνομιακή ἀλλά ἔχει καί ὠρισμένες δεσμεύσεις.

Οἱ δεσμεύσεις αὐτές πηγάζουν ἀπό τούς ἀγραφούς νόμους τῆς φιλοξενίας, τούς ὁποίους κανόνες κοινωνικῆς ἀγωγῆς δέν τοῦ ἐπιτρέπουν νά τούς παραβιάσει. Ὄταν δέ ἡ φιλοξενία, προέρχεται ἀπό χώρα, πού ἀνοίγει τίς πόρτες τῆς μονάχα σέ φίλους, ὁ σεβασμός τῶν νόμων αὐτῶν γίνεται ἀκόμα πιό ἐπιτακτικός.

Στό διάστημα πού ἤμουν ἐκεῖ, ἀπαλλαγμένος ἀπό προλήψεις καί προκαταλήψεις, συμπάθειες καί ἀντιπάθειες, μέ συνέπεια καί εὐθύνη, προσπάθησα κάνοντας βουτιές, ὅσο μπορούσα πιό κάτω ἀπό τήν ἐπιφάνειά της νά δω, νά μάθω, νά διαπιστώσω καί νά θγάλω τά σωστά συμπεράσματα γιά τήν ἀνεξερεύνητη αὐτή χώρα, τή μικρή γειτόνισσά μας ἡ ὁποία εἶχε καταστήσει αἶνιγμα.

Φυσικά δέν μπορῶ νά ἰσχυριστῶ ὅτι οἱ 15 μέρες μου ἦταν ἀρκετές γιά τό σκοπό αὐτό. Ἄλλά μπορῶ νά ἰσχυριστῶ ὅτι στίς 15 μέρες, πού ἀνίχνευα σ' αὐτή, τά ὅσα εἶδα, τά ὅσα ἄκουσα, τά ὅσα διαπίστωσα, ἦταν τόσα πολλά πού νά εἶμαι σέ θέση νά δώσω μέ τό βιβλίο μου αὐτό μιᾶ γενική καί γιομάτη σαφήνεια εἰκόνα τῆς σημερινῆς Ἄλβανίας.

Αὐτά πού θά διαβάσεις δέν εἶναι προϊόντα μιᾶς φανταστικῆς συναισθηματικῆς περιγραφῆς ἀλλά προϊόντα μιᾶς ὑπεύθυνης καί μέ συνέπεια διαπίστωσης, ἡ ὁποία στά ἀντικειμενικά της τουλάχιστον, κριτήρια καί δεδομένα, δέν δέχεται ἀντιρρήσεις.

Ἡ εὐθύνη πού βαραίνει τόν συγγραφέα στήν κάθε πνευματική του ἐργασία, εἶναι μεγάλη καί ἡ εὐθύνη αὐτή γίνεται ἀκόμη μεγαλύτερη ὅταν τό ἀντικείμενο αὐτῆς ἔχει τήν ἰδιάζουσα μορφή τῆς Ἀλβανίας, ἡ ὁποία πρὶν 10 χρόνια ἦταν ἀπροσπέλαστη καί σκεπασμένη μέ τόν πέπλο τοῦ μυστηρίου.

Μέ τήν αἴσθησι λαιπόν τῆς εὐθύνης αὐτῆς, ἔρχομαι μέ τό βιβλίο μου αὐτό νά σοῦ ξεδιπλώσω μιά - μιά ὅσες πτυχές της μπόρεσα νά δῶ καί νά σεργιανίσω σ' αὐτήν, διγοντάς σου μ' αὐτά πού εἶδα, μ' αὐτά πού ἄκουσα, μ' αὐτά πού μοῦ εἶπαν καί μ' αὐτά πού διαπίστωσα, τήν εἰκόνα μιᾶς ἀναντίρητης πραγματικότητας.

Ὁ κάθε συγγραφέας, ἔχει μιά σκοπιὰ δική του, πού θεάζεται πρόσωπα καί πράγματα, γεγονότα καί καταστάσεις καί προσπαθεῖ νά ἀνεβάσει καί τόν ἀναγνώστη σαυτήν, γιά νά τοῦ δώσει τήν δυνατότητα, νά τόν παρακολουθήσει μέ ἀνεση μέχρι τό τέλος.

Γιά νά τό πετύχω αὐτό, ἔκανα μιά εἰσαγωγή, μέ στοιχεῖα παρμένα ἀπό τήν ἱστορία τῆς Ἀλβανίας μέχρι τό 1945 καί ἀπό προσωπικές γνώσεις καί ἐμπειρίες.

Τά στοιχεῖα αὐτά, ἀντικειμενικά ἀξιολογημένα, σύμφωνα μέ τήν κατάστασι καί μέ τό πνεῦμα τῆς ψυχολογίας καί τῆς ψυχολογίας τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ, ἐλπίζω ὅτι θά σέ βοηθήσουν, ν' ἀνέβεις στήν σκοπιὰ μου, ἀπ' τήν ὁποία καί θά μπορέσεις νά μέ παρακολουθήσεις ἀνετα στήν πορεία μου αὐτήν.

Τότε πιστεύω ἀγαπητέ μου ἀναγνώστη ὅτι μέ ἀντικειμενικά καί σύ κριτήρια, θά κάνεις τίς διαπιστώσεις σου θά βγάλεις καί τά σωστά σου συμπεράσματα γιά τήν ἔρευνά μου αὐτή. Σ' εὐχαριστῶ γιά τόν κόπο σου νά μέ διαβάσεις.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΑΡΡΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Ἀλβανία εἶναι μιά χώρα μέ ξεχωριστή ἰδιομορφία μέσα στό χῶρο τῶν Βαλκανίων καί συγκριτικά μέ τούς γείτονές της παρουσιάζει μιά ἀντινομία τραγική γιά τήν ἱστορία καί τό λαό της.

Στήν ἱστορία τῶν Βαλκανικῶν λαῶν παρουσιάζεται σάν λαός πού τίς ρίζες του τῆς ἔχει ἀπό τούς Ἰλλυρίους, στό Βαλκανικό ὅμως χῶρο παρουσιάζεται σάν ἀνεξάρτητο κράτος τό 1913 καί μόλις τό 1921 ἀναγνωρίζεται σάν αὐτοδύναμο.

Στό μακράϊωνα αὐτό διάστημα ὁ λαός της ἀγωνίζονταν νά ἀποκτήσει ἐθνική ἀνεξαρτησία, ἐθνική ὑπόσταση, νά γίνει ἀνεξάρτητο Κράτος.

Οἱ κατακτητές διαδέχονταν ὁ ἓνας τό ἄλλο. Ἡ ἰδέα τῆς ἀνεξαρτησίας τόν ἔκαιγε καί ἀπό γενιά σέ γενιά τόν ἔσπρωχνε σάν ἀδυσώπητη μοῖρα σέ σκληρούς καί πεισματικούς ἀγῶνες. Ἡ παληκαριά καί ἡ ἀντρειωσύνη του γενήματα τοῦ πόθου πού φύντωνε μέσα του, κληρονομόνταν καί ἔβαζαν τή σφραγίδα τους, στή κάθε του πάλη. Ἡ ἐλπίδα ριζωμένη κι αὐτή βαθειά στήν καρδιά του, τοῦ δυνάμωνε τήν ἐπιμονή καί τή θέλησή του.

Τό πνεῦμα αὐτό ἔφτασε στό ἀποκορύφωμά του, κατά τίς μεσαῖες δεκαετίες τοῦ 19 αἰῶνα μέ τούς ἀγῶνες τοῦ Σκερντέμπεη (Γιώργη Καστριώτη).

Ὁ Σκερντέμπεης, ἦταν καί ἔμεινε γιά τήν Ἀλβανία ὁ γνήσιος ἐκφραστής τῶν πόθων της, ὁ φλογερός πατριώτης πού ξεσήκωσε καί συσπείρωσε γύρω του τόν μικρό σέ πληθυσμό λαό του, ὁ λαϊκός ἡγέτης πού ἐμψύχωσε καί ὀδήγησε τό λαό αὐτό, πολεμώντας μ' αὐτόν καί γιά αὐτόν ἐναν-

τια στή μεγαλύτερη δύναμη τῆς Νοτιανατολικῆς Εὐρώπης τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία.

Στοὺς εἰκοσιπεντάχρονους περίπου ἀγῶνες του ἐκεῖνο πού ἔχει διαίτερη σημασία, εἶναι ὅτι ἀπόδειξε μέ τὴν δράση του, πῶς ὅταν οἱ λαοὶ βρίσκουν ἡγέτες, μπορεῖ νά μεγαλουργήσουν ὅσο μικροὶ καί ἂν εἶναι.

Δικαιωματικά ἡ ἱστορία τῆς Ἀλβανίας τὸν ἔχει κατατάξει στίς φωτεινές φυσιογνωμίες τῶν ἐθνικοαπελευθερωτικῶν τῆς ἀγῶνων καί τὸν ἔχει ἀνακηρύξει Ἐθνικόν Ἅρωα.

Οἱ διάδοχοί του ὅσο καί νά προσπάθησαν νά τὸν ἀναπληρώσουν ἐπάξια στάθηκαν κάτω ἀπὸ τὴν πίεση μιᾶς σκληρῆς πραγματικότητος, ἀδύναμοι γι' αὐτόν. Οἱ συνεχεῖς ἤττες ἔφεραν τὴν κόπωση, τὴν ἀτονία, τὸ συμβιβασμό, τὴ μίζερια, τὴν κακομοιριά, μέ ἀπρότελεσμα γιὰ ἓνα μεγάλο χρονικό διάστημα νά βουτηχτεῖ ὁ λαός τῆς στό σκοτάδι τῆς πύο καθυστερημένης φεουδαρχικῆς κοινωνίας πού γνόρισε ποτέ ἡ Ἀλβανία.

Οἱ ἐλπίδες ὅμως τῶν λαῶν δὲν σβύνουν. Μέσα ἀπὸ τὴν καθυστέρηση καί καταπίεση πού ζοῦσε, ξύπνησαν μέσα του καινούργοι πόθοι. Ξεπήδησαν καινούργοι ἀγῶνες, πού τὴ φορά ὅμως αὐτὴ ἔφτασαν στὴν ὑλοποίησή τους.

Τό 1913 ἀνάμεσα ἀπὸ τίς φλόγες τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου ἀνακηρύχθηκε μόνη τῆς σέ ἀνεξάρτητο Κράτος.

Ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος τὴ βρῆκε νά ἀγωνίζεται γιὰ τὴν διατήρηση τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῆς.

Οἱ μεγάλες δυνάμεις παζαρεύοντας ὅπως πάντα τίς τύχες τῶν μικρῶν, μέσα ἀπὸ μιὰ σειρά πιέσεων ἐκβιασμῶν, ὑποσχέσεων καί ἀπειλῶν καί γιὰ νά πετύχει καί ἡ κάθε μιὰ τὸ παιχνίδι τῆς, τὴν κράτησαν σέ ἀβεβαιότητα μέχρι τὴ λήξη του. Ἀλλά καί μετὰ τὴν λήξη του ἡ σύγκρουση τῶν συμφερόντων τους τοὺς ἔκανε διστακτικούς. Καί μόλις τό 1921 τὴν ἀναγνώρισαν, τίς χάραξαν καί τὰ σύνορα στό χάρτη.

Ἀλλά μέ τό πνεῦμα πού ἀπονέμεται πάντα ἡ «Δικαιοσύνη τῶν Μεγάλων» τίς ἔδωσαν πρὸς τὰ νότια σύνορά τῆς

τήν Ἑλληνική Βόρειο Ἡπειρο, πού τό 1914 εἶχε ἀνακηρυχθεῖ σέ αὐτόνομο Κράτος καί εἶχε καταληφθεῖ μέχρι τό 1916 ἀπό τῆς Ἑλληνικές δυνάμεις, τίς πῆραν ὅμως ἕνα μεγάλο τμήμα καί τό ἔδωσαν στήν Γιουκοσλαυῖα δημιουργώντας ἔτσι καί μέ τούς δύο γείτονές της μειονοτικό ζήτημα πού κρατάει σέ ψυχρότητα τίς σχέσεις της ἐδώ καί 60 χρόνια περίπου.

Πάντως γεγονός ἦταν ἕνα, ὅτι μετά ἀπό πολλούς μακραίωνους αἱματηρούς ἀγῶνες καί θυσίες, οἱ ἐλπίδες καί οἱ πόθοι τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ πραγματοποιήθηκαν. Ἡ Ἀλβανία ἔγινε ἀνεξάρτητο Κράτος.

Ἡ μακραίωνη ὑποδούλωση εἶχε φέρει ἐξαθλίωση, μιζέρια, ἀμορφωσιά, ἀθλιότητα. Εἶχε δημιουργήσει κοινωνικά προβλήματα.

Ὁ λαός πρωτεργάτης πάντα σέ κάθε μορφή ἀγῶνα περίμενε μαζί μέ τήν Ἐθνική του ἀνεξαρτησία καί κάποια κοινωνική ἀλλαγή, κάποια κοινωνική Δικαιοσύνη, κάποια καλλιτέρευση τῆς ζωῆς του.

Αὐτά ὅμως ἦταν μοιραῖο, νά μείνουν μόνο ὄνειρα, γιά τόν Ἀλβανικό λαό.

Στήν πρώτη προσπάθεια γιά κοινωνικές μεταρρυθμίσεις οἱ ἐκμεταλλεύτριες δυνάμεις ἀνάτρεψαν τήν Δημοκρατική Κυβέρνηση τῆς χώρας καί στήριξαν τόν Ἀχμέτ Ζώγου, ἕναν φιλόδοξο νεαρό Μπαϊραχτάρη, πού εἶχε μεγάλες ιδέες γιά τόν εαυτό του.

Ὁ Ἀχμέτ Ζώγου ξεκινώντας ἀπό ἀντιπρόσωπος μιᾶς περιοχῆς καί στηριζόμενος σέ ἕναν μισθοφορικό στρατό κατόρθωσε σιγά-σιγά καί μεθοδευμένα νά περιβληθεῖ ὅλα τά ἀξιώματα καί στό τέλος νά ἀνακηρυχθεῖ καί Βασιλιάς τῆς Ἀλβανίας.

Γιά νά φθάσει ὅμως ἐκεῖ καί γιά νά κρατηθεῖ, ἔπρεπε νά κάνει καί τίς ἀπαραίτητες παραχωρήσεις, οἱ ὁποῖες καί ἔγιναν, ἀλλά ὅπως πάντα σέ βάρος τοῦ λαοῦ.

Ἀφοῦ φόρεσε τό στέμμα δημιούργησε Πραιτωριανό Στρατό, ἀνάλογο περιβάλλον καί γιά νά ἀποκτήσει τήν ἐξω-

τερική υποστήριξη, υποδούλωσε και οικονομικά την Ἀλβανία στην Ἰταλία και σέ ἄλλα ξένα συμφέροντα.

Ὁ λαός τῆς Ἀλβανίας ξεγελάστηκε γιά μιὰ φορά ἀκόμα. Ἐκτός ἀπό μερικές ἀσήμαντες παραχωρήσεις, ἔμεινε στήν ἴδια σχεδόν κατάσταση. Ἡ μικρή Βιομηχανική προσπάθεια πού ἔγινε ἔκανε ὀξύτερα τά προβλήματα τῆς. Ἡ ἐκμετάλλευση τῶν ἐργατῶν, πιο φανερό πιά, συνεχίζονταν. Ὁ ὀρυκτός πλοῦτος και οἱ πλουτοπαραγωγικές πηγές τῆς χώρας δόθηκαν γιά ἐκμετάλλευση σέ ξένα συμφέροντα. Ἡ παιδεία και ἡ Ὑγεία σχεδόν στά ἴδια. Ἡ τρομοκρατία και ἡ καταπίεση μεγάλες.

Ἄρχισαν οἱ ἀντιδράσεις τοῦ λαοῦ. Στό ἐξωτερικό διοργανώθηκαν οἱ πρῶτες ἀντικαθεστωτικές ὀργανώσεις, οἱ ὁποῖες ὅμως ἔχασαν γρήγορα τή συνοχή και τή δυναμικότητα δράσης.

Στό ἐσωτερικό οἱ πολιτικές δυνάμεις ἄρχισαν νά διοργανώνουν και αὐτές τήν ἀπίσπισή τους. Οἱ κομμουνιστές δημιούργησαν τούς πρῶτους πυρήνες γιά τήν ὀργάνωση τῆς ἐργατικῆς τάξης. Παράλληλα και χωρίς υπεύθυνη καθοδήγηση ἔβαλαν σάν σκοπό τή δημιουργία ἑνός Λαϊκοῦ Μετώπου ἐνάντια τῆς Διχτατορίας Ζώγου μέ τήν συνένωση ὅλων τῶν ἀντικαθεστωτικῶν δυνάμεων γιά μιὰ δυναμικότερη δράση.

Φυσικά αὐτό γιά πολλούς και διάφορους λόγους δέν στάθηκε δυνατό νά τό πραγματοποιήσουν. Ἐκεῖνο ὅμως πού κατόρθωσαν ἦταν, ὅτι στίς παραμονές τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου ἔβαλαν τά θεμέλια ἑνός κινήματος, πού ὅπως ἀποδείχθηκε γιά τά ἀμέσως ἐπόμενα χρόνια, ἔγινε ὁ ἀποφασιστικός παράγοντας, πού σφράγισε τό μέλλον τῆς Ἀλβανίας, ἀλλά και πού χάραξε δυναμικά τό δρόμο τοῦ λαοῦ τῆς.

Τό 1939 ἡ Ἰταλία ἀκολουθώντας τό παράδειγμα τῆς Γερμανίας στήν Αὐστρία, παραμέρισε κάθε πρόσχημα και υποδούλωσε και ἑδαφικά τήν Ἀλβανία, τήν ἐνσωμάτωσε σάν ἐνιαῖο ἑδαφος στήν Ἰταλική διοίκηση και τήν ἔθεσε στήν ὑποταγή τῆς νομοθετικῆς και ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας

του Ἰταλικοῦ Κράτους, πού ἀρχηγός του ἦταν ὁ Βασιλιάς της Βίκτωρ Ἐμμανουήλ ὁ Β΄.

Ἡ καινούργια αὐτή υποδούλωση ἦταν τό βαρύτερο πλήγμα, πού δέχθηκε ἡ Ἐθνική ἀξιοπρέπεια τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ.

Ὁ Ζώγου διωγμένος ταπεινωτικά σάν περιπτώς ὑπηρέτης, ἐγκατέλειψε τήν ἐξουσία καί τό λαό του καί ἔφυγε μέ τήν ἀκολουθία του γιά τό Λονδίνο, ἐκεῖ θεατής τῆς τραγωδίας τοῦ λαοῦ του ἔχυνε κροκοδείλια δάκρυα, λυπημένος δῆθεν γιά τήν υποδούλωση τῆς πατρίδας του στό Φασισμό πού εἶχε ἀσπασθεῖ καί εἶχε ἐπιβάλει ὁ ἴδιος στήν πλάτη τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ.

Ὁ λαός ἀφημένος στά νύχια τοῦ Ἰταλικοῦ πιά φασισμού, συνειδητοποίησε μέ περίσσια διορατικότητα τήν κατάσταση του. Ὑποδουλωμένος ἐδαφικά, πολιτικά, οικονομικά καί κοινωνικά, ἔβλεπε νά ξανδαίγονται μπροστά του μαῦρες καί δύσκολες μέρες. Οἱ πιέσεις, οἱ ἐκφοβισμοί δημιούργησαν κλίμα φοβίας ἀλλά τόν ἔβαλαν καί σέ περίσκεψη.

Αὐτή ἦταν ἡ κατάσταση τῆς Ἀλβανίας μέχρι τό Μάρτη τοῦ 1939 πού καταλήφθηκε ἀπό τοὺς Ἰταλοὺς.

Ἀπό ἐκεῖ μέχρι τό 1945 ὅπως θά δοῦμε, ἀκολουθεῖ μιά ἄλλη κατάσταση, ἡ ὁποία μέσα ἀπό μιά ἄλλη σειρά λαϊκῶν ἀγώνων ἔφερε στό προσκήνιο τό Κ.Κ. Ἀλβανίας καί τό σημερινό ἡγέτη τῆς Ἐμβέρ Χότζα ὁ ὁποῖος κατόρθωσε νά ἐπικρατήσῃ καί μέ τήν δικτατορία τοῦ προλεταριάτου νά προχωρήσῃ στή διακυβέρνησή της.

Μόλις λοιπόν καταλήφθηκε ἀπ' τοὺς Ἰταλοὺς ἡ Ἀλβανία, ομάδες ἀπό ὄπαδούς τοῦ Ζωγικοῦ καθεστῶτος καί καιροσκόποι δημιούργησαν μιά φιλοφασιστική τάξη ἡ ὁποία καί δέχτηκε νά ὑπηρετήσῃ τοὺς καινούργιους ἀφέντες.

Ὁ λαός κάλι αὐθόρμητα ἄρχισε τίς ἀντιδράσεις. Ἀπεργίες, ἀντιφασιστικές διαδηλώσεις, ἄρνηση ὑπαλλήλων καί ἐργατῶν νά γίνουν μέλη φασιστικῶν ὀργανώσεων, σαμποτάρισμα τῆς διδασκαλίας τῆς Ἰταλικῆς γλώσσας καί μιά

σειρά από αντιφασιστικές ενέργειες, ἔδειχναν τὴν ἀγωνιστικότητα τοῦ καταπιεζόμενου Ἀλβανικοῦ λαοῦ.

Μέ τὴν εἴσοδο τῆς Ἰταλίας τὸ 1940 στὸν πόλεμο τὰ πράγματα ἔγιναν πιὸ τραγικά. Εἶχε ἀρχίσει νὰ γίνεται συνείδηση, πὼς ἔπρεπε νὰ ὀργανωθεῖ συστηματικὰ καὶ μεθοδευμένα καὶ ἀπὸ υπεύθυνη καθοδήγηση, μιὰ παθητικὴ ἀμυνα, ἡ ὁποία σιγά σιγά καὶ πάλι μεθοδευμένα θὰ ἔμπαινε καὶ στὴν ἐνεργὸν δράση.

Οἱ ἀσπικές πολιτικές δυνάμεις, ἀνοργάνωτες οἱ ἴδιες, φάνηκαν ἀνίκανες ὅπως ἀποδείχθηκε νὰ ἀναλάβουν τὴν διοργάνωση ἑνὸς τέτοιου ἀγῶνα.

Οἱ κομμουνιστικοὶ πυρῆνες ἀνοργάνωτοι κι αὐτοὶ δρούσαν ἀπομονωμένα, ἀλλὰ σὰν σκοπὸ τους εἶχαν τὴ δημιουργία Λαϊκοῦ Μετώπου. Γιὰ νὰ τὸ πετύχαιναν ὅμως ἔπρεπε νὰ ὀργανωθοῦν πρῶτα οἱ ἴδιοι σὲ κόμμα.

Τὸ 1941 ὁ ἄξονας κτύπησε τὴ Ρωσσία, ἡ ὁποία ἀναγκαστικὰ μπῆκε στὸν πόλεμο. Αὐτὸ σήμαινε γιὰ τὴν φλεγόμενη Εὐρώπη μιὰ καινούργια περίοδο ἡ ὁποία καὶ θὰ ἄλλαζε τὴν πορεία τῆς ἱστορίας τῆς διαφοροποιώντας μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου καὶ τίς δυνάμεις καὶ τὰ συστήματά της.

Στοὺς κοινωνικοπολιτικούς ἀγῶνες τίς περισσότερες πιθανότητες γιὰ τὴν νίκη, τίς ἔχει αὐτὸς πού ἐκμεταλλεύεται πρῶτος τίς εὐκαιρίες.

Ἀκριβῶς τότε οἱ κομμουνιστικοὶ πυρῆνες ἄρπαξαν τὴν εὐκαιρία καὶ βάλθηκαν νὰ πραγματοποιήσουν, τοὺς σκοπούς τους, πού ἦταν ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ἀντιφασιστικὴν του δράση, ἡ ὀργάνωσή τους σὲ κόμμα με υπεύθυνη καθοδήγηση καὶ ἡ ὀργάνωση γύρω τους ὅλων τῶν ἀντιφασιστικῶν δυνάμεων τῆς Ἀλβανίας, ὅπως γίνονταν σὲ ὅλες τίς κατεχόμενες χώρες τῆς Εὐρώπης.

Μεταξὺ ὅμως τῶν διαφόρων ὁμάδων Κορυτσᾶς, Πρεμετῆς, Τιράνων, Ἀργυροκάστρου, Σκόδρας, Αὐλώνας κ.λ. π. ὑπῆρχαν διαφωνίες οἱ ὁποῖες καὶ ἔπρεπε νὰ ἐξομαλυνθοῦν τὸ γρηγορότερον γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῶν παραπάνω σκοπῶν.

”Έτσι μέσα από τις προσπάθειες ένοποιήσης καί οργάνωσης όλων τῶν Κομμουνιστικῶν ομάδων σέ ἓνα κόμμα, ξεπήδησε σάν ἡγετική μορφή ὁ νεαρός, τότε Έμβέρ Χότζα ἀπό τήν ομάδα Κορυτσᾶς καί ὁ ὁποῖος καθῶς ἀποδείχθηκε ἐξελίχθηκε σέ μεγάλο ἡγέτη, σέ μεγάλη πολιτική φυσιογνωμία.

Στήν παράνομη συγκέντρωση τῶν Τιράνων πού ἔγινε στίς 14 Νοεμβρίου 1941 καί κράτησε μιᾶ βδομάδα, ἀποφασίστηκε ἀπ’ τήν πρώτη κιόλας μέρα ἡ ἴδρυση τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος Ἀλβανίας. Τίς ὑπόλοιπες μέρες συζητήθηκαν καταστατικές ἀρχές, ὀργανωτικά θέματα, προγράμματα καί μέσα ἀπό σοβαρές συζητήσεις ἐξομολύνθηκαν ὅλες οἱ διαφορές τους, ἐκλέχθηκε ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ ΚΚΑ ἀπό 7 μέλη καί ἀνατέθηκε ἡ ὑπεύθυνη καθοδήγησή της στόν Έμβέρ Χότζα.

Ὁ Έμβέρ Χότζα ἦταν ἓνα ἀπ’ τά πιό δραστήρια καί ικανά στελέχη τῆς ομάδας Κορυτσᾶς καί ἐπειδή ἦταν προικισμένος μέ ὀργανωτικές ικανότητες καί ἄλλα προσόντα, εἶχε σταλεῖ στά Τίρανα νά δουλέψει παράνομα, γιά τήν ένοποίηση τῶν κομμουνιστικῶν ομάδων σέ κόμμα, γιά τήν διοργάνωση ἑνός ἀντιφασιστικοῦ λαϊκοῦ μετώπου.

Ἡ δουλειά του στά Τίρανα στεφανώθηκε ἀπό ἐπιτυχίες. Κατόρθωσε ὄχι μόνο νά ένοποιήσει τίς κομμουνιστικές ομάδες σέ κόμμα, ἀλλά νά ἐκλεγεῖ καί ὁ ἴδιος σέ ὑπεύθυνο καθοδηγητή τοῦ Κόμματος.

Ἡ ἐκλογή του σάν καθοδηγητή στό πρῶτο αὐτό συνέδριο ἦταν μιᾶ ἀπόδειξη ἀναγνώρισης τῶν ἡγετικῶν του ικανοτήτων.

Τό κομμουνιστικό κόμμα ὀργανωμένο πιά καί μέ ὑπεύθυνο καθοδηγητή τόν Έμβέρ Χότζα θά ἄρχιζε συστηματικά τήν ἐφαρμογή τοῦ προγράμματός του, πού σέ πρώτη φάση πρόβλεπε τή συνένωση ὅλων τῶν ἀντιφασιστικῶν δυνάμεων σέ ἓνα κοινό Λαϊκό Μέτωπο δράσης καί σέ δεύτερη παράλληλη τή δημιουργία ὅλων ἐκείνων τῶν προϋποθέσεων,

πού θά ἔφερναν στήν ἀρχή μιὰ Λαϊκοδημοκρατική Κυβέρνηση.

Τά προβλήματα πού παρουσιάστηκαν σχετικά μέ τήν ἐσωτερική ὀργάνωση καί τήν πρακτική ἐφαρμογή, τοῦ προγράμματος καί τῶν ἀποφάσεων κάτω ἀπό τήν καθοδήγησή του ξεπεράστηκαν ὅλα καί τό Κ.Κ.Α. ἀνάμεσα ἀπό τήν ἀντιφασιστική του δράση κατάφερε νά κινητοποιήσει ὅλες τίς ἀντιφασιστικές δυνάμεις ἐνάντια στόν κατακτητή. Καί τίς κινητοποίησε, πρῶτα μέσα στίς πόλεις, μέ διάφορες ἐνέργειες καί σαμποτάζ καί μετά στήν ὑπαιθρο, μέ τήν δημιουργία καί τῶν πρώτων ἀνταρτικῶν ὁμάδων.

Οἱ φασιστικές δυνάμεις κατοχῆς, ὅπως καί στίς ἄλλες κατεχόμενες χῶρες τῆς Εὐρώπης, σέ ἀντιπερισσόν δημιούργησαν ἀντίθετες ὁμάδες ἀπό φιλοφασιστικά στοιχεία, τά ὁποῖα καί κυνηγοῦσαν μέ πείσμα κάθε ἀντιφασιστική ὀργάνωση.

Μ' αὐτές τίς συνθήκες φθάνουμε στό Σεπτέμβρη τοῦ 1942 ὅποτε γίνεται καί ἐπίσημα ἡ συνένωση ὅλων τῶν ἀντιφασιστικῶν ὁμάδων, σέ μιὰ ὀργάνωση τό Ἐθνικό Ἀπελευθερωτικό Μέτωπο «ΕΑΜ», τό ὁποῖο καθοδηγούμενο στήν οὐσία ἀπό τό Κ.Κ.Α. εἶχε ἀρχίσει τήν ἐνοπλη δράση του ἀπό καιρό.

Ἡ δραστηριότητα αὐτή τοῦ ΕΑΜ εἶχε σάν ἀποτέλεσμα, οἱ τρεῖς Μεγάλες Δυνάμεις, Σοβιετική Ἑνωση, Μεγάλη Βρετανία καί Ἡνωμένες Πολιτεῖες, στά τέλη Δεκεμβρίου 1942, νά πάρουν σαφεῖς θέσεις γιά τήν ἀναγνώριση τοῦ ἀγῶνα τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ σάν τμήμα τῆς ἀντιφασιστικῆς συμμαχίας καί ξαναβεβαίωσαν καί οἱ τρεῖς τή διατήρηση τίς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἀλβανίας.

Αὐτό φυσικά μαζί μέ τή γενικότερη πολιτική δραστηριότητα τοῦ ΕΑΜ γιά Λαϊκοδημοκρατική διοργάνωση ἀνησύχησε τήν κυρίαρχη τάξη, ἡ ὁποία ἔμενε ἀπαθής μέχρι τότε καί πρὸς τό τέλος τοῦ 1942 δημιούργησε καί αὐτή τή δική της πολιτική ὀργάνωση τό Μπάλι πού ἦρθε σέ ἀντίθεση μέ τό ΕΑΜ.

Στό ΕΑΜ είχαν οργανωθεί όλες οι δημοκρατικές δυνάμεις της Αλβανίας.

Από την πλατειά αυτή λαϊκή συμμετοχή δημιουργήθηκε ο Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός Ε.Α.Σ. με Γενικό Επιτελείο, η ηγεσία του οποίου ανατέθηκε στον Σπύρο Μωϊσίου η δέ θέση του Πολιτικού Επιτρόπου στον Έμβέρ Χότζα.

Από την άλλη μεριά πάλι τό ΚΚΑ εκλέγει καινούργια Κεντρική Επιτροπή δημιουργεί Πολιτικό Γραφείο του Κόμματος και τοποθετεί Γενικό Γραμματέα πάλι τόν Έμβέρ Χότζα.

Η ανάθεση μέσα σέ ένα χρόνο όλων τών ηγετικών αξιωμάτων στον Έμβέρ Χότζα ήταν και μία αναγνώριση της υπεροχής του, ήταν και μία αναγνώριση τών ηγετικών του ικανοτήτων.

Στίς δύσκολες στιγμές του κάθε Έθνους οι ηγετικές φυσιογνωμίες ξεχωρίζουν μόνες τους, αναγνωρίζονται άμέσως, επιβάλλονται χωρίς προσπάθεια, περιβάλλονται μέ εμπιστοσύνη και αναλαμβάνουν μέ ψηλό αίσθημα ευθύνης τό βαρύ και δύσκολο έργο τους.

Αυτό ακριβώς έγινε και εκεί. Μέσα από την πάλη του αντιφασιστικού αγώνα ξεχώρισε απ' την πρώτη κιόλας μέρα και αναγνωρίστηκε άμέσως ο ηγέτης, ο ηγέτης πού θά εμπαινε επικεφαλής του Αλβανικού λαού, του λαού αυτού πού διψούσε για λευτεριά και έθνική ανεξαρτησία, πού διψούσε για ηρωισμό και Κοινωνική Δικαιοσύνη.

Ο ηγέτης αυτός, τό νεαρό παλικάρι τών 33 χρόνων πού σφυριλαπήθηκε και ανδρώθηκε μέσα στίς κάπνες και τούς κινδύνους του αντιφασιστικού αγώνα της πατρίδας του, αγωνίσθηκε μέ τό λαό του, κινδύνεψε μαζί του και τόν όδήγησε άποφασιστικά στό δρόμο της ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ και της ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ.

Η συνθηκολόγηση της Ιταλίας τόν βρήκε πανέτοιμο και άπσαλωμένο για την αντιμετώπιση τών Γερμανικών στρατευμάτων πού διαδέχθηκαν τούς Ιταλούς.

Λαϊκός ἠγέτης πιά ἀναγνωρισμένος, καθιερωμένος καί ἀπσαλωμένος μέσα ἀπό τήν πράξη, μέ ἓνα Ἐπιτελεῖο ἀπό διαλεχτά, δοκιμασμένα καί πιστά στελέχη, συνέχισε μέ μεγαλύτερο πείσμα τόν Ἀπελευθερωτικό του ἀγῶνα. Σέ μία σειρά ἀπό πολλές συγκρούσεις καί σοβαρές μάχες μέ τούς Γερμανούς καί τούς ζυνεργάτες τους, μαζί μέ τά πλήγματα πού κατάφερνε σ' αὐτούς κατόρθωσε νά ξεπεράσει καί ὅλες τίς ἀντιδράσεις, ἐκβιασμούς, μηχανοραφίες καί ἀπειλές πού τοῦ γίνονταν.

Σ' αὐτήν τήν καμπή, τή δυσκολώτερη ἴσως τῆς δράσης του, παρά τό νεαρό τῆς ἡλικίας του ἔλαμψε ἡ ἰκανότητα τοῦ ἠγέτη, τοῦ ἠγέτη πού στίς δύσκολες στιγμές ξέρει νά ἐνεργεῖ ἀποφασιστικά.

Κυνηγώντας κατὰ πόδα τούς Γερμανούς, πού ἔφευγαν ἀπ' τήν πατρίδα του, δέν ἄφησε τῆς Βρετανικῆς δυνάμεις νά πατήσουν τό πόδι τους στήν Ἀλβανία, δέν ἄφησε τούς αὐτοεξόριστους οἱ ὁποῖοι στό διάστημα τῆς πάλης τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ, καλοπερνοῦσαν στήν Ἀγγλία, νά ἔρθουν σέ ἔτοιμο τραπέζι νά καρπωθοῦν τίς θυσίες του, δέν ἄφησε δοσιλόγους, συνεργάτες καί προδότες ἀτιμώρητους καί νά τόν διοικήσουν.

Νίκησε, μία νίκη πολύπλευρη καί ἄρχισε τή διοργάνωση τοῦ Κράτους, τοῦ Κράτους τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου, τοῦ Κράτους πού εἶχε νά ἀντιμετωπίσει τόσα πολλά προβλήματα, ἀλλά καί τόσες πολλές ἀντιδράσεις. Τοῦ Κράτους πού τοῦ ἔλειπαν πολλά, πού τοῦ χρειάζονταν πολλά.

Ἀπό ἐδῶ καί πέρα ἀρχίζει γιά τήν Ἀλβανία ἡ καινούργια περίοδος, ἡ περίοδος τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου, πού πολιτικές συγκρούσεις τήν ἔκαναν νά διαδεχθεῖ τήν Δικτατορία τοῦ Φασισμού.

Ἀλλά ἄς ρίξουμε μιὰ ματιά στό διάστημα τῆς τριανονταετίας πού ἡ πόρτες τῆς Ἀλβανίας ἦταν κλειστές.

Μέ τήν λήξη τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου, ἡ νίκη τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων ἄλλαξε τήν πορεία τῆς ἀνθρωπότητος. Στήν Εὐρώπη ἔγιναν κοινωνικές ἀνακατατάξεις κα-

ταργήθηκαν θεσμοί, ξεπήδησαν καινούργια συστήματα. Οι Διχτατορίες του προλεταριάτου επικράτησαν στις χώρες της Νοτιανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων εκτός της Ελλάδας.

Οι Διχτατορίες αυτές βασίζοντας πάνω στα άχνάρια του όρθόδοξου Μαρξισμού-Λενινισμού τον όποιον αντιπροσώπευε απόλυτα η Ρωσία στο πρόσωπο του Στάλιν και ακολουθώντας το παράδειγμά της είχαν κρατήσει τις πόρτες τους κλειστές για τον άλλο κόσμο.

Μετά τον θάνατο του Στάλιν το γνωστό αντισταλινικό πνεύμα, που αναπτύχθηκε στη Ρωσία επηρέασε και τις υπόλοιπες χώρες, οι όποιες ακολουθώντας και πάλιν το παράδειγμά της, άνοιξαν σιγά - σιγά τις πόρτες τους στη Δύση.

Η Άλβανία ήταν η μόνη χώρα από το Ανατολικό μπλόκ που έμεινε πιστή στο Σταλινισμό και όχι μόνο κράτησε τις πόρτες της κλειστές, αλλά διέκοψε μετά από λίγα χρόνια και τις σχέσεις της με τη Ρωσία, γιατί ήρθε σε διαφωνία με την πολιτική της. Και επειδή έπρεπε κάπου να στηριχθεί στράφηκε προς την Κίνα, με την όποια όμως και για τον ίδιο λόγο διάκοψε και με αυτήν τις σχέσεις της.

Από τότε εξακολουθεί μόνη και ανεξάρτητη μακριά από κάθε κηδεμονία μακριά από κάθε επίρροή στη διακυβέρνηση και στην οικονομία της χώρας να οικοδομεί το σοσιαλισμό της με δικές της και μόνο δυνάμεις.

Στις δεκαετίες που ακολούθησαν από την απελευθέρωση μέχρι το 1975, γράφτηκαν πολλά, διαδόθηκαν πολλά σχετικά με το σύστημά της με την διακυβέρνησή της, με τον τρόπο ζωής της.

Κάθε φορά που διάβαζα κάτι για την Άλβανία οι σκέψεις μου έτρεχαν στην δεκαετία 1930—40, τότε που είχα γνωρίσει ανθρώπους της, τότε που είχα γνωρίσει την ίδια.

Στις χρονιές του τριάντα, οι εικόνες της φτώχειας και της μιζέριας που έδερναν τη χώρα αυτή ήταν αποτυπωμένες βαθιά στην ψυχή μου.

Οι Γκέγκιδες μιά φυλή από τη βόρεια Άλβανία, κατέ-

βαιναν ποδαρόδρομο ποδεμένοι γουруνοπέδιλα μέρες για μέρες στο χωριό μου Καστρί Θεσπρωτίας, είκοσι χιλιόμετρα εϋθεία περίπου από τὰ σύνορα, μέ τό λισγάρι στήν πλάτη για νά δουλέψουν στον κόμπο του χωριού μου, σκάβοντας ἑλῆς, ἀνοίγοντας αϋλάκια, προσφέροντας χειρονακτική ἔργασία. Τό μισό χρόνο δουλειά μακριά ἀπό τίς οἰκογένειές τους, μακριά ἀπό τὰ παιδιά τους για νά ἐξοικονομήσουν τό ψωμί τῆς χρονιάς τους καί μόνο.

Στόν Ἑλληνοϊταλικό πόλεμο πού πῆγα σέ πόλεις καί χωριά της, φανερά τὰ δείγματα τῆς καθυστέρησης, τῆς μιζέριας τῆς κακομοιριάς...

Τά χρόνια περνοῦσαν, οἱ πόρτες τῆς Ἀλβανίας κλειστές. Οἱ διαδόσεις ἔδιναν καί ἔπαιρναν, οἱ φῆμες ἔγιναν θρύλοι, ἡ Ἀλβανία κατάντησε αἰνίγμα, ἓνα αἰνίγμα πού καί οἱ εἰδικοί δυσκολεύονταν στή λύση του....

Τό 1972 ἄρχισαν οἱ πρῶτες ἐπαφές Ἑλλάδας — Ἀλβανίας. Ἀνταλλαγή Πρεσβευτῶν, συμφωνίες για ἐμπορικές συναλλαγές, για πνευματικές ἐπαφές, για ἐκπολιτιστικές ἀνταλλαγές.

Ἐπί τέλους! Μετά ἀπό ἓνα στεγανό διάστημα δεκάδων ἐτῶν, θά ἄρχιζε ἡ ἐπαφή δύο κόσμων, δύο κόσμων μέ διαφορετικά συστήματα, μέ διαφορετική νοοτροπία, μέ διαφορετικό τρόπο ζωῆς.

Οἱ ἐπιπέψεις περιορισμένες. Ἐπιφανιακές καί βεβιασμένες οἱ ἐκτιμήσεις, ὑποκειμενικές καί ἐπηρεασμένες οἱ κρίσεις, πολλές καί ἀντικρουόμενες οἱ ἀπόψεις, γεγονός ὅμως ἓνα: Ἡ Ἀλβανία ἔχει προοδεύσει, ἡ Ἀλβανία ἔχει ἀναπτυχθεῖ.

Ἡ περιέργεια μέ ἔτρωγε.

Τό 1978 παίχτηκε στή πόλη μας μιὰ Ἀλβανική ταινία τραβηγμένη ἐκ τοῦ φυσικοῦ, πού παρουσίαζε τὰ ἐπιτεύγματα καί τήν πρόοδό της ἡ ὁποία καί ἐντυπωσίασε ὅσους τήν εἶδαν. Τόν Αϋγουστο τῆς ἴδιας χρονιάς τὰ ΦΟΛΚΛΟΡΙΚΑ Συγκροτήματα τῆς Ἀλβανίας ἔδωσαν παράσταση καί στήν πόλη μας καί ἐνθουσίασαν τούς χιλιάδες θεατές πού τὰ πα-

ρακολούθησαν. Ἡ ἐμφάνιση τους, τό παίξιμό τους, ἡ τεχνική τους, ὁ πλοῦτος τῶν τοπικῶν φορεσιῶν, ἡ εὐπρέπεια, ἔδειχναν τήν ἐκπολιτιστική τους ἀνάπτυξη, ἔδειχναν τήν πολιτιστική τους καλλιέργεια.

Στίς ἐφημερίδες καί στά περιοδικά διάβαζες ἐγκωμιαστικά ἄρθρα, στά βιβλιοπωλεῖα βρήσκαμε μεταφρασμένα λογοτεχνικά βιβλία Ἀλβανῶν συγγραφέων.

Τότε ξεπήδησε μέσα μου, ἐπειδὴ ἤξερα νά μιλῶ τήν Ἀλβανική γλῶσσα ἡ ἐπιθυμία νά ἐπισκεφθῶ τήν Ἀλβανία, νά ἐρχόμουν σέ ἐπαφή μέ τήν κουλτούρα καί τόν πνευματικό της κόσμο γιά νά ἔγραφα ἕνα βιβλίο μέ τίς ἐντυπώσεις μου ἀπ' αὐτήν.

Ἀφοῦ καλλιέργησα μέσα μου αὐτήν τήν ἰδέα ἀποτάνθηκα στόν Πρόεδρο τῆς Ἑνώσεως Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν κ. Νίκο Σπασινόπουλο καί τόν ρώτησα ἂν μπορούσα νά χρησιμοποιήσω τήν ιδιότητα τοῦ μέλους τίς Ἑνώσεως γιά νά ἔκανα ἕνα ταξεῖδι στήν Ἀλβανία μέ σκοπό νά γράψω καί βιβλίο.

Μοῦ ἀπάντησε. «Μέ μεγάλη μου χαρά γιατί θά εἶσαι καί τό πρῶτο μέλος τῆς Ἑνώσεως πού θά τήν ἐπισκευθεῖ γι' αὐτό τό σκοπό».

Μέ τήν ιδιότητα αὐτή πιά, ἀποτάνθηκα τήν ἄνοιξη τοῦ 1979 στόν Γραμματέα τῆς Ἀλβανικῆς Πρεσβείας μέ τόν ὁποῖο εἶχα γνωρισθεῖ στήν Ἡγουμενίτσα. Τοῦ ἐξέφρασα τήν ἐπιθυμία μου γιά ἕνα ταξεῖδι στή χώρα του, μέ σκοπό νά γράψω βιβλίο μέ τίς ἐντυπώσεις μου καί τόν παρεκάλεσα νά ἐνεργήσῃ γιά τήν μετάβασή μου ἐκεῖ.

Επί τέλους! Μέ εἰδοποιεῖ ὅτι ἀπό τίς 15 Μαΐου ἐ.ἔ. καί πέρα μπορούσα νά ἀναχωρήσω γιά τήν Ἀλβανία προσκαλεσμένος ἀπό τήν ἐπιτροπή Φιλικῶν Σχέσεων μέ τίς ξένες χώρες καί μάλιστα, σάν φιλοξενούμενός της γιά 15 μέρες.

Ἡ χαρά μου μεγάλη! Ἡ ἐπιθυμία μου πραγματικότητα.. Θά γνώριζα τήν Ἀλβανία ἀπό κοντά, τήν Ἀλβανία τῆς Διχτατορίας τοῦ Προλεταριάτου, πού ἐδῶ καί 35 χρόνια, εἶχε κλειστές τίς πόρτες της καί ἦταν ἀπλησίαστη. Θά γνώριζα

τόν σοσιαλισμό της, τούς ανθρώπους της, τήν Κουλτούρα, τόν πνευματικό της κόσμο. Θά μπορούσα νά κάνω τήν σύγγραση, θά μπορούσα νά τήν διερευνήσω.

Η ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ

Τά ταξείδια μου ἀρέσουν πάντα. Μιά άόρατη δύναμη από χρόνια φωλιασμένη μέσα μου μέ σπρώχνει κάθε τόσο νά φεύγω άπό τό κλειστό περιβάλλον τής μικρής πόλης μας, μέ τήν ρουτινιασμένη ζωή και νά ζητάω τήν αλλαγή και τήν έκτόνωση μακριά της, ψάχνοντας καινούργιες εικόνες, καινούργιες γνωριμίες, καινούργιους ανθρώπους.

Τό ταξείδι αυτό, άν και θά μου ἔδινε τίς παρά πάνω χαρές δέν ἦαν ὅπως τ' ἄλλα. Τό ταξείδι αυτό εἶχε μία ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα για μένα, γιατί ἦταν ταξείδι άποστολή. Άποστολή πού τήν σκέφτηκα ὁ ἴδιος, πού ὑποχρέωσα ὁ ἴδιος τόν εαυτό μου νά τή δεχθεῖ και πού ἔπρεπε νά τήν έκτελέσω μέ συνέπεια και ὑπευθυνότητα.

Προτού πάρω τήν πρόσκληση για τήν Ἄλβανία, εἶχα αγοράσει αρκετά δικά της βιβλία μεταφρασμένα στην Ἑλληνική και εἶχα ἐνημερωθεῖ για τήν ιστορία, τό Σύνταγμα, τήν Ποίηση και τήν Λογοτεχνία της. Ἦμουν κατά κάποιο τρόπο στοιχειώδως τουλάχιστον ἐνημερωμένος για τήν χώρα, πού πήγαίνα νά ἐπισκεφτῶ, για τήν χώρα πού πήγαίνα νά διερευνήσω.

Ἄναχώρησα.

Οἱ σκέψεις μου ἀκολουθώντας ζηλιάρικα τήν τακτική του λεωφορείου πού τρέχοντας σου ἀλλάζει τίς εικόνες, ἔτρεχαν και αὐτές μαζί του και διαδεχόμενες ἢ μία τήν ἄλλη μου πρόσφεραν ἄλλοτε τήν πεποίθηση και τήν αισιοδοξία, ἄλλοτε τήν ἀβεβαιότητα και τήν ἀμφιβολία.

Μέσα σ' αὐτά τά ἀλληλοσυγκρουόμενα συναισθήματα, φτάνουμε στην Φλώρινα πού ἦταν ὁ πρῶτος σταθμός του ταξιδιου μου.

Βιαζόμουν νά περάσω στήν Γιουγκοσλαβία, νά πάω από τήν Μπιτόλια στήν Όχρίδα, στήν Στρούγκα καί από ἐκεῖ στά σύνορα τῆς Ἀλβανίας.

Ταξί ἀπ' τήν Φλώρινα καί γραμμή γιά τά σύνορα καί τή Μπιτόλια.

Φτάνουμε στό Ἑλληνικό φυλάκειο. Ἕνα μεγάλο οἶκημα τό τελευταῖο κτίσμα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους, μᾶς περίμενε γιά τόν ἔλεγχο. Εὐγένεια, προθυμία ταχύτητα ἀπό τοὺς χωροφύλακες τῆς Τουριστικῆς Ἀστυνομίας πού τόν διενεργοῦν. Ὅλα τυπικά. Θεώρηση τοῦ διαβατηρίου, ἐρώτηση γιά τό συνάλλαγμα, μιά ματιά στίς ἀποσκευές καί ἐλεύθερος γιά τό Γιουγκοσλαβικό φυλάκειο πού βρίσκεται καμιά ἑκατοστή μέτρα πάρα πάνω. Τά ἴδια καί ἐκεῖ, τυπικά ὅλα, θεώρηση διαβατηρίου καί ἐλεύθερος ἀπομακρύνομαι ἀπό τό Ἑλληνικό ἔδαφος.

Καθώς ἀπομακρύνομαι, μέ πιάνει μιά συγκίνηση. Μιά συγκίνηση σάν αὐτή πού πιάνει τόν κάθε Ἕλληνα, ὅταν ἐγκαταλείπει τήν πατρίδα του, ὅταν φεύγει μακριά ἀπό τοὺς δικούς του. Ἡ συγκίνησή μου αὐτή γίνηκε ἀκόμη μεγαλύτερη ὅταν ἀθέλητα θυμήθηκα τοὺς χιλιάδες μετανάστες Ἕλληνες, πού πηγαινοερχόμενοι στά ξένα, παθαίνουν χρόνια καί χρόνια τή δοκιμασία αὐτή.

Στό κορνάρια τοῦ αὐτοκινήτου σέ μιά κατωκοιμένη περιοχή συνέρχομαι. Βρίσκομαι ἐδῶ καί κάμποσα λεπτά στό Γιουγκοσλαβικό ἔδαφος, ἔχω κάνει τήν πρώτη ἐπαφή μέ τόν σοσιαλισμό τῆς Γιουγκοσλαβίας, πού τό πέρασμα μου ἀπ' αὐτήν θά περιγράψω συνοπτικά.

Μπροστά μου ἕνα μικρό χωριό, δεξιά καί ἀριστερά καλλιεργημένες ἐκτάσεις, τίποτε τό ἰδιαίτερα ἐντυπωσιακό. Φτάνουμε στή Μπιτόλια. Ἀπέναντι ἀπό τόν ἠλεκτρικό σταθμό τοῦ τραίνου σέ μιά παράγκα μέ μικρό ὑπόστεγο, μέσα σέ ἕνα ἀκάλυπτο οἰκόπεδο τό πρακτορεῖο λεωφορείων γιά τήν Στρούγκα. Ἔχουμε καιρό. Περιοδία μέ τό ταξί στήν πόλι. Ἡ καινούργια Μπιτόλια εἶναι ὄμορφη. Πενταόροφα, ἑξαόροφα κτίρια, ὄμορφα Ξενοδοχεῖα, Πλατεῖες, Πάρκα,

Φαρδείς δρόμοι. Αυτόκίνητα, δίνουν τήν εικόνα μιᾶς ανεπτυγμένης πόλης.

Γυρίζουμε στόν σπαθμό. Τό λεωφορεῖο ἔτοιμο νά φύγει. Ἀνεβαίνω καί προχωροῦμε γιά τήν Ὀχρίδα, ὀγδόντα χιλιάμετρα περίπου ἀπ' τήν Μπιτόλια.

Ὁ δρόμος γιά τήν Ὀχρίδα, περνάει στούς πρόποδες μιᾶς ὄρεινῆς περιοχῆς ἀπό δάση καί καλλιεργημένες ἐκτάσεις, εἶναι ἀσφαλτοστρωμένος καί σέ ἄρκετά τμήματα διατηρεῖ τήν ἀρχική του μορφή.

Τά τμήματα αὐτά, στρωμένα μέ ἴσιες ὁμοιόμορφες πέτρες, εἶναι τά ἡρωϊκά ἀπομεινάρια μιᾶς ἐποχῆς καί κρατοῦνται πεισματάρικα στή φθοροποιό ἐπίδραση τοῦ χρόνου, γιά νά διαλαλήσουν μέ περηφάνεια τήν τεχνική καί τόν πολιτισμό, πού τά δημιούργησε.

Δεξιά — ἀριστερά χωριά καί χωριουδάκια, καλλιεργημένες ἐκτάσεις, δένδροφυτεῖες μέ ὀπωροφόρα.

Φτάνουμε στήν Ὀχρίδα.

Ἡ Ὀχρίδα εἶναι μιᾶ πόλη μέ 40 ἕως 45 χιλιάδες κατοίκους χτισμένη στά παράλια τῆς ὁμόνιμης λίμνης, μέ τουριστικό ἐνδιαφέρον, μέ μαγευτική θέα, μέ ὁμορφά χτίρια, μέ ἀρχαιολογικά μνημεῖα, μέ ἀρχαιολογική δομή σπιτιῶν καί δρόμων, μέ μοντέρνα Ξενοδοχεῖα καί πολλά ἐργοστάσια.

Γραμμή γιά τό Ξενοδοχεῖο ΜΕΤΡΟΠΟΛ πάνω ἀπ' τά μαγεμένα πεντακάθαρα γαλάζια νερά τῆς λίμνης, κάτω ἀπό τά καταπράσινα βουνά πού περιτριγυρίζουν τήν Ὀχρίδα.

Τά δωμάτια εὐάερα, εὐήλια, ἔχουν ὅλες τίς σύγχρονες ἀνέσεις.

Τό μεγάλο ταξεῖδι μου μέ εἶχε κουράσει ἀφάνταστα. Δέκα τέσσαρες ὥρες συνέχεια μέ εἶχε ταλαιπωρήσει. Κατέβηκα στό ρεστοράν. Γλέντι στό Ξενοδοχεῖο.

Δείπνησα περισσότερο ἀπό περιέργεια παρά γιατί πεινοῦσα καί κατάκοπος ὅπως ἦμουν πῆγα καί ξάπλωσα ἐνωρίς.

Ἡ Ὀχρίδα εἶναι μιᾶ πόλη πού φημιζεται γιά τίς φυσικές της ὁμορφιές. Χειμῶνα καλοκαίρι ὁ ἐπισκέπτης μένει

έκστασιτικός βλέποντάς την. Ἡ παλιὰ καί ἡ καινούργια ἀρχιτεκτονική πού ἐκφράζει καί ἡ κάθε μιά τή δική της ἐποχή, τό δικό της πολιτισμό, μοιάζουν σάν νά συναγωνίζονται ἡ μιά τήν ἄλλη καί νά προσπαθοῦν μέ τά δικά τους δημιουργήματα νά συμπληρώσουν ἐπάξια τίς φυσικές ὀμορφίες.

Τό βράδυ ἀναχώρησα γιά τήν Στρούγκα, μιά πόλη μέ 15 ἕως 20 χιλιάδες κατοίκους στά παράλια τῆς Ὀχρίδας μέ ἀρχαιολογικό καί τουριστικό καί αὐτή ἐνδιαφέρον, μέ μοντέρνα κτίρια, δρόμους, πλατεῖες, ξενοδοχεῖα κ.λ.π.

Παραμονή στό μεγάλο ξενοδοχεῖο NTPIN ἐφάμιλο τοῦ ΜΕΤΡΟΠΟΛ τῆς Ὀχρίδας.

Τό πρωῖ περιήγηση τῆς πόλης καί συνάντηση μέ τόν καθηγητή Ἰντρίζ Ζουῦτο.

Ὁ Ἰντρίζ Ζουῦτος εἶναι ἕνας ταλαντοῦχος ποιητής ἀνήκει στήν καινούργια γενιά, εἶναι ὀπαδός τῆς Ρεαλιστικῆς τέχνης καί εἶναι ἐνημερωμένος σχετικά μέ τήν ἐξέλιξη τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Γράφει ποιήματα, κριτικές πολιτικές μελέτες, δημοσιογραφεῖ, κάνει κριτικές βιβλίου καί μέ τό λογοτεχνικό ταλέντο πού εἶναι προικισμένος εἶναι βέβαιο ὅτι γρήγορα θά καταλάβει μιά ξεχωριστή θέση στό χώρο τῶν γραμμάτων τῆς Γιουγκοσλαβίας. Μιλáει ὅλες τῆς μορφές τῆς Γιουγκοσλαβικῆς γλώσσας, Γαλλικά, Ρουμανικά, Ἀλβανικά, μαθαίνει καί Γερμανικά.

Κάναμε παρέα, μιλήσαμε γιά διάφορα δημοσιογραφικά καί λογοτεχνικά θέματα συναντηθήκαμε πάλι τήν ἄλλη μέρα καί κατὰ τίς 9.30' τό πρωῖ, ἀναχώρησα γιά τή «Θάνα» σημεῖο εἰσόδου μου στήν Ἀλβανία.

Φτάνω σπό Γιουγκοσλαβικό φυλάκειο ὅπου φυσικά θά μοῦ γίνονταν καί ἔλεγχος. Σάν ἀπό κάποια διαίσθηση ὅμως, νόμισα πῶς ἐκεῖ μέσα ὑπῆρχε διαφορετικό κλίμα.

Καί δέν γελάστηκα.

Ἐνα φίλμ πού εἶχα τραβήξει μερικές φωτογραφίες στήν Ὀχρίδα καί στήν Στρούγκα, ἕνα βιβλίο καί ἕνα περιοδικό πού μοῦ εἶχε χαρίσει ὁ ποιητής Ἰντρίζ Ζουῦτο μέ ἐργασίες του καί ὁ ὑπέρμετρος ζῆλος τοῦ ὑπαξιωματικοῦ τοῦ φυ-

λακείαυ μου στοίχισαν ένα αύστηρότατο έλεγχο και μία περιπέτεια, πού κράτησε πάρα πάνω από δύο ώρες.

Έκνευρισμός, αγωνία, διαμαρτυρίες από μέρους μου.

Μέ καθυσύχαζαν, πώς όλα ήταν τυπικά έπειδή απαγορεύεται τό τράβηγμα φωτογραφιῶν σέ ὅποιους μπαίνουν στήν Ἄλβανία. Τά τηλεφωνήματα γιά τήν υπόθεση αὐτή τό ένα μετά τό άλλο.

Οί διαμαρτυρίες μου συνεχίζονταν.

Ἐπί τέλους! Μετά από δύο ώρες περίπου καθυστέρηση ἤρθαν δύο άτομα από τή Στρούγκα. Ὁ ένας θά ήταν ὀπωσδήποτε καθώς κατάλαβα κοιμματικός υπεύθυνος και ὁ ἄλλος φωτογράφος γιά νά ἔβγαζε τό φίλμ από τήν φωτογραφική μηχανή μου. Πράγματι ἔτσι και ἔγινε. Ἐβγάλαν τό φίλμ, τό κράτησαν, μου ἔδωσαν τό βιβλίο και τό περιοδικό, και μία γραφή βεβαίωση ὅτι τό φίλμ θά μου τό ἔστειλαν στήν διεύθυνσή μου στήν Ἡγουμενίτσα.

Ἐγκατάλειψα τό Γιουγκοσλαβικό φυλάκειο και κατευθύνθηκα πρός τό Ἄλβανικό πού βρίσκονταν πεντακόσια περίπου μέτρα ἀπ' αὐτό.

ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ

Περνώντας τήν πυραμίδα μετά από 40 χρόνια πατοῦσα συγκινημένος ξανά τό Ἄλβανικό ἔδαφος.

Οί μνημες μου ἀθέλητα, ταξείδεψαν στήν μακρινή ἐκείνη ἐποχή τοῦ 1940, τότε πού νέος δοκίμασα μαζί μέ τήν γενιά μου τή φρίκη ἑνός από τούς πιο σκληρούς πολέμους πού δοκίμασε ἡ ἀνθρωπότητα.

Τόν πόλεμο ἐκείνον ὅπως και ὅλους τούς πολέμους τόν εἶχανε ἐτοιμάσει συστηματικά και μεθοδευμένα, σκοτεινές δυνάμεις, μεγάλα συμφέροντα. Οί δυνάμεις αὐτές γιά νά ικανοποιήσουν τίς σατανικές ἐπιδιώξεις τους, τά ἄνομα συμφέροντά τους ἔρριχναν τούς λαούς τόν ἕναν ἐναντία στόν

ἄλλο, ἀδιαφορόντας γιά τίς καταστροφές, τίς θυσίες, τίς συνέπειες καί τίς ἐπιπτώσεις.

Τότε εἶχα πατήσει τό Ἀλβανικό ἔδαφος σάν ἐχθρός, τώρα θά τό πατοῦσα σάν φίλος.

Πέρασα τήν πυραμίδα καί νάμαι μπροστά στό Ἀλβανικό φυλάκειο. "Ἡξερα πού θά πήγαινα.

Ὁ Ἀλβανικός λαός ἀνέκαθεν φιλόξενος καί μπεσαλῆς ἀγαπάει πραγματικά τούς φίλους καί τούς περιβάλλει μέ τήν ἐμπιστοσύνη καί τήν ἐκτίμησή του. Αὐτό τό πνεῦμα εἶναι τό χαρακτηριστικό ἐκεῖνο σημεῖο, πού ὑπογραμμίζει τήν εὐγένεια καί τίς ἀρετές ἑνός λαοῦ ὁ ὁποῖος ἀγωνίζονταν χρόνια γιά τήν ἀπόκτηση εἰλικρινῶν φίλων, γιά τήν ἀπόκτηση Ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας.

Ἀπό τήν ὥρα ποῦ πάτησα στό Ἀλβανικό ἔδαφος μέχρι τήν ὥρα πού τό ἐγκατάλειψα ἐπιστρέφοντας στήν πατρίδα μου τό πνεῦμα αὐτό μέ συνόδευε παντοῦ.

Τό πρῶτο δείγμα στό Ἀλβανικό φυλάκειο. Ὁ ἐπικεφαλῆς εὐγενικός, χαρούμενος ἐγκάρδιος. Κανένας ἔλεγχος. Φιλοξενούμενός τους ἦμουν. Μοῦ ἔδειξαν τήν ἐμπιστοσύνη τους. Θεώρηση τοῦ Διαβατηρίου καί τῆς πρόσκλησης καί ἐλεύθερος ὅταν θά ἔρχονταν τό αὐτοκίνητο νά προχωρήσω στό ἐσωτερικό.

Ἡ ὥρα ἦταν 12.30. Τό ραντεβουῦ μας ἦταν γιά τῆς 2.

Σέ λίγο ἕνα αὐτοκίνητο FIAT πορτοκαλί χρῶμα σταμάτησε στό προαύλιο τοῦ φυλακείου. Ἦταν τό αὐτοκίνητο πού θά μέ μετέφερνε στά Τίρανα.

Ἐνας κύριος γκριζομάλλης κατέβηκε ἀπ' αὐτό καί ἤρθε νά μέ καλῶς ὠρίσει, μοῦ ζήτησε συγνώμη πού βρισκόμουν ἐγώ πρῶτος στό φυλάκειο καί μετά τά τυπικά λόγια πού ἀλλάζονται πάντα στήν πρώτη ἐπαφή καί γνωριμία δύο ἀγνώστων, μέ ρώτησε ἂν ἤθελα νά ἀναχωρήσωμε.

Συγκαπάνευσσα. Βιαζόμουν νά δῶ μιὰ ὥρα γρηγορότερα τήν Ἀλβανία, τήν Ἀλβανία τῆς Διχτατορίας τοῦ Προλεταριάτου, τήν Ἀλβανία μέ τίς κλειστές πόρτες, τήν Ἀλβανία αἴνιγμα...

Πλησιάζουμε πρὸς τὸ αὐτοκίνητο, πού θά ἦταν στή διάθεσή μας τίς δέκα ἕξ μέρες τῆς φιλοξενίας μου στήν Ἀλβανία. Ὁδηγός ἦταν ἓνας νεαρός, πού λέγονταν Μπουγιάρ Ρέκα, μέ ἐξαιρετικές ἰκανότητες στήν ὁδήγηση, πού ἤξερε μέ λεπτομέρεια ὅλη τήν Ἀλβανία.

Ὁ σύννοδός μου λέγονταν Ἀναστάσης Γκεντέσης ἦταν τῆς ἴδιας ἡλικίας μέ μένα, κατάγονταν ἀπό τήν Κορυτσά καί ἡ μητέρα του ἦτάν Ἑλληνίδα ἀπό τήν Κοζάνη. Ὁ ἴδιος εἶχε τελειώσει τό 1936 τήν Ἐμπορική Σχολή Θεσσαλονίκης καί μιλοῦσε ἐκτός ἀπό τήν Ἀλβανική καί Ἑλληνική, τή Γαλλική καί τήν Ἰταλική. Ἄλλοτε ὑπάλληλος ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου εἶχε κάνει Ἐμπορικός Ἀντιπρόσωπος, γιά πολλά χρόνια στήν Γαλλία, στήν Τσεχοσλοβακία, στήν Οὐγγαρία καί εἶχε ἐπισκευθεῖ καί πολλές ἄλλες χῶρες τῆς Εὐρώπης. Συνταξιούχος πιά, θά γίνονταν ὁ φιλόξενος οἰκοδεσπότης πού θά μέ ξενάγιζε στήν Ἀλβανία, ἀλλά καί ὁ πολύτεμος διερμηνέας πού θά μέ βοηθοῦσε ἀποτελεσματικά στήν πλήρη ἐνημέρωσή μου ἰδίως στούς Κρατικούς καί ἐπιστημονικούς ὀρισμούς, πού δέν γνώριζα.

Κατά τίς 16 μέρες πού κάναμε παρέα μαζί μου δόθηκε ἡ εὐκαιρία νά ἐχτιμήσω ἰδιαίτερα, τήν εὐλικρίνια, τήν λεπτότητα, τήν ἀπλότητα πού πλεόναζαν μέσα του καί γενικά νά ἐνθουσιαστώ ἀπό τόν εὐγενικό χαρακτήρα του.

Μπήκαμε στό αὐτοκίνητο καί φύγαμε, βγήκαμε ἀπό τήν περιοχή τοῦ φυλακείου καί κατευθυνθήκαμε πρὸς τὸ Πόγραδετς ὅπου καί ἰθά γευματίζαμε.

ΠΟΓΡΑΔΕΤΣ

Ἀντικρύζοντας τὰ αἱματωβαμένα βουνά τοῦ Πόγραδετς οἱ σκέψεις μου ταξείδεψαν σιτά περαιομένα καί ἀνατρίχιασαν. Καί θά ἀνατρίχιαζαν πολλές φορές ἀκόμα κατά τὸ διάστημα τίς 16ήμερης παραμονῆς μου ἐκεῖ.

Πόσοι καί πόσοι νέοι πού ἄφησαν τὰ τρυφερά κορμιά τους σ' αὐτά; Πόσα καί πόσα τὰ τρυφερά βλαστάρια πού τὰ

πότισαν μέ τό τίμιο αίμα τους. Θυσία άδικη καί άσκοπη σέ ένα παιγνίδι τραγικό, πού παίζονται σαδιστικά καί ύπουλα σέ βάρος τών λαών, από σατανικές δυνάμεις, από σκοτεινά συμφέροντα...

Κατεβαίνουμε έναν ασφαλосτρωμένο μέ στροφές δρόμο. Μπροστά καί δεξιά μας κάμποι καλλιεργημένοι, χωριά, τό Πόγραδετς καί βουνά καί βουναλάκια δενδροφυτευμένα μέ όπωροφόρα δένδρα. Άριστερά μας ή λίμνη Όχρίδα σέ όλες της τίς όμορφίες. Αύτες πλαισιωμένες μέ διάφορα τεχνικά έργα έχουν δημιουργήσει τίς ευχάριστες εκείνες συνθήκες πού χρειάζεται ό άνθρωπος γιά νά βρει τήν ψυχική του γαλήνη τήν σωματική του ανάπαυση.

Καθώς κατεβαίναμε έρχόμουν καί σέ πρώτη έπαφή μέ τόν Σοσιαλισμό τής Άλβανίας.

Άποθήκες, άρδευτικά έργα, καλλιεργημένες εκτάσεις, χωριά, όρυχεια, σιδηρόδρομος, πού κατά παράξενη σύμπτωση μέ ύποδέχτηκε κυλώντας στίς ράγες του πολλά βαγόνια γεμάτα έπιβάτες.

Οί χωρίς σύνορα εκτάσεις, αξιοποιημένες καί μέ προγραμματισμένη καλλιέργεια είχαν τήν σφραγίδα τής νοικοκυροσύνης καί τής εργατικότητας. Διασκορπισμένες ομάδες γυναικών καί άνδρων εργάζονταν μέ όρεξη καί ζήλο. Διαπίστωνες άπ' τόν τρόπο πού εργάζονταν ότι τήν εργασία τήν θεωρούν ύποχρέωση, τήν θεωρούν καθήκον. Ρώτησα άν ύπάρχει έπιστάτης, μου είπαν ότι σέ κάθε ομάδα ύπάρχει ένας ύπεύθυνος ό όποϊος δουλεύει όπως οί άλλοι καί τόν όποϊον έχουν τό δικαίωμα νά τόν έλέγξουν καί γιά κάθε ύπέρβαση, κατάχρηση δικαιώματος ή παράλειψη, νά τόν αναφέρουν στήν Κομματική Έπιτροπή πού ύπάρχει σέ κάθε μέρος συλλογικής εργασίας. Οί παράτσες μέ όπωροφόρα δένδρα, πού στολίζουν τίς γύρω βουνοκορφές μοιάζουν σαν χαλιά κεντημένα μέ πράσινο. Η ξεχωριστή αύτή εικόνα πού τήν συναντάς σέ όλη τήν Άλβανία, ύποδηλώνει τήν θέληση γιά ανάπτυξη καί δημιουργία. Οί παράτσες όπως μου είπαν είναι έργο έθελοντικής εργασίας τής νεολαίας, ή όποία δίνει

τό αυθόρμητο παρόν σέ κάθε προσκλητήριο γιά τήν ανοικοδόμηση τοῦ Σοσιαλισμοῦ στή χώρα της.

Φτάνουμε στό Πόγραδετς. Γραμμή στό ἐστιατόριο τοῦ Ξενοδοχείου γιά φαΐ. Γιομάτη ἢ σάλα. Ἐλεύθερη ἢ εἴσοδος σέ ὅποιονδήποτε. Δίπλα μας ἡ λίμνη Ὀχρίδα. Ἡ ὄρεξή μας μεγάλη. Γυναῖκες τά γκαρσόνια, μπλέ φοῦστα ἄσπρη μπλούζα τό ντύσιμό τους. Σεμνές στήν ἐμφάνιση, εὐγενικές στή συμπεριφορά, πρόθυμες στήν ἐξυπηρέτηση.

Ἡ πρώτη ἐπαφή μέ τήν Ἀλβανική κουζίνα. Σούπα, πιλάφι ἢ μακαρόνια τό πρῶτο πιάτο, σαλάτα, τυρί, κρέας ἢ ψάρι τό δεύτερο, ρακί, κρασί ἢ μπύρα τό πιντό, γλυκό, καφές. Αὐτό γίνονταν καί τό βράδυ καί γίνονταν παντοῦ ὅπου πηγαίναμε καί ὅλες τίς μέρες.

Τά φαγητά τους νόστιμα μέ ἀγνά ὑλικά, μέ πολλές γαρνιτούρες καί σεβδρισμένα σέ ὁμορφα σεβίτσα ἱκανοποιούσαν καί ὀπτικά καί τόν πιό δύστροπο φαγά.

Φάγαμε. Γιά καφέ θά πηγαίναμε στό ΒΑΛΙΑΡΕΚ, στά νότια τοῦ Πόγραδετς.

Πρίν πάμε ὅμως γιά καφέ περιηγηθήκαμε τήν πόλη.

Τό Πόγραδετς εἶναι μιά ὁμορφη πόλη χτισμένη στά παράλια τῆς Ὀχρίδας, βιομηχανική καί μέ τουριστικό ἐνδιαφέρον.

Ἔχει ὁμορφα ξενοδοχεῖα, ἐκπολιτιστικά κέντρα, πλατεῖες, πάρκα, σχολεῖα, Σχολές, Νοσοκομεῖα, Βιομηχανίες, Φάρμες, Κοπεραχτίβες, Ἐργοστάσια καί στήν παραλία τῆς Ὀχρίδας, σπίτια ἀνάπαυσης τῶν ἐργαζομένων καί τῆς νεολαίας γιά τή δεκαπενταήμερη ἄδειά τους.

Τά σπίτια εἶναι μεγάλες κατοικίες μέ μικρά διαμερίσματα τῶν δύο δωματίων ἐπιπλωμένα μέ ὅλα τά χρειαζούμενα γιά μιά εὐχάριστη διαμονή. Ἔχουν γίνει γιά τούς ἐργαζόμενους ὅλης τῆς χώρας οἱ ὅποιοι καί ἔχουν τό δικαίωμα νά διαλέγουν τόν τόπο πού θά περάσουν τήν ἄδειά τους. Ἡ πληρωμή ἀρχίζει ἀνάλογα μέ τήν ἐποχή, ἀπό 70 - 90 - 120 Λέκ τό ἄτομο γιά τήν 15ήμερη παραμονή σ' αὐτά. Στήν πληρωμή συμπεριλαμβάνονται, τό ἐνοίκιο καί ὅλα τά ἔξοδα δι-

ατροφῆς τῶν ἐνοίκων μέ φαγητά τῆς ἀρεσκείας τους ἀπό
τά ἐστιατόρια πού λειτουργοῦν σ' αὐτά.

Τέτοια σπίτια συνάντησα πολλά στό Δυρράχιο καί ἀλ-
λου.

Ἡ καινοτομία αὐτή μαζί μέ ὅσα εἶχα δεῖ μέχρι τό Πό-
γραδετς, ἀποτελοῦσε μιὰ πρώτη ἀπόδειξη τοῦ πνεύματος
πού ἐπικρατεῖ στή διοίκηση τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας.

Ὁ Γιάννης Σάρας στό Βαλιάρék

Φεύγουμε γιά τό Βαλιάρék, πού εἶναι τρία χιλιόμετρα
περίπου νοτιότερα στίς ἀκρογιαλιές τῆς Ὀχρίδας. Ἐκεῖ νο-

μίξεις πώς βρίσκεσαι σέ όνειρεμένες όμορφιές. Μέσα σ' ένα δυνατό σφικταγκάλιασμα, βλέπεις τήν άρμονία τής φύσης καί τήν προσφορά του ανθρώπου νά συμπλέουν θριαμβεφτικά, γιά νά σου δώσουν μέ τίς φυσικές καλλονές καί τίς τεχνικές έπινοήσεις, εικόνες μαγευτικές, ενός τοπίου όπου τά νερά καί τό πράσινο του δίνουν ένα ξεχωριστό μεγαλείο.

Ένα μεγάλο σέ έκταση πάρκο μέ γκαζόν, σκιερά δένδρα, λουλούδια, μπαγκάκια, σέ προδιαθέτει ψυχικά. Δύο τουριστικά περίπτερα όπως τής Δωδώνης στά Γιάννενα, πού διαθέτουν Μπάρ, Ζαχαροπλαστείο, Έστιατόριο δέχονται ξένους καί ντόπιους επισκέπτες.

Τό πάρκο τό διασχίζουν δύο μεγάλες σάν ποτάμια τεχνικές λίμνες, οί όποιες πηγάζουν από μιά πάρα πάνω πηγή καί χύνουν τά πεντακάθαρα γάργαρα νερά τους σιγά - σιγά καί άθόρυβα στή λίμνη Όχρίδα.

Γεφύρια ξύλινα μεγάλα μέ πρωτότυπη αρχιτεκτονική σέ μεταφέρουν από τή μία όχθη στήν άλλη. Βάρκες έτοιμες νά σέ σεργιανίσουν στά ήσυχα καί πεντακάθαρα νερά τους. Τό ανεπαίσθητο φλοίσβισμα του νερού, τό μελωδικό τιτίβισμα τών πουλιών, συμπληρώνουν τήν υπέροχη αύτή εικόνα. Έκστατικός θαυμάζεις! Βλέπεις καί δέν χορταίνεις. Όπτική απόλαυση, ψυχική εύφορία, νευματική γαλήνη.

Σαυτήν τήν άτμόσφαιρα, σαυτό τό περιβάλλον, εΐπιαμε τόν καφέ μας. Δέν μάς έκανε καρδιά νά φύγουμε. Όμως έπρεπε. Σηκωθήκαμε. Θά φεύγαμε γιά τά Τίρανα, αλλά από τό Πόγραδετς πάλι.

Τό Πόγραδετς έχει τό μεγαλύτερο εργοστάσιο επίπλων τής Άλβανίας, πού παίρνει άκατέργαστο τό ξύλο του κάνει όλες τίς επεξεργασίες καί τό παραδίδει έτοιμο έπιπλο. Η παραγωγή του είναι τέτοια πού γίνονται καί εξαγωγές. Έχει εργοστάσια οίνοπνευματοποιΐας, κονσερβοποιΐας, εργοστάσιον βαμβακερών έσωρούχων πού γίνονται καί εξαγωγές, εργοστάσιον κατασκευής κουζινών πού λειτουργούν

μέ ξύλα ἢ κάρβουνο, ὀρυχεῖα μεταλλευμάτων καί ἐργοστάσιο καθαρισμοῦ καί διαχωρισμοῦ αὐτῶν.

Φεύγουμε ἀπό τό Πόγραδετς. Ἐργάτες ἐπιστρέφουν ἀπό τή δουλειά στά σπίτια τους. Τά πρόσωπά τους ἠλιοψημένα ἢ ὄχι, χαρούμενα καί γελαστά. Τά παλιά καί τά σύγχρονα μέσα παρελαύνουν στό δρόμο συμπληρώνοντας τό ἓνα τό ἄλλο. Ὁ κασμᾶς καί τό φτυάρι, δίπλα ἀπό τό σκαφτικό μηχανήμα, τό ἀλέτρι δίπλα ἀπό τό Τρακτέρ, τό κάρρο καί τά μεταφορικά ζῶα δίπλα ἀπό τό φορτηγό αὐτοκίνητο, τό δρεπάνι δίπλα ἀπό τή θεριζοαλωνιστική. Σκοπός νά μή μείνει γῆς ἀκαλλιέργητη, γῆς ἀναξιοποίητη. Αὐτό τό συνάντησα σέ ὅλη τήν Ἀλβανία.

Βαδίζουμε βορειοδυτικά πρὸς Ἐλβασάν, Τίρανα.

Ἀριστερά μας βρασκεπαι τό ἀπό 3.000 μέτρα τούνελ, πού περνάει ὁ σιδηρόδρομος. Τό τούνελ αὐτό βγαίνει στήν Πρένια, πού ἔχει τά μεγαλύτερα ὀρυχεῖα μεταλλευμάτων τῆς χώρας καί τό ἔργο αὐτό θεωρεῖται ὡς ἓνα ἀπό τά σοβαρότερα ἔργα τῆς Ἀλβανικῆς τεχνολογίας. Τό ἔργο αὐτό, πού ἔχει μεγάλη σημασία γιά οἰκονομία τῆς χώρας, σχεδιάσθηκε, μελετήθηκε καί ἐκτελέσθηκε μέ ἀπόλυτη ἀκρίβεια καί ἐπιτυχία.

Προχωροῦμε. Ἡ περὶ ἔργειά μου μεγάλη. Κοιτάζω μπροστά, δεξιά, ἀριστερά. Ἡ ἄσφαλτος κυλάει γοργά στά πόδια μας. Οἱ εἰκόνες πού διαδέχονται ἡ μιά τήν ἄλλη νομίζεις πώς εἶναι ἴδιες. Παντοῦ καλλιεργημένες ἐκτάσεις.

Στήν Πρένια τά ὀρυχεῖα ἀλλάζουν τό φόντο. Οἱ ἐγκαταστάσεις, οἱ ἀποθήκες, τά ἀπαραίτητα κτίρια δεσπόζουν. Ἡ πόλη μέ τά ὁμοίμορφα ψηλά σπίτια της φαντάζει μέ περηφάνια.

Δεξιά μας τώρα ἡ ἔξοδος τοῦ τούνελ. Μέσα ἀπό τό τούνελ μιά μεγάλη πηγὴ ἀφήνει τά νερά της νά κατακυλήσουν τόν κατήφορο, γιὰ νά βγοῦν παρά κάτω τό αὐλάκι πού θά τά τιθασσεύσῃ. Κατά τήν κατασκευή τοῦ τούνελ τοῦς εἶχε δημιουργήσει προβλήματα, ἀλλά φυσικά τά ξεπέρασαν.

Μπαίνουμε σέ άνώμαλη όρεινή περιοχή. Προχωρούμε παράλληλα μέ τή γραμμή του σιδηρόδρομου ή όποία περνάει αναγκαστικά από πολλά μεγάλα καί μικρά τούνελ καί από μικρές καί μεγάλες γέφυρες, πού ή μεγαλύτερη είναι τής Βουθρίτσας μέ 200 μέτρα μήκος καί 50 ύψος.

Τό γεφύρι τής Βουθρίτσας

Πρός τό τέλος τής όρεινης αύτης άνώμαλης διαδρομής, συναντούμε ένα μικρό παλιό χωριό. Διασκορπισμένα τά σπίτια. Όταν γίνονταν ό ήλεκτροφωτισμός, έγινε πρόταση στους κατοίκους του νά τούς κτίσει τό Κράτος ένα σύγχρονο καί συγκεντρωμένο χωριό σέ άλλο μέρος. Τό άρ-

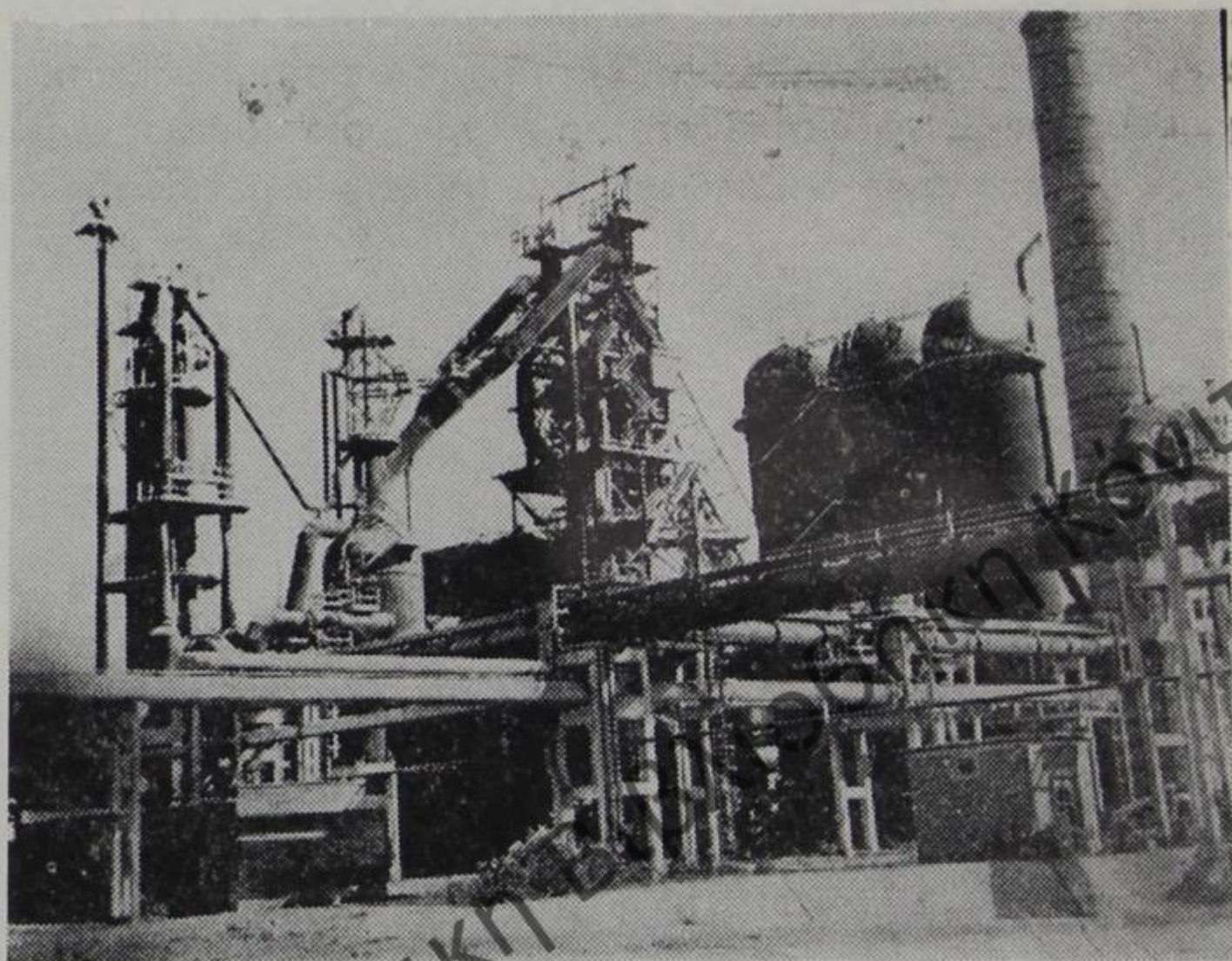
νήθησαν. Δέν μπορούσαν νά φύγουν ἀπ' τίς ρίζες τους. Ὁ ψυχικός παράγοντας τοὺς ἐμπόδιζε. Τό Κράτος σεβάσθηκε τήν ἀδυναμία τους αὐτή καί μέ συνέπεια στήν ἐξαγγελία του «ὅτι κανένα σπίτι δέν θά μείνει χωρίς φῶς» ὑποβλήθηκε σέ κόπους καί δαπάνες καί ἠλεκτροδότησε καί τό τελευταῖο καί πιό ἀπομακρυσμένο ἀπό τό χωριό σπίτι. Καθώς προχωρούσαμε μέ τό αὐτοκίνητο φαίνονταν ἀριστερά μας ψηλά στήν βουνοπλαγιά οἱ κολῶνες πού τοῦ εἶχαν μεταφέρει τό ρεῦμα.

Τό Ἐλμασάν

Ἡ πρώτη πόλη πού συναντοῦμε καί πού περνάμε μέσα ἀπ' αὐτήν εἶναι τό Ἐλμασάν. Μεγάλη, μέ φαρδιούς δρόμους, πλατεῖες, πάρκα, μέ ὑπέροχα πολυόροφα κτίρια, ἔχει σχολεῖα, σχολές, παράρτημα Πανεπιστημίου, θέατρο, νο-

σοκομεία καί είναι πόλη βιομηχανική, μέ πολλά εργοστάσια. Πού στήν κορφή βρίσκεται τό μεγάλο τῆς Ἑλβανίας εργοστάσιο Χαλυβδουργίας.

Τό εργοστάσιο χαλυβδουργίας Ἑλβασάν

Τό εργοστάσιο αὐτό ὅπως καί ἄλλα ἔργα, μετά τήν διακοπή τῶν Ἑλβανοκινεζικῶν σχέσεων ἔμεινε μισοτελειωμένο. Σήμερα οἱ Ἑλβανοί ὄχι μόνο τό ἀποτελείωσαν μόνοι τους, ἀλλά καί τό μεγάλωσαν καί τό ἔχουν γιά καμάρι στή βαρειά βιομηχανία τους.

Βγαίνουμε ἀπό τό Ἑλβασάν. Ἀρχίζουμε ἕναν ἀνηφορικό δρόμο πού δεσπόζει τῆς πόλης. Τό εργοστάσιο στήν ἄκρη τῆς φάνταζε μεγαλόπρεπα. Καταπληχτικό θέαμα. Σταματήσαμε νά τό ἀπολαύσουμε. Βλέπαμε μιά τεράστια ἔκπαιση μέ χτίρια, μέ μεγάλες σιδερένιες ἐγκαταστάσεις καί πολλές καμινάδες πού σοῦ προξενοῦσαν θαυμασμό.

Θαύμαζες τή θέληση, θαύμαζες τή δημιουργία. Ἡ Ἀλβανία ἢ καθυστερημένη αὐτή χώρα πού ἐδῶ καί 35 χρόνια δέν ἤξερε τί εἶναι καλά - καλά βιομηχανία, νά ἔχει τό τεράστιο αὐτό ἐργοστάσιο, ὅπου καί ἐπεξεργάζεται τά μεταλλεύματα πού βγάζει ἀπό τά ὄρυχεῖα της....

Προχωρήσαμε τήν ἀνηφοριά. Ὅρεινό καί μέ δάση τό μέρος. Ἀσπρισμένα στηθαῖα, δένδρα καί διακριτικά σημάδια, στήν ἄκρη τοῦ δρόμου εἰδοποιούσαν τούς ὁδηγούς. Προχωροῦμε σέ κορυφογραμμή. Νομίζεις πώς βρίσκεσαι σέ ἀεροπλάνο. Δεξιά καί ἀριστερά, ἡ ματιά χάνεται σ' ἓνα ἀπέραντο τοπεῖο ντυμένο ὅλες τίς μορφές τοῦ πράσινου καί ἀπολαμβάνεις ἀνεπανάληπτες φυσικές ὀμορφιές.

Ἀρχίζουμε νά κατεβαίνουμε. Καινύργια χωριά, ἴδιες εἰκόνες, ἴδιες συνθηκες.

Τό χωριό Λιμπράσι, ὀμορφο μέ τά πολυόροφα κτίριά του, τριγυρίζεται ἀπό ἀμπελῶνες καί ὀπωροφόρα δένδρα, ἔχει ἐργοστάσιο οἰνοπνευματοδῶν ποτῶν καί φρούτων.

Πλησιάζουμε στά Τίρανα. Φανερή ἢ βιομηχανική ἀνάπτυξη. Κατοικίες πολυόροφες, δρόμοι ἀνετοί, κίνηση φορτηγῶν αὐτοκινήτων. Ἐνα τεράστιο πάρκο μέ σκιερά δένδρα, πού σέ ὑποδέχεται στήν ἀρχή τῆς πόλης σου δίνει τήν ἐντύπωση ὅτι περπατᾶς σέ τεχνικό δάσος.

Δεξιά στήν κορυφή ἑνός λόφου τό νεκροταφεῖο πεσόντων κατὰ τόν ἀντιφασιστικό ἀγῶνα καί κάτω ἀπ' αὐτό τό Πανεπιστήμιο Τιράνων πνιγμένο μέσα στό πράσινο.

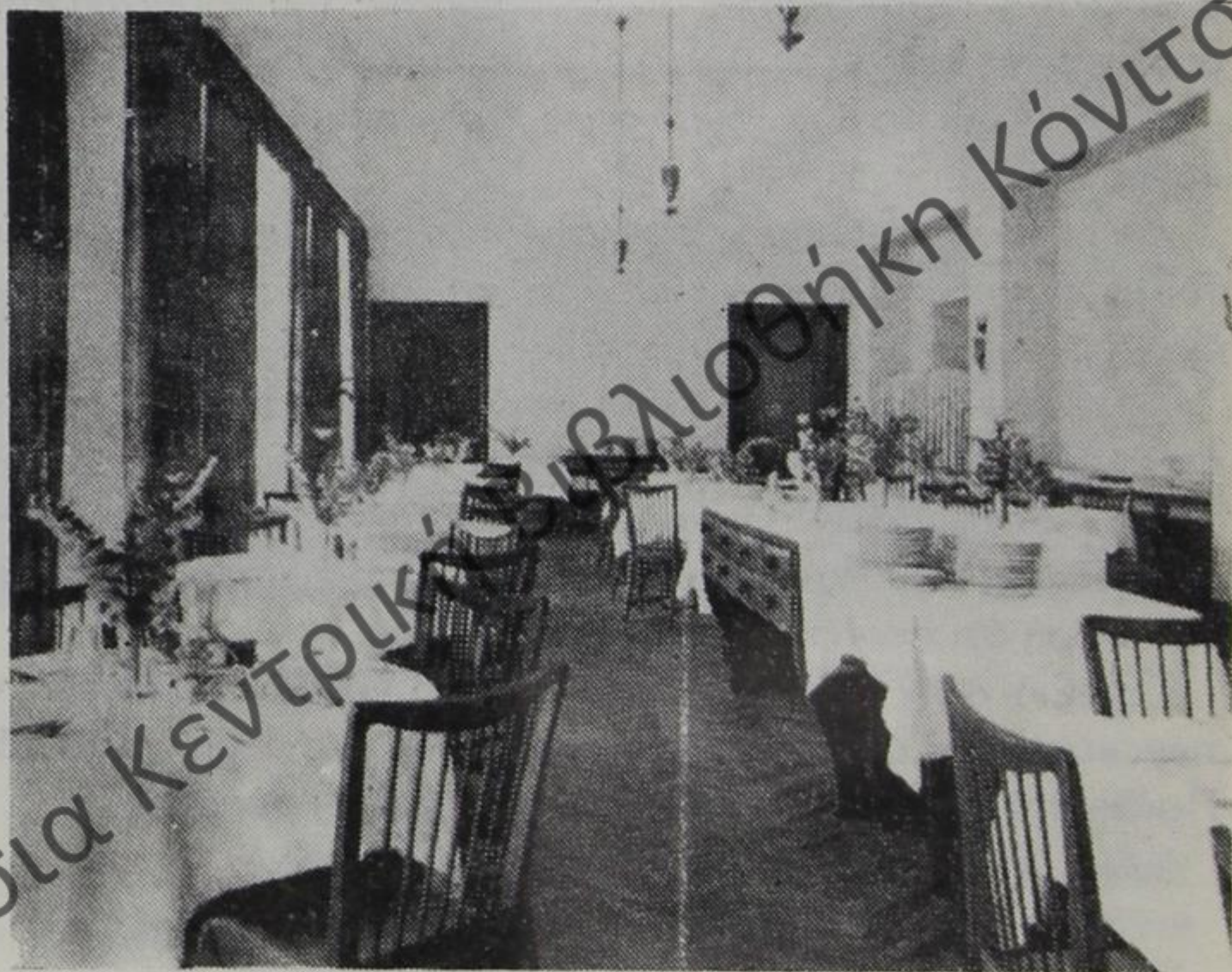
ΣΤΑ ΤΙΡΑΝΑ

Οἱ εἰκόνες πού μέ ἐντυπωσίασαν στήν πρώτη ἐπαφή μέ τήν Ἀλβανική Πρωτεύουσα, ἦταν τό πράσινο, τά πολυόροφα κτίριά της καί οἱ φαρδιοί δρόμοι της.

Ἡ παραμονή μου στό Ξενοδοχεῖο ΝΤΑ'Ι'ΤΙ.

Ἡ ὀνομασία ἀπό τό ὁμώνυμο βουνό Ντάϊτι πού στούς πρόποδες του εἶναι χτισμένα τά Τίρανα καί στή κορυφή του τό ὑδραγωγεῖο τους.

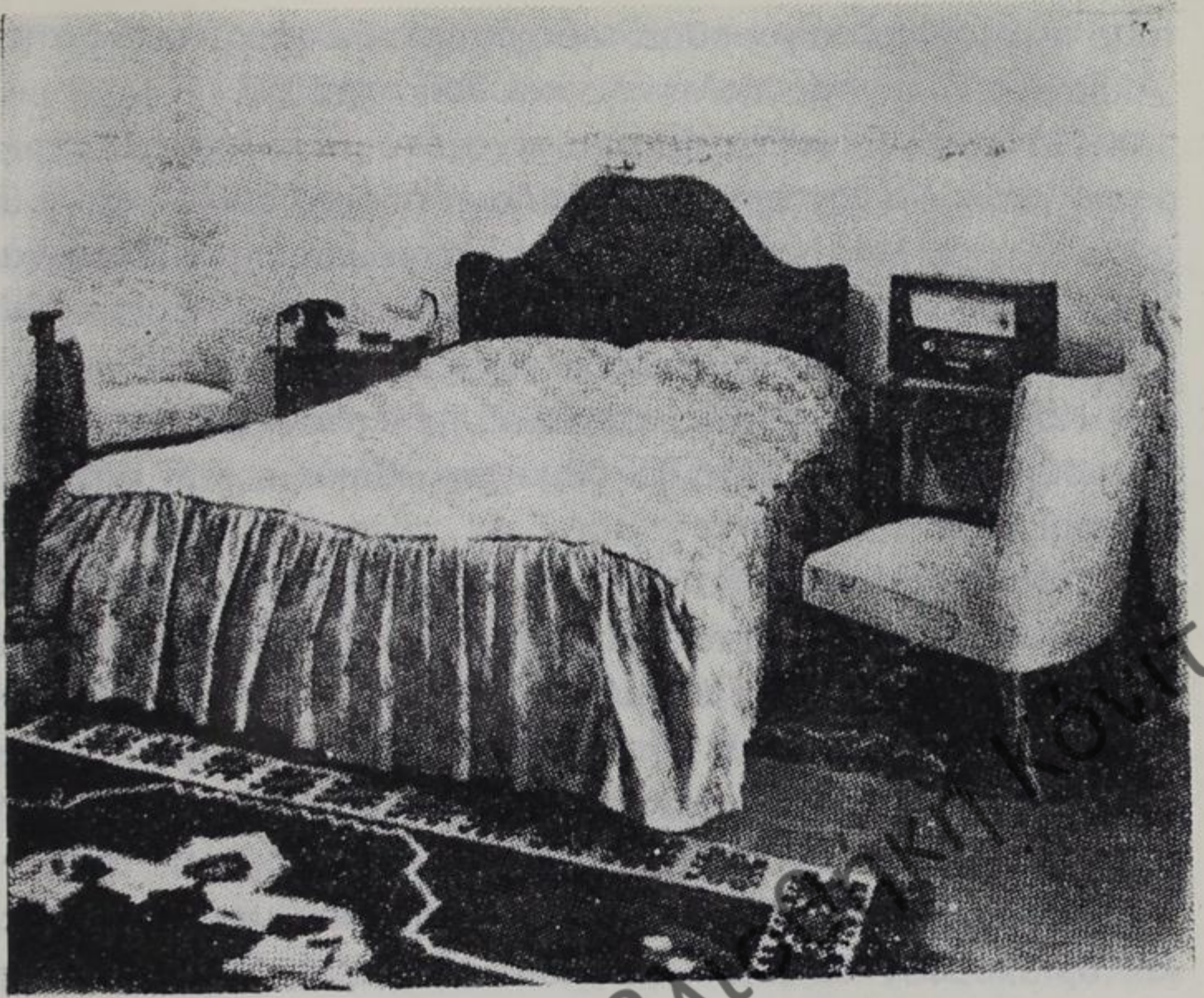
Τό Ξενοδοχείο ΝΤΑΪΤΙ είναι τό ἀρχαιότερο τῶν Τιράνων, εἶναι χτισμένο προπολεμικά ἀπό τοὺς Ἴταλοὺς καί περιτριγυρίζεται ἀπό τρία μεγάλα πάρκα. "Ἐχει ὄμορφη ἀρχιτεκτονική, πολυτελῆ ἐμφάνιση καί διάκοσμο. "Ἀνετα εὐάερα καί εὐήλια δωμάτια καί διαμερίσματα, σαλόνια, καφετερία, μπάρ, καί ἐστιατόριο μὲ μεγάλες τραπεζαρίες. "Ἐχει τηλεφωνικό κέντρο, ταχυδρομικό πρῆμα, κατάστημα πώλησης τουριστικῶν εἰδῶν καί τράπεζα μετατροπῆς συναλλαγμάτων σέ λέκ.

Μιά ἀπό τίς τραπεζαρίες τοῦ ΝΤΑΪΤΙ

Στό ΝΤΑΪΤΙ πηγαίνουν ξένοι καί ἰδίως φιλαξενούμενοι.

Ὁ σύνοδός μου Ἀναστάση Γκεντέσης, πού ἦταν κάτοικος Τιράνων, ἔφυγε γιά τό σπίτι του ἀφοῦ ὀρίσαμε συνάν-

Ύπνοδωμάτιο ΝΤΑΪΤΙ

τηση μετά μία ώρα, δηλαδή κατά τῆς 9 τό βράδυ.

Στίς 9 μέ περιμένε στό μεγάλο σαλόνι τοῦ Ξενοδοχείου.

Μίλήσαμε γιά τῆς πρῶτες μου έντυπώσεις καί ἡ συζήτησή μας περιστράφηκε γύρω ἀπό τό σκοπό τοῦ ταξιδιοῦ μου.

«Σκοπεύω τοῦ εἶπα ἐπιστρέφοντας νά γράψω βιβλίο μέ τίς έντυπώσεις μου ἀπ' τήν Ἀλβανία γιά αὐτό θά ἤθελα νά ἐρχόμουν σέ ἐπαφή μέ τήν κουλτοῦρα καί τόν πνευματικό της κόσμο».

Μέ ρώτησε τί ἀκριβῶς χρειαζόμουν γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ μου, γιά νά μοῦ ἐτοίμαζε καί ἡ Ἐπιτροπή καί τό κατάλληλο πρόγραμμα.

Ἡ ἀλήθεια ἦταν ὅτι οἱ ἀπατήσεις μου ἦταν τέτοιες πού κάλυπταν μεγάλο κύκλο ἐνδιαφερόντων καί ἔκλειναν μέσα

τους κάθε τί πού ἀφοροῦσε τούς ἀναπτυξιακούς τομείς τῆς Ἀλβανίας πλὴν τῆς πολιτικῆς καί τοῦ στρατοῦ.

Γιά αὐτά τὰ ἐνδιαφέροντα εἶχα ἐτοιμάσει πρὶν ἀναχωρήσω γιὰ ἐκεῖ ἕναν σχετικό κατάλογο ἀπὸ τό ὁποῖον καί τοῦ ἀνάπτυξα μέ λεπτομέρεια, τί ἤθελα νά γνωρίσω, τί ἤθελα νά δῶ, τί ἤθελα νά μάθω, τί στοιχεῖα ἤθελα νά μοῦ δώσουν καί μέ ποιούς ἤθελα νά συναντηθῶ.

Κράτησε σημειώσεις καί ἀφοῦ τελειώσαμε ὅτι εἶχαμε νά ποῦμε πάνω σέ αὐτό τό θέμα σηκωθήκαμε καί πήγαμε γιά φαΐ.

Δόσαμε παραγγελία καί τσουγκρίζοντας τὰ γιομάτα μέ κακινέλι τοῦ Πόγραδετς ποτήρια μας ἀρχίσαμε τρώγοντας νά συζητοῦμε. Ἦθελα ἐνημέρωση. Εἶχα φύγει ἀπὸ μιὰ καπιταλιστική χώρα μέ τό δυτικό τρόπο ζωῆς, μέ τήν ἐλεύθερη οἰκονομία, μέ τήν καταναλωτική κοινωνία τῶν μπόλικων ἀγαθῶν, μέ τίς περίσιες ἐλευθερίες, μέ τίς μεγάλες ἀντιθέσεις, μέ τίς πολλές διακρίσεις, μέ τίς ἄνισες μεταχειρήσεις καί βρισκόμουν σέ μιὰ Κομμουνιστική χώρα στήν ὁποία ἡ Διχτατορία τοῦ Προλεταριάτου μέ τό Κόμμα Ἐργασίας τῆς Ἀλβανίας, ἐλέγχει καί κατευθύνει τὰ πάντα καί προσπαθεῖ πάνω σέ Μαρξιστικές — Λενινιστικές βάσεις νά ὀλοκληρώσει τό Σοσιαλισμό στήν Ἀλβανία. Βρισκόμουν σ' ἕνα σύστημα πού σκοπὸ ἔχει τή δημιουργία τῆς ἀταξικῆς κοινωνίας, τήν κατάργηση τῆς ἐκμετάλλευσης ἀπὸ ἀνθρώπου σέ ἄνθρωπο καί τήν ἠθικοποίηση τοῦ ἀνθρώπου σύμφωνα μέ τίς ἀρχές τῆς Μαρξιστικῆς ἠθικῆς γιὰ τό καλό τοῦ συνόλου.

Ὁ Ἀναστάσης Γκετέσης ἀγωνιστής τοῦ Ἀντιφασιστικοῦ ἀγῶνα, ἰδεολόγος, μέ μὀρφωση καί Μαρξιστική κατάρτηση, ἦταν καί γιὰ δέκα χρόνια Διευθυντής τῆς μεγάλης Ἐκθεσης ἐπιτευγμάτων τῆς Ἀλβανίας ἀπὸ τήν ἀπελευθέρωση καί δῶ καί οἱ γνώσεις του γιὰ ὅλα τὰ θέματα ἦταν ὀλοκληρωμένες καί ὑπεύθυνες, μαζί δέ μέ τ' ἄλλα προσόντα πού τόν συντρόφευαν, γίνονταν ἕνας ὑπέροχος συζητητής ὁ ὁποῖος καί σέ ἐνημέρωνε μέ λεπτομέρεια γιὰ κάθε τί πού ἀφοροῦσε τὰ ἐνδιαφέροντά μου.

Στις συζητήσεις πού είχα μαζί του καθώς και μέ όλους τους άλλους, δέν προσπαθοῦσα νά ανακαλύψω στοιχεῖα, διαφήμισης ἢ δυσφήμισης τοῦ συστήματος. Προσπαθοῦσα νά ανακαλύψω στοιχεῖα πού θά μοῦ ἐπέτρεπαν νά κρίνω, ἂν πέτυχε καί πώς πέτυχε αὐτά πού θά ἔβλεπα πώς πέτυχε τό σύστημα αὐτό, πού κατά τεκμήριο βασίζεται πάντα στό ἐργατικό δυναμικό μιᾶς χώρας.

Ἡ Ἀλβανία δέν εἶχε βιομηχανία ἄρα τίς ἔλειπε καί τό ἐργατικό δυναμικό. Τό γεγονός αὐτό, μοῦ δημιουργοῦσε ἐρωτηματικά καί ἀπορίες, στά ὁποῖα φυσικά καί θά προσπαθοῦσα μέσα ἀπό τήν ἔρευνά μου νά δώσω τίς ἀπαντήσεις. Οἱ ἀπαντήσεις ὅμως ἔπρεπε νά εἶναι ὅπωςδήποτε ἀπαλλαγμένες ἀπό προλήψεις καί προκαταλήψεις, συμπάθειες καί ἀντιπάθειες, νά εἶναι ἀντικειμενικές καί νά διακρίνονται ἀπό εἰλικρίνεια, συνέπεια καί εὐθύνη.

Αὐτό τό εἶχα ὑποσχεθεῖ στόν ἑαυτό μου καί τό κράτησα.

Κάτω ἀπό αὐτές μου τίς σκέψεις συνεχίσαμε τή συζήτηση μέχρι τίς 11 ὁπότε καί χωριστήκαμε ἀφοῦ ὀρίσαμε ραντεβουῦ γιά τίς 7.30' τό πρωῖ τῆς ἄλλης ἡμέρας.

Ἀνέβηκα στό δωμάτιό μου. Ἄνοιξα τό ραδιόφωνο καί κάτω ἀπό τοῦς ἤχους μιᾶς ξένης μουσικῆς, ἄρχισα νά σκέφτομαι, νά σκέφτομαι, νά σκέφτομαι....

Πρὶν καλά κλείσω 12 ὥρες στήν Ἀλβανία καί σέ μιᾶ διαδρομή 200 περίπου χιλιομέτρων εἶχα δεῖ πολλά, εἶχα μάθει πολλά, εἶχα διαπιστώσει πολλά καί εἶχα ἀρχίσει νά σχηματίζω τήν πεποίθηση ὅτι οἱ ἐκπλήξεις πού θά συναντοῦσα θά διαδέχονταν ἢ μιᾶ τήν ἄλλη. Καί δέ ξεγελάστηκα.

ΠΡΩΤΗ ΜΕΡΑ

Τό πρωῖ κατέβηκα νωρίς, στίς 6.15'.

Τό βράδυ κατά τήν ὥρα πού τρώγαμε εἶχα ζητήσει νά συνδεθῶ τηλεφωνικῶς μέ τήν γυναῖκα καί τά παιδιά μου στήν Ἀθήνα, ἀλλά κατά τίς 10.30' ἡ τηλεφωνήτρια μᾶς εἶπε ὅτι ἦταν ἀδύνατο γιά τεχνικούς λόγους νά μιλήσω.

Ώρισμένες ανεύθυνες φήμες, πού είχαν φθάσει καί στ' αὐτά μου, γιά δῆθεν παρακολούθηση, αστυνόμευση, κ.λ.π. μέ ἔκαναν νά πιστέψω ὅτι ἡ μή πραγματοποίηση τῆς συνδιάλεξης ὀφείλονταν σέ ἓνα τέτοιο μέτρο.

Γραμμή λοιπόν τό πρωῖ γιά τό τηλεφωνικό κέντρο μέ σκοπό νά ἐξαικριβώσω ἀπό τήν πρώτη κιόλας μέρα ἄν συνέβαινε κάτι τέτοιο. Ἔδωσα τό νούμερο στήν τηλεφωνήτρια καί περίμενα στό μπάρ. Ἐκεῖ παράγγειλα καφέ καί προσφώνησα ἀπό συνήθεια ἓνα γκαρσόν πού λέγονταν Χρῆστος «Ζότι Χρῆστο» πού σημαίνει κύριε Χρῆστο. Μοῦ ἀπαντάει μέ ὕφος πού ἔδειχνε ὅτι εἶχε θιγεῖ «σιάμπε Ζότ, πό γιάμπε σιόκ» πού σημαίνει δέν εἶμαι κύριος εἶμαι σύντροφος.

Στήν Ἀλβανία φαίνεται ἡ προσπάθεια γιά τή δημιουργία ἀπαξίικῆς κοινωνίας ἄρχισε ἀπό λεπτομέρειες. Κατάργησαν ὅλες τῆς διακριτικῆς προσφωνήσεις καί δημιούργησαν τό ἀπαραίτητο ψυχολογικό παράγοντα πού χρειάζονταν σάν βάση γιά τό ξεκίνημα αὐτό.

Συντρόφισσα, προσφωνῆτε ἡ ἐργάτρια, ἡ ἀγρότισσα, ἡ ἐπιστήμων, ἡ Ὑπουργός. Σύντροφε ὁ ἐργάτης, ὁ ἀγρότης, ὁ ἐπιστήμων, ὁ Ἐμβέρ.

Τό μάθημα τοῦ Χρήστου, μοῦ ἦταν ἀρκετό γιά νά προσγειωθῶ πρὸς τό πνεῦμα τοῦ περιβάλλοντος...

Νά ἡ τηλεφωνήτρια. «Σύντροφε σέ περιμένει ἡ συντρόφισσα νά μιλήσεις».

Τρέχω στόν τηλεφωνικό θάλαμο. Εἶχα τρεῖς μέρες νά ἐπικοινωνήσω μαζί τους. Ἐπί τέλους! Ἔμαθαν νέα μου, ἔμαθαν ὅτι εἶχα φθάσει στήν Ἀλβανία, ἔμαθα καί ἐγώ νέα τους, ἔκανα ὅμως καί διαπίστωση.

Εὐχαρίστησα τήν τηλεφωνήτρια καί γύρισα στό μπάρ. Τό πρωῖ δέν τρώω ποτέ ὅπως συνήθως καί τό βράδυ. Παράγγειλα ἓνα ποτήρι γάλα καί περίμενα τόν σύντροφο Ἀναστάση.

Ἔρχεται. Κάθησε λίγο μαζί μου, μοῦ ὅρισε ραντεβού γιά τῆς 9 καί ἔφυγε γιά τά γραφεῖα τῆς ἐπιτροπῆς, ὅπου καί θά καταρτίζονταν τό πρόγραμμα τῆς ξενάγησής μου.

Ἔφυγα καί ἐγώ ἀπό τό Ξενοδοχεῖο γιά νά ἔρθω μόνος μου σέ πρώτη ἐπαφή μέ τήν πρωτεύουσα τῆς Ἀλβανίας, μέ τούς κατοίκους τῆς, μέ τά μαγαζιά τῆς, μέ τά ἐνδιαφέροντά τῆς.

Ὁμορφη πόλη. Καθαρή, ἡσυχῆ. Καμιά ὁμοιότητα ὅμως μέ τίς μεγαλουπόλεις ἢ τίς πρωτεύουσες τῶν ἄλλων Κρατῶν. Διακόσιες πενήντα χιλιάδες οἱ κάτοικοί τῆς. Ἡ ἔλλειψη Ι.Χ. καί ταξί φανερό, μονάχα κρατικές κοῦρσες, κρατικά αὐτοκίνητα καί πολλά λεωφορεῖα, πού ἔφερναν καί ἔπαιρναν ἀπό τίς στάσεις ἐπιβάτες. Ἐκεῖνα ὅμως πού κυριαρχοῦσαν μέ τήν παρουσία τους ἦταν τά ποδήλατα. Πού καί πού ἔβλεπες καί καμιά μοτοσυκλέττα ἢ μοτοσακό.

Τριγυρίζω μέ περιέργεια στήν πόλη. Κόσμος πηγαινοέρχεται. Πήγαινε στή δουλειά, στά γραφεῖα, γιά ψώνια. Οἱ ἐπιχειρήσεις, τά μαγαζιά, ὅλα κρατικά. Ὑπάλληλοι τοῦ κράτους οἱ ἐργαζόμενοι σ' αὐτά. Ὀχτάωρη ἡ ἐργασία. Οἱ γυναῖκες δεσπόζουν μέ τήν παρουσία τους. Ἀπλές, εὐγενικές, σεμνές, πρόθυμες, πρόσχαρες.

Μπροστά μου τό πρῶτο καφενεῖο. Χωρίς τραπέζια, χωρίς καθίσματα. Αὐτοσερβίρισμα. Ὁρθιοί οἱ πελάτες, μονάχοι τους ἢ μέ παρέα, ἔπιναν τόν καφέ ἢ τό ρόφημά τους, πάνω σέ στενόμακρα ψηλά τραπέζια καί ἔφευγαν πηγαινόντας καί αὐτοί στή δουλειά τους.

Πέρα πέρα σέ παρόμοιο στυλ, ἄλλο κέντρο, γιά φαῖ ὅπως αὐτό. Οἱ Ἀλβανοί τρῶνε τό πρῶτ' ὅλοι. Σ' αὐτά τά κέντρα βρίσκουν σουπες, μακαρόνια, πιλάφι, πατσά καί παίρνουν χορταστικά τό κολατσιό τους. Κόσμος καί ἐδῶ πού πηγαινοέρχονταν.

Εἶχα ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τό Ξενοδοχεῖο πολύ. Ἡ ὥρα πλησίαζε καί ἔπρεπε νά γυρίσω.

Στίς 9 ἀκριβῶς ἔρχεται ὁ σύντροφος Ἐκκλησίας μέ τό πρόγραμμα Τιράνων. Τρεῖς μέρες στή πρωτεύουσα. Σάββατο, Κυριακή, Δευτέρα. Τό υπόλοιπο πρόγραμμα θά καταρτιζοταν μέχρι τή Δευτέρα.

Ἡ πρώτη προγραμματισμένη ἐπίσκεψη στή ἔκθεση Ζω+

γραφικῆς καί γλυπτικῆς πού ἦταν λίγο πάρα κάτω ἀπό τό Ξενοδοχεῖο.

Στό προαύλιο φαντάζει μεγαλόπρεπο τό μπρούτζινο ἄγαλμα τοῦ Λένιν. Ἀπέναντί του ἀκριβῶς καί στήν ἄλλη ἄκρη τῆς μεγάλης σέ φάρδος λεωφόρου στήν εἴσοδο ἑνός μεγάλου πάρκου τό μπρούτζινο πάλι ἄγαλμα τοῦ Στάλιν.

Ἡ ἔκθεση στεγάζεται σέ ἕνα καινούργιο μεγάλο τριόροφο χτίριο, μέ πολλές καί μεγάλες αἴθουσες. Ἀπέναντι ἀπ' τήν εἴσοδό της βρίσκεται ἡ μαρμαρίνη προτομή τοῦ Ἐμβέρ Χότζα σέ ἡλικία, πού νεαρός εἶχε ἀναδειχθεῖ ἡγέτης τῆς Ἀλβανίας.

Προχωροῦμε στόν πρῶτο ὄροφο. Ἐκεῖ βρίσκονται ἐκτεθημένα ἔργα μεγάλων ζωγράφων μέχρι τό 1939. Ἐπικεφαλῆς αὐτῶν βρίσκεται ὁ Κόλε Ἰδρωμένος. Ἕνας μέγας πράγματι ζωγράφος πού οἱ προσωπογραφίες του, τά τοπεῖα, οἱ ἐθιμογραφίες του σέ ἐντυπωσιάζουν μέ τόν συνδυασμό τῶν χρωμάτων μέ τήν ζωντανή ἀπόδοσή τους.

Ἀκολουθοῦν ὁ Σπύρο Τσέκα μέ ἕνα μεγάλο πίνακα τοῦ Σκεντέρμπεη καί ἄλλοι, μέ πίνακες ἀπό θαλασσινά θέματα καί θέματα ὑπαίθρου καί ἀγροτικῆς ζωῆς.

Μιά ἄλλη αἴθουσα ἔχει πίνακες τίς νέας γενιᾶς οἱ ὁποῖοι παριστάνουν τούς ἀγῶνες τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ ἀπό τότε πού ἐγίνε ἀνεξάρτητο Κράτος μέχρι σήμερα. Σέ μία ἄλλη παρουσιάζονται πίνακες καί γλυπτά μέ τούς ἀγῶνες πάλι τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ σέ ὅλο τό διάστημα τῶν ἀπελευθερωτικῶν του ἀγῶνων. Στήν ἀρχή τῆς αἴθουσας αὐτῆς ἕνα μεγάλο ἄγαλμα παρουσιάζει τόν ἀντάρτη μετά τή μάχη μέ τά λάφυρά του καί τή χαρά τῆς νίκης ζωγραφισμένη στό πρόσωπό του. Στήν αἴθουσα μέσα ἕνας μέγας πίνακας παρουσιάζει στό πρόσωπο τοῦ ἀντάρτη, τό πνεῦμα τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ, πού παλεύοντας μέ πείσμα γιά τή λευτεριά του, νίκησε τούς Γερμανούς καί ἀφεντικό πιά στό σπίτι του ἔχει βάλει τό πορτρέτο τοῦ Χίτλερ, κάτω στά πόδια του μπροστά καί τό χτυπάει μέ τό κοντάκι τοῦ ντουφεκιοῦ του

δείχνοντας τό μῖσος καί τήν ἀγανάκτησή του ἐνάντια στό φασισμό.

Ἀκολουθοῦν πίνακες καί γλυπτά πού ἀπεικονίζουν τήν πολιτική δραστηριότητα τοῦ Κράτους ἀπό τήν ἰδρυσή του καί μετά, μέ ἡγετική φυσιογνωμία τήν δεσπόζουσα πάντα μορφή τοῦ Ἐμβέρ Χότζα.

Στήν ἔκθεση αὐτή δέν ἔχει μείνει πτυχή τῶν ἀγώνων τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ πού νά τήν ἔχει ἀπεικονισθεῖ σέ πίνακα ἢ γλυπτό.

Τό πνεῦμα τῆς ἔκθεσης δοσμένω σύμφωνα μέ τήν ψυχολογία τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ ἐνημερώνει τόν ἐπισκέπτη πάνω σέ μιὰ σοβαρή πλευρά τῆς ἱστορίας τῶν ἀγώνων τῆς Ἀλβανίας, πάνω σέ μιὰ σοβαρή πλευρά τῶν ἀγώνων τοῦ Κ.Κ.Α. καί τοῦ ἡγέτη τῆς Ἐμβέρ Χότζα.

Στό ἰσόγειο σέ μιὰ μικρή πτέρυγα βρίσκεται χιουμοριστική ἔκθεση, ὅπου σέ μιὰ σειρά ἀπό ὁμορφά σκίτσα σατυρίζεται μέ ἰδιαίτερο σαρκασμό ὁ ρεβιζιονισμός τῶν Ρώσων, τῶν Κινέζων, τῶν Γιουγκοσλάβων, τῶν Εὐρωκομμουνιστῶν, καθώς καί ἡ δισπαστική πολιτική τῶν Η.Π.Α.

Εἶχε πάει ὅμως μεσημέρι. Ὁ συν. Ἀναστάσης ἔφυγε γιά τό σπίτι του, ἐγώ τράβηξα γιά τό Ξενοδοχεῖο.

Τό ραντεβουῦ μας στίς 6 καί 30'. Μέ πρόσκληση θά πηγαίναμε στήν "Ὀπερα Τιράνων ὅπου θά παραβρίσκονταν ὁ Ἐμβέρ Χότζα, ὁ Πρωθυπουργός Μεχμέτ Σιέχου καί τό Ὑπουργικό Συμβούλιο.

Ἐφαίνα, κοιμήθηκα μέχρι τίς 5 καί κατὰ τίς 5 καί 30' πάλι μονάχος περιήγησα στήν πόλη, πρὸς ἄλλη κατεύθυνση ὅμως.

Τά Τιράνα τά διασχίζει ἓνα ποταμάκι μέ τεχνητή-τσιμεντένια κοίτη καί δενδοσπαχίες δεξιά καί ἀριστερά. Τήν ἀκολουθήσα. Ὅμορφο θέαμα. Ἐνα πρόχειρο γήπεδο εἶχε συγκεντρώσει τό ἐνδιαφέρον τῆς περιοχῆς. Πάρα πάνω σ' ἓνα πάρκο εἶδα κόσμο συγκεντρωμένο. Πλησιάζω. Μεσήλικες καί γέροι μέ ντόμινα, τραπουλόχαρτα καί διάφορα αὐτοσχέδια παιχνίδια, ἔπαιζαν γιά νά σκοτώσουν τήν ὥρα

τους. Νοσταλγοί τῆς ἀνατολίτικης συνήθειας σπὸν καφενέ εὔρισκαν διέξοδο στὴν ὑπαίθρο.

Οἱ σκέψεις μου μὲ ἀπορρόφησαν... Ἀποτέλεσμα νὰ ἀπομακρυνθῶ πολύ. Τρέχω νὰ προφτάσω νὰ εἶμαι πρῶτος στό Ξενοδοχεῖο. Δέν τὰ κατάφερα. Ὁ συν. Ἀναστάσης μὲ περίμενε.

Στίς 7 παρά 15' ξεκινήσαμε. Ἡ "Ὀπερα ἦταν κοντά.

Τὸ μέγαρο Ἐκπολιτισμοῦ στό κέντρο τῶν Τιράνων

Τό χτίριο τῆς "Ὀπερας εἶναι ἓνα ἀπό τὰ ἐπιβλητικώτε-
ρα χτίρια τῆς Ἀλβανίας. Ντυμένο ἐξωτερικά μὲ μάρμαρο,
προκαλεῖ μὲ τίς τεράστιες διαστάσεις του τό θαυμασμό. Εἶ-
ναι ἀρχιτεκτονικό ἔργο τοῦ Ἀντιπρύτανη τοῦ Πανεπιστη-
μίου Τιράνων σύν. Μπεσίν Ντάγια. Ἡ ἀρχιτεκτονική του δο-
μή, ἡ μηχανική του ἐκτέλεση ἀριστουργηματική. Σωστό ἐ-
πίτευγμα. Ἐκτός ἀπό τὴν "Ὀπερα μὲ τὴν μεγάλη τῆς πλα-
τεῖα, τοὺς ἐξῶστες τὴν μεγάλη σκηνή τῆς, τὰ παρασκήνια

τούς διαδρόμους, τὰ χώλ, τούς βοηθητικούς χώρους, στεγάζει τήν Ἐθνική Βιβλιοθήκη Τιράνων καί ἔχει πολλές μεγάλες αἴθουσες ψυχαγωγίας καί διαλέξεων.

Στήν μεγάλη πλατεία μπροστά ἀπό τήν "Όπερα, εἶχε συγκεντρωθεῖ κόσμος γιά νά ἐπεφημίσουν καθώς μοῦ εἶπε ὁ σύν. Ἀναστάσης, τόν Ἐμβέρ καί τόν Σιέχου. Στίς σκάλες καί στό χώλ οἱ θεατές περίμεναν νά τούς δοῦν, νά τούς χειροκροτήσουν. Ἐμεῖς μπήκαμε στήν πλατεία καί κάτσαμε στίς θέσεις μας.

Ἡ "Όπερα μέ τήν πλατεία καί τούς ἐξῶστες της χωράει περίπου 1.800 ἄτομα.

Τά θεάματα στήν Ἀλβανία εἶναι φτηνά. Ἡ τιμή τῶν εἰσιτηρίων στός Κινηματογράφους εἶναι ἐνάμισυ λέκ, στά θέατρα δύομισυ καί στήν "Όπερα τρία.

Ἐνας κόσμος ποικιλόμορφος εἶχε γιομίσει τήν αἴθουσα, ἕνας κόσμος κάθε ἡλικίας, ὁμορφα καί ἀπλά ντυμένος, καθαρός περιποιημένος. Οἱ γυναῖκες ντυμένες μέ ἀπλότητα καί χάρη, χωρίς πολυτέλεια, χωρίς στολίδια, χωρίς λοῦσα, μέ ἀπλό ὁμορφο χτένισμα, στόλιζαν μέ τήν σεμνή παρουσία τους τήν αἴθουσα. Πού καί πού ἔβλεπες φτιασιδώματα ἢ κανένα πρωτότυπο χτένισμα.

Σέ λίγο χωρίς νά καταλάβω πώς, πανζουρλισμός στήν αἴθουσα. Στόν πρῶτο ἐξῶστη λίγα μέτρα ἀπό μᾶς, στέκονταν ὄρθιοι ὁ Ἐμβέρ, ὁ Σιέχου καί τό Ὑπουργικό Συμβούλιο. "Όρθοι στήν πλατεία καί οἱ θεατές, οἱ ὁποῖοι στραμμένοι πρὸς τούς ἡγέτες τους, σέ ἕνα ἐνθουσιαστικό ξέσπασμα, χειροκροτούσαν ὁ ἕνας τόν ἄλλον.

Πρώτη φορά ἔβλεπα ἕνα τέτοιο θέαμα καί εἰλικρινά θά μοῦ εἶναι ἀδύνατο νά τό ξεχάσω. Φαίνονταν αὐθόρμητο. Φαίνονταν πῶς δέν ἦταν τυπικό, οὔτε κατευθυνόμενο, οὔτε ὀργανωμένο. Φαίνονταν ξέσπασμα ἐκδήλωσης ἀγάπης, ἀφοσίωσης καί θαυμασμοῦ λαοῦ πρὸς τούς ἡγέτες του.

Δίπλα στόν Ἐμβέρ ὁ Σιέχου, ἡ δεύτερη φυσιγνωμία τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας, ἡ ὁποία σέ κάθε ἐμφάνιση εἰσπράτει καί αὐτός τῆς ἐπεφημίες τοῦ λαοῦ. Ὁ Σιέχου ἦταν καί

είναι ο πιστός και αχώριστος σύντροφος του Έμβέρ και από τους πρωτεργάτες της ίδρυσης του Κόμματος. Συνεργάστηκε μαζί του σε όλες τις φάσεις και εξελίξεις των αγώνων τους και σήμερα αποτελεί το δεξί χέρι στη διακυβέρνηση της χώρας.

Ο Έμβέρ ανάμεσα από τον Σιέχου και τους άλλους συνεργάτες έλαμπε από χαρά. Στο πρόσωπό του έβλεπες έκδηλη τη συγκίνηση και την ικανοποίηση μαζί. Έσπελνε χαιρετισμούς και με τα δύο του χέρια χειροκροτούσε κι αυτός μαζί με τους άλλους.

Έδω όμως θά πρέπει να κάνουμε μία παρένθεση.

Η ιστορία μας έχει διδάξει ότι σπάνια βρίσκεις σε διχτατορικά καθεστώτα ηγέτη που να αγαπάει και να αγαπιέται από το λαό.

Ο Έμβέρ Χότζα αποτελεί μία αναμφισβήτη δυναμική προσωπικότητα της σημερινής Αλβανίας. Μορφωμένος, φιλοσοφημένος, με βαθιά κομμουνιστική κατάρτιση, Μαρξιστής ιδεολόγος, προικισμένος με πολλά ηγετικά προσόντα, μελέτησε την ιστορία της πατρίδας του, έβγαλε τα σωστά διδάγματα, μπήκε στην ψυχολογία του λαού του, είδε τις πληγές, που βασάνιζαν τον τόπο του και στην κατάλληλη ευκαιρία μπήκε επικεφαλής του λαού αυτού, πολέμησε μαζί του, κινδύνεψε για αυτόν και στο τέλος νικητής τον όδηγησε στο δρόμο της ανάπτυξης και της προόδου, στο δρόμο της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Η Αλβανία το 1925 όπως είδαμε πριν, καλά-καλά βάλει τα θεμέλια σαν Κράτος έπεσε στα νύχια του φασισμού, του Ζώγου και στην συνέχεια το 1939 στα νύχια του φασισμού της Ιταλίας.

Δηλαδή ο Αλβανικός λαός είχε την τύχη να διακυβερνηθεί μόλις έγινε ανεξάρτητο Κράτος από φασιστικές διχτατορίες.

Κατά την διάρκεια του αντιφασιστικού αγώνα, ο Αλβανικός λαός δύο πράγματα απόζητουσε, Έθνική ανεξαρτησία, Κοινωνική Δικαιοσύνη.

Μετά την επικράτηση της επανάστασης και την επιβο-

λή τῆς Διχτατορίας τοῦ Προλεταριάτου ἰκανοποιήθηκαν σέ πρώτη φάση οἱ πόθοι αὐτοί. Στή συνέχεια καί κάτω ἀπό μιά ἄγρυπνη παρακολούθηση κατορθώθηκε νά ἐφαρμοσθεῖ ἓνα πλούσιο κομμουνιστικό πρόγραμμα τό ὁποῖο καί ἐξέπληξε τόν Ἀλβανικό λαό μέ τά ἐπιτεύγματά του. Συγκρίνοντας δέ τήν ἀνάπτυξη, τήν πρόοδο μέ ἐκείνην τῆς φασιστικῆς διχτατορίας, δέν εὑρίσκει καμιά ὁμοιότητα καί δέν ἦταν δυνατόν ποτέ νά βρίσκονταν σέ δίλημμα γιά νά ἀπαντήσῃ ποιά ἀπό τίς δύο διχτατορίες ἦταν ἡ καλλίτερη.

Ἡ μέν φασιστική διχτατορία τόν εἶχε κρατήσῃ στή μιζέρια στό σκοτάδι, στήν καθυστέρηση, στήν ἐκμετάλλευση, ἡ δέ διχτατορία τοῦ Προλεταριάτου τόν ὁδήγησε στό φῶς, στήν πρόοδο, στήν κοινωνική δικαιοσύνη. Ἀλλά παράλληλα μέ τήν ἐφαρμογή τοῦ πλούσιου αὐτοῦ προγράμματος ἐφάρμοσε καί Ἐθνική πολιτική τέτοια πού, ἰκανοποίησε καί τό ἐθνικιστικό συναίσθημα τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ.

Ἡ πολιτική αὐτή ἐναρμονισμένη ἀπόλυτα μέ τό πνεῦμα καί τήν ψυχολογία τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ τόν ὁδήγησε στή διακοπή τῶν σχέσεων καί μέ τοὺς μεγάλους φίλους του ἀκόμα.

Αὐτό εἶχε σάν ἀποτέλεσμα ὁ Ἀλβανικός λαός, νά βλέπει στό πρόσωπο τοῦ Ἐμβέρ τόν ἰκανό κομμουνιστή ἡγέτη, ἀλλά καί τό περήφανο Ἀρβανό πατριώτη ὁ ὁποῖος δέν δίστασε οὔτε καί στοὺς φίλους του ἀκόμα νά σηκώσει τό ἀνάστημα ὅταν εἶδε πῶς κινδύνευε ἡ Ἐθνική ἀξιοπρέπεια τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ.

Ἄν τώρα σ' αὐτά προσθέσωμε τήν πρόοδο καί τήν μόρφωση, τήν διαφώτιση καί τήν καλλιέργεια τοῦ κομμουνιστικοῦ πνεύματος καί μαζί τήν φυσιολογική ἐξασθένιση τῆς οἰασδῆποτε ἀρχικῆς ἀντίδρασης θά μπορέσουμε ἀπαλαγμένοι ἀπό προλήψεις καί προκαταλήψεις, συμπάθειες καί ἀντιπάθειες νά ἔχουμε μπροστά μας ξεκάθαρη τήν εἰκόνα τοῦ δεσμοῦ καί τῶν σχέσεων, Ἀλβανικοῦ λαοῦ, κομμουνιστικοῦ κόμματος καί Ἐμβέρ Χότζα.

Ἄν αὐτά, σάν λογικά συμπεράσματα ἀπό ὅσα εἶδα ἀπό ὅσα ἄκουσα, ἀπό ὅσα διεπίστωσα, ἀπό ὅσα κατάλαβα, μέ

ἔκαναν νά πιστεύω ὅτι ὁ Ἄλβανικός λαός στήν μεγάλη του πλειοψηφία τουλάχιστον, μέ τό ἀδιόρατο ἐκεῖνο αἰσθητήριο, πού κατευθύνει πάντα τίς κρίσεις τῶν λαῶν, ἀγκάλιασε τόν Ἐμβέρ Χότζα καί τό κομμουνιστικό κόμμα καί δείχνοντάς τους αἰσθήματα, ἀφ ο σ ί ω σ η ς, ἀ γ ά π η ς, σ υ μ π ά θ ε ι α ς, ἀ ν ο χ ῆ ς ἐμπιστεύθηκε τίς τύχες του στά χέρια τους.

Σ' αὐτήν ἀκριβῶς τήν περένθεση βρίσκεται κατά τήν γνώμη μου καί ἡ ἐξήγηση στό πῶς κατόρθωσε τό κομμουνιστικό αὐτό σύστημα νά ἐπικρατήσῃ καί νά ἐπιτύχει σέ μιά χώρα πού δέν εἶχε βαριά βιομηχανία, πού δέν εἶχε ἐργατικό δυναμικό.

Ἄλλά ἄς ξαναγυρίσουμε στήν "Οπερα.

Ἐπί τέλους! Μετά ἀπό κάμποσα λεπτά καί κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῶν ἀμοιβαίων ἐκδηλώσεων ἀγάπης καί ἀλληλοεχτίμησης κυβερνῶντες καί θεατές κάθησαν στίς θέσεις τους. Ἡ ἀτμόσφαιρα χαρούμενη γιομάτη ἐνθουσιασμό ἦταν ἔτοιμη νά δεχθεῖ τό διαλεγμένο πρόγραμμα.

Ἡ Ἄλβανία στόν ἐκπολιτιστικό τομέα ἔχει κάνει μεγάλα βήματα. Ἐχει συγκεντρώσει μέ ἐνδιαφέρον καί ἐπιμέλεια, τό πλούσιο ἐνδυματολογικό ὑλικό πού διέθεται, τοὺς χορούς, τήν μουσική καί τά τραγούδια καί ἔχει δημιουργήσει ἓνα πλουσιότατο ΦΟΛΚΛΟΡ, πού συγκριτικά μέ τήν ἔκταση καί τόν πληθυσμό της ἀποτελεῖ ἐκπληξη. Τό ΦΟΛΚΛΟΡ αὐτό τό ἀξιοποίησε δυναμικά καί τό παρουσίασε μέ τά διάφορα συγκροτήματά της στό ἐξωτερικό ὅπου καί ἀπόσπασε γκωμιαστικές κριτικές, ἐνθουσιαστικά ἄρθρα καί γενικά ἐντυπωσίασε ὅσους τά εἶδαν.

Στήν Ἄλβανία ἐκτός ἀπό τά ἐπαγγελματικά, καλλιτεχνικά συγκροτήματα ἠθοποιῶν, χορευτῶν, μουσικῶν, τραγουδιστῶν κλπ. ὑπάρχουν σέ κάθε πόλη σέ κάθε ἐργοστάσιο καί τά ἐρασιτεχνικά. Ὅλα τά συγκροτήματα περιοδεύουν ἐναλασσόμενα μεταξύ τους τά χωριά καί τίς πόλεις τίς Ἄλβανίας ὅλο τόν χρόνο προσφέροντας ψυχαγωγία. Ἐκτός ὁμως ἀπ' αὐτά ὑπάρχουν καί τά συγκροτήματα τῶν νέων (πι-

ονιέριδες) καί τῶν μικρῶν «Φατοσίδες» πού παίρνουν κι αὐτοί μέρος σέ κάθε ἐορταστική ἐκδήλωση.

Γιά τήν ισότιμη ψυχαγωγία τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ διοργανώνονται κάθε τόσο καί σέ περιοχές, φεστιβάλ καί γιορτές, τά ὅποια καί διαρκοῦν πολλές μέρες γιά νά μποροῦν νά ψυχαγωγηθοῦν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς τους.

Σ' αὐτά ἔρχονται συγκροτήματα ἀπό πολλές πόλεις τῆς Ἀλβανίας καί παίρνουν μέρος στό γιορταστικό πρόγραμμα.

Τό Μάη μῆνα στά Τίρανα εἶχε διοργανωθεῖ ἡ γιορτή τῶν λουλουδιῶν. Σ' αὐτήν εἶχαν πάρει μέρος ἐκτός ἀπό τά ἐπαγγελματικά καί ἐρασιτεχνικά συγκροτήματα καί τά παιδικά, τῶν Πιονιέριδων καί Φατοσίδων.

Ἀπ' ὅλα λοιπόν τά συγκροτήματα αὐτά πού κάλυπταν ὅλες τίς πλευρές μιᾶς σωστῆς καί εὐχάριστης καλλιτεχνικῆς ψυχαγωγίας εἶχαν διαλέξει τά καλύτερα νούμερα καί εἶχαν καταρτίσει ἕνα πρόγραμμα φινάλε τῆς γιορτῆς, στό ὁποῖο θά παραβρίσκοταν ἡ ἡγεσία τοῦ κόμματος καί ὁ ἀρχηγός τοῦ Κράτους.

Αὐτήν λοιπόν τήν παράσταση εἶχα τήν τιμή καί τήν τύχη νά παρακολουθήσω καί μάλιστα στήν κυριολεξία κάτω ἀπό τό βλέμα τοῦ Ἐμβέρ Χότζα καί τῆς ἡγεσίας τοῦ Κ.Κ. Ἀλβανίας

Ἔνοιξε ἡ αὐλαία.

Ἡ σκηνή πολύ μεγάλη, ἔδειχνε ὅτι ἦταν καμωμένη γιά πάρα πολλά ἄτομα. Ὁ διάκοσμός της ἀπλός, τά σκηνικά της ὁμορφα, ὁ τεχνικός ἐξοπλισμός της τέλειος, ὁ φωτισμός της ἄφθονος.

Ἄρχισε ἡ παράσταση.

Τά χορευτικά συγκροτήματα, τό ἕνα μετά τό ἄλλο ἀνέβαιναν στήν σκηνή νέες καί νέοι ντυμένοι μέ τίς διάφορες τοπικές φορεσιές τους ἔμοιαζαν κινούμενα πολύχρωμα μπουκέτα, ἀπό λιγερά κορμιά, πού λικνίζονταν ρυθμικά καί συγχρονισμένα, μέ σβελτάδα καί τέχνη. Τό ντύσιμό τους θαυμάσιο, σεμνό. Οἱ κινήσεις τους ἁρμονικές, μέ εὐπρέπεια καί χάρη.

Οἱ τραγουδιστές ὅλοι καλήφωνοι, διαλεγμένοι.

Τά ὄργανα παραδοσιακά καί σύγχρονα συμπλήρωναν τόν πίνακα.

Τά τραγούδια τους, τραγούδια τοῦ κόμματος καί τοῦ Ἐμβέρ, τραγούδια ἀγάπης καί ἀδελφосύνης.

Αὐτό ὅμως πού ἀξίζει ἰδιαίτερης μνημόνευσης στή παράσταση ἐκείνη εἶναι ἡ ἀπόδοσης τῶν πιονέριδων καί τῶν Φατασίδων.

Τά κορίτσια καί τά ἀγόρια, οἱ πισιρίκες καί τά πιτσιρίκια, μέ ἀπαράμιλο θάρρος γιά τήν ἡλικία τους, μέ πεποίθηση καί ἐμπιστοσύνη στό ταλέντο τους, μέ ἔντονη τήν προσωπική κότητά τους, ἐκτελοῦσαν τά νούμερα μέ ἄνεση μεγάλου καί καθιερωμένου καλλιτέχνη.

Ἡ παιδική χορωδία μέ βιολιά θέαμα ὑπέροχο, πενήντα περίπου παιδιά μέχρι 12 χρονῶν, σκορπίζαν τίς γλυκές μελωδίες τῶν βιολιῶν τους, ἔχοντας γιά μαέστρο συνομήλικό τους.

Ἐνα παιδάκι λίγο μεγαλύτερο σέ σόλο βιολί μίλησε μέ τίς ὑπέροχες μελωδίες τοῦ βιολιῶ του, αἰσθαντικά σέ κάθε εὐαίσθητη ψυχή.

Μιά πιτσιρίκα τραγούδισε σέ τόνο φτασμένου καλλιτέχνη.

Δυό πιτσιρίκια μπροστάρηδες τοῦ γκρούπ χόρεψαν παραδοσιακό χορό μέ ἀφάνταστη τέχνη καί χάρη, μέ μεγάλη αὐτοπεποίθηση καί θάρρος.

Ἀλλά τό ἀπόκορύφωμα τοῦ θαυμασμοῦ ἦταν τό φινάλε, 400 περίπου ἄτομα στή σκηνή μέ δεσπόζουσες μορφές τούς πιονέριδες καί τούς Φατοσίδες. Ὁ ἐνθουσιασμός τῶν θεατῶν στό κατακόρυφο. Τά χειροκροτήματα ἔβγαλαν τήν πιτσιρίκα τρεῖς φορές ἔξω. Αὐτή μέ ὕφος ἀναγνωρισμένου καλλιτέχνη ὑποκλίνονταν μπροστά τους...

Ἐκλεισε ἡ αὐλαία καί ὅλοι πρός τήν ἔξοδο.

Αὐτά τά θεάματα πού καθῶς εἶπαμε τά ἀπολαμβάνει κατά περιόδους ὅλη ἡ Ἀλβανία δείχνουν τί προσοχή πού ἔχουν δώσει γιά τήν πολιτιστική της ἀνάπτυξη, ἀλλά δεί-

χνουν ὅτι «καί αὐτό ἔχει σημασία» ἐκεῖ, ὅτι φτιάχνουν τό ἀρχίζουν ἀπό τά θεμέλια.

Οἱ φατοσίδες, οἱ πιονέριδες, ἡ νεολαία εἶναι οἱ ὀγκόλιθοι πού στηρίζουν τήν οἰκοδόμησιν τοῦ Σοσιαλισμοῦ πάνω σέ Μαρξιστικές Λενινιστικές βάσεις, πάνω σέ Μαρξιστική ἠθική. Αὐτοί εἶναι οἱ αὐριανοί καινούργοι ἄνθρωποι τῆς Ἀλβανίας, οἱ ὁποῖοι καί ὁ καθένας μέ τό πόστο τους θά παίξουν τό ρόλο τους στήν ἐξέλιξη τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας.

Σ' αὐτούς τούς ἄνθρώπους καλλιεργεῖτε καί τονίζεται ἡ προσωπικότητα ἀπό τή μικρή τους ἡλικία, σ' αὐτούς τούς ἄνθρώπους ἐνσταλάζεται καλλιεργούμενος ὁ Μαρξισμός καί ἡ Μαρξιστική ἠθική.

Ἔξω ἀπό τήν Ὀπερα ζωρίσαμε. Στό Ξενοδοχεῖο γιά φαῖ καί στίς 9 καί 30' περιοδεῖα πάλι μόνος γιά νά γνωρίσω τή νυκτερινή ζωή τῆς πρωτεύουσας.

Ἄλλη κατεύθυνση τούτη τή φορά. Στήν ἀρχή τῆς μεγάλης πλατείας λίγο κάτω ἀπ' τήν ἐπιφάνειά της καί μεταξύ δύο δρόμων ὑπάρχει τό πάρκο τοῦ Σκαρντέμπεη στήν εἰσοδο τοῦ ὀπείρου δεσπόζει τό μπρούτζινο ἀγαλμά του πάνω σέ ἄλογο. Δεξιά καί ἀριστερά τοῦ πάρκου ὑπάρχει στηθαῖο. Σ' αὐτό τό στηθαῖο καθισμένος κόσμος καί κοσμάκης κάθε ἡλικίας, συζητοῦσε, γελοῦσε, ἀστειεύοταν. Ἡ πλατεία καί οἱ γύρω δρόμοι γεμάτοι γυναῖκες, ἄνδρες, παιδιά πού ἔκαναν τήν βόλτα τους. Ἀνάμεσά τους καί γώ. Ἡ γλῶσσα μέ βοηθοῦσε νά καταλάβω τί ἔλεγαν. Κόσμος ἀδιάφορος, κόσμος χωρίς κακίες. Τά προβλήματα του τά εἶχε ἀφήσει στό ἐνδιαφέρον τοῦ κόμματος, στήν φροντίδα τοῦ Κράτους. Κόσμος πού φαίνονταν πώς εὐχαριστιέται μέ αὐτά πού ἀπόκτησε, κόσμος πού ἀρκεῖται σ' αὐτά πού ἔχει, κόσμος πού χαίρονταν τίς δικές του συνήθειες, στό δικό του τρόπο ζωῆς.

Ἡ νυκτερινή ζωή τῶν Τιράνων δέν ἔχει καμμιά ὁμοιότητα μέ τήν ζωή ἄλλων Πρωτευουσῶν στίς ὁποῖες τά πολύχρωμα φῶτα, τά πολλά αὐτοκίνητα οἱ φωτινές ἐπιγραφές, ἡ ἔντονη κίνηση, τά διάφορα θεάματα, τά νυχτερινά κέντρα, οἱ ταβέρνες, τά μπουζούκια, τά καμπαρέ, οἱ δισκοτέκ, σέ

έντυπωσιάζουν καί σέ προκαλοῦν νά δοκιμάσεις τούς πειρασμούς τους.

Ἡ νυχτερινή ζωὴ τῶν Τιράνων, ἔχει τήν μορφή τῆς ζωῆς μιᾶς μικρῆς ἐπαρχιακῆς πόλης πού κυλάει ἤσυχα μέχρι τίς 11 τό βράδυ προσφέροντας στούς κατοίκους της μιᾶ περιορισμένη καί ρουτινιασμένη μορφή διασκέδασης.

Καθώς ἔψαχνα νά βρῶ, ποῦ, πῶς καί σέ τί κέντρα εὑρίσκαν τήν κάθε ψυχαγωγία τους βλέπω μπροστά μου ἕνα μπάρ Ζαχαροπλαστεῖο. Μπαίνω μέσα, γιομάτα τά τραπέζια του. Πάρα κάτω ἕνα Ἐστιατόριο. Καί ἐκεῖ τά ἴδια. Ἕνας δικό τους τρόπος ψυχαγωγίας μιᾶ δική τους συνήθεια, χωρίς διακρίσεις, χωρίς ἀντιθέσεις, χωρίς ἐπιδείξεις, χωρίς διαφορές.

Γυρίζω γιά τό Ξενοδοχεῖο. Στό πάρκο ἀπέναντί του, ἤχοι ὀρχήστρας μοῦ τράβηξαν τήν προσοχή. Κατευθύνομαι. Ὑπαίθριο κέντρο διασκέδασης. Μεγάλος χώρος περιφραγμένος, μέ πολλά τραπέζια γεμάτα κόσμο. Στή μιᾶ ἄκρη σέ ὑπόστεγο ἢ ὀρχήστρα, στήν ἄλλη σέ χτίριο τό μπάρ. Στή μέση, πίστα γιά χορό. Ἄντρες καί γυναῖκες ἔπιναν καί ἔτρωγαν. Μπύρα, ρακί, κρασί τό πιτό τους. Σαλάτες, τυριά πατάτες λουκάνικα οἱ μεζέδες. Ἡ ὀρχήστρα ἀπό λαϊκά καί μοντέρνα ὄργανα ἔπαιζε χαρούμενους ρυθμούς. Γυναῖκες τά γκαρσόνια. Ἰσότητα πραγματική. Σεβασμός ἀπόλυτος τῆς γυναίκας. Οὔτε ματιά πονηρή ἀπάνω της. Οὔτε ἕνα πείραγμα πού νά τήν ἔθιγε. Γυρνοῦσα ἀνάμεσά τους, παρατηροῦσα. Σεμνές, χωρίς πρόκληση αὐτές, γυρνοῦσαν μέ ἄνεση ἀνάμεσα ἀπό τά τραπέζια καί τούς ἐξυπηρετοῦσαν. Ἡ στάση τους, τό φέρσιμό τους, προκαλοῦσε τό σεβασμό, τό σεβασμό τοῦ ἀνθρώπου, πού ἐργάζεται γιά νά ζήσει μέ τιμιότητα, ἀνεξάρτητα μέ τό φύλλο πού ἀνήκει, ἀνεξάρτητα ἀπ' τήν δουλειά πού κάνει. Τοῦ ἀνθρώπου πού ξέρει νά κρατεῖ τήν ἀξιοπρέπειά του ὅπου καί ἂν εἶναι.

Τέτοιο κέντρο ἀνακάλυψα τήν ἄλλη μέρα τετρακόσια μέτρα παρά κάτω, δίπλα ἀπό τά γραφεῖα τῆς Ἐνωσης Συγγραφέων καί Καλλιτεχνῶν. Στά δύο αὐτά κέντρα πηγαινα κάθε βράδυ τίς μέρες πού βρισκόμουν στά Τίρανα καί γύ-

ριζα ανάμεσα από τις παρέες προσπαθώντας να ανακαλύψω μιά ματιά, μιά κουβέντα, μιά χειρονομία, μιά απρέπεια. Δέν τά κατάφερα. Ὁ κόσμος πού περιεργαζόμουν ἦταν κόσμος ἠθικοποιημένος, ἦταν κόσμος πού σέβοταν τόν ἑαυτό του, πού σέβοταν τήν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἄλλου.

Ἡ ὥρα πλησίαζε 11 — «12 δική μας», πού ἔκλειναν τά κέντρα. Ἔφυγα γιά τό Ξενοδοχεῖο διασχίζοντας στό μισοσκόταδο τό πάρκο. Μοναχικές κοπέλλες διασταυρόνονταν μέ ἀγόρια. Κανένα πείραγμα, καμιά ἐνόχληση, καμιά αἰσχρολογία, κανένα κυνηγητό, κανένας φόβος. Δεῖγμα κοινωνικῆς ἀγωγῆς, δεῖγμα ἠθικῆς διαπαιδαγώγησης.

Ἡ ἠθικοποίηση ὅμως αὐτή μοῦ προξένησε ὀρισμένες ἀπορίες, τίς ὁποῖες καί μοῦ ἔλυσε τήν ἄλλη μέρα ὁ συν. Ἀναστάσης.

Ἔφθασα στό Κενοδοχεῖο, ἀνέβηκα στό δωμάτιό μου καί κάτω ἀπό τούς ἤχους μιᾶς ξένης πάλι μουσικῆς ἄρχισα νά τοποθετῶ σέ σειρά τίς σκέψεις μου, νά τακτοποιῶ τίς ἐντυπώσεις μου.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΜΕΡΑ

Τό πρωί ξεκινήσαμε γιά τό Ἐθνολογικό Μουσεῖο Ἀλβανίας πού ἔχει ἀνοίξει τό 1976.

Στό δρόμο μιλήσαμε μέ τόν συν. Ἀναστάση γιά τίς ἀπορίες πού μοῦ εἶχαν δημιουργηθεῖ τό βράδυ.

Ἡ Ἀλβανία μοῦ εἶπε, παρά τήν αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν εἶχε καί αὐτή τίς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες της. Οἱ μεγάλες ἀντιθέσεις πού ὑπῆρχαν, εἶχαν ἐνθαρύνει τίς ἀδυναμίες αὐτές νά ἀναπτυχθοῦνε ἐπικίνδυνα. Ἡ διαπίστωση αὐτή, μᾶς ἔκανε νά ἐφαρμόσουμε παράλληλα μέ τή μόρφωση καί τή διαφώτιση, μιά σειρά μέτρων τά ὁποῖα ἀπέβλεπαν στή χειραφέτηση τῆς γυναίκα, στήν καλλιέργεια τῆς προσωπικότητάς της καί τοῦ σεβασμοῦ πού πρέπει νά ἀπολαμβάνει, πάντα αὐτή. Μαζί μέ τά μέτρα αὐτά, θεσπίσαμε καί μιά σειρά ἀπό αὐστηρούς νόμους, οἱ ὁποῖοι μέ τή σωστή ἐφαρμο-

γή τους ἔφεραν τό ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα. Φυσικά, τὰ σποραδικά κρούσματα δέν λείπουν, ἀλλά αὐτά ἀποτελοῦν τίς ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνα».

Θυμήθηκα τὰ λόγια τοῦ Ἀμερικανοῦ πρόεδρου Ἀνδρέα Τζιάκσον «1767, 1845» πού "Ἐλεγε «οἱ νόμοι δέν εἶναι αὐθέντες, ἀλλά θεράποντες»...

Φτάσαμε στό χτίριο τοῦ Μουσείου. Τό Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ, πού ὑπάγονταν τὰ Μουσεία, ἔχει ρίξει καί σ' αὐτά τήν προσοχή του. "Ἐχει δημιουργήσει σέ κάθε πόλη, σέ κάθε χωριό τό Μουσεῖο καί στά Τίρανα τό Ἐθνολογικό Μουσεῖο τῆς Ἀλβανίας.

Τό Μουσεῖο αὐτό εἶναι ἓνα ἀξιοθαύμαστο ἐπίτευγμα καί δικαιολογημένα περηφανεύονται δείχνοντάς τό σέ ξένους καί ντόπιους.

Σ' αὐτό παρελάβνει ζωντανή, ὅλη ἡ παράδοση τοῦ Ἀλβανικοῦ "Ἐθνους μέχρι τό 1938.

Σ' αὐτό βλέπεις παραστατικώτατα τήν ἱστορική ἐξέλιξη τῆς Ἀλβανίας, τήν κοινωνική πρόοδο τοῦ λαοῦ τῆς. Ὁ τρόπος ζωῆς, ἡ κοινωνική του ἀνάπτυξη, ἡ τεχνική του πρόοδος οἱ ἀγῶνες του, τὰ ἦθη καί τὰ ἔθιμά τους, σέ ἐντυπωσιάζουν, ὄχι μόνο γιά τό πλούσιο πριεχόμενό τους, ἀλλά καί γιά τήν μελετημένη καί προσεγμένη τους παρουσίαση.

Ἀρχίζει, ἀπό τή χωριάτικη καλύβα, μέ τή ζωή τῆς ὑπαίθρου, τό βουνό, τὰ πρόβατα, τὰ σκυλιά, τίς φορεσιές καί τὰ οἰκιακά σκεύη. Παρουσιάζει τό χωριό, τή βρύση, τήν ἀγροτική ζωή μέ τὰ ἐργαλεῖα τῆς καί ὅλα τὰ μέσα ἀντιμετώπισης ὅλων τῶν ἀναγκῶν.

Στό δωμάτιο ὑποδοχῆς, ἡ περιποίηση, ἡ ὀμορφιά, ἡ ἀρχοντιά, τό νοικοκυριό, ἔχουν σφραγίσει τήν ἐποχή τους. Ἀπό παράδοση ὁ οἰκοδεσπότης τή θέση του τήν ἔχει στήν κορφή, ὁ φίλος δέν ἔχει δικαίωμα νά τήν διεκδικήσει.

Τό πνεῦμα αὐτό καλλιεργημένο ἀπό πολλούς αἰῶνες καί ἀπό γενιά σέ γενιά, στήν ψυχή τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ ὑλοποιήθηκε γιά τό Ἀλβανικό "Ἔθνος, μέ τό διώξιμο τῶν Ρώσων καί τῶν Κινέζων ἀπό τόν Ἐμβέρ Χότζα.

Ἀκολουθεῖ ἡ ἐποχή τῶν ἀγῶνων του μέ τὰ μέσα πού

χρησιμοποίησε καί ὁ θάνατος τοῦ Σκέρντέμπεη. Τά πρό-
τόγωνα μέσα παρασκευῆς μπαρουτιοῦ τό ἀργαστήρι ἀση-
μουργίας μέ εἶδη λαϊκῆς τέχνης καί καλωπισμοῦ τῶν ἀρμά-
των του, καί φτάνουμε στίς λαϊκές φορεσιές καί στήν ἐξέλιξή
τους στίς διάφορες περιοχές μέ τά ἐντυπωσιακά μέ τά χρυ-
σαφένια κεντήματά τους.

Τό Ἀργυρόκαστρο γενέτειρα τοῦ Ἐμβέρ, ξεχωρίζει μέ
τήν ἐξέλιξή του, μέ τήν ἀρχοντική του ἐμφάνιση. Τό δωμά-
τιο φιλοξενίας ἀποτελεῖ μιά τρανή ἀπόδειξη. Τό τζιάκι, τά
ντιβάνια, τά στρωσίδια φαντάζουν μέ τά ὁμορφα σχέδιά
τους μέ τήν ὑπέροχη τεχνική τους, μέ τά θαυμάσια χρώμα-
τά τους. Τό σκαλιστό ταβάνι μέ τήν τεχνική του τελειότητα
συμπληρώνει ἐντυπωσιακά τήν εἰκόνα.

Τά σκαλίσματα πάνω σέ πέτρες γιά τήν διακόσμηση
τῶν σπιτιῶν ἔχουν τήν θέση τους. Ἡ κεραμική καί πήλινη
τέχνη σέ ὅλη της τήν ἔκταση καί μέ ὅλα τά εἶδη. Ἡ ξυλο-
γλυπτική σέ ψηλώματα. Τό εἰκονοστάσι μιάς ἐκκλησίας, τῆς
Πρεμετῆς τό ἐπιβεβαιώνει. Ἐργάστηκαν ὅπως λένε τρεῖς
γενιές γιά νά τό φτιάσουν. Τά ξύλινα οἰκιακά εἶδη ἔχουν
καί αὐτά τή θέση τους. Τά σκαλιστά πιάτα, συμβολίζουν ὅ-
πως μοῦ εἶπαν τό ἀρχοντικό πνεῦμα πού συνδιάζεται κατά
κάποιο τρόπο στήν ὁμορφιά καί στήν λιτότητα. Τά κεντήμα-
τα, τά πλεξίματα, οἱ κάλτιες, οἱ βελέντζιες, οἱ τορβάδες, τά
κιλίμια, τά τραπεζομάνδουλα, οἱ πετσέτες, τά φακιόλια, τά
μαντήλια, οἱ κουρτίνες, τά μαξιλάρια, οἱ ζῶνες κλπ. ἄλλα
εἶδη σέ ἐντυπωσιάζουν μέ τά καταπληκτικά τους σχέδια μέ
τά ὁμορφα τους χρώματα.

Αὐτό τό μουσεῖο πού ἀποτελεῖ πολιτιστικό ἐπίτευγμα
σκέπτονται νά τό μεταφέρουν σέ εἰδικό χῶρο ἔξω ἀπό τά
Τίρανα γιά νά τό διατηρήσουν ζωντανό σέ φυσική ἀπεικό-
νιση μέ τά βουνά, μέ τίς καλύβες, τά πηγάδια, τά χωράφια,
τά σπίτια, τά δέντρα, τά ἀργαλειά, τά ἀργαστήρια κλπ.

Κόσμος ἀπό τό ἐξωτερικό καί ἐσωτερικό τό ἐπισκέ-
πεται.

Στήν εἴσοδο τό βιβλίο ἐπισκέψεων.

Μέ ρώτησαν ἂν ἐπιθυμοῦσα νά γράψω κάτι. Προθυμοποιήθηκα.

«Τά Ἐθνολογικά Μουσεία, δείχνουν τήν πολιτιστική ἐξέλιξη ἑνός τόπου. Διατηροῦν μέ ζωντάνια τά ἤθη, τά ἔθιμα, τίς τέχνες καί δίνουν τήν δυνατότητα σέ κάθε γενιά νά γνωρίσει καί νά συγκρίνει, τήν ἐξελικτική πορεία τοῦ Ἐθνους της, τό πνεῦμα τῶν προγόνων της.

Τό δικό σας Μουσεῖο, μελετημένο μέ τά πλούσια σέ ὅλους τοῦς τομεῖς εὐρήματα του καί μέ τήν προσεγμένη καί σέ ἐποχιακές ἐξελίξεις τοποθέτησή τους, ἀποτελεῖ ἕνα ἐπιτεῦγμα τό ὁποῖο ἐντυπωσιάζει τόν ἐπισκέπτη καί τόν ἐνημερώνει μέ πληρότητα γιά τήν πολιτιστική ἀνέλιξη τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ. Οἱ ἐρχόμενες γενιές θά πρέπει νά νοιώθουν περήφανες γιά τοῦς προγόνους τους.

Προσωπικά ἐνθουσιασμένος ἀπό ὅσα εἶδα συγχαίρω ἀπό καρδιάς ὅλους, ὅσους μέ τή βαρύτητα πού ἔθιξαν στήν πολιτιστική ἀνάπτυξη καί προβολή τῆς Ἀλβανίας βοήθησαν τοῦς ὑπεύθυνους φορεῖς νά τό δημιουργήσουν.

Μάης 1980.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΑΡΡΑΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ - ΠΟΙΗΤΗΣ

Φύγαμε.

Δίπλα ἀπό τό Μουσεῖο ἡ Ἐκθεση Ἐπιτευγμάτων τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας, στά τριάντα πέντε χρόνια Λαϊκῆς Ἐξουσίας.

Ἡ ἐκθεση αὐτή εἶναι ἡ ἀδιάψευστη εἰκόνα τῆς ἀνάπτυξης καί τῆς προόδου τῆς Ἀλβανίας, κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση τῆς Διχτατορίας τοῦ Προλεταριάτου, κάτω ἀπό τήν διακυβέρνηση τοῦ Κ.Ε. Ἀλβανίας.

Σ' αὐτήν καί μόνο ἂν πάει ἕνας ἐπισκέπτης θά εἶναι σέ θέση νά σχηματίσει συγκεκριμένη καί σαφῆ ἀντίληψη πάνω στά ἄλματα πού ἔχει κάνει ἡ Ἀλβανία στό διάστημα αὐτό σέ ὅλους τοῦς ἀναπτυσιακοῦς τομεῖς.

Βαριά και έλαφριά Βιομηχανία, εργοστάσια, παραγωγικά έργα, ηλεκτρισμός, όρυκτός πλοῦτος, βιοτεχνία, γεωργία, κτηνοτροφία, δασικός πλοῦτος, παιδεία, υγεία και όλη ή ανάπτυξή της, σοῦ μιλοῦν μέ στοιχεῖα, μέ τοποθεσίες, μέ εγκαταστάσεις και σε καλοῦν νά τά δεῖς, νά τά θαυμάσεις στόν τόπο τῆς λειτουργίας τους, στόν τόπο τῆς εγκατάστασής τους.

Στήν έκθεση τήν πρώτη θέση κατέχει τό εργοστάσιο ΤΡΑΚΤΕΡ Τιράνων πού τιμητικά τοῦ ἔχουν δώσει τό όνομα τοῦ Έμβέρ.

Τό πρώτο τρακτέρ βγήκε τό 1978 και από τότε ἄρχισε ή μαζική παραγωγή.

Τό εργοστάσιο αυτό ήταν από τά πρώτα εργοστάσια ανταλλακτικῶν, πού είχε ίδρυθει στήν Ἀλβανία. Σήμερα καλύπτει τό 95ο)ο τῶν ἀναγκῶν σε ανταλλακτικά τῶν διαφόρων μηχανικῶν κλάδων τῆς βιομηχανίας του και ὅπως εἶπαμε παράγει και τρακτέρ. "Όπως μοῦ εἶπε δέ ο Διευθυντής τῆς έκθεσης πού μέ ἐνημέρωνε θά προσθέσουν πτέρυγα κατασκευῆς φορτηγῶν αυτοκινήτων μέχρι 10 τόννων.

Τά όρυχεῖα αποτελοῦν τόν βασικό πλοῦτο τῆς χώρας τους τή βασική πρώτη ὕλη τῆς βιομηχανίας τους. Τόν πλοῦτο αυτό προσπαθοῦν χρόνο μέ χρόνο νά τόν αξιοποιήσουν ἀποδοτικώτερα. Ἀπό τά όρυχεῖα αυτά βγάζουν και διαχωρίζουν σήμερα πενήντα εἶδη μεταλλευμάτων. Ὁ χάλυβας καλύπτει ὅλες τίς ἀνάγκες, ὁ χαλκός τό χρώμιον, τό νικελτούς περισσεύει και για εξαγωγές. Οἱ πετρελαιοπηγές τους ἄφθονες. Τά πετρελαιοειδή προϊόντα μπόλικά και για εξαγωγές.

Μετά τήν διακοπή τῶν σχέσεων και μέ τούς Κινέζους, πολλά εργοστάσια πού ήταν μισοτελειωμένα ἔμειναν στή μέση. Τότε φάνηκε ή ικανότητα τῶν τεχνικῶν τους ή θέληση τοῦ Κράτους. Τά ἀποτελείωσαν μόνοι τους και ὄχι μόνον τά ἀποτελείωσαν, αλλά και τά μεγάλωσαν. Και ήταν εργοστάσια τῆς βαριάς βιομηχανίας ὅπως τῶν Τιράνων, και ἄλλα.

Ἡ Ἀλβανία εἶναι ή μόνη ἴσως χώρα στόν κόσμο, πού δέν ἔχει βοήθεια σήμερα από καμιά ἄλλη ξένη δύναμη και

τό εξωτερικό της ἐμπόριο βασίζεται σέ ἓνα πολύ καλά μελετημένο καί προσεγμένο ἰσοζύγιο εἰσαγωγῶν καί ἐξαγωγῶν.

Στήν ἐκθεση αὐτή βλέπεις σέ ὅλη της τήν ἔκταση καί σέ ὅλους τούς τομεῖς τήν ἀνάπτυξη καί τήν πρόοδο τῆς Ἀλβανίας.

Βιομηχανικά, γεωργικά, βιοτεχνικά μηχανήματα, τόννοι, τεράστια γρανάζια, ἐργαλεῖα σιδηρουργίας, ὑδροηλεκτρικά ἐργοστάσια, πού θεωροῦνται τά μεγαλύτερα τῆς Εὐρώπης δυναμικότητας πεντακοσίων χιλιάδων καί ἑξακοσίων χιλιάδων κιλοβατόρων πού κάνουν καί ἐξαγωγές ρεύματος στήν Ἑλλάδα καί Γιουκοσλαβία, ἐργοστάσια καλωδίων, λιπασμάτων, ὑφαντουργίας, πλεκτικῆς, ὑφασμάτων, ἐπίπλων, ὑαλουργίας, πορσελάνης, ψυγείων, ραδιοφώνων, τηλεοράσεων, ἠλεκτρικῶν εἰδῶν, καπνοῦ, ραπτομηχανῶν, ποδηλάτων, καλλιντικῶν, ὑδραυλικῶν εἰδῶν, οἰκοδομικῶν ὑλικῶν τοιμέντων, ἐνδυμάτων, ὑποδημάτων, εἰδῶν οἰκιακῆς χρήσης, εἰδῶν διατροφῆς, οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ζάχαρης, γάλακτος καί ἄλλα καί ὅλα διασκορπισμένα σέ ὅλους τούς νομοῦς μέ ὑποδειγματική ἀναλογία μέ ἀξιοζήλευτη ἰσότητα. Στό Δυράχιο τά ναυπηγεῖα τους.

Στόν τοῖχο κρεμασμένη ψηλά ἡ ὀλόσωμη φωτογραφία πίνακας τοῦ Ἐμβέρ. Μέ τήν ὀριμότητα τῆς ἡλικίας του δεσπόζει καί σ' αὐτήν ἀπό τό ὕψος πού βρίσκεται.

Τά ἐπιτεύγματα πολλά, ἡ αἴθουσα ἀτέλειωτη.

Κουράστηκα. Διακοπή γιά τό ἀπόγευμα.

Περηγήση στήν πόλη γιά ξεκούραση.

Στό αὐτοκίνητο καί παράλληλα ἀπ' τήν κοίτη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ καί κάτω ἀπό τίς δένδροστοιχίες του στρίψαμε δεξιά γιά νά πάμε στό νεκροταφεῖο τῶν ἡρώων τοῦ ἀντιφασιστικοῦ ἀγῶνα.

Στήν Ἀλβανία ἔχουν τιμηθεῖ μέ εἰδική φροντίδα καί ἐπιμέλεια οἱ νεκροί αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνα. Εἶχε στό διάστημα αὐτό 28.000 θύματα σέ ὅλη τή χώρα. Ὁ κάθε Νομός συγκέντρωσε τά κόκκαλα τῶν θυμάτων αὐτῶν, τούς ἔκτισε σέ δεσπόζουσα τοποθεσία νεκροταφεῖο, μέ μαρμάρινα μνήματα, ἔγραψε πάνω στίς πλάκες μέ μπρούτζινα γράμματα.

τό ὄνομα, τήν ἡλικία καί τήν χρονολογία τοῦ θανάτου τους διαμόρφωσε μέ λουλούδια καί μάρμαρα τόν γύρω τους χῶρο καί πάνω σέ μεγαλόπρεπα μνημεῖα ἔγραψε.

«ΑΙΩΝΙΑ ΔΟΞΑ ΣΤΟΥΣ ΠΕΣΟΝΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ».

Καθώς βαδίζαμε γιά τό νεκροταφεῖο μέ εἶχε καταλάβει μιά συγκίνηση. Θά ἐρχόμουν σέ ἐπαφή μέ τό αἶλο πνεῦμα αὐτῶν πού στέργισαν μέ τήν θυσία τους τό Σοσιαλισμό στήν Ἄλβανία, αὐτῶν πού θυσιάστικαν γιά ἀγνά ἰδανικά γιά δίκαιες ιδέες.

Ἡ ἀναγνώριση τέτοιων θυσιῶν ἀποτελεῖ πάντα καί τήν ἀκριβώτερη ἀμοιβή.

Ἀντικρύζοντας τόν ἱερό ἐκεῖνο χῶρο διαπίστωσα ὅτι τό πνεῦμα αὐτό κυριαρχοῦσε. Ἡ ἀμοιβή ἦταν ἀντάξια τῆς θυσίας.

Στήν κορφή τοῦ λόφου μέ τά Τίρανα μπροστά, ἓνα πελώριο σέ ἔκταση νεκροταφεῖο, κρατοῦσε εὐλαβικά στήν ἀγκαλιά του ἑκατοντάδες ἑκατοντάδες, τά ἡρωικά βλαστάρια, θύματα τῆς μαύρης ἐκείνης ἐποχῆς. Πάνω στά μαρμάρια μνήματά τους τά ὀνόματα ἔδειχναν ὅτι τούς ἰδανικούς ἀγῶνες τούς ἐνώνει ἡ ἰδέα.

ΓΙΩΡΓΟΣ... 1916 — 1942. ΑΛΗΣ... 1920 — 1943. ΤΖΙΑΚΟΜΟ... 1914 — 1944 συναδρελφωμένοι πιασμένοι χέρι-χέρι, προχώρησαν στόν θάνατο ἔχοντας κοινή θρησκεία, τήν ἰδέα τῆς λευτεριάς, τήν ἰδέα τῆς ἀνεξαρτησίας.

Πλαῖ τους καί στήν κορφή ἡ θέση τῶν ἡγετῶν τοῦ ἀντιφασιστικοῦ ἀγῶνα πού πέθαναν μετά τήν ἀπελευθέρωση. Τρεῖς στή σειρά. Τελευταῖος ὁ Οὐσνί Κάπα μέγας ἀγωνιστής, στέλεχος τοῦ ἀντιφασιστικοῦ ἀγῶνα, δυναμικό μέλος τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος, ἡγετική μορφή τοῦ Κ.Ε. Ἄλβανίας ὅπως μοῦπανε.

Μπροστά σένα πελώριο ἡρῶο ἦταν γραμμένα τά ἴδια λόγια πού ἦταν γραμμένα στά ἡρῶα ὄλων τῶν νεκροταφείων.

ΑΙΩΝΙΑ ΔΟΞΑ ΣΤΟΥΣ ΠΕΣΟΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ.

Δείγμα κι αυτό ισότητας, ίσης μεταχείρισης, ίσης αναγνώρισης.

Ένας μεγάλος χώρος στρωμένος με μάρμαρο, για να υποδεχθεί συγκεντρωμένο πλήθος, συμπλήρωνε τήν εικόνα αυτή.

Νεκροταφείο Ἡρώων στήν Κορυθσά.

Οἱ σκέψεις μου ἀθέλητα ταξείδεψαν μακριά καί οἱ θύμησες μου ἔφεραν δάκρυα στά μάτια.

Θυμήθηκα τούς νεκρούς τοῦ ἀντιφασιστικοῦ ἀγῶνα ὅλων τῶν χωρῶν, θυμήθηκα τούς νεκρούς τοῦ ἀντιφασιστικοῦ ἀγῶνα τίς πατρίδας μου.

“Ὅλοι ὅσοι ἔχυσαν τό αἷμα τους στόν ἱερό ἐκεῖνο ἀγῶνα, δικαιουῦνταν ἀναγνώρισης, δικαιουῦνται ἠθικῆς ἀμοιβῆς, τό αἷμα ἐκεῖνο χύθηκε γιά τήν υπεράσπιση τῶν ἰδανικῶν, γιά τήν ἀπόκτηση τίς λευτεριᾶς καί τῆς ἀνεξαρτησίας

για τήν κατοχύρωση τῆς εἰρήνης. Κανένας δέν εἶχε τό δικαίωμα νά τούς τά ἀρνηθεῖ, κανένας δέν εἶχε τό δικαίωμα νά τούς ἀγνοήσει.

Ἡ Εὐρώπη ὅλη τούς τίμησε. Μαζί της καί ἡ Ἀλβανία...

Φύγαμε. Τό πράσινο πού μᾶς τριγύριζε μοῦ ἔδιωξε τίς θλιβερές ἐκεῖνες σκέψεις.

Δεξιά μας φαντάζει μεγαλόπρεπος ὁ Πανεπιστημιακός χῶρος τῶν Τιράνων.

Σταματήσαμε νά τό δοῦμε.

Μέσα σέ ἕνα ἀπέραντο τεχνιτό δάσος ἀπό σκιερά δένδρα, λουλούδια καί πράσινο ξεφύτρωναν ἀνάρια - ἀνάρια τά μεγάλα πολυόροφα χτίριά του. Χαιρόσσουν νά τά ἔβλεπες.

Μακριά ἀπό κάθε θόρυβο καί πολυκοσμία, ἐκεῖ καί σ' αὐτό τό ἰδανικό περιβάλλον, εἶναι ἐγκαταστημένο τό ΑΝΩΤΕΡΟ Ἰδρυμα τῆς Ἀλβανίας, ὁ πραγματικός ναός τῆς Παιδείας τῶν Τιράνων.

Ἐκεῖ μέσα σάν σέ ἀργαστήρι λεπτολόγας τέχνης, σφυρηλατεῖται τό πνεῦμα τῶν αὐριανῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Ἀλβανίας, μέ ὅλα τά μέσα, μέ ὅλες τίς ἀνέσεις μέ ὅλες τίς εὐκολίες. Ἐκεῖ μέσα μέ ἐνδιαφέρον καί ἐπιμέλεια μεταδίδονται οἱ ἐπιστημονικές γνώσεις καί καλλιεργοῦνται πάνω σέ Μαρξιστικές βάσεις, οἱ ἰδέες, τό ἦθος, οἱ ἀρετές, τά ἰδανικά.

Ἀριστερά μας ἕνα τεράστιο πάρκο.

Τό πάρκο τῶν ἀδελφῶν ΦΡΑΣΕΡΙ.

Οἱ Ἀδελφοί ΝΑΙΜ, ΑΒΔΟΥΛ καί ΣΑΜΗ ΦΡΑΣΕΡΙ ἦταν ἀπό τούς πρωτεργάτες τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ. Μέ τήν μόρφωση, τήν προσωπικότητα καί τό κῦρος, πού διέθεταν στό ἐσωτερικό καί στό ἐξωτερικό ἔπαιξαν σημαντικό ρόλο στήν ἀπόκτηση τῆς Ἐθνικῆς τους ἀνεξαρτησίας, γι' αὐτό καί οἱ φωτογραφίες, τά ὀνόματα, οἱ προτομές τους, στολίζουν πλατεῖες, δρόμους, ἐκθέσεις, μουσεῖα, πάρκα.

Στό πάρκο αὐτό πηγαίνει ἡ νεολαία γιά ΠΙΚ—ΝΙΚ καί βρίσκει τίς προϋποθέσεις πού τήν εὐχαριστοῦν γιά νά περάσει τήν ὥρα ἢ τήν μέρα της.

Γκαζόν, δένδρα, διάδρομοι, παγκκάκια, ειδικοί υπαίθριοι χώροι σαν τραπεζαρίες, εστιατόριο, μπάρ με όρχήστρα τούς καλοκαιρινούς μήνες. Στήν άκρη του πάρκου λίμνη καί άπέναντι βοτανικός καί ζωολογικός κήπος.

Βγαίνοντας άπ' τό πάρκο, τό μεγάλο υπαίθριο στάδιο τών Τιράνων, άντάξιο τής πνευματικής καί πολιτιστικής άνάπτυξης τής Άλβανίας, όπου άθλῆται καί σωματικά ή νεο-λαία της.

Τραβάμε για τό Ξενοδοχείο. Τό απόγευμα ελεύθερο αν ήθελα μπορούσα νά επισκεφθώ τά υπόλοιπα τμήματα τής έκθεσης. Ραντεβού για τής 9 τό πρωί τήν άλλη μέρα.

Στίς 4 καί 30' βγῆκα στήν πόλη για άνίχνευση σέ άλλη όμως κατεύθυνση. Χτίρια μεγάλα πολυόροφα πλαισίωσαν δεξιά καί άριστερά έναν μεγάλο καί φαρδύ δρόμο. Φαίνονταν πώς ήταν κατοικίες. Τά καινούργια σπίτια εκεί είναι όμοιόμορφα καί είναι τό ίδιο καί στίς μικρές καί στίς μεγάλες πόλεις. "Ίδια υλικά, ίδια αρχιτεκτονική, ίδια κατασκευή, ίδια διαρρύθμιση, ίδια δωμάτια που χορηγοῦνται ανάλογα μέ τά άτομα.

Τά ένοίκια πολύ φτηνά, αρχίζουν από 25 λέκ τό μήνα καί ανάλογα μέ τά δωμάτια φτάνουν τά 50.

Τά σπίτια αυτά πολυκατοικίες, πού είναι κρατική ιδιοκτησία, δέν μπορεί νά πούμε ότι θά είναι καί όλα άνετα. Άλλά οι άνάγκες που δημιουργήθηκαν μέ τήν αύξηση του πληθυσμού, που από 1.200.000 έφθασε τά 2.650.000 ή Μαρξιστική διαπαιδαγώγηση καί ή κομμουνιστική συνείδηση που άπόκτησαν τούς έχουν κάνει νά τά θεωροῦν καί άνετα καί βολικά. Αυτό φυσικά συμβαίνει μόνο στίς πόλεις καί σ' αυτούς που δέν έχουν δικό τους σπίτι.

Τά σπίτια αυτά είναι μόνο μέ τζιαμόφυλλα καί πολλά άσοβάτιστα. Επίσης καί από αυτά που είναι σοβατισμένα αρκετά έχουν τά σημάδια τής έξωτερικῆς φθοράς πράγμα που χαλάει τή βιτρίνα καί προδιαθέτει τόν επισπέπτη. Αυτό μου έκανε έντύπωση καί ρώτησα. Ή άπάντηση που πήρα ήταν κοντά καί στή λογική.

«Οι άνάγκες που είχαμε για σπίτια ήταν πολύ μεγάλες

ἔπρεπε νά στεγάσουμε τόν κόσμο καί μάλιστα ἀνθρωπινά. Φτιάχναμε διαμερίσματα, τά τελειοποιούσαμε ἐσωτερικά μέ ὅλες τίς ἀπαιτήσεις καί τό χρόνο, πού θά διαθέταμε γιά τόν ἐξωτερικό εὐπρεπισμό τους τό διαθέταμε γιά τό φτάξιμο ἄλλων. Τό ἴδιο συνέβει καί μέ τά παραθυρόφυλλα.

Αὐτό τό μέτρο ἐφαρμόστηκε προσωρινά ἀλλά οἱ οἰκοδομικές ἀνάγκες ἦταν τέτοιες πού ἔγινε ἀθέλητα μόνιμο. Τώρα τά ἀσοβάτιστα καί χωρίς παραθυρόφυλλα σπίτια ἔχουν γίνει τόσα πολλά πού κατάντησαν πρόβλημα καί μάλιστα πρόβλημα πού ἡ λύση του μᾶς ἀπασχολεῖ σοβαρά.

Προχωρόντας, σέ ἓνα παγκάκι βλέπω ἓναν γέρο. Τόν πλησίασα καί ἄρχισα κουβέντα μαζί του. Ἦταν 85 χρόνων ἀπό τήν ὀρεινή Κολιόνια καί κρατιόνταν περίφημα. Ἔπερνε 250 λέκ σύνταξη τό μῆνα καί ἦτανε εὐχαριστημένος γιὰ τόν φρόντιζε καί τό παιδί του.

Στήν Ἀλβανία ἡ σύνταξη ἦταν ἄγνωστη. Αἰτία καί τό σύστημα καί τό νεαρό τῆς ἡλικίας τῆς σάν Κράτος. Ἔρχεται τό Κομμουνιστικό κόμμα στήν ἀρχή καί δίνει συντάξεις σέ ὅλους στά 65 στούς ἄνδρες καί 55 στίς γυναῖκες, πράγμα πού εἶχε μεγάλο ψυχολογικό ἀντίκτυπο στόν παραμελημένο καί ἀγνοημένο λαό τῆς Ἀλβανίας.

Ὁ λαός εἶδε τό μέτρο αὐτό ὅπως καί μιά σειρά ἄλλων ὄχι σάν ἐπιβεβλημένο μέτρο πλατιᾶς κοινωνικῆς πολιτικῆς μόνο, ἀλλά καί σάν δεῖγμα ξεχωριστοῦ ἐνδιαφέροντος γιά αὐτόν.

Τό ἄρθρο 46 τοῦ Συντάγματος τῆς Ἀλβανίας στήν πρώτη παράγραφο γράφει «Στούς ἐργαζόμενους τῆς πόλης καί τοῦ χωριοῦ ἐξασφαλίζονται τά ἀναγκαῖα ὑλικά μέσα γιά τήν διαβίωση στά γηρατειά σέ περίπτωση ἀρρώστιας, ἢ ἀπώλειας τῆς ἰκανότητος γιά ἐργασία. «Καί στό ἄρθρο 49 στήν Τέταρτη παράγραφο γράφει. «Τά παιδιά ἔχουν καθῆκον νά φροντίζουν γιά τούς γονεῖς, πού εἶναι ἀνίκανοι καί χωρίς ἐπαρκῆ μέσα διαβίωση».

Ἔτσι τά γεράματα προστατεύονται ἠθικά καί ὑλικά ἀπό τό Σύνταγμα.

Ἀπό τήν κουβέντα μας τίποτε τό ἰδιαίτερο.

Ἡ ἔκθεσις ἦταν κοντά. Πῆγα νά περιεργαστῶ τό ὑπόλοιπό της.

Ὁ Διευθυντής της μέ περίμενε γιά νά συνέχιζε τήν ἐνημέρωση.

Ἕνας χάρτης ἔδειχνε τίς σιδηροδρομικές γραμμές τοῦ τραίνου, τίς πόλεις πού πηγαίνει καί τή χρονολογία σύνδεσής τους.

1947. πρώτη σύνδεσις, Δυράχιον — Πέτσιν.

1949. Δυράχιον — Τίρανα.

1950. Πέτσιν — Ἐλβασάν.

1963. Δυράχιον — Λιάτσ.

1968. Ροβοζίνα — Φιερ.

1974. Ἐλβασάν — Πράνια.

1975. Φιερ — Μπάλα.

1979. Πρένια — Πόγραδετς, μέ τά γνωστά μας τοῦνελες Παρά κάτω, βιομηχανίες, βιοτεχνίες, καί φτάνουμε στά παραγωγικά ἔργα.

Τό τεράστιο ὑδροηλεκτρικό φράγμα τοῦ Κούκς. Τό Κούκς ἦτανε ἓνα μεγάλο χωριό μέσα στήν περιοχή πού θά γινόταν ἡ τεχνητή λίμνη τοῦ φράγματος. Ἀναγκάστηκαν νά τό πνίξουν. Τό ἔπνιξαν καί τό ἔφτιασαν μεγαλόπρεπο καί σέ δεσπόζουσα θέση μέ ὁμορφο σχέδιο, μέ ὁμορφα πολυόροφα χτίρια, μέ σχολεῖο, μέ μέση σχολή, νοσοκομεῖο, πλατεῖες κλπ. καί τό δειχνουν σέ μικρή ἀνάγλυφη ἀναπαράστασις.

Ἀκολουθοῦν ἀποξηραντικά ἔργα, γεφύρια, φρεάτια ἀντλήσεως πετρελαίου, φτάνουμε στήν γεωργική καί κτηνοτροφική ἀνάπτυξη καί ἐφαρμογή, βλέπουμε ὅλα τά εἶδη τῆς παραγωγῆς των καί προχωροῦμε στόν τομέα τῆς ὑγείας ἡ ὅποια παρέχεται δωρεάν.

Τό ἄρθρο 47 τοῦ Συντάγματος λέει. «Τό Κράτος ἐξασφαλίζει στούς πολίτες δωρεάν τήν ἀναγκαῖα ἰατρική περίθαλψη καί τήν νοσηλεύσις στά ὑγειονομικά κέντρα τῆς χώρας».

Στό τομέα τῆς ὑγείας ἔχουμε κάνει μοῦ λέει ὁ Διευθυντής ἄλματα πού ἔχουν ἐντυπωσιάσει.

Τό 1938 ἡ Ἀλβανία εἶχε 11 Νοσοκομεῖα, σήμερα ἔχει

875 μέ 17.000 κρεβάτια. Τό 1938 ἀναλογοῦσε ἕνας γιατρός σέ 8.725 κατοίκους, σήμερα ἀναλογεῖ ἕνας γιατρός σέ 680 κατοίκους. Τό 1938 ὁ μέσος ὄρος ζωῆς στίς γυναῖκες ἦταν 37 χρόνια, στούς ἄνδρες 38, σήμερα στίς γυναῖκες εἶναι 70 καί στούς ἄνδρες 68.

Γιά τά φάρμακα ὑπάρχουν φαρμακολογικά Ἴνστιτοῦτα τά ὁποῖα πάνω σέ βοτανολογικές καί ἄλλες ἔρευνες καί μελέτες παράγουν 850 εἶδη φαρμάκων.

Τά ἰατρικά μηχανήματα καί ἐργαλεῖα δική τους παραγωγῆς ἔχουν καί αὐτά τή θέση τους.

Προχωροῦμε στόν τομέα τῆς παιδείας, ἡ ὁποία ἔχει τεράστια τά ἄλματά της.

Τό ἄρθρο 37 τοῦ Συντάγματος γράφει. «Ἡ Παιδεία στήν Σοσιαλιστική - Λαϊκή Δημοκρατία τῆς Ἀλβανίας, ὀργανώνεται καί διευθύνεται ἀπό τό Κράτος. Εἶναι ἀνοιχτή γιά ὅλους καί παρέχεται δωρεάν. Οἰκοδομεῖται μέ βάση τή Μαρξιστική, Λενινιστική κοσμοαντίληψη καί συνδιαζέει τό μάθημα μέ τήν παραγωγική ἐργασία καί μέ τήν στρατιωτική ἀγωγή.

Ἡ Παιδεία ἀκολουθεῖ τίς καλλίτερες παραδόσεις τοῦ Ἐθνικοῦ καί λαϊκοῦ Ἀλβανικοῦ σχολείου».

Πάνω σ' αὐτό τό πνεῦμα σ' αὐτές τίς βάσεις, σ' αὐτές τίς παραδόσεις καλλιεργεῖται ἡ μάθηση ἡ ὁποία μέ τούς παιδικούς σταθμούς, τά σχολεῖα, τίς σχολές, τά Πανεπιστήμια διαπαιδαγωγεῖ καί καταρτίζει τούς αὐριανούς, ἐργάτες, πνευματικούς ἄνθρώπους, ἐπιστήμονες, ἡγέτες καί πολίτες.

Προπολεμικά ἡ Ἀλβανία ἦταν βυθισμένη σένα βαθύ σκοτάδι ἀγραμματοσύνης, τό 1838 τά 80ο)ο τῶν χωριῶν δέν εἶχαν Δημοτικό σχολεῖο. Σήμερα ἡ Παιδεία εἶναι ὑποχρεωτική γιά ὅλους καί γιά τό κάθε χωριό λειτουργεῖ ὀχτατάξιο ἢ τετρατάξιο Δημοτικό. Τό 1938 σέ ὅλη τήν Ἀλβανία λειτουργοῦσαν 11 Γυμνάσια καί μέσες Σχολές, σήμερα λειτουργοῦν πάρα πάνω ἀπό 500. Τό 1938 δέν ὑπῆρχε Πανεπιστήμιο σήμερα λειτουργεῖ τό Πανεπιστήμιο Τιράνων μέ δεκάδες Ἴνστιτούτα, Παιδαγωγικές Ἀκαδημίες καί Τμήματά του σκορπισμένα στίς μεγαλύτερες πόλεις τίς Ἀλβανίας. Σήμερα σέ ὅλη τή χώρα διδάσκουν 36.000 δάσκαλοι καί κα-

θηγητές σχολείων. Μέσων και Ἀνωτάτων Σχολῶν. Τό 1938 σέ ὅλη τήν Ἀλβανία ἦταν 380 ἐπιστήμονες σήμερα ὑπάρχουν 43.000 Τά βιβλία τά περιοδικά, οἱ ἐφημερίδες σέ ἀφθονία, ιδιαίτερη θέση κατέχουν στήν ἔκθεση ὅπως καί ἀλλοῦ τά δεκάδες λογοτεχνικά, ιδεολογικά, κομματικά καί πολιτικά ἔργα τοῦ Ἐμβέρ.

Ἡ ἐπίσκεψή μου στήν Ἐκθεση αὐτή ὁμολογημένα μέ ὀφέλησε πολύ. Μοῦ ἔδωσε τή δυνατότητα μέ τήν ἐνημέρωση πού πῆρα νά προχωρήσω εὐκολώτερα καί θετικότερα στήν ἔρευνά μου, νά κάνω μέ ἄνεση ἐξακρίβωση καί διασταύρωση πληροφοριῶν καί νά σχηματίσω σαφέστερη ἀντίληψη τῶν ὄσων θά ἔβλεπα.

Πάλι ἐδῶ τό βιβλίο ἐπισκέψεων. Ἐγγραφα.

«Μέ ιδιαίτερη χαρά περιεργάστηκα μέ προσοχή τά τόσα ἐπιτεύγματα τῆς Ἀλβανίας στό βιομηχανικό, καί πνευματικό τομέα. Τά ἐπιτεύγματα αὐτά ἔργο τοῦ λαοῦ σας ἀντικατοπρίζουν τό ἐνδιαφέρον πού τρέφουν γιά ΣΑΣ τό κόμμα καί ὁ Ἐμβέρ ἀλλά δείχνουν καί τή θέληση γιά δημιουργία πού ἔχει ὁ λαός.

Τά ἐπιτεύγματα αὐτά ἔργο σωστῆς καθοδήγησης καί επίπονης ἐργασίας θά σας ἔχουν κάνει ἀσφαλῶς νά νοιώθετε περήφανοι καί νά βλέπετε μέ συγουριά καί ἐμπιστοσύνη τό δρόμο τοῦ μέλλοντος, τό δρόμο τῆς ἀνάπτυξης καί ὀλοκλήρωσης τοῦ Σοσιαλισμοῦ στή χώρα σας.

Κατενθουσιασμένος ἀπό τά ἐπιτεύγματα πού εἶδα σας συγχαίρω ἐγκάρδια.

Μάης 1980

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΑΡΡΑΣ

Λογοτέχνης — Ποιητής

Ἐφυγα ἀπό τήν ἔκθεση. Ἦθελα κάπου νά κάτσω. Τά βήματά μου μέ ὀδήγησαν στό θέατρο Τιράνων πού βρίσκονταν κοντά στό Ξενοδοχεῖο. Παληό χτίριο ἀλλά μεγάλο 7 καί 10' ἡ ὥρα. Κλειστές οἱ πόρτες. Δυό νεαρά ζευγάρια πού εἶχαν εἰσιτήρια κτύπησαν νά τούς ἀνοίξουν.

Μιά συντρόφισσα ἔκανε τήν ἐμφάνισή της. Βρῆκα τήν

εὐκαιρία νά τῆς πῶ ὅτι εἶμαι ξένος καί ὅτι ἐπιθυμοῦσα νά παρακολουθήσω τήν παράσταση.

“ Εφυγε.

Σέ λίγο ἓνας νεαρός σύντροφος μᾶς ἀνοίγει καί χωρίς νά δεχθεῖ εἰσιτήριο ἀπό μένα, χωρίς ἔλεγχο ἢ διατύπωση, μέ τακτοποιεῖ στήν πρώτη σειρά σέ θέση πού εἶπε καί μοῦ παραχώρησε παρά τίς διαμαρτυρίες μου μιά συντρόφισσα ἢ ὅποια καί κάθισε στό πίσω κάθισμα.

Ἡ παράσταση εἶχε ἀρχίσει. Ἡ ὑπόθεση παρμένει ἀπ’ τήν κατοχική περίοδο ἔδειχνε ἐκείνους τούς συνεργάτες καί προδότες οἱ ὅποιοι σάν ἄγνωστοι ἀφοῦ γλύτωσαν τήν τσιμπίδα τοῦ Νόμου τριγυρνοῦσαν ἐλεύθεροι καί ἀτιμώρητοι ὑποκρινόμενοι τόν γνήσιο πατριώτη, τόν ἀγνό ἰδεολόγο.

Ἡ σκηνή μεγάλη καί περιστρεφόμενη. Ἡ πλατεία ἀπό κάτω γεμάτη. Ὁ πρῶτος ἐξώστης ἐπίσης. Τά σκηνικά ἀπλά καί ὁμορφα, ἄλλαζαν περιστροφικά σέ κάθε πράξη. Οἱ ἠθοποιοί ἐπαγγελματίες καί ταλαντοῦχοι ἐπαιζάν θαυμάσια ὅλοι τους.

Οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ πλήθους ἔδειχναν τί τούς ἐνθουσιάζε. Στά σημεῖα ἐκεῖνα πού ἐξυμνήτο ἢ δράση τοῦ κόμματος, ὁ ἀγῶνας τοῦ λαοῦ, ἢ στιγματίζονταν ἡ προδοσία καί ὁ Φασισμός, τό ξέσπασμα τῶν χειροκροτημάτων ἔκανε καί φανερό αὐτό πού τόν συγκινοῦσε.

Ἡ παράσταση τελειώσε. Γραμμή στήν πόλη γιά ἀνίχνευση. Μπροστά μου τό μεγαλόπρεπο Ξενοδοχεῖο TIRANA στή μεγάλη πλατεία. Δέκα πέντε τά πατώματά του, πρωτότυπη ἢ ἀρχιτεκτονική του, μαρμάρινη ἢ ἐξωτερική ἐπένδυσή του.

Προχωράω σ’ αὐτό. Ἐνα τεράσιτο χῶλ, μέ σαλονάκια δεξιά καί ἀριστερά, μέ προδιαθέτει γιά τόν πλούσιο διακοσμό του, γιά τούς ἄνετους χώρους του. Μπροστά καί ἀριστερά μου, μπάρ Ζαχαροπλαστεῖο. Κατευθύνομαι σ’ αὐτό. Γιομάτα τά τραπέζια του μέ κόσμο κάθε ἡλικίας καί φύλλου. Ἄλβανική ἢ γλῶσσα τους σημάδι πῶς ἦταν Ἄλβανοί. Τριγυρίζω ἀνάμεσα ἀπό τά τραπέζια τους. Καμιά σημασία καμιά περιέργεια. Κόσμος ἀπαλλαγμένος ἀπό πολλά ἐλατώ-

ματα. Κόσμος πού φαίνονταν, πού ζούσε ὁμορφα μέσα σέ ἓνα ὁμορφο περιβάλλον...

Μιά σκάλα μέ ὀδήγησε στόν πρῶτο ὄροφο.

Τή θέση τοῦ Ζαχαροπλαστείου τήν ἔχει τό ρεστοράν. "Ίδιες εἰκόνες. Κατεβαίνω. Ρωτάω στή ρεσεψιόν, μοῦ λένε ὅτι τό Ζαχαροπλαστεῖο καί τό ρεστοράν εἶναι ἐλεύθερο καί σέ μή ἐνοίκους τοῦ Ξενοδοχείου.

Φεύγω. Σέ ἄλλη κατεύθυνση, ἀνακαλύπτω ὅπως ἔγραφα, δίπλα ἀπό τά γραφεῖα τῆς "Ἐνωσης Συγγραφέων καί Καλλιτεχνῶν ὁμοιο ὑπαίθριο κέντρο σάν αὐτό τοῦ πάρκου ἀπέναντι ἀπό τό Ξενοδοχεῖο ΝΤΑ'Ι'ΤΙ.

Γυρίζω στό Ξενοδοχεῖο. Κλείνομαι στό δωμάτιό μου καί ἐκεῖ μέσα τακτοποίησα τίς σκέψεις μου.

Αὐτό γίνονταν κάθε βράδυ καί γίνονταν κάθε βράδυ, γιατί ὅτι ἔβλεπα, ὅτι ἄκουα, ὅτι διαπίστωνα τήν ἡμέρα, τά ἔγραφα συνοπτικά καί ἐπί τόπου, ἔπρεπε ὅμως νά ἀνακεφαλαίωνα τίς λεπτομέρειες, νά τίς ἀφομοίωνα γιά καλά καί νά τίς ἀποθήκευα μέσα μου, γιά νά τίς ἔχω ἔτοιμες ὅταν θά ἔγραφα τίς γραμμές μου αὐτές.

ΤΡΙΤΗ ΜΕΡΑ

Τό πρωί σηκώθηκα στίς ἔξη εἶπια τόν καφέ μου καί γραμμή γιά τό τηλεγραφεῖο Τιράνων, εἶχα ρωτήσῃ πού ἦταν.

"Ἦθελα νά ἐπικοινωνήσω μέ τήν οἰκογένειά μου στήν Ἀθήνα ἀλλά καί νά ἐξακριβώσω ἂν μπορούσα νά μιλήσω ἐλεύθερα μέ τό ἐξωτερικό σάν ἄγνωστος. "Ἦθελα κάτω ἀπ' τόν πέπλο τῶν θρύλων νά εἰδῶ τήν πραγματικότητα.

Πρὶν φύγω γιά τήν Ἀλβανία μοῦ λέγανε. «Θά σέ παρακολουθοῦν, δέν θά εἶσαι ἐλεύθερος δέν θά πηγαίνεις ὅπου θέλεις».

Τούς ἀπαντῶ τώρα, «Δέν κατάλαβα νά μέ παρακολουθοῦν εἶμουνα ἐλεύθερος, πήγαινα ὅπου ἤθελα ὅταν δέν εἶχα πρόγραμμα.

"Ἦμουν φιλοξενοῦμένός τους, εἶχαν εὐθύνες καί ὑπο-

χρεώσεις απεναντίμου τίς όποιες καί ήξερα καί σεβάστηκαν μέ περίσσια μάλιστα συνέπεια».

Ό συνοδός μου συν. Άναστάσης είχε τήν έννοια του εύγενικοῦ οικοδεσπότη, ό όποιος είχε όλη τήν καλή διάθεση νά εύχαριστήσσει τόν φιλοξενούμενό του κατά τόν καλύτερο τρόπο, αλλά χωρίς νά ξεφύγει καί από τό πρόγραμμα πού του είχαν δώσει.

“Εφθασα στό τηλεφωνικό κέντρο.

Καλή μέρα συντρόφισσα. Είμαι Έλληνας καί θέλω νά μιλήσω μέ τήν Άθήνα.

— Καλή μέρα σύντροφε, πάρε χαρτί καί γράψε τό νούμερο.

“Εδωσα τό νούμερο καί περίμενα. Μόνος μου μέσα στό χώλ. Ένας καναπές ξύλινος μέ υποδέχθηκε. Μιά συντρόφισσα σφουγγάριζε. Δέκα έξ θάλαμοι περίμεναν όμιλητές. Δειλά - δειλά έρχονταν πού καί πού κόσμος. Μιά συγχωριάτισσα κάθησε δίπλα μου.

Καλή μέρα συν. τίς λέω στήν Άλβανική.

Μου έκανε ένα μορφασμό πού έδειχνε ότι δέν κατάλαβε τί της είπα. Της έπαναλαμβάνω τόν χαιρετισμό.

Μου άπαντάει στά Έλληνικά. «Δέν ξέρω».

“Εκπληξη! Πρωί πρωί στό τηλεφωνικό Κέντρο Τιράνων νά βρεθει μπροστά μου μία γυναίκα χωριάτισσα πού νά μιλάει Έλληνικά καί νά μην ξέρει Άλβανικά.

Της έδωσα τόν χαιρετισμό στά έλληνικά.

“Εκπληξη για αύτήν πιά.

“Μά, ξέρεις έλληνικά καί δέν μου μιλάς».

... Αρχίσαμε τήν συζήτηση, λέγονταν Σαλούκα καί ήταν από τούς Γιωργουτσιάτες της Έλληνικης μειονότητας. Είχε τό παιδί της υπάλληλο στό τηλεγραφείο Τιράνων καί είχε ρθει νά τό δει.

Τή ρώτησα πώς περνάει.

Μου άπαντάει. «Δέν έχω καμιά ανάγκη πιά. Τί μου έκανες τότε πού είχα μικρό τό παιδί μου καί δούλευα νά τό μεγαλώσω μέ ένα ξεροκόμματο.

Τώρα παίρνω τρακόσια λέκ σύνταξη τό μήνα (ήταν 59

χρονῶν) ἔχω τό σπίτι, τόν κήπο, τόν γιατρό, τό Νοσοκομεῖο. Ἡ νύφη μου εἶναι γιά γλέντι μέρα καί νύχτα. Δουλεύει μαζί μέ τόν ἄντρα της, παίρνει τό μεροκάματό της καί τό παιδί τό ἀφίνει στήν φροντίδα τοῦ τσερδέ (βρεφικός Σταθμός). Πού ἡ ζωὴ ἡ δική μας! Διακόσια χρόνια νά ζοῦσα τώρα δέν θά βαριόμουνα, τό παιδί μου εἶναι αὐτός πού εἶναι μπροστά στή θυρίδα. «Ἦρθε κοντά μας μέ χαιρέτισε πήρε τή μητέρα του καί ἔφυγαν.

Περίμενα ἀκόμα καί νά ἡ τηλεφωνήτρια.

Σύντροφε στόν θάλαμο δώδεκα.

Μπαίνω. Μιλᾶω μέ τήν οἰκογένειά μου καί στήν θυρίδα νά πληρώσω.

Τί χρωστάω συντρόφισσα;

Ἀμέσως σύντροφε καί συμπληρώνοντας ἕνα ἀπόκομμα μου ζήτησε μόνο τό ὄνομά μου.

Τῆς τό ἔδωσα.

Μου δίνει τό ἀπόκομμα, 14,7 λέξεις.

Τῆς δίνω 15 καί μου γυρίζει ἐπίμονα τίς τρεῖς δεκάρες.

Ἄλλος ἕνας θρύλος διαλύθηκε.

Στό δρόμο μαγαζιά μέ ὅλα τά εἶδη τροφίμων. Πελάτες μπαινόβγαιναν. Τά εἶδη τυποποιημένα. Οἱ τιμές σταθερές καί ἴδιες καί στήν πρωτεύουσα καί στά χωριά. Οἱ πωλήτριες, σάν εὐσυνείδειτοι ἐπαγγελματίες, πού προσέχουν μή χάσουν τόν πελάτη τους ἐξυπηρετοῦσαν τό κοινό.

Οὐρά στά εἶδη ἀλαντοποιΐας. Ρώτησα γι' αὐτό. Οἱ Ἄλβανοί ἀγαπᾶνε πολύ τά ἀλαντικά καί ἐπειδή ἐργάζονται ὅλες οἱ γυναῖκες, τά προτιμοῦν γιατί βρίσκουν σ' αὐτά ἕνα πρόχειρο καί θρεπτικό φαγητό. Τά μαγαζιά αὐτά ἔχουν ἐπάρκεια εἶδους εἶναι ὅμως μικρά καί διαθέτουν ἕνα ἢ δύο ὑπαλλήλους, ἡ φυσιολογική λοιπόν ἐξήγηση εἶναι ὅτι ἡ οὐρά ὀφείλεται στήν μή δυνατότητα γρήγορης ἐξυπηρέτησης.

Κουρεῖα πολλά, Βιβλιοπωλεῖα μέ χιλιάδες βιβλία, Στιλβωτήρια, Περίπτερα γιά ἐφημερίδες καί περιοδικά, Φωτογραφεῖα μέ ὁμορφες φωτογραφίες στίς βιτρίνες, Ὀπτικά καί τουριστικά εἶδη, Ψιλικά καί ὅτι ἄλλο χρειάζεται, τό σπίτι, τό παιδί, ἡ γυναῖκα, ὁ ἄντρας.

Φυσικά ή πολυτέλεια στις βιτρίνες τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας μέ τά πολυτελῆ καί πανάκριβα εἶδη τῆς, λείπει ἀπό τίς βιτρίνες τῶν μαγαζιῶν τῆς Ἀλβανίας.

Ἡ δυνατότητα ἐπιλογῆς εἶναι περιορισμένη, στά εἶδη πού παράγουν οἱ ἴδιοι καί ἡ προτίμησή τους κινεῖται ὑποχρεωτικά σ' αὐτά. Ἀπ' αὐτά θά διαλέξει ὁ Ὑπουργός ἀπ' αὐτά θά διαλέξει καί ὁ ἐργάτης. Καμιά διαφορά, καμιά διάκριση. Κανόνας, καί ἐδῶ ἡ ἰσότητα στήν ἐκλογή.

Μπροστά μου ἡ "Οπερα. Ἡ Ἐθνική Βιβλιοθήκη ἀνοιχτή. Μπαίνω μέσα. Πρῶτος καί δεύτερος ὄροφος, μέ τεράστιες φωτεινότερες αἰθουσες, μέ ἄνετα καθίσματα καί τραπέζια, ὑποδέχονταν ὅσους ἤθελαν νά μελετήσουν. Νέοι οἱ περισσότεροι διάλεξαν ἀπό τά εἰδικά συρτάρια τό βιβλίο πού ἤθελαν, ἔδιναν σέ μιά ἀπό τίς θυρίδες τό νούμερο καί γραμμή γιά τό ἀναγνωστήριο. Ἐκατοντάδες χιλιάδες τά βιβλία, ἀστείρευτη πηγὴ ἀντλησης πνευματικῆς τροφῆς.

Στόν δεύτερο ὄροφο σέ βιτρίνες μεγάλες οἱ παγκόσμιες ἐγκυκλοπαίδειες. Νά καί ἡ δωδεκάτομη Ἑλληνική, τοῦ Ἐλευθερουδάκη.

"Ἐπρεπε νά φύγω. Τό πρόγραμμα μέ περίμενε.

Στίς 9 φεύγουμε γιά τό ἐργοστάσιο, ἀνταλλακτικῶν — τρακτέρ, πού φέρνει ὅπως εἶπαμε τό ὄνομα τοῦ Ἐμβέρ.

"Ἐνα τεράστιο συγκρότημα κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων καί φουγάρων μέ προδιαθέτει γιά τῆς ἐκπλήξεις πού θά συνατοῦσα.

Μᾶς ὑποδέχθηκε ἡ διευθύνουσα τό ἐργατικό προσωπικό τοῦ τμήματος ἀνταλλακτικῶν συν. Λιρίνε, πού εἶναι πτυχιούχος Πανεπιστημίου Τιράνων ἐκπαιδευμένη γιά τήν καθοδήγηση καί τόν συντονισμό τῶν ἐργασιῶν στό ἐργοστάσιο.

Μᾶς ὁδήγησε πρῶτα σ' ἓνα γραφεῖο σαλονάκι. Ἐκεῖ ἀνάμεσα ἀπό σοκολατάκι καί καφέ πού μᾶς πρόσφερε, μᾶς ἐνημέρωσε γιά τήν ἱστορία καί τή λειτουργία τοῦ ἐργοστασίου, ἀπάντησε καί στίς ἐρωτήσεις πού τῆς ἔκανα.

Τό ἐργοστάσιο ἰδρύθηκε τό 1948 καί λειτούργησε ἀρχικά γιά ἀνταλλακτικά τρακέρ καί αὐτοκινήτων, τό 1965 τοῦ

ἔγινε επέκταση γιά συναρμολόγηση τρακτέρ, πού ἔφερναν τά μηχανήματα ἀπ' ἔξω. Τό 1973—78 κατόρθωσαν μόνοι τους μέ μηχανήματα, πού ἔφτιασαν οἱ ἴδιοι καί ὑλικά ἀπό δικές τους καί μόνο πηγές, νά φτιάξουν τό δικό τους τρακτέρ. Ἀπό τότε ἔχουν προχωρήσει στήν μαζική παραγωγή. Φέτος κάνουν επέκταση γιά τήν κατασκευή φορτηγῶν αὐτοκινήτων μέχρι 10 τόνων.

Σήμερα τό ἐργοστάσιο καλύπτει τό 95ο) ο τῶν ἀναγκῶν σέ ἀνταλλακτικά τῆς Ἀλβανικῆς βιομηχανίας.

Στό ἐργαστάσιο ἀπασχολοῦνται 5.000 ἐργάτες, πού ἄν καί βαρεία βιομηχανία τό 45ο) ο εἶναι γυναῖκες μέ μέση ἡλικία 22 χρόνων καί τό ὑπόλοιπο ἄνδρες.

Ἡ ἐργασία εἶναι ἕξι μέρες τή βδομάδα καί γιά ἴδια ἐργασία ἴδια ἀμοιβή μέ τόν ἄντρα.

Γιά τήν τεχνική κατάρτιση τοῦ ἀπαραίτητου προσωπικοῦ τό ἐργοστάσιο ἔχει Μέση πολυτεχνική Σχολή μέ κλάδους Μεταλλουργίας καί Μηχανικῆς. Κάθε ἐργάτης μαθητής τίς μέρες πού παρακολουθεῖ μαθήματα, ἐργάζεται 6 ὥρες καί πληρώνεται γιά 8. Ἡ σχολική βδομάδα εἶναι 14 ὥρες. Ἐχει μπεῖ πλάνο μέχρι τέλη τοῦ 80 τό 75ο) ο τῶν ἐργατῶν νά ἔχουν μέση ἐκπαίδευση, οἱ καλλίτεροι ἐργάτες παρακολουθοῦν νυχτερινό Πανεπιστήμιο.

Ἡ ἀμοιβή στούς ἐργάτες σέ ὅλη τήν Ἀλβανία ἔχει χωριστεῖ σέ ἕξι κατηγορίες. Ἡ πρώτη 450 λέκ καί ἡ ἕκτη φτάνει στό 700. Ὁ ἐπιστήμονας ἀρχίζει μέ 650 καί φτάνει στά 850.

Γιά τήν ἀνάπτυξη Σοσιαλιστικῆς συνείδησης στούς ἐργάτες γίνονται μιά φορά τό μήνα μαθήματα Μαρξιστικῆς ἠθικῆς καί διαπαιδαγώγησης. Αὐτό σάν μέτρο πηγάζει ἀπό τό Σύνταγμα πού στό ἄρθρο 32 παράγραφος 1 γράφει. «Τό Κράτος ἀναπτύσει πλατιά ἰδεολογική καί πολιτιστική δράση γιά τήν κομμουνιστική διαπαιδαγώγηση τῶν ἐργαζομένων γιά τήν διάπλαση τοῦ νέου ἀνθρώπου».

Γιά τήν ψυχαγωγία καί τίς ἀνάγκες τῶν ἐργατῶν μέσα στό ἐργοστάσιο, ὑπάρχουν αἴθουσες διαλέξεων, βιβλιοθήκες, ἀναψυκτήρια, ἐστιατόρια.

Γιά τήν πολιτιστική ανάπτυξη δημιουργοῦνται ἀπό ταντοῦχους ἐργάτες καλλιτεχνικά συγγραμμάτα, τά ὅποια προσφέρουν ψυχαγωγία στούς ἐργαζόμενους στό ἐργοστάσιο, κάνουν καί περιοδεῖες κάθε τόσο στίς πόλεις καί στά χωριά.

Γιά τήν ὑγειονομική περίθαλψη τῶν ἐργαζομένων ὑπάρχει μέσα στό ἐργοστάσιο πρόχειρο νοσοκομεῖο γιά τίς πρῶτες βοήθειες, μέ παθαλόγο, χειρουργό, γυναικολόγο, ὀδοντοῖατροῖο καί φαρμακεῖο.

Γιά τίς ἐργαζόμενες πού ἔχουν βρέφη καί δέν ἔχουν, πού νά τ' ἀφίσουν ὑπάρχουν Βρεφικοί Σταθμοί οἱ ὅποιοι καί τά φροντίζουν κατά τό διάστημα πού ἡ μητέρα τους ἐργάζεται.

Στούς ἀσθενεῖς, πού παίρνουν ἀναρρωτική ἄδεια, τους δίνεται ἀνάλογα μέ τά χρόνια πού ἐργάζονται τό 70 μέχρι τό 85)ο τῶν ἀποδοχῶν τους. Σέ περίπτωση ἀτυχημάτων τό 95)ο καί κατά τό διάστημα πού νοσηλεύονται σέ νοσοκομεῖο τό 80 μέχρι 85)ο τῶν ἀποδοχῶν τους καί τά νοσήλεια ὅλα.

Ὁ κάθε ἐργαζόμενος δικαιούται 15 μέρες ἄδεια.

Ἰδιαίτερες ἀμοιβές δέν ὑπάρχουν. Ὑπάρχουν ὅμως ἠθικές.

Συνδικαλιστικά ἔχουν τό συνδικάτο τους, πού τό ἐκλέγουν, οἱ ἐργάτες καί αὐτό ἀπευθύνεται γιά κάθε θέμα στήν Ἐπιτροπή τοῦ Κομματος πού ὑπάρχει στό ἐργοστάσιο.

Τή διεύθυνση τοῦ ἐργοστασίου τή διορίζει τό Κράτος.

Τό ἐργοστάσιο τό ἐπισκέπτονται ἀπό ὅλα τά διαμερίσματα τῆς χώρας, μαθητές καί φοιτητές, γιά νά πλουτίσουν μέσα ἀπό τήν πράξη τίς γνώσεις τους.

" Ἀς ἔρθουμε ὅμως σέ ἐπαφή μέ τό τμήμα ἀνταλλακτικῶν τῆς βαρειᾶς αὐτῆς βιομηχανίας.

" Ἐκπληξη πραγματική. Τεράστιες χτιριακές ἐγκαταστάσεις μέ καμίνια χυτήρια καί ἑκατοντάδες μηχανήματα ἔδιναν ζωντανή τήν εἰκόνα τῆς δημιουργίας, γεροδεμένοι ἄντρες ἀνασκουμπωμένοι μπροστά στά καμίνια καί στά χυτήρια ἔκαναν τό σκληρό ἀτσάλι παιγνίδι στά χέρια τους. Τό

ἔπλαθαν δίνοντάς του τή μορφή τῆς ἀρεσκείας τους, τό ἔκαναν ἀνταλλακτικό. Κοπέλες προικισμένες μέ θάρρος καί πεποίθηση τό ἔπαιρναν καί μέ τά ἑκατοντάδες αὐτόματα μηχανήματα, πού χειρίζονταν μέ ἄνεση μόνες τους καί τούς ἔδιναν τήν ὀριστική τους μορφή.

Γυναῖκες ἐπιστήμονες μέ εἰδική ἐκπαίδευση καί πείρα καί μέ τελειώτατα μηχανικά ὄργανα ἔκαναν τόν ἔλεγχο.

Σέ κάθε συγκρότημα κρεμασμένοι πίνακες ὀνομάτων

Τό ἐργοστάσιο τρακτέρ στά Τίρανα.

παραγωγῆς καί ρυθμοῦ παραγωγῆς, εἴτε ὑπερτερεῖ, εἴτε υπολείπεται αὐτή. Πίνακες ὀδηγιῶν γιά τό μέγάλωμα τῆς παραγωγῆς, γιά τήν ἐλάττωση τῶν ἀτυχημάτων, ἀναφορά στά προβλήματα ἐργατῶν καί ἐργοστασίου καί πίνακες γιά τήν ἀνάδειξη τόν Ἰούνιο Γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ κόμματος στό ἐργοστάσιο πού ὅπωςδήποτε θά πρέπει νά εἶναι μέλος τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος.

Χαιρετίσαμε εὐχαριστώντας τήν συν. Λιρίνε καί φύγαμε γιά νά εἶμαστε στίς 11 στά Γραφεῖα τῆς Ἐπιτροπῆς Φιλικῶν Σχέσεων μέ τίς ξένες χῶρες, πού μᾶς περίμενε ὁ Πρόεδρος της.

ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΦΙΛΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Στό κτίριο τῆς Ἐπιτροπῆς. Μόλις κατεβήκαμε μᾶς καλοσώρισε ὁ Γραμματέας αὐτῆς συν. Βασίλης Τσολάκης καί μᾶς ὀδήγησε μέσα. Στό μεγάλο του χῶρο μᾶς περίμεναν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς συν. Γιαβέρ Μάλιο καί ὁ Ἄντιπρόεδρος τῆς συν. Φερδί Καραγκιόζης. Περάσαμε σέ ἓνα μεγάλο καί εὐρύχωρο σαλόνι. Μιά συντρόφισσα μᾶς πρόσφερε καφέ καί ρακί.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἦτανε ἡ πρώτη φορά πού ἐρχόμουν ἐπίσημα σέ ἐπαφή μέ ἀνώτατους κρατικούς παράγοντες ξένης χώρας καί μοῦ ἔλειπε ἡ ἐθιμοτυπική πείρα. Οἱ συνομιλητές μου ὅμως, ἀπλοί, ντόμπροι, ἀνοιχτόκαρδοι μέ ἔκαναν νά νοιώσω ἀπό τήν ἀρχή, ὅτι βρισκόμουν σ' ἓνα γιομάτο εἰλικρίνια περιβάλλον, ἀπαλλαγμένο ἀπό ὑποκριτικά τυπικά τερτίπια, τά ὁποῖα δημιουργοῦν ψεύτικη μόνο φιλική ἀτμόσφαιρα.

Σέ ἀτμόσφαιρα λοιπόν ἐμπιστοσύνης, φιλίας, ἐγκαρδιότητος καί εἰλικρίνειας ἀρχίσαμε τή συζήτησή μας γιά τήν ὁποῖα καί κρατοῦσα σημειώσεις.

Ὁ συν. Γιαβέρ Μάλιο κατάγεται ἀπό τή Δέλβινα, εἶναι ἀνώτερος Κρατικός ὑπάλληλος καί ὅπως ἔμαθα ἐδῶ ἔχει κάνει Πρεσβευτής τῆς χώρας του στή Γαλλία, στήν Κίνα καί ἄλλες ξένες χῶρες, ἔχει ἔρθει σέ ἐπαφή μέ πολλές προσωπικότητες καί ἔχει διπλωματική ἐμπειρία.

Μέ τήν ἰκανότητά του ἔχει νά δημιουργεῖ ἀτμόσφαιρα ἐγκαρδιότητος καί μέ τήν ἀπλότητα πού τόν διακρίνει, σέ κερδίζει ἀπό τήν πρώτη στιγμή. Τό ἴδιο καί ὁ συν. Φερδί Καραγκιόζης.

Ἀκόμη ἀπό ὅτι κατάλαβα κατά τό διάστημα τῆς συζήτησής μας πού κράτησε δύο ὥρες καί 40 λεπτά ὁ συν. Γιαβέρ Μάλιο εἶναι ἀπό τούς πρωτεργάτες τῆς ἐπανάστασης καί ἀπό τά ἀρχαιότερα στελέχη τοῦ Κ.Κ. Ἀλβανίας. Ἡ κομμουνιστική του κατάρτιση μαζί μέ τήν συμμετοχή του στήν

Κρατική μηχανή του δίνουν τήν δυνατότητα νά σέ ενημερώνει μέ πληρότητα καί νά σοῦ δώσει μέ σαφήνεια τίς εικόνες τῆς πορείας πού τράβηξε ἡ χῶρα του γιά τήν ἀνάπτυξη καί ἐξέλιξή της κάτω ἀπό τήν δικτατορία τοῦ Προλεταριάτου.

Καί ἄρχισε: «Μετά τήν ἐπιτυχία τῆς ἐπανάστασης εἶχαμε νά ἀντιμετωπίσωμε ἕνα σωρό προβλήματα. Οἱ καταστροφές μεγάλες, οἱ ἐλείψεις μεγαλύτερες. "Ἐπρεπε νά ἀρχίσωμε ἀπό τό ἄλφα. Οἱ δυσκολίες ὅμως πολλές. "Ἐπρεπε νά κάνουμε μεταρρυθμίσεις. Ξέραμε ὅτι θά συναντούσαμε ἀντιδράσεις. Ὁ πληθυσμός βουτηγμένος στή μιζέρια καί τήν κακομοιριά, στίς προλήψεις καί στίς προκαταλήψεις ἤθελε πολλά, ἀλλά ἦταν καί δισταχτικός. "Ἐπρεπε νά τόν συνενώσουμε μέ τό κόμμα, γιατί μόνο μέ τή συνένωση λαοῦ καί κόμματος θά μπορούσαμε νά πετύχουμε καί νά προχωρήσουμε στήν ἐφαρμογή τοῦ προγράμματός μας. Ὁ ἀγροτικός πληθυσμός δέν ἔδειχνε καί μεγάλη ἐμπιστοσύνη στίς προόδους καί στά μέσα.

Τίς δυσκολίες αὐτές κατορθώσαμε σιγά - σιγά νά τίς ξεπεράσουμε. Ὁ λαός ἄρχισε νά βλέπει πιά ξεκάθαρα τά πράγματα καί νά δείχνει ἐμπιστοσύνη καί στό κόμμα καί στόν Ἐμβέρ. Ὁ ἀγροτικός πληθυσμός πού ὑπόφερε καί περισσότερο, δέχθηκε μέ εὐχαρίστηση πιά τήν ὀλοκληρωτική σχεδόν κατάργηση τῆς ἰδιοκτησίας καθώς καί τίς ἄλλες οἰκογένεια, μετά τά φέραμε στά δύο καί τώρα ἔχει κάθε οἰκογένεια, μετά τά φέραμε στά δύο καί τώρα ἔχει κάθε οἰκογένεια μισό στρέμμα κῆπο, τό σπίτι της καί 10 πρόβατα ἢ μία ἀγελάδα. Τίς κοπερακτίβες καί τίς φάρμες τίς ἀγκάλιασε μέ ζῆλο. "Ἐπρεπε ὅμως νά ἐξυψώσουμε καί τήν γυναῖκα. Ἐκεῖ βρῖκαμε κάπως μεγαλύτερες δυσκολίες, ἡ χειραφέτηση της ἔπρεπε νά γίνει μεθοδευμένα καί μέ προσοχή. Τό κόμμα καί ἐκεῖ ἔδειξε τήν ἰκανότητά του. Κατάφερε νά τήν βγάλει ἀπό τήν ἀφάνεια καί τήν καταπίεση, νά τήν μορφώσει, νά τήν χειραφετίσει καί νά τήν δώσει στήν κοινωνία ἰσότιμη μέ τόν ἄντρα μέλος γιά νά ἀπολαμβάνει καί αὐτή τά ἴδια δικαιώματα, τά ἴδια προνόμια πού ἔχει κι αὐτός. Τώρα φυσικά μετά 35 χρόνια, ἔχουν ἀλλάξει κατά πολύ

οι συνθήκες. Ἡ ἐμπιστοσύνη πρὸς τὸ κόμμα καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Ἐμβέρ εἶναι δεδομένα πιά. Τὸ κόμμα προχωρεῖ σιγά - σιγά στὴν ὀλοκλήρωση τοῦ σοσιαλισμοῦ...

Ἄνταν ἤμουν νέος δὲν πίστευα ὅτι θά ἦταν δυνατόν νά υπάρχουν μέσες σχολές στὴν Ἀλβανία. Τώρα υπάρχουν δύο στό Δέλβινο. Στό Σαράντι υπῆρχε ἕνας μόνο γιατρός. Τώρα υπάρχουν τριάντα καὶ νοσοκομεῖο μέ ὅλες τῆς ἐιδικότητες.

Ἄν ηλεκτρισμός καὶ τὰ φράγματα μᾶς φαίνονταν ὄνειρο. Τώρα ἔγιναν πραγματικότητες.

Οἱ φάμπρικες καθὼς θά δεῖτε, φυτρωμένες μέ ἰσότητα σ' ὅλη τὴν Ἀλβανία καὶ φτιαγμένες οἱ περισσότερες ἀπὸ Ἀλβανούς τεχνικούς.

Τὸ 1960 πού τὰ χαλάσαμε μέ τούς Ρώσους πολλά ἐργοστάσια καθὼς καὶ παραγωγικά ἔργα, τὰ εἶχαμε ἀρχίσει μέ Ρώσους τεχνικούς. Φεύγοντας αὐτοὶ τὰ πήραμε στά χέρια μᾶς καὶ τὰ τελειώσαμε μόνοι μᾶς. Τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἔγινε καὶ μέ τούς Κινέζους. Χαρακτηριστικό πιά εἶναι ὅτι αὐτό πού φτιάνουμε, τὸ φτιάνουμε μόνοι μᾶς καὶ μέ δικές μᾶς δυνάμεις. Οἱ εἰσαγωγές καὶ οἱ ἐξαγωγές μᾶς ἀκολουθοῦν ἕνα πολὺ καλά μελετημένο ἰσοζύγιο.

Ἡ παλιά Ἀλβανία ἀνήκει στό παρελθόν.

Ἡ Ἀλβανία πιά ἔχει καινούργιους ἀνθρώπους, καινούργιους τρόπους καὶ δημιουργεῖ καινούργιες βάσεις σέ καινούργια Ἀλβανία».

«Σύν. Πιαβέρ, σᾶς εὐχαριστῶ γιά ὅλες αὐτές τῆς πληροφορίες πού μοῦ δώσατε, ἀλλά θά μπορούσα νά σᾶς κάνω καὶ ὀρισμένες ἄλλες ἐρωτήσεις».

«Καὶ βέβαια καὶ θά σᾶς ἀπαντήσω μέ μεγάλη εὐχαρίστηση μάλιστα».

«Κάνατε μιά ἐπανάσταση μέ τὴν ὁποία σαρώσατε ἕνα σάπιο καθεστῶς, μέσα ὅμως στὴν ἐπανάσταση αὐτὴ κάνατε καὶ ὀρισμένες ἐπαναστατικές μπορεῖ νά ποῦμε καινοτομίες, ἐφαρμόσατε καὶ μέτρα τέτλια, πού ὅπως δήποτε θά ἐδημιούργησαν καὶ ἀντιδράσεις καὶ σᾶς ὑποβάλω τὴν πρώτη μου ἐρώτηση».

«Τό 1960 μέ τήν διακοπή τῶν σχέσεων σας μέ τούς Ρώσους καί τό διώξιμό τους ἀπό τή χώρα σας καθιερώσατε τίς λαϊκές Συμβουλευτικές συζητήσεις. Αὐτές τί ἐπιδίωκαν, τί πέτυχαν καί ἂν ἐξακολουθοῦν νά γίνονται;».

«Τό κόμμα μας εἶναι Μαρξιστικό καί βασίζεται στή δύναμη τοῦ λαοῦ. Ὁ ἀπελευθερωτικός ἀγῶνας ἔφερε τί νίκη καί μαζί μέ τή νίκη καί τό κομμουνιστικό κόμμα στήν ἀρχή. Ἡ νίκη ὅμως αὐτή ἤρθε μέ τή δύναμη τοῦ λαοῦ, οἱ κομμουνιστές τότε ἦταν λίγοι. Ὁ λαός πέρασε στό πλάϊ τῶν κομμουνιστῶν μόνος του, γιατί κατάλαβε ὅτι μόνο στό κομμουνιστικό κόμμα θά εὑρίσκε τήν ἀνταπόκριση τῶν προσδοκιῶν του. Αὐτό φυσικά γιόμισε τό κόμμα μέ ὑποχρεώσεις καί εὐθύνες καί ἀποφάσισε στά μεγάλα προβλήματα νά τόν ἐνημερώνει, νά τόν συμβουλεύεται καί νά ἀντιμετωπίζει μαζί του κάθε δύσκολη κατάσταση. Μέ τό θάνατο τοῦ Στάλιν ἄρχισαν οἱ διαφωνίες μέ τούς Ρώσους καί ὅταν αὐτές ἔφτασαν στό ἀπροχώρητο, τό κόμμα κατάλιξε στήν ἀπόφαση νά διακόψει τίς σχέσεις. Τότε ἀποφάσισε γιά πρώτη φορά νά κάνει τίς λαϊκές συμβουλευτικές συζητήσεις. Ἡ γνώμη τοῦ λαοῦ εἶναι πάντα πολύτιμη. Ὅταν σοῦ τήν δίνει ἔχει κι αὐτός τίς εὐθύνες του. Τό μέτρο εἶχε ἐπιτυχία, ἀποδείχτηκε θαυμάσιο καί συνένωσε περισσότερο τό λαό μέ τό κόμμα. Ἀπό τότε ἐφαρμόζεται τακτικά.

Τό ἴδιο συνέβει καί μέ τούς Κινέζους.

Τό ἐκπαιδευτικό της σύστημα, πού ἐμεῖς τό θεωροῦμε καλλίτερο ἀπό κάθε ἄλλο, παίρνει πάντα συμβουλευτικά τή γνώμη τοῦ λαοῦ. Ὁ συν. Ἐμβέρ Χότζα ὁ σοφός αὐτός ἡγέτης, πού δίνει πάντα σωστές κατευθύνσεις, λέει ὅτι «Τό κόμμα θά κάνει ὅτι θέλει ὁ λαός καί ὁ λαός θά κάνει ὅτι πει τό κόμμα». Αὐτό εἶναι καί τό πνεῦμα, τῶν λαϊκῶν αὐτῶν συζητήσεων».

«Νομίζω ὅτι πρὶν ἀπό χρόνια κάνατε χαμήλωμα τῶν μεγάλων μισθῶν καί μεγάλωμα τῶν μικρῶν. Τί ἀντίκτυπο εἶχε τό μέτρο αὐτό καί τί ἀντιδράσεις παρουσίασε;».

«Τό μέτρο προσωπικά, ὅπως καί ὄλλους, μάς βρῆκε σύμφωνους, ἂν καί θιγόμαστε ἀπ' αὐτό. Σάν κομμουνιστές

ὅμως πού ἀγωνιζόμαστε γιά τή δημιουργία καί τί στέριωση τῆς ἀταξικῆς κοινωνίας ἔπρεπε νά δώσουμε τό παράδειγμα. Ἡ σμίκρυνση τῶν διαφορῶν ἦταν ἐπιβεβλημένη. Ἐπρεπε νά ἀποφύγουμε αὐτό πού ἔχει γίνει στή Ρωσία καί στήν Κίνα, δηλαδή τήν δημιουργία πλουτοκρατίας στήν κορυφή.

Ἐπίσης ἡ ἀνεξάρτητα ἀπό φαινομενικές δυσαρέσκεις ἦταν μέγανος καί ὀφέλιμος».

«Νομίζω συν. Γιαβέρ ὅτι ἔχετε θεσπίσει ἕνα μέτρο, μέ τό ὁποῖο ὑπάλληλοι καί ἐπιστήμονες νά πηγαίνουν ὅλοι ὑποχρεωτικά γιά χειρονακτική ἐργασία δίπλα στόν ἐργάτη, δίπλα στόν ἀγρότη, ἕνα μῆνα τό χρόνο. Τί σκοπό καί τί ἀντίκτυπο εἶχε τό μέτρο αὐτό»;

«Τό μέτρο αὐτό εἶχε σάν σκοπό νά δείξει στόν ἐργάτη καί στόν ἀγρότη ὅτι κοντά του βρίσκεται καί ὁ ἄνθρωπος τοῦ γραφείου καί ὁ ἐπιστήμονας, ἀλλά καί στόν ἄνθρωπο τοῦ γραφείου καί στόν ἐπιστήμονα νά τοῦς δώσει νά καταλάβουν μέσα ἀπό τήν πράξη πόση ἀξία ἔχει ἡ δουλειά τοῦ ἐργάτη καί τοῦ ἀγρότη. Τό ἀποτέλεσμα ἀνεξάρτητα ἀπό προσωρινές δυσαρέσκεις ἦταν νά φέρεται πιο κοντά τό λαό μέ τό κόμμα καί νά κάνει ἕνα ἀκόμη βῆμα στή δημιουργία τῆς ἀταξικῆς κοινωνίας».

Κατάργησατε τοῦς βαθμούς στό στρατεύμα. Τί σκόπευε τό μέτρο αὐτό καί πῶς διατηρεῖται ἡ ἱεραρχία καί πειθαρχία τώρα».

«Τό μέτρο σκόπευε νά φέρεται κοντίτερα τό στρατό μέ τό στρατό. Ἡ κατάργηση εἶχε σάν ἀποτέλεσμα τήν ἐξαφάνιση κάθε ταξικῆς διάκρισης μέσα στό στρατεύμα. Ἡ ἱεραρχία διατηρεῖται ὅπως καί στόν τομέα τῆς Κρατικῆς μηχανῆς. Ἡ πειθαρχία δέν εἶναι θέμα πού τήν ἐπιβάλλουν οἱ βαθμοί καί οἱ διακρίσεις ἀλλά θέμα κανονισμῶν καί ἀγωγῆς».

«Εἶστε ἡ μόνη χώρα στόν κόσμο πού καταργήσατε τήν θρησκεία. Καταργήσατε φυσικά τήν θρησκεία σάν λειτουργικό θεσμό καί δέν ἔχει πιά τήν δυνατότητα ὁ κάθε πιστός νά ἐκφράσει τήν πίστη του σ' αὐτήν. Κατορθώσατε ὅμως νά ἀφαιρέσετε καί ἀπό τήν συνείδηση τῶν πιστῶν, τό αἶσθημά του γιά τήν θρησκεία»;

«Ὁμολογημένα ἡ ἐρώτησή σας πολὺ πετυχημένη μὲ ἱκανοποιεῖ πού μου τὴν κάνατε. Τὸ νὰ σας βεβαιώσω μὲ πεποίθηση ὅτι αὐτὸ τὸ κατορθώσαμε, θὰ ἦταν κάπως παράτολμο. Ἐκεῖνο ὅμως πού μπορῶ νὰ σας διαβεβαιώσω μὲ ἀπόλυτη σιγουριά, εἶναι ὅτι ἡ θρησκεία στὸν τόπο μας εἶχε ξεφτίσει μόνη της καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἱερωμένων της τὴν εἶχε κάνει ἐτοιμόρροπη. Ἐμεῖς σὰν κόμμα πιστεύουμε ὅτι ἡ θρησκεία εἶναι ὅπιο μὲ τὸ ὁποῖο οἱ κληρικοὶ ποτίζουν τοὺς λαούς, τοὺς ἐκμεταλλεύονται καὶ τοὺς κρατοῦν διαιρεμένους. Στὴ χώρα μας ὑπῆρχαν τρεῖς θρησκείες, ἡ Καθολικὴ, ἡ Ὁρθόδοξη καὶ ἡ Μωαμεθανικὴ καὶ οἱ τρεῖς αὐτὸ τὸ ρόλο εἶχαν παίξει σὲ βάρος τοῦ καθυστερημένου καὶ μικροῦ σὲ πληθυσμὸ λαοῦ μας. Ἀλλὰ καὶ τὸ χειρότερο ἦταν πάντα ὄργανα ξένων συμφερόντων καὶ ἀντιδραστικῶν δυνάμεων. Ὁ λαὸς τὰ ἔβλεπε αὐτὰ καὶ ἦταν ἕτοιμος νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτούς.

Ὁ πατέρας μου καὶ ἡ μητέρα μου Μουσουλμάνοι εἶχαν κλονισμένη τὴν πίστη. Προσωπικὰ δέν πίστευα. Στὴν κόρη μου ἔδωσα τὸ ὄνομα μιᾶς ἡρωίδας, τὴν λένε Μαργαρίτα, καὶ δέν τὴν ἐνδιαφέρει καθόλου. Ὁ ἀδελφός μου παντρεύτηκε μὲ μιὰ Χριστιανή. Ὁ συν. Φερδί Καραγκιόζης ἔχει παντρέψει τὴν κόρη του μὲ Χριστιανό Ἕλληνα. Σας ἀνάφερα αὐτὰ ἐνδεικτικὰ γιὰ νὰ καταλάβετε πόσο μακριὰ βρισκόνταν ὁ λαὸς ἀπὸ τὴν θρησκεία καὶ τὴν ὁποία στὴ οὐσία τὴν εἶχε καταργήσει.

Τότε ἡ νεολαία μας σὲ μιὰ ἐπίμονη ἐκστρατεία, πού κράτησε τρία Χρόνια περίπου 1966 — 1968, μᾶς ἔδωσε τὴν δυνατότητα καὶ τὴν καταργήσαμε καὶ τυπικά».

«Βρήκατε καμιά ἀντίδραση ἀπὸ τὸ λαὸ ἢ ἀπὸ τοὺς κληρικούς»;

«Ἀπὸ τὸ λαὸ ὄχι! Ἀπὸ τοὺς κληρικούς ναι; Τοὺς θίχτικαν βλέπεις τὰ συμφέροντα καὶ νὰ ξέρεις ὅτι ἀπὸ τοὺς καθολικοὺς βρῖκαμε μεγαλύτερη, λίγη ἀπὸ τοὺς ὀρθόλοξους καὶ καθόλου ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανούς.

Ἀλλὰ ἐκεῖνο πού πετύχαμε μὲ τὴν κατάργηση τῆς θρησκείας εἶναι ὅτι ἐνώσαμε τὸ λαὸ πού ἦταν πρῶτα χωρισμένος».

«Γιά τὰ πολιτικά ἀδικήματα τί θά μοῦ λέγατε, γίνονται τέτοια καί ἂν γίνονται πῶς δικάζονται καί ὑπάρχουν δικηγόροι πού νά ἀναλαβαίνουν τήν υπεράσπιση;».

«Πολιτικά ἀδικήματα εἶχαμε στό παρελθόν καί φυσικά δικάζονταν. Τώρα σπανίζουν. Ὁ λαός ἔχει καταλάβει ὅτι τό κόμμα τόν ἐξύψωσε κοινωνικά, πνευματικά, οἰκονομικά, γι' αὐτό καί τό ἔχει ἀγκαλιάσει καί ἔχει παύσει νά γίνεται ὄργανο ξένων ὑποκινήτων. Τά ἀδικήματα αὐτά δικάζονται μέ βάση τήν πολιτική δικονομία μας ἡ ὁποία ἀνάλογα μέ τό βαθμό ἐνοχῆς ἐπιβάλλει καί τήν ποινή. Ἡ ποινή δέν ἔχει σάν σκοπό τήν τιμωρία, ἐπιδιώκει τόν σωφρονισμό καί τήν μεταμέλεια. Οἱ περισσότεροι ἔχουν μεταμαληθεῖ, ἔχουν γίνει καλοί καί φιλόνομοι πολίτες, ἔχουν πάρει καί υπεύθυνες θέσεις.

Τούς δικηγόρους ἐδῶ τούς ἀναπληρώνουν οἱ δικαστές οἱ ὁποῖοι εἶναι τελειόφοιτοι τῆς Σχολῆς Δικαιοσύνης τοῦ Πανεπιστημίου. Αὐτοί ἐκλέγονται ἀπ' τό λαό μαζί μέ δύο βοηθοὺς ὅπως ὀρίζει ὁ Νόμος καί ἔχουν καθῆκον τήν ἐξακρίβωση τῆς ἀλήθειας.

Ὁ κατηγορούμενος υπερασπίζεται τόν ἑαυτό του προσκομίζοντας στοιχεῖα προτείνοντας καί μάρτυρες καί ἔχει τό δικαίωμα ἀπό τό Νόμο νά ζητήσει ἔφεση γιά τό Ἀνώτατο Δικαστήριον».

«Ποινικά ἀδικήματα θά ἔχετε φυσικά, αὐτά πῶς δικάζονται».

«Ποινικά ἀδικήματα ἔχομε, ἀλλά λίγα γιατί ἔχουν λείψει οἱ αἰτίες πού τὰ δημιουργοῦν καί αὐτά, πού παρουσιάζονται προέρχονται ἀπό τὰ χωριά καί ἀφοροῦν μικροδιαφορές».

Σ' αὐτές τίς περιπτώσεις γίνεται προσπάθεια ἐπίλυσης τῶν διαφορῶν ἐπί τόπου ἀπό τίς τοπικές ὀργανωτικές Ἐπιτροπές τοῦ χωριοῦ, τίς κοπεραχτίβας, τοῦ Συνδικάτου κλπ. οἱ ὁποῖες καί ἔχουν τή δύναμη νά πάρουν σωστή καί δίκαιη ἀπόφαση. Ἄν ὅμως ἡ προσπάθεια αὐτή ἀποτύχει, ἐπιλαμβάνεται ἡ δικαιοσύνη, ἡ ὁποία μέ ἐπιτόπια πολλές φορές ἐ-

ξέταση και μέ εξέταση μαρτύρων βγάζει τήν τελική απόφαση.

Σέ άλλες περιπτώσεις πάλι τά ἐπιλαμβάνεται ἀπ' εὐθείας ἡ Δικαιοσύνη.

Ἐγκλήματα σχεδόν δέν ὑπάρχουν.

Σοβαρά ἀδικήματα τά ὁποῖα τιμωροῦνται παραδειγματικά εἶναι ἡ ψευδομαρτυρία, ἡ κλεψιά καί ἡ κατάχρηση».

«Καί μιά ἄλλη ἐρώτηση συν. Γιαβέρ καί τελειώνουμε. Ἦθελα νά σᾶς ρωτήσω γιά τή μειονότητα, γιατί θά ἦταν σά νά ξεγελοῦσα καί σᾶς καί τόν ἑαυτό μου ἂν δέν σᾶς ἔλεγα ὅτι ἐνδιαφέρομαι γιά αὐτήν καί μάλιστα ιδιαίτερα»;

«Συν. Γιάννη ἔρχεσε ἀπό μιά φιλική μας χώρα μέ τήν ὁποῖα εἶμαστε γείτονες καί μέ τήν ὁποῖα εἶμαστε καί θελοῦμε νά εἶμαστε εἰλικρινεῖς φίλοι.

Ἐδῶ δέν ὑπάρχουν διακρίσεις, εἶναι ὅλοι Ἄλβανοί πολίτες, ἔχουν ἴδια δικαιώματα, ἔχουν ἴδιες ὑποχρεώσεις καί ἀπολαμβάνουν ὅμοια τά προνόμια τοῦ Ἄλβανικοῦ Συντάγματος. Ἡ Ἐθνολογική προέλευση τῆς μειονότητας εἶναι ἀναγνωρισμένη καί τά προνόμια της κατοχυρωμένα ἀπό τό Σύνταγμα. Ἡ Ἑλληνική γλῶσσα διδάσκεται γιά 4 χρόνια σέ ὅλα τά σχολεῖα. Σέ ὅλους τοῦς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς, οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας ἡ παρουσία της εἶναι ἐντονη. Μᾶς ζητήσατε ἕνα πρόγραμμα, τό καταρτίσαμε ὅπως τό θέλατε, ὅτι ἔχετε δεῖ, ὅτι ἔχετε ἀκούσει μέχρι τώρα θά σᾶς δοθεῖ ἡ δυνατότητα νά τό διαπιστώσετε, νά τό διασταυρώσετε τίς μέρες πού θά πριοδεύσετε τήν Ἄλβανία. Στή μειονότητα θά μείνετε 5 μέρες. Στήν Κορυτσᾶ 2. Θά εἴστε ἐλεύθερος νά ρωτήσετε, νά μάθετε, νά ἐξακριβώσετε ὅτι θέλετε».

Ἐδῶ τελείωσε ἡ συζήτησή μας καί μέσα σέ ἕνα κλίμα εἰλικρινούς φιλίας χαιρετιθήκαμε καί φύγαμε γιά τό Ξενοδοχεῖο ὅπου θά ἔρχονταν ὁ Ἀντιπρόεδρος συν. Φερδί Καραγκιόζης νά μοῦ παρέθετε τιμητό γεῦμα ἐκ μέρους τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἀπλά καί χωρίς τύπους τό γεῦμα μας κράτησε δύο ὤρες

περίπου ὅπου τρώγοντας καί πίνοντας κοκκινέλι τοῦ Πό-
γραδετς, ἀνακεφαλαιώσαμε τὰ ὅσα εἶχαμε συζητήσει καί
χωριστήκαμε ἱκανοποιημένοι ἀπό τή γνωριμία μας αὐτή.

ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ

Τό ἀπόγευμα στίς 6 στό σαλόνι τοῦ Ξενοδοχείου συναν-
τηση μέ τόν πνευματικό κόσμο τῆς Ἄλβανίας.

Τρεῖς οἱ ἐκπρόσωποί του. Οἱ λογοτέχνηδα, κριτικός συν.
Ντιάνα Τσούλη, ὁ Χειμαριώτης Ποιητής πού μιλοῦσε καί
τά Ἑλληνικά συν. Ἀλέξη Τσάτσης, καί ὁ Ἀρχισυντάκτης
τῆς Λογοτεχνικῆς ἐβδομαδιαίας πολυσέλιδης ἔφημερίδας
Ντρίτα συν. Θωμᾶς Φράσαρι, μέλη καί οἱ τρεῖς τῆς Ἑνώσεως
συγγραφέων Καλλιτεχνῶν Ἄλβανίας.

Ἡ συζήτησή μας γύρω ἀπό λογοτεχνικά καί δημοσιο-
γραφικά θέματα, κράτησε τρισήμισυ ὥρες. Ἐνημέρωση ὀλο-
κληρωμένη πάνω σέ ὅτι ἀφοροῦσε τήν πνευματική κουλτού-
ρα τῆς Ἄλβανίας.

Ἡ Ἑνωση περιλαμβάνει σά μέλη ὅλους τοὺς Ποιητές,
Λογοτέχνες, Μουσικούς, Ἡθοποιούς, Ζωγράφους, Γλύπτες,
Φωτογράφους, πού μένουν στά Τίρανα καθώς καί ὅλους ἐ-
κείνους οἱ ὁποῖοι μένουν σέ ἄλλες πόλεις καί εἶναι ὀργα-
νωμένοι σέ τοπικές ὀμάδες. Διοικεῖται ἀπό συμβούλιο μέ
17 μέλη καί Πρόεδρο ἔχει τόν ποιητή Ντίτερο Ἀγκόλι.

Ἐκδίδει τήν φιλολογική ἔφημερίδα ΝΤΡΙΤΑ, τό μηνιαῖο
περιοδικό ΝΙΝΤΟΡΙ, τήν τρίμηνη Ἐπιθεώρηση ΑΛΒΑΝΙΚΗ
ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ καί τὰ Ἄλβανικά γράμματα στήν Γαλλική.

Καταπιάνεται μέ ὅλα τὰ θέματα τῶν κλάδων τὰ ὁποῖα
καί προωθεῖ μέσα ἀπό τὰ ἔντυπά της, προβάλλει συνάμα
καί τὰ μέλη της.

Γιά νά γίνει ἕνας, μέλος τῆς Ἑνώσεως, πρέπει σάν Λο-
γοτέχνης νά ἔχει ἐκδόσει δύο τουλάχιστον βιλία καί νά ἔχει
ἀναπτύξει καί κάποια ἀναγνωρισμένη λογοτεχνική δραστη-
ριότητα. Τότε ὑποβάλλει τὰ ἔργα του μαζί μέ μιά αἴτηση καί
ἐγράφεται δοκιμαστικό μέλος. Μετά ἂν συνεχίσει τήν πνευ-

ματική του δραστηριότητα σύμφωνα μέ τό πνεῦμα καί τίς ἀρχές τῆς Ἑνώσης ἐγράφεται πιά μόνιμο μέλος. Στούς ἄλλους κλάδους πρέπει σέ δύο ἔργα ἤ σέ κάποιες ἐπιδόσεις του νά τοῦ ἔχει γίνει καί κάποια τουλάχιστον ἀναγνώριση ἀπό τόν κόσμον τῶν γραμμάτων καί τῶν τεχνῶν.

Ἐπειδή στήν Ἀλβανία ὅλα εἶναι Κρατικά ἐπόμενο εἶναι καί τήν ἐκδοσὴν τῶν βιβλίων νά τήν κάνει τό Κράτος. Ἐχει γιά αὐτό τό σκοπό δύο ἐκδοτικούς οἴκους στά Τίρανα, τόν Λογοτεχνικό «ΝΑΙΜ ΦΡΑΣΑΡΙ» καί τό Σχολικό καί ἓνα στό Ἀργυρόκαστρο. Στό κάθε ἐκδοτικό οἶκο ὑπάρχουν ὁμάδες λογοτεχνῶν οἱ ὁποῖες καί κρίνουν τά βιβλία, πού θά ἐκδόσονται.

Ὅταν ἓνας θέλει νά ἐκδόσῃ ἓνα βιβλίο, θά ὑποβάλῃ τά γραφτά του στήν ὁμάδα αὐτή. Ἡ ὁμάδα ἂν τὰ ἐγκρίνει τὰ ἐκδίδει, ἂν ὄχι σημειώνει τήν αἰτία, κάνει τίς σχετικές παρατηρήσεις καί καλεῖ τόν ἐνδιαφερόμενον σέ μιά συζήτηση γιά τή διόρθωσή του. Τό ἀποτέλεσμα τῆς συζήτησης θά κρίνει καί τήν ἐκδόσή του ἤ μή. Κατά τήν συζήτηση γίνεται ταύτιση συμφερόντων ἀναγνώστη καί συγγραφέα σύμφωνα μέ τίς ἀρχές τοῦ κόμματος.

Αὐτό τό μέτρο πηγάζει ἀπό τήν πρόθεση τοῦ Κράτους νά κυκλοφορεῖ ἔργα ποιότητας, πού νά ὀφελοῦν καί νά ἠθικοποιοῦν τόν ἄνθρωπο, ἀλλά καί ἀπό τή δεύτερη παράγραφο τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ Συντάγματος πού γράφει «Τό Κράτος ὑποστηρίζει τήν ἀνάπτυξη τῆς λογοτεχνίας καί τῆς τέχνης τοῦ Σοσιαλιστικοῦ ρεαλισμοῦ, πού ἐμμένει στά ἰδανικά τοῦ Σοσιαλισμοῦ καί τοῦ Κομμουνισμοῦ καί διέπεται ἀπό τό Ἐθνικό καί λαϊκό πνεῦμα».

Κάθε ἔργο πού συνδιάζει τήν τέχνη καί τό παρά πάνω πνεῦμα ἐκδίδεται. Τήν πώλησή του πιά τήν ἀναλαμβάνει τό Κράτος τό ὁποῖο δίνει στό συγγραφέα δεκαπέντα ἀντίτυπα τοῦ ἔργου του καί ἀνάλογα ἓνα ποσό 3.000 μέχρι 7000 λέκ, σάν συμβολική ἀμοιβή. Τό ποσό αὐτό δίνεται περισσότερο σάν τιμητική ἀναγνώριση προσφορᾶς, παρά σάν πληρωμή μιᾶς ἐργασίας. Ἡ ἀρχή πού ἐπικρατεῖ ἐκεῖ εἶναι τό πνεῦμα καί τό ταλέντο νά τεθεῖ στή διάθεση τοῦ κοινοῦ

νά μὴν ἐκμεταλλευθεῖ, νά μὴ γίνῃ ἐμπόρευμα. Γι' αὐτό καί τό βιβλίον καταβάλεται προσπάθεια νά εἶναι καλό, φτηνό καί προσιτό σέ ὄλο τό κοινόν.

Καί εἶναι. Ἀγόρασα βιβλία ἀπό ἓνα λέκ σέ μικρό σχῆμα, μέχρι δέκα λέκ σέ μεγαλύτερο δεμένο μέ 650 σελίδες.

Ἡ κατανάλωση βιβλίου εἶναι μεγάλη. Τό κάθε μυθιστόρημα σέ πρώτη ἐκδοση κυκλοφορεῖ ἀνάλογα ἀπό 8.000—25.000 ἀντίτυπα. Τό διήγημα ἀπό 3.000—7.000 τό ποίημα ἀπό 2.000 — 6.000 τό παιδικό ἔχει τεράστια κατανάλωση. Τό ποίημα «Ἡ ΜΑΝΑ ΑΛΒΑΝΙΑ» τοῦ Ντιντέρο Ἀγκολί κυκλοφόρησε σέ πρώτη ἐκδοση 100.000 ἀντίτυπα, σέ δεύτερη 90.000 καί σέ τρίτη 30.000. Καταπληκτικό καί πρωτοφανέ-ρωτο ρεκόρ ὅπως μοῦ εἶπαν. "Ἐνα ἀντίτυπο σέ 11 κατοί-κους. Ἀπόδειξη ὅτι τό καλό ποίημα συγκινεῖ.

Οἱ ἐκθέσεις βιβλίων καί ἔργων τέχνης διαρκοῦν πολύ καί τίς ἐπισκέπτονται πάντα 300—400.000 κόσμοι.

Ρώτησα τή συν. Ντάνα Τσοῦλη γιά τή θέση τῆς γυναί-κας στό πνευματικό χῶρο.

«Ἡ γυναίκα μοῦ ἀπάντησε πρῶτον ἔρθει τό κόμμα στήν ἀρχή ἦταν τρεῖς φορές καταπιεσμένη. Ἀπό τήν κοινωνία, ἀπό τόν ἄντρα, ἀπό τή θρησκεία. Τώρα ἡ γυναίκα ἀπόκτη-σε τή λευτεριά της, χειραφετήθηκε, καλλιέργησε τή προσω-πικότητα της ισότιμη πάνω σέ ἠθικές βάσεις μέ τόν ἄντρα καί ἀμιλλόμενη αὐτόν λαβαίνει μέρος σέ ὅλους τοῦς τομεῖς τῆς πνευματικῆς, τῆς πολιτικῆς καί τῆς μουσικοκοινωνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας.

Σᾶς ἀναφέρω ἐνδεικτικά μερικά ὀνόματα γυναικῶν, πού ἔχουν διαπρέψει στόν πνευματικό τομέα καί στίς τέχνες ἀλ-λά καί στοῦς ὑπόλοιπους τομεῖς.

Ἐλένη Κανταρέ, ποιήτρια, Νάταλι Λιάκο, μυθιστορημα, Ἀλέκα Λαβέτ, διήγημα, νουβέλα, Ἀντζελίνα Μαμάκου, παι-δικό διήγημα, Ἐγνατία Μαντᾶ, Δράμα, νουβέλα, Ντρίτα Σι-λίκη, κριτικός. Στήν ζωγραφική ἡ παρουσία τῆς γυναίκας ἔντονη. Στήν γλυπτική δυναμική. Τό τεράστιο μπρούτζινο ἄγαλμα τοῦ Λένιν μπροστά ἀπό τήν "Ἐκθεση ἔργο τῆς Χρι-στίνας Χός. Στή δημοσιογραφία καί στίς ἐπιστῆμες ἐπίσης.

Στόν Δημοσιοῦπαλληλικό βίο τό ἴδιο. Στήν ὑγεία, στήν παιδεία καί ἐκεῖ γυναῖκες. Καθηγήτριες πανεπιστημίου πολλές. Ἀντιπρύτανες πανεπιστημίου, γυναῖκα.

Στήν πολιτική τό μερίδιό τους. Στήν Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ Κ.Κ. Ἀλβανίας γυναῖκες. Ὑπουργοί τρεῖς.

Ἔτσι αὐτά δείχνουν ὅτι ἡ γυναῖκα στήν Ἀλβανία κάτω ἀπό τήν σοφή καθοδήγηση τοῦ κόμματος ἀπόκτησε προσωπικότητα τήν ὁποία καί προβάλλει μέ θάρρος καί πεποίθηση. Ἡ γυναῖκα πιά ἐμπνέει τό σεβασμό καί βλέπει μέ περηφάνια ὅτι παράλληλα μέ τήν ἀναγνώρισμένη προσφορά της στή δημοσιοκοινωνική ζωή τοῦ τόπου, δημιουργεῖ πάνω σέ ἀρετές καί ἠθικές βάσεις τήν οἰκογένειά της, τήν οἰκογένεια τῆς καινούργιας Ἀλβανίας, τήν οἰκογένεια τῆς Μαρξιστικῆς Ἀλβανίας».

Ὁ σύν. Θωμάς Φράσερι μοῦ μίλησε στή συνέχεια γιά τήν δημοσιογραφία γιά τήν ἐκπολιτιστική ἀνάπτυξη.

«Στήν Ἀλβανία ἐκδίδονται πολλές ἐφημερίδες καί περιοδικά καί εἶναι φτηνά γιά νά μπορεῖ νά ἐνημερώνεται καί νά κατατοπίζεται ὁ λαός πάνω σέ ὅλα τά θέματα.

Ὁ κάθε τομέας ἐκδίδει τήν ἐφημερίδα ἢ τό περιοδικό.

Τό κόμμα ἐκδίδει τή «ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ». Τό Δημοκρατικό μέτωπο τήν «ΕΝΩΣΗ». Ἡ νεολαία τήν «ΦΩΝΗ». Οἱ πονερίδες καί αὐτοί τήν ἐφημερίδα καί τά περιοδικά τους. Τά ἐργατικά σωματεία τήν «ΕΡΓΑΣΙΑ». Ὁ Στρατός τόν «ΠΟΛΕΜΙΣΤΗ» καί 4 περιοδικά. Ἡ μειονότητα τό ΛΑΪΚΟ ΒΗΜΑ». Τό Πανεπιστήμιο καί οἱ Ἀκαδημίες δεκάδες τά ἐπιστημονικά περιοδικά τους. Ἡ ὀργάνωση τῶν γυναικῶν, τό περιοδικό της καί ὁ κύκλος τῶν ἐκδόσεων κλείνει μέ πολλά ἐντυπα πού ἐκδίδονται καί σέ ἄλλες πόλεις. Φυσικά καί αὐτά τά ἐκδίδει τό Κράτος καί τά πουλάει ὅπως εἶπαμε σέ πολύ χαμηλές τιμές.

Ὁ τύπος ἔχει ὑποχρέωση νά ἐνδιαφεθεῖ καί νά προβάλλει τά προβλήματα πού ἐνδιαφέρουν τό λαό. Ὁ λαός ἔχει δικαίωμα μέ γράμματα νά ὑποδεικνύει καί νά ζητάει λύσεις».

Ἐδῶ θά παραθέσω τήν πρώτη παράγραφο τοῦ ἄρθρου 59 τοῦ Συντάγματος «Οἱ πολῖτες ἔχουν τό δικαίωμα νά ἀνα-

φέρονται, νά παραπονοῦνται, νά κάνουν παρατηρήσεις καί προτάσεις στά ἀρμόδια ὄργανα, γιά ἀτομικές, κοινωνικές καί Κρατικές ὑποθέσεις».

«Στόν ἐκπολιτιστικό τομέα συνεχίζει ὁ συν. Θωμᾶς ἔχουμε δώσει μεγάλη σημασία. Ὅτι θέαμα βλέπει ἢ πρωτεύουσα τό βλέπει καί ἢ πόλη καί τό χωριό γιά νά διασκεδάσει καί νά ψυχαγωγηθεῖ τό ἴδιο ὅλη ἢ Ἀλβανία. Ἡ Ὀπερα πηγαίνει καί αὐτή στίς πόλεις καί στά χωριά. Τά ἀπαραίτητα χτίρια ὑπάρχουν παντοῦ. Τά φέστιβάλ καί οἱ γιορτές γίνονται ὅλο τό χρόνο. Οἱ πιονέριδες τήν 1 Ἰουνίου ἀρχίζουν τήν περιοδία τους μέ τήν φροντίδα τοῦ Κράτους. Αὐτό γίνεται μέ ὅλες τίς ἐκπολιτιστικές ὁμάδες πού ὑπάρχουν σέ πόλεις, σέ χωριό».

Ὁ συν. Ἀλέξης Τάτσης συνταξιούχος πιά, εἶναι ἓνας ταλαντούχος ποιητής μέ πλούσια καί ἀναγνωρισμένη προσφορά. Ἐχει γράψει διηγήματα, ποιητικές συλλογές, ἄρθρα, μιλάει καί διαβάζει τά ἑλληνικά καί εἶναι νημερωμένος γιά τήν Ἑλληνική ποίηση καί τήν λογοτεχνία. Εἶναι σημαντικό μέλος τῆς Ἑνώσεως Συγγραφέων, καί συμπληρώνοντας ὠρισμένα κενά ἀπό τήν συζήτησή μας συνέχισε.

«Ἡ Ἑνωση συγγραφέων κάθε βδομάδα κάνει τέσσερες μέ πέντε συγκεντρώσεις. Σ' αὐτές συζητοῦνται διάφορα λογοτεχνικά θέματα ἢ γίνονται ἐκδηλώσεις γά μέλη της, πού ἔχουν σημειώσει κάποια ἰδιαίτερη δράση στό χῶρο τῶν γραμμάτων καί τεχνῶν.

Ἡ Ἑνωση ἔχει καθιερώσει τόν Ὀκτώβρη σάν μήνα τῆς λογοτεχνίας καί τῶν τεχνῶν. Ὅλα τά μέλη τῆς Ἑνώσεως πηγαίνουν σέ μιά ὁμαδική ἐξόρμηση μέ ἔξοδα τοῦ Κράτους σέ πόλεις, σέ χωριά, σέ ἐργοστάσια, σέ βιομηχανίες, σέ ἀγροχτήματα, σέ στρατῶνες, καί πραγματοποιοῦν, διαλέξεις καί ὁμιλίες πάνω σέ λογοτεχνικά θέματα, πάνω σέ θέματα ποίησης, μουσικῆς, θεάτρου, τέχνης καί στίς ὁποῖες γίνονται συζητήσεις μέ τή συμμετοχή τοῦ λαοῦ. Ἀλλά καί τόν υπόλοιπο καιρό τά μέλη της σέ μιά προσπάθεια διαφώτισης τοῦ κοινοῦ τρέχουν σέ ὅλα τά διαμερίσματα τῆς χώρας ψάχνοντας παράλληλα γιά καινούργια ταλέντα τά ὁ-

ποῖα ἐνθαρρύνουν καί προωθοῦν μέ πραγματικό ἐνδιαφέρον. Σκοπός τους εἶναι νά μὴν μείνει ταλέντο ἀναξιοποίητο, ταλέντο πού νά πάει χαμένο.

Οἱ συγγραφεῖς ὑποστηρίζονται ἀπό τό Κράτος. Ἕνας συγγραφέας παράδειγμα ἀνάγνωρισμένος πού τοῦ ἀνατίθεται ἢ θέλει νά γράψει ἕνα σύγγραμμα, τοῦ μειώνονται οἱ ὤρες ἐργασίας, ὄχι φυσικά καί τοῦ μισθοῦ του καί παίρνει ἀνάλογα μέ τήν πνευματική ἐργασία καί τήν ἀνάλογη ἄδεια γιά νά ἀποτελειώσῃ τό ἔργο του.

Ἐπὶ ὅταν ἕνας διαπραγματεύεται ἔργα τεχνικῆς φύσης, πού χρειάζονται εἰδικές γνώσεις τά διαβάζει πρῶτα μπροστά σέ εἰδικούς γιά νά διορθωθοῦν τυχόν ἀνακολουθίες καί μετὰ τά δίνει γιά τύπωμα».

Ἐδῶ τελείωσε ἡ ἐπίσημη αὐτή συνάντηση μέ τήν πνευματική κουλτούρα ἡ ὁποία ἦταν καί ἡ τελευταία τοῦ προγράμματος πού εἶχα στά Τίρανα.

Οἱ τρεῖς μέρες πού πέρασα ἐκεῖ, μοῦ εἶχαν χαρίσει θαυμάσιες εἰκόνες, εὐχάριστες ἐκπλήξεις, ὑπέροχες ἐντυπώσεις καί πολλές γνώσεις πάνω στήν διακυβέρνηση καί στό πνεῦμα πού ἐπικρατεῖ στήν Ἀλβανία.

Αὔριο θά ἔκανα τήν ἐπίσημη ἐπαφή μου μέ τήν ἐπαρχία τῆς Ἀλβανίας.

Ἐπειδή εἶχα δεῖ στα νότια καθὼς ἐρχόμουνα γιά τά Τίρνα μοῦ εἶχαν δώσει τήν ἐλπίδα ὅτι θά τά εὔρισκα καί στα βόρεια καθὼς θά πηγαίναμε γιά τήν ΣΚΟΔΡΑ.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΚΟΔΡΑ

Ἡ διαδρομή πρὸς τήν Σκόδρα καί αὐτή μέ ἐκπλήξεις. Ἐξω ἀπό τά Τίρανα καλλιεργημένες ἐκτάσεις, μεγάλα θερμοκήπια, περιφραγμένα καί σκεπασμένα μέ τζαμαρίες. Προχωρόντας, τό Τμῆμα Γεωπονικῆς καί Ἀγρονομίας τοῦ Πανεπιστημίου, μέ πολλά χτίρια, μέ μεγάλη ἔκταση γιά πρακτική ἐφαρμογή.

Στήν ἐφαρμογή αὐτή συμπεριλαμβάνονται ὅπως εἶδα, ὅλα τά εἶδη καλλιεργίας, κηπευτικά, ἄνθη, δεντροφυτίες

ἀπό ὀπωροφόρα δένδρα, φάρμες καί ὅτι ἄλλο σχετίζεται μέ τήν γεωπονία.

Ἐκεῖ μέσα ὅπως μοῦ εἶπε ὁ συν. Ἀναστάσης υπάρχουν ὅλες οἱ εὐκολίες τά μέσα καί οἱ ανέσεις γιά μιά σωστή θεωρητική καί πρακτική διδασκαλία.

Πρόθεση μία! Οἱ ἐπιστήμονες πού θά βγαίνουν ἀπό κεῖ νά εἶναι θεωρητικά καί πρακτικά ἄρτια καταρτισμένοι.

Στήν Κάμζια, Φάρμα μέ ἀγελάδες, σταῦλοι σύγχρονοι, κηπευτικά, καινούργιες κατοικίες γιά τούς ἐργάτες μαζαζιά, σχολεῖο, μέση ἀγροτική σχολή.

Ἀριστερά μας στή Βάλια ὀρυχεῖα πετροκάρβουνου, μέ ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας του πού παράγει 500.000 τό χρόνο.

Δεξιά στή Κρούγια μεγάλο ἐργοστάσιο τσιμέντων.

Τά θερμοκήπια ἀνάμεσα ἀπό τίς μεγάλες καλλιεργημένες ἐκτάσεις δίνουν ἕνα ξεχωριστό τόνο. Τά ἀμπέλια καί οἱ τaráσες μέ ὀπωροφόρα δέντρα δεσπόζουν στίς γύρω πλαγιές. Οἱ ἀγρότισες καί ἀγρότες σκορπισμένοι δεξιά καί ἀριστερά σημειώνουν μέ τήν παρουσία τους τήν ἐντατική ἐργατικότητα τους.

Καινούργια χωριά, ἀποξηραμένες ἐκτάσεις. Καινούργιες μικρές πόλεις. Στό Λιάτσι δύο ἐργοστάσια καί τό μεγαλύτερο λιπασμάτων τῆς Ἀλβανίας.

Στό ποτάμι Μάτι ἔχει ἀρχίσει ἡ κατασκευή γέφυρας γιά τραῖνο πού θά πάει στή Σκόντρα μήκους ἑνός χιλιομέτρου μέ πλάνο νά τελειώσει τό 1982.

Στό ποτάμι αὐτό, ἔχει γίνει ἕνα ἀπό τά πρώτα μεγάλα υδροηλεκτρικά ἐργοστάσια τῆς Ἀλβανίας. Ὁ Πάνος Τσοῦκας, ὁ Ἀργυροκαστρίτης αὐτός ταλαντοῦχος ποιητής, στό ἐμπνευσμένο ποιημά του «ΚΑΙΝΟΥΓΙΟ ΦΩΣ», μέ τούς ἀνεπανάλληπτους στίχους του, μᾶς δίνει, μετά τήν ἐκτέλεση τοῦ τεράστιου αὐτοῦ ἔργου τήν εἰκόνα δύο καταστάσεων, δύο ἐποχῶν, γύρω ἀπό τό ποταμό Μάτι.

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΦΩΣ

Κυλοῦσες, Μάτι, ἀνώφελα τ' ἀτίθασα νερά σου
χρόνια καί χρόνια στή σειρά.

Κι ὅταν σέ πλάκωνε ὁ θυμός, ὅ,τι εὔρισκες μπροστά σου
τόδινες στής καταστροφῆς, τά χέρια τά σκληρά.

Στίς ὄχθες σου δέν ἀνθίζαν τριαντάφυλλα καί κρίνα
Τραγούδι δέν ἀγροίκαγες γλυκό.

Τριγύρω σου ξυπολησιά, ξνετυμασιά καί πείνα,
πηχτό σκοτάδι, ἀμορφωσιά, σκλαβιά, θανατικό.

“Ὅμως στῶν σκλάβων βόγγηξε τά ματωμένα στήθη
— ὅπως βογγᾶς, ὦ Μάτι ἐσύ —

τό μίσος· καί σάν πύρινο, ποτάμι ὀλούθ' ἐχύθη
κι ἔπνιξε ἐκείνους ποῦπνιγαν τήν ἴδια τή ζωή.

Σβῦσαν τά σκότη τά πηχτά, λοῦφαξε ἡ λάμια πείνα
καί τ' ἄδικο θανατικό.

Ἄνθισαν στό μαγιόπριλο τῆς προκοπῆς τά κρίνα
καί τό τραγούδι τῆς ζωῆς ἀντήχησε γλυκό.

Φτωχή δέν εἶναι, ὡς ἦτανε, στά περασμένα ἡ φύση.
Λεύτερα χέρια, ἐργατικά,

τήν ἔκαμαν, τούς κόρφους της ν' ἀνοίξει καί νά χύσει
ἀμέτρητα τά πλούτη της, πού κράταε μυστικά.

Κύλισε, Μάτι, κύλισε τά γάργαρα νερά σου.

Ἐσύ, τοῦ ἀνθρώπου πρὶν ἐχθρός,
πού πήγαινες τά σκότη του, ὦ, τώρα ἦρθε ἡ σειρά σου
γιά νά τοῦ γίνεις σύμμαχος καί νά τοῦ δίνεις ΦΩΣ.

Διασχίζουμε τήν μικρή πόλι Λέζι ἡ ὁποία ἔχει ἀρκετά
ἐργοστάσια μεταξύ τῶν ὁποίων καί τό μεγαλύτερο τῆς Ἄλ-
βανίας ἐργοστάσιο Χαρτοβιομηχανίας.

Σ' αὐτή καί στίς ὄχθες ἐνός ποταμοῦ ὑπάρχει τουριστι-

κο περίπτερο μέ ὅλες τίς εὐκολίες ἀλλά μόνο γιά Ξένους.

Ἐκεῖ μέσα καί σέ ἓνα ἰδιόρυθμο ἀρχοντικό περιβάλλον φάγαμε, ἔπιαμε καί τόν καφέ μας καί συνεχίσαμε τήν πορεία μας γιά τήν Σκόδρα, γιά νά γυρνούσαμε ξανά τήν ἄλλη μέρα πάλι γιά φαῖ.

Πάρα πάνω τό λιμανάκι τοῦ Ἀγιόγωργη. Χωριουδάκι μικρό, μέ ἀμμουδιά ψιλή γιά μπάνια, μέ πολλές καμπίνες καί σπίτια ἀνάπαυσης τῶν ἐργατῶν καί πιονέριδων χωριστά.

Ἐπειδή τά πολιτιστικά κέντρα καί τά σπίτια ἀνάπαυσης τά συναντοῦσα παντοῦ διαπίστωσα ὅτι αὐτά ἔχουν γίνει σέ ἐφαρμογή τοῦ ἀρθροῦ 45 τοῦ Συντάγματος πού γράφει. «Οἱ πολίτες χαίρουν τοῦ δικαιώματος ἀνάπαυσης μετά τήν ἐργασία. Ὁ χρόνος τῆς ἡμερήσιας καί ἐβδομαδιαίας ἐργασίας καθώς καί ἡ πληρωμένη ἐτήσια ἀνάπτυση ρυθμίζονται μέ νόμο.

Γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῶν ἐργαζομένων δημιουργοῦνται σπίτια ἀνάπαυσης, πολιτισμοῦ καί ἄλλα κέντρα αὐτοῦ τοῦ εἴδους».

Βαδίζουμε παράλληλα σέ ἓναν τεράστιο ἀποξηραμένο κάμπο μέ κάθε εἶδους καλλιέργεια, γιά τήν Σκόδρα πιά.

Οἱ γεωπόνοι στά χωράφια κοντά στούς ἀγρότες, οἱ κτηνίατροι στίς φάρμες, στούς σταύλους. Οἱ λογιστές τῆς κοπερακτίβας, τῆς φάρμας τή μισή βδομάδα στό γραφεῖο, τή μισή βδομάδα κοντά στόν ἀγρότη.

Φτάνουμε στήν Σκόδρα. Μεγάλη βιομηχανική πόλη μέ 70.000 κατοίκους. Μέ πολλά ἐργοστάσια, μέ πολλές σχολές, μέ ὁμορφα χτίρια, μέ δρόμους πλατιούς μέ πλατείες, μέ πάρκα, μέ νοσοκομεῖα, μέ στάδιο, μέ ἐκπολιτιστικά κέντρα, μέ νεκροταφεῖο μέ θέατρο, μέ Ξενοδοχεῖα, μέ μαγαζιά. Καμιά διαφορά ἀπό τά Τίρανα. Τό ἐνδιαφέρον τοῦ Κράτους ὁμοιόμορφα σκορπισμένο καί ἐδῶ ὅπως καί σέ ὅλες τῆς πόλεις πού ἐπισκέφθηκα.

Στό Ξενοδοχεῖο. Ὑπέροχο, ἄνετο, καθαρό, σύγχρονο, ραδιόφωνο, τηλέφωνο. Τό κάθε δωμάτιο τό λουτρό του μέ ντουζιέρα. Διάκοσμος ὑπέροχος, κουρτίνες, κουβέρτες ὁμορφες, σεντόνια κάτασπρα τόνιζαν μέ ἰδιαίτερη ἔμφαση τήν

καθαριότητα, τήν περιποίηση. Μεγάλα χώλ, μεγάλες τραπεζαρίες ἔδειχναν ὅτι ἦταν προσαρμοσμένα στό πνεῦμα τῶν σημερινῶν ἀπαιτήσεων. Τέτοια εἶναι ὅλα τὰ Ξενοδοχεῖα σέ ὅλες τῆς πόλεις τῆς Ἀλβανίας.

Σέ κάθε πόλη θά εἶχαμε καί ἓνα ξεναγό. Ξεναγό ὄχι ἐπιστήμονα, ἀλλά πανεπιστήμονα ὁ ὁποῖος θά μέ ξενάγιζε, ἀλλά καί θά μέ ἐνημέρωνε μέ πληρότητα γιά ὅτι μέ ἀφορούσε καί ἀπό τίς συζητήσεις μας θά γίνονταν καί ἡ διασταύρωση καί ἐπαλήθευση τῶν ὄσων εἶχα ἀκούσει ἀπό ἄλλους.

Στήν Σκόδρα ξεναγό εἶχαμε τόν Νέκκι Λέζα, καθηγητή τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, συγγραφέα καί κριτικό βιβλίου.

Ἐπίσκεψη στό θρυλικό καί αἱματώδη κάστρο Ροζαράτ, στό προμαχῶνα αὐτό τῶν ἀγῶνων τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ, ποῦ τό κτίσιμό του τό ἔχει ἀπό τοῦς Ἰλλυριοῦς. Στό κάστρο πού ἡ λαϊκή παράδοση τό ἔχει σάν σύμβολο τῆς ἀταπάρνησης, τῆς ἀπόφασης, καί τῆς θυσίας τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ στοῦς ἀγῶνες του γιά λευτεριά καί ἀνεξαρτησία. Τρεῖς μέρες λέει ὁ μύθος οἱ μύλοι δούλευαν μέ τό αἷμα 5.000 ἀτόμων πού βρῆκαν τό θάνατο πάνω ἀπό τὰ ἀπόρθητα τείχη του. "Ἐνας ἄλλος μύθος μοῦ λέει ὁ συν. Νέκι σάν φτάσαμε στήν εἴσοδό του, ἀναφέρεται γιά τήν θεμελίωση καί τήν ὀνομασία του».

«Τό κάστρο τό ἔχτισαν τρία ἀδέλφια. "Ὅτι ἔχτιζαν τή μέρα τό βράδυ γκρεμίζονταν. "Ἐνα ὄνειρο τοῦς εἶδοποιεῖ ὅτι μόνο ἂν ἔθαβαν ζωντανή μιά ἀπό τίς γυναῖκες τους θά στερῶνε τό κάστρο. Τό συζήτησαν μεταξύ τους καί ἀποφασισαν νά τό ἀφίσσουν στήν τύχη. "Ὅποια ἀπό τίς γυναῖκες θά ἔρχονταν τήν ἄλλη μέρα μέ τό φαῖ νά τήν θυσίαζαν.

Τά δύο μεγαλύτερα ἀδέλφια μπαμπέσικα φερόμενα εἶδοποίησαν τίς γυναῖκες τους. Ἡ τρίτη θάβεται ζωντανή. Εἶχε ὅμως παιδί πού θύλαζε. Παρακάλεσε νά τῆς ἄφηναν τουλάχιστον ἓνα βυζί ἔξω καί νά φερναν τό παιδί της νά τό βυζαίνει».

Κύταξε: Μοῦ λέει ὁ συν. Νέκκι καί μοῦ ἔδειξε τήν ὀροφή τῆς στοᾶς τῆς εἰσόδου.

Ὁ μύθος αὐτός μου θύμισε τόν δικό μας τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας.

Ἀλήθεια! Πόσες καί πόσες φυσικές οἱ κλιματολογικές συγκυρίες δέν εἶχαν γίνει αἰτία νά δημιουργηθοῦν θρύλοι καί παραμύθια, σέ μιά ἐποχή πού ὁ κόσμος ζοῦσε στήν ἄγνοια καί τήν ἀμάθεια; Σέ μιά ἐποχή πού τρέφονταν μ' αὐτά καί πού τόν ἔκαναν νά τά πιστέψει καί νά τοὺς δώσει ὑπόσταση;

«Ἡ νύφη πού θάφτηκε συνέχισε ὁ συν. Νέκι λέγονταν Ροζάφ καί τό κάστρο ὀνομάστηκε σ' ἀναμνησὴ τῆς Ροζαφάτ».

Τό κάστρο δεσπόζει σ' ἓνα ψηλό λόφο μέ τή Σκόνδρα χαμηλά στούς πρόποδες του. Ἀπό ἐκεῖ ἔβλεπες τήν πόλη σάν σέ ἀεροπλάνο μέ τά καινούργια καί παλιά της χτίρια μέ τά δεκάδες ἐργοστάσιά της.

Τό κάστρο καλά μελετημένο καί χτισμένο γιά τήν ἐποχή του, ἀποτελοῦσε ἓνα ἀπόρθητο φρούριο, πού ὁ κάθε ἐχθρός ἔσπαζε τά μούτρα του καί εἶχε ὅλες τίς προϋποθέσεις ἀντοχῆς σέ μιά μακροχρόνια παλιορκία. Τείχη χτίσματα, πολεμίστρες, παρατηρητήρια, ὑπόγεια, ἀποθήκες, πηγάδια, στέρνες, κρυφές διαβάσεις καί ἐκκλησία μεγάλη, τήν ὁποία καί ἔχουν ἀρχίσει νά τήν ἀναστηλώνουν. Ὅλα μαζί δείχνουν τό πνεῦμα καί τήν τεχνική ικανότητα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ χρόνος, ἂν καί ἔχουν περάσει δεκάδες αἰώνων, δέν στάθηκε ικανός νά τοῦ δημιουργήσει πολλά σημάδια φθορᾶς.

ΣΤΗ ΣΕΙΣΜΟΠΛΗΚΤΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

Ἐξω ἀπό τή Σκόνδρα στή σεισμόπληκτη περιοχή. Στό χωριό Μπαχσαλίκ, πού βρίσκεται χτισμένο ὅπως καί πολλά ἄλλα στήν ἄκρη τοῦ δρόμου.

Στίς 15 Ἀπριλίου τοῦ 1979 ὁ μέγας σεισμός πού ἔγινε στήν περιοχή τῆς Σκόνδρας ἔπληξε 100.000 κατοίκους.

Στό χωριό Μπαχσαλίκ ἔπεσαν ὅλα τά σπίτια. Τό Κράτος σκέφθηκε νά τό μεταφέρει ὅπως καί ἄλλα στήν Σκόν-

δρα καί νά τούς κτίσει πολυκατοικίες. Ἀντέδρασαν ὅμως ὅλοι.

Στήν Ἀλβανία τό σπίτι εἶναι προσωπική ιδιοκτησία, τό λέει τό Σύνταγμα της στό ἄρθρο 23. "Όταν ὅμως ἕνας, πού μένει σέ πόλη δέν ἔχει σπίτι, τό Κράτος θά τοῦ δώσει τό ἀνάλογο μέ τό ἐνοίκιο. "Όταν μένει σέ χωριό ἤ θά τοῦ δώσει σπίτι καί θά πληρώνει ἐνοίκιο ἤ θά τοῦ δώσει οἰκόπεδο καί ἄτοκο δάνειο νά τό φιάσει ὁ ἴδιος.

Στά χωριά τῆς σεισμόπληκτης περιοχῆς, ἀφοῦ οἱ κάτοικοί τους ἔμειναν χωρίς σπίτια ἔπρεπε ἤ νά τούς δώσει δάνεια νά τά φιάσουν οἱ ἴδιοι, ἤ νά τό φιάσει αὐτό καί νά εἰσπράττει ἐνοίκια.

Ἄς ἔμβέρ μου εἶπαν γυναῖκες στήν πλατεία τοῦ χωρίου μᾶς ἀγαπάει καί παίρνει πάντα σωστές ἀποφάσεις.

Πράγματι ὁ ἔμβέρ σεβάστηκε τόν συναισθηματικό τους κόσμο ἔφτιασε τό χωριό τους ἐκεῖ πού ἦτανε πρῖν καί ὄχι μόνο δέν τούς ἐπιβάρυνε μέ δάνειο ὄχι μόνο δέν τούς ζήτησε ἐνοίκιο ἄλλα καί τούς τά χάρισε μέ παραχωρητήρια. Πενήντα τρία ὁμοίομορφα μέ ἕναν ὄροφο χτίρια γιά ἕκαστόν ἐξήκοντα τέσσαρες οἰκογένειες ἔχει τό χωριό αὐτό. Ἐκτός ὅμως ἀπό τά σπίτια ἔχει σχολεῖο, βρεφικό καί παιδικό σταθμό, μαγαζιά, ἐκπολιτιστικό κέντρο, ταχυδρομεῖο, τηλεγραφεῖο, ἰατρεῖο γιά πρῶτες βοήθειες, νερό, φῶς καί μιά αἴθουσα γιά μουσεῖο. Ξόδεψε γιά ὅλα αὐτά 5.800.000 λέκ. Τά σπίτια τά παράδωσε σέ χρόνο ρεκόρ, τήν 1 Νοεμβρίου τῆς ἴδιας χρονιᾶς. Μιά τετράγωνη στήλη στή μέση πλατείας ἀναγράφει τό ἱστορικό, 15 Ἀπριλίου 1979 καταστράφηκε, 1 Νοεμβρίου 1979 ἀποκαταστάθηκε. Αὐτό ἔγινε σέ ὅλη τήν περιοχή μου εἶπαν οἱ συνοδοί μου.

Κινητοποίηση, ἐνδιαφέρον, μοίρασμα τοῦ πόνου, ἄμεση καί ἀποτελεσματική συμπαράσταση.

Στό Μουσεῖο σέ φωτογραφίες, διαταγές, ἔγγραφα, ἐφημερίδες ὅλο τό ἱστορικό.

Χτισμένο τό χωριό τό 1416 βρέθηκαν σκάβοντας τά καινούργια θεμέλια καί στοιχεῖα μέ Λατινικούς χαραχτήρες. Ὁ πρῶτος σεισμός πού εἶχε πλήξει τό χωριό εἶχε γίνει

τό 1905. Φωτογραφίες στό Μουσείο γιά τήν προσεισμική κατάσταση τοῦ χωριοῦ. Σπίτια παλιά. Μετά τό σεισμό γκρεμίσματα, καταστροφές. Σύσκεψη τῶν ἀρμοδίων καί τήν ἀ-

Ἀναμνηστική στήλη στό Μπαχσαλίκ.

πόφαση γιά τήν ἀποκατάσταση τῶν σεισμοπλήκτων σέ πέντε μῆνες. Φωτοτυπία τῆς διαταγῆς. Φωτογραφίες ἐφαρμογῆς αὐτῆς. Ἴσοπέδωση. Θεμέλια, ἀνοικοδόμηση. Στίς 9 Μαΐου ἔγινε ἡ θεμελίωση τοῦ πρώτου σπιτιοῦ ἀπό τόν Οὐσί

Κάπο. Στίν πρώτη Νοεμβρίου ἐγκαίνια ἐγκατάστασης καί παραχώρησης τῶν σπιτιῶν ἀπό τόν Ἐμβέρ.

Αὐτό φυσικά ἦτανε ἓνα μεγάλο κατόρθωμα, ἦτανε ἓνα δείγμα ἀλληλεγγύης καί στοργῆς.

Ὁ Ἐμβέρ μοῦ εἶπαν εἶχε πει. «Ὁ σεισμός δέν χτύπησε τήν Σκόδρα, χτύπησε ἓνα κομμάτι ἀπό τό σῶμα τῆς Ἀλβανίας, πρέπει νά τό γιατρέψουμε». Καί τό γιάτρεψε.

Κινητοποίησε ἐργάτες, τεχνίτες, τεχνικούς, εἰδικούς ἀπό ὅλη τήν Ἀλβανία, ἀπό ἐργοστάσια, ἀπό κοπεραχτίβες, τούς σκόρπισε στή σεισμόπληκτη περιοχή τούς ἔδωσε ὅλα τά μέσα καί σέ ἓνα πλάνο ἕξ μηνῶν ἀνοικοδόμησε τίς καταστροφές. Ἡ σωστή καί συνιτονισμένη καθοδήγηση, ἔκανε τό θαῦμα της.

Τραβήξαμε γιά τήν Σκόδρα. Καί γιά τήν ἐκθεση ζωγραφικῆς καί γλυπτικῆς. Περίπου οἱ ἴδιες εἰκόνες, τό ἴδιο πνεῦμα μέ τήν ἐκθεση Τιράνων. Ἕνας πίνακας παρουσίαζε μιά συντρόφισσα ἡ ὁποία χωρίς νά εἶναι κομμουνίστρια, κατά τήν ὥρα τοῦ σεισμοῦ σκέφθηκε τίς ἀγελάδες τίς φάρμας. Μέ ὑποδειγματική τότε ἀυταπάρνηση καί αὐτοθυσία ἔτρεξε αὐθόρμητα νά ἀνοίξει τίς πόρτες τῶν σταύλων γιά νά τίς ἐλευθερώσει καί ἐκεῖ βρῆκε τό θάνατο, τήν λέγανε Λίζα Νικόλ καί τό κόμμα τήν ἔκανε μέλος καί ἡρωίδα.

Φεύγουμε γιά τό ρεστωράν τοῦ Ξενοδοχείου καί κάτω ἀπό φιλική ἀτμόσφαιρα, ἐνημερωτική συζήτηση.

Τό ἀνώτατο Παιδαγωγικό Ἰνστιτούτο ὅπως λέγεται ἡ Ἀκαδημία Σκόδρα ἰδρύθηκε τό 1957 καί καταρτίζει δασκάλους γιά ὀχτάχρονα Δημοτικά σχολεῖα Διδάσκουν 50 καθηγητές καί διδάσκονται ἡ γραμματική, ἡ φιλολογία, τά μαθηματικά, τά φυσικά, ἡ χημεία, ἡ βιολογία, ἡ ἱστορία, ἡ γεωγραφία. Ἡ φοίτηση εἶναι τρίχρονη. Γιά νά μπεῖ ἓνας στήν Ἀκαδημία πρέπει νά ἔχει τελειώσει Γυμνάσιο καί νά ἔχει μεγάλο βαθμό.

Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν διαφόρων σχολῶν μετά τήν θεωρητική ἐκπαίδευση παίρνουν καί πρακτική ἐξάσκηση. Στό διάστημα αὐτό πληρώνονται κατά τί λιγώτερο ἀπό τόν κανονικό μισθό. Ὄταν τελειώσουν τήν πρακτική ἐξάσκηση σέ ἐργο-

στάσιο, ἡ κοπερακτίβα, σχολεῖο, σχολή, νοσοκομεῖο κλπ. παίρνουν σημεῖωμα ὅτι ἡ ἱκανότητα προσαρμογῆς καί κοινωνικῆς ἐπαφῆς εἶναι καλή καί δίνουν ἐξετάσεις γιά τό δίπλωμα. Ὅταν τό πάρουν πηγαίνουν στρατιῶτες καί μετά ἀποροφοῦνται ἀμέσως καί τοποθετοῦνται ὑπάλληλοι ὅπου ὑπάρχει ἀνάγκη.

Στήν Σκόνδρα ὑπάρχουν 12 μέσες σχολές καί 17 στό νομό. Ὑπάρχει καί κλάδος Πανεπιστημίου.

Ἡ Σκόνδρα ἔχει παράρτημα τῆς Ἐνωσης Συγγραφέων Καλλιτεχνῶν Τιράνων μέ ἀξιόλογα ταλαντοῦχα μέλη. Ἀκόμα ἔχει θέατρο, ἐπαγγελματίες καί ἐρασιτέχνες ἠθοποιούς, πού προέρχονται ἀπό τά μεγάλα ἐργοστάσια καί τίς σχολές τῆς χορευτικῆς συγκροτήματα ἐκθέσεις, Μουσεῖα, σπίτι κολτούρας κλπ. Κάθε χρόνο ὀργανώνονται ὀλυμπιάδες φεστιβάλ τίς ὀποῖες καλύπτουν συγκροτήματα καί ἀπό ἄλλα μέρη τίς χώρας.

ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ἈΘΕΪΑΣ

Στήν Σκόνδρα εἶναι τό Μουσεῖο ἀθεΐας ὅπως τό ὀνομάζουν καί τό ὀποῖο ἐπισκέφθηκα τήν ἄλλη μέρα.

Προσωπικά ἀπό ὄσα εἶδα νά εἶναι ἐκτεθημένα ἐκεῖ νομίζω πῶς περισσότερο θά ταίριαζε νά ὀνομάζοταν ἀντιθρησκευτικό Μουσεῖο.

Ἐκεῖ γίνεται μιά προσπάθεια μέσα φυσικά στά πλαίσια τῆς κομμουνιστικῆς θεωρίας περί θεοῦ, ὅχι νά ἀποδείξουν ὅτι δέν ὑπάρχει θεός, ἀλλά ὅτι τήν ὑπαρξη τοῦ μή ὑπάρχοντος κατὰ τήν θεωρία αὐτή θεοῦ τήν ἐκμεταλλεύονταν κατὰ τόν χειρότερο τρόπο οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ κληρικοῦ.

Τό Μουσεῖο τό ἱδρυσαν μετά τήν κατάργηση τῆς θρησκείας τό 1968 καί τό στέγασαν σέ ἕνα μονόροφο χτίριο στό κέντρο τῆς Σκόνδρας. Μιά συντρόφισσα σέ ἐνημερώνει γιά τό ἱστορικό καί τά ἐκθέματά του.

Διάφορες φωτογραφίες δείχνουν τήν ἐκστρατεία τῆς νεολαίας, πού ἄρχισε τό 1966, τίς διαδηλώσεις, τά συνθή-

ματα καί τί δράση της μέχρι τό 1968, πού κατάφερε καί τελικά τήν κατάργησή της.

Τό πνεῦμα τῶν ἐκθεμάτων τοῦ Μουσείου στρέφεται καθαρά ἐναντίον τῶν ἱερωμένων, καί τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν· Καθολικῆς, Ὀρθόδοξης καί Μουσουλμανικῆς, οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφερόμενοι μόνο — καί μόνο γιά τόν ἑαυτό τους φανάτιζαν τούς πιστούς τους, τούς κρατοῦσαν χωρισμένους καί τούς κατάφερναν νά παραχωρήσουν στίς ἐκκλησίες μεγάλες περιουσίες τίς ὁποῖες καί καρπώνονταν οἱ ἴδιοι. Μιά σειρά ἀπό ἔγγραφα καί ντοκουμέντα τό πιστοποιοῦσαν.

Γιά τά μεγάλα θέματα τοῦ λαοῦ μᾶς λέει ἡ συντρόφισσα ὅπως ἡ ὑγεία καί ἡ παιδεία, ὁ κλῆρος ἔμενε ἀδιάφορος, τόν ἐνδιέφεραν μόνο οἱ ἐκκλησιές του, μέ ἀποτέλεσμα στό νομό Σκόδρας νά ὑπῆρχαν 144 ἐκκλησιές τῶν τριῶν θρησκειῶν καί σχολεῖα 48, νοσοκομεῖα δέ μόνο ἓνα.

Σήμερα στό νομό ὑπάρχουν 307 σχολεῖα καί σχολές καί πολλά νοσοκομεῖα καί Σταθμοί Πρώτων Βοηθειῶν.

Ἐδῶ συνεχίζει δείχνοντάς μας τά ἐκθέματα ἔχουμε ὅλα τά στοιχεῖα τῶν θρησκειῶν, μύθους, τερτίπια, θεωρίες κλπ, μέ τά ὁποῖα ξεγελοῦσαν, ἐπειθάν καί κρατοῦσαν κοντά τους τόν κοσμάκι, καταπατώντας οἱ ἴδιοι τούς θεῖους νόμους πού ἔλεγαν πῶς πίστευαν, φτιάχνοντας τεράστιες περιουσίες μέ τίς ὁποῖες ἀπόκτησαν δύναμη καί κυριαρχοῦσαν παντοῦ.

Οἱ χώροι τῶν Δερβισάδων οἱ λιτανίες, τά φυλαχτά, οἱ συνταγές γιά ξέπλημα ἀμαρτιῶν τά συγχωροχάρτια τῶν χοτζάδων πού ἐπειδή ὁ κόσμος ἦταν ἀγράματος ἔγραφαν σ' αὐτά αἰσχρά καί ἄσχετα πρὸς τήν θρησκεία πράγματα, εἶχαν τή θέση τους.

Στήν γυναῖκα μᾶς λέει πάλι ἡ συντρόφισσα, δείχνοντάς μας φωτογραφίες, καλλιεργοῦσαν τήν ἰδέα ὅτι πρέπει νά εἶναι σκλάβα τοῦ θεοῦ πού πιστεύει, σκλάβα τοῦ ἀφεντικοῦ πού ἐργάζεται, σκλάβα τοῦ ἄντρα πού θά πάρει. Αὐτό πού εἶχε πει ἡ Ντιάνα Τσοῦλη στά Τίρανα.

Ἀλλά εἶχαν καί σχολεῖα μέ τά ὁποῖα ἀποπροσανατόλιζαν τούς νέους καί τούς ἔφερναν ἀντίθετους μέ τό πνεῦμα τῶν Κρατικῶν σχολείων.

Τά περισσότερα ἐκθέματα ἀφοροῦν τήν Καθολική θρησκεία.

Μέ τήν κατάργηση τῶν θρησκευτῶν σέ μιά καθολική ἐκκλησία βρέθηκε μέσα σέ ξύλινη λάρνακα μέ τζαμαρίες τό ὁμοίωμα μιᾶς καθολικῆς ἀγίας σέ φυσικό μέγεθος. Μετά τήν κατάργηση τό ἄνοιξαν τό μέν πρόσωπα καί τά χέρια ἦταν ἀπό πλαστικό, τό δέ σῶμα ἀπό λινάρι καί βαμβάκι. Τό δείχνουν! Τό ἔβλεπα καί δέν τό πίστευα...

Πάρα κάτω φωτογραφίες συνεργασίας τῶν ιερωμένων μέ ὄλους τούς καταχτητές. Ὁ Μουσολίνι μέ καπέλλο Χότζα. Ἐξάσκηση καθολικῶν ιερωμένων στήν σκοποβολή.

Φωτογραφίες κληρικῶν πού πέρασαν ἀπό δίκη γιά δοσιλογισμό καί τά ὄπλα πού βρέθηκαν στίς ἐκκλησίες τους.

Τά ἔντυπα πού ἔστειλε τό Βατικανό μετά τήν κατάργηση γιά νά ξεσήκωνε τούς καθολικούς.

Καί μιά φωτογραφία, πού ἓνας παππᾶς ὀρθόδοξος μετά τήν κατάργηση ἄνοιξε στό σπίτι του μιά ἐκκλησία στήν ὁποία λειτουργοῦσε. Πήγαιναν οἱ πιστοί καί ἀκουγαν ἀφήνοντας φυσικά καί ὁ καθένας τόν ὄβολό τους. Συνελήφθηκε καί δικάστηκε.

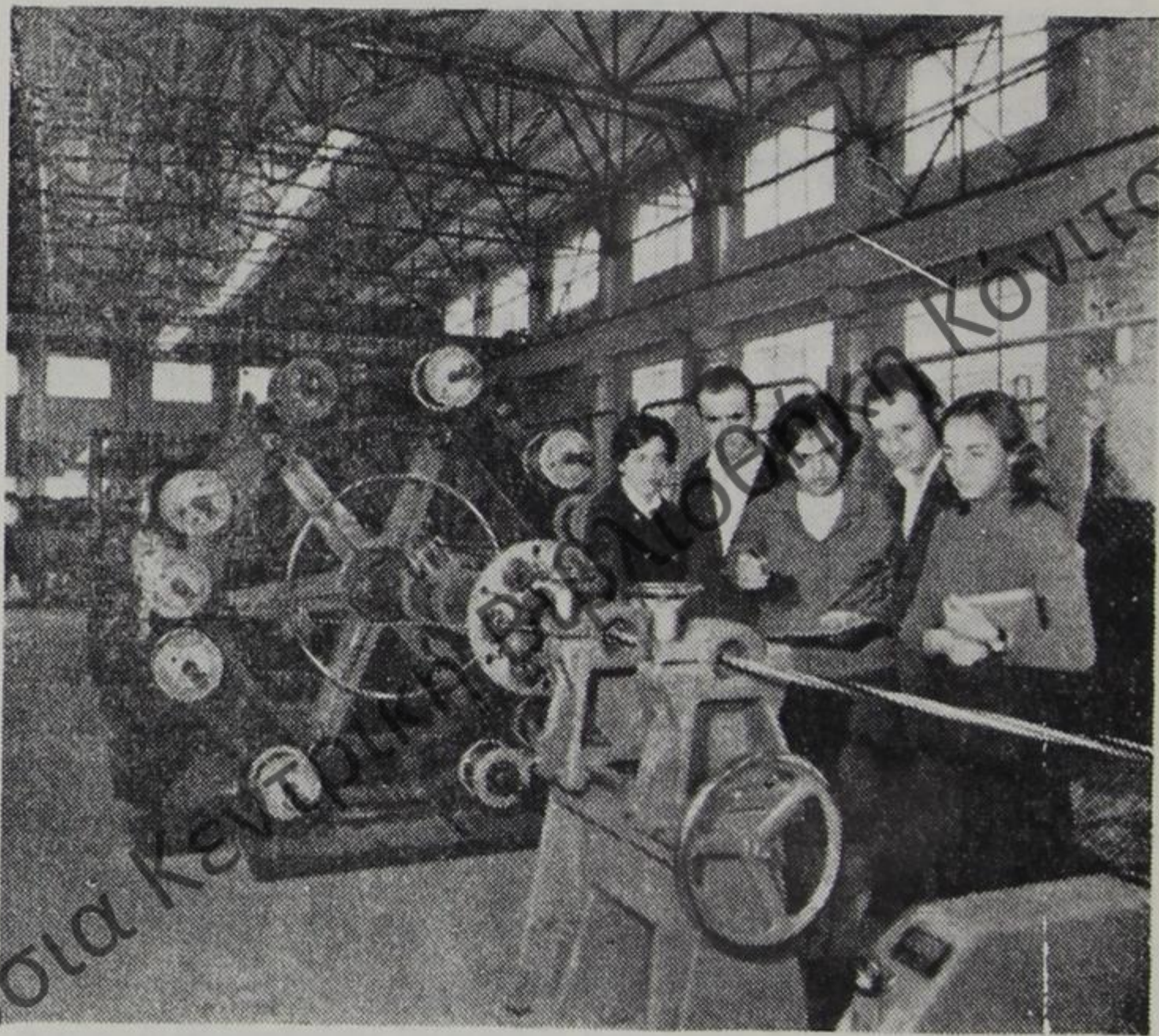
Φύγαμε.

Βασάνιζα τό μυαλό μου. Μουσεῖο ἀθεΐας; "Ὁχι! Ἀντιθρησκευτικό μουσεῖο ΝΑΙ

Τό θεό δέν μπορεῖ νά τόν καταργήσει κανένας, εἴτε ὑπάρχει, εἴτε δέν ὑπάρχει, γιατί θεός κατά τήν ταπεινή μου γνώμη εἶναι πρῶτα ἡ συνείδηση τοῦ κάθε ἀνθρώπου. Ἀπό αὐτήν πηγάζουν τά ἔργα του, πού ἀνάλογα εἴτε πιστεύει εἴτε ὄχι εἶναι θεϊκά ἢ σατανικά. "Ἄν τοῦ καλιεργήσεις τήν ἀγάπη, τήν ἀλήθεια, τήν δικαιοσύνη τόν πᾶς κοντά στό θεό ἔστω καί ἂν δέν ὑπάρχει. "Ὅταν αὐτά τοῦ τά ἀφίνεις ἀκαλλιέργητα στόν στέλνεις στόν σατανᾶ ἔστω καί ἂν ὑπάρχει θεός. Στήν Ἀλβανία κατάργησαν τή θρησκεία καί στέλνουν χωρίς θεό, μέ τούς νόμους καί μόνον τόν ἄνθρωπο κοντά στό θεό.

Ἄλλά ἄς ρίξωμε μιά ματιά στό Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο Σκόνδρας.

Εύρηματα από διάφορες ανασκαφές πού χρονολογούνται από την Ίλυρική εποχή μέχρι τό 1940. Μαρμάρινες πλάκες, αγάλματα, εργαλεία, κοσμήματα πίλινα καί ἕνα σωρό ἄλλα εἶδη, μαρτυροῦν τόν πολιτισμό τῆς Σκόδρας. Τό πλούσιο ἐνδυματολογικό ὑλικό πού εἶναι ἐκθεμένο ἐκεῖ μαρτυρεῖ τό ἀρχοντικό πνεῦμα τῶν κατοίκων τῆς.

Ἐργοστάσιον καλλωδίων στή Σκόδρα.

“Ὡρα ὅμως νά πάμε νά δοῦμε τό ἐργοστάσιο καλλωδίων.

Τό ἐργοστάσιο καλλωδίων τῆς Σκόδρας ἄρχισε τή λειτουργία του τό 1965 μέ 700 ἐργάτες. Χρόνο μέ χρόνο μεγάλωνε. Σήμερα λειτουργεῖ μέ ἕξ τμήματα - ἕξ ἐργοστάσια, καί κάνει ὅλες τίς ἐργασίες πού χρειάζεται ὁ ἀκατέργαστος

χαλκός μέχρι πού νά γίνει κατεργασμένο καλλώδιο ντυμένο καί έτοιμο γιά έξαγωγή. Τώρα πιά είναι άπ' τά μεγαλύτερα έργοστάσια τής 'Αλβανίας, άπασχολεί 4.000 εργάτες καί εργάτριες οί όποιοι δουλεύουν σέ τρεις βάρδιες.

Μās υποδέχθηκε ό υπεύθυνος του τμήματος καλλωδίων συν. Βεχμπί Φίστα ένας υπέροχος άνοιχτόκαρδος τύπος μέ πανεπιστημιακή μόρφωση καί κατάρτηση, ό όποιος μās ξενάγησε καί μέ ενημέρωσε μέ πληρότητα.

'Η περιοδεία μου μέσα στά εργοστάσια μέ γιόμισε μέ γνώσεις καί έμπειρίες, οί όποιες καί ήρθαν όφέλημα νά συμπληρώσουν όρισμένα άπό τά κενά πού υπάρχουν σέ κάθε άνθρωπο.

"Όλα τά εργοστάσια εκεί άλλο λίγο, άλλο πολύ έχουν τό πράσινό τους. Μέσα άπό έναν διάδρομο μέ πράσινο μās όδήγησε πρώτα στό τμήμα τής βαριάς έργασίας, εκεί πού ό χαλκός μπαίνει άκατέργαστος σέ μεγάλα καμίνια καί βγαίνει κομάτια. Μετά μās όδήγησε στά υπόλοιπα τμήματα τά όποία συνέχιζαν νά τό μορφοποιούν σέ καλώδια χοντρά, λεπτά, λεπτότερα λεπτότατα, νά τό πλέκουν νά τό ντύνουν, νά τό συσκευάζουν καί νά τό κάνουν έτοιμο γιά χρήση καί έξαγωγή. "Όλες οί έργασίες γίνονταν μέ αυτόματα μηχανήματα τά όποια χειρίζονταν μέ άνεση νέες καί νέοι ειδικευμένοι στίς μεσαιές τεχνικές σχολές. Χαιρόσουν τήν έργασία, θαύμαζες τήν πρόοδο.

Μετά τήν ενημερωτική αύτή ξενάγηση όδηγηθήκαμε σέ ένα σαλονάκι πού είχε όψη γραφείου, όχι όμως γραφείου μέ μονιμη θέση διευθυντή σέ καρέκλα, αλλά γραφείου πού ή καρέκλα είναι σχεδόν άδεια γιατί ό δικαιοῦχος της ντυμένος μέ τήν μπλουζα του εργάτη, γυρίζει ανάμεσα στους εργάτες καί μένει κοντά τους, έτοιμος μέ τήν πείρα καί τίς γνώσεις του νά δώσει λύση σέ κάθε πρόβλημα πού θά παρουσιαστεί!

Μιά συντρόφισσα μεγάλη στήν ήλικία άπό τήν μειονότητα, πού ήξερε καί 'Ελληνικά μās έφερε ένα μπουκάλι κονιάκ καί ένα μεγάλο μπόλ μέ μπισκότα καί άρχίσαμε συζήτηση

πάνω στην λειτουργία του εργοστασίου, πάνω στην ανάπτυξη της Ἀλβανίας.

Ὁ Βεχμπή Φίστα υπέροχος καί χαρούμενος χαρακτήρας ἦταν καί υπέροχος συζητητής. Μὲ τῆς πλούσιες γνώσεις, μὲ τὴν μεγάλη πείρα πού διέθετε, μὲ ἐνημέρωσε μὲ πληρότητα, γιὰ τὴν λειτουργία τοῦ εργοστασίου, γιὰ τὴν παραγωγή, γιὰ τοὺς ἐργάτες, γιὰ τὰ δικαιώματα καί τίς ὑποχρεώσεις τους καί γιὰ ἓνα σωρὸ ἄλλα θέματα.

Ἀπὸ ὅτι διαπίστωσα στὴν Σκόδρα στὴν πρώτη αὐτὴ ἐπαρχιακὴ πόλη καθὼς καί στίς ἄλλες πού ἐπισκέφθηκα, ἡ λέξη ἴση μεταχείριση, ἴδιο ἐνδιαφέρον, δέν εἶναι λέξεις ἀφηρημένες δέν εἶναι λέξεις κενές. Εἶναι λέξεις μὲ οὐσιαστικὸ περιεχόμενο μὲ οὐσιαστικὴ ἐφαρμογή. Φαίνεται καθαρά ὅτι οἱ νόμοι, οἱ κανονισμοί, τὰ δικαιώματα, οἱ ὑποχρεώσεις, ἰσχύουν τὸ ἴδιο, ἐφαρμόζονται τὸ ἴδιο καί στὴν πρωτεύουσα καί στὴν πόλη καί στό χωριό. "Ενας εἶναι ὁ νόμος καί ἰσχύει γιὰ ὅλους. "Ενας εἶναι ὁ κανονισμὸς καί ἐφαρμόζεται παντοῦ. "Ενα εἶναι τὸ δικαίωμα καί τὰ ἀπολαμβάνουν ὅλοι. Μιά εἶναι ἡ ὑποχρέωση καί τὴν ἔχουν ὅλοι.

Στὸ ἐργοστάσιο, καλλωδίων τῆς Σκόδρας ἐφαρμόζονται καί ἰσχύουν οἱ κανονισμοί, οἱ παροχές, τὰ δικαιώματα, οἱ ὑποχρεώσεις πού ἰσχύουν στὸ ἐργοστάσιο τρακτέρ Τιράνων ὅπως καί σὲ κάθε ἐργοστάσιο μικρὸ ἢ μεγάλο τῆς Ἀλβανίας. Αὐτὸ διαπιστώθηκε κατὰ τὴν μεγάλη συζήτησή μας ἡ ὁποία κράτησε παρά πάνω ἀπὸ μιά ὥρα καί κατὰ τὴν ὁποία χωρὶς καμιά προσπάθεια ἔγινε ἡ διασταύρωση καί ἐπαλήθευση αὐτῶν.

Ἡ Σκόδρα ἔχει τὸν τίτλο τοῦ ἥρωα τῆς παραγωγικότητας καί τὴν ἐπισκέπτονται ἀπὸ ὅλα τὰ διαμερίσματα τῆς χώρας. Σὲ κάθε ἐργοστάσιο πού πῆγαινα θά εὑρίσκα καί ἓνα ἢ δύο γκρούπ ἐπισκεπτῶν.

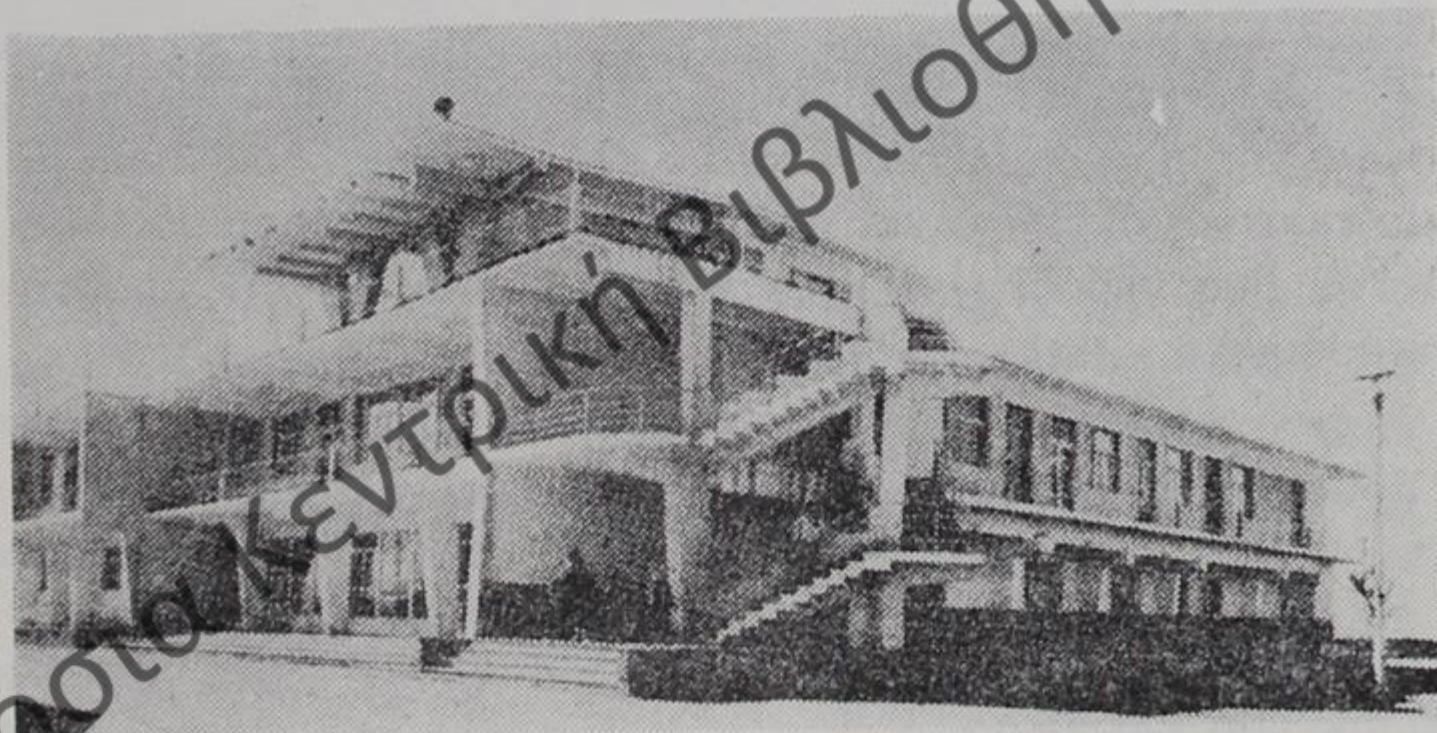
Ἡ Σκόδρα ἐκτός ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιο πού εἶδαμε ἔχει καί δεκάδες ἄλλα τὰ ὁποία καλύπτουν τίς ἀνάγκες τῆς χώρας καθὼς καί ὠρισμένες ἐξαγωγές της.

Τὰ κυριώτερα εἶναι τὸ ἐργοστάσιον λεωφορείων (μόνο τὰ λάστιχα ἔρχονται ἀπ' ἔξω). Τὸ ὑδροηλεκτρικὸ ἐργοστά-

σιον ρεύματος 250 κιλοβατῶρων, τό ἐργοστάσιο Ξυλίας, τό ἐργοστάσιο παρασκευῆς μηχανημάτων γιά ἀλευρόμυλους καί τό ἐργοστάσιο ἐπισκευῆς τρακτέρ. Ἀκόμα ἔχει ἐργοστάσιο οἰκοδομικῶν ὑλικῶν, κιλιμιῶν, ὑφασμάτων, μεταξουργίας κονσερβῶν, σαπονοποιίας, οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, γαλακτοκομικῶν προϊόντων καί ἄλλων μικροτέρων.

... Καλή ἡ συζήτησή μας ἀλλά ἔπρεπε νά φύγουμε.

Ὁ σύν Βεχμπή Φίστα εἶναι καί λογοτέχνης καί μέλος τῆς ὁμάδας Σκόδρα, ὁ δέ ἀδελφός του Ἰδρίζ εἶναι ποιητής. Ὁ Βεχμπή φανερά συγκινημένος, μᾶς ξεπροβόδισε μέχρι τό αὐτοκίνητο. Σταυρωτό ἀγκάλιασμα, τό ἀγκάλιασμα ἀγάπης τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ καί ὁ μοναδικός σέ ὅλες τίς περιπτώσεις ἀποχαιρετισμός τῶν Ἀλβανῶν «μῖρ ου παφσιμ» νά εἰδωθοῦμε καλά, τό ἴδιο καί μέ τόν Νέκκι Λέζα τόν εὐγενικό αὐτόν καθηγητή τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ὁ ὁποῖος εἶ-

Ἐκπολιτιστική λέσχη στό γεωργικό συνεταιρισμό «Υλλι Κουκ» — Λέζα

ναι κριτικός βιβλίου καί μέλος τῆς Ὁμάδας Συγγραφέων Ὁμάδας Σκόδρας.

Ἐπιστροφή στά Τίρανα, φαῖ στό τουριστικό περίπτερο τῆς Λέζι.

Δεξιά μας στό προαύλιο τῆς ἐκπολιτιστικῆς Λέσχης μιά τεράστια σκηνή σημείωνε τήν παρουσία τοῦ τσίρκου Τιρά-

νων πού είχε ἀρχίσει τήν περιοδεία του στήν ἐπαρχία. Τό
εἶχα ἀναζητήσει στά Τίρανα, τό συναντοῦσα στή Λέζι. Εἴ-
μουνα ἄτυχος, δέν εἶχα τήν τύχη νά θαυμάσω ἀπό κοντά
τήν κοπέλα φίδι. ΝΑΙ! Μή σᾶς φανεῖ παράξενο φίδι πραγ-
ματικό!

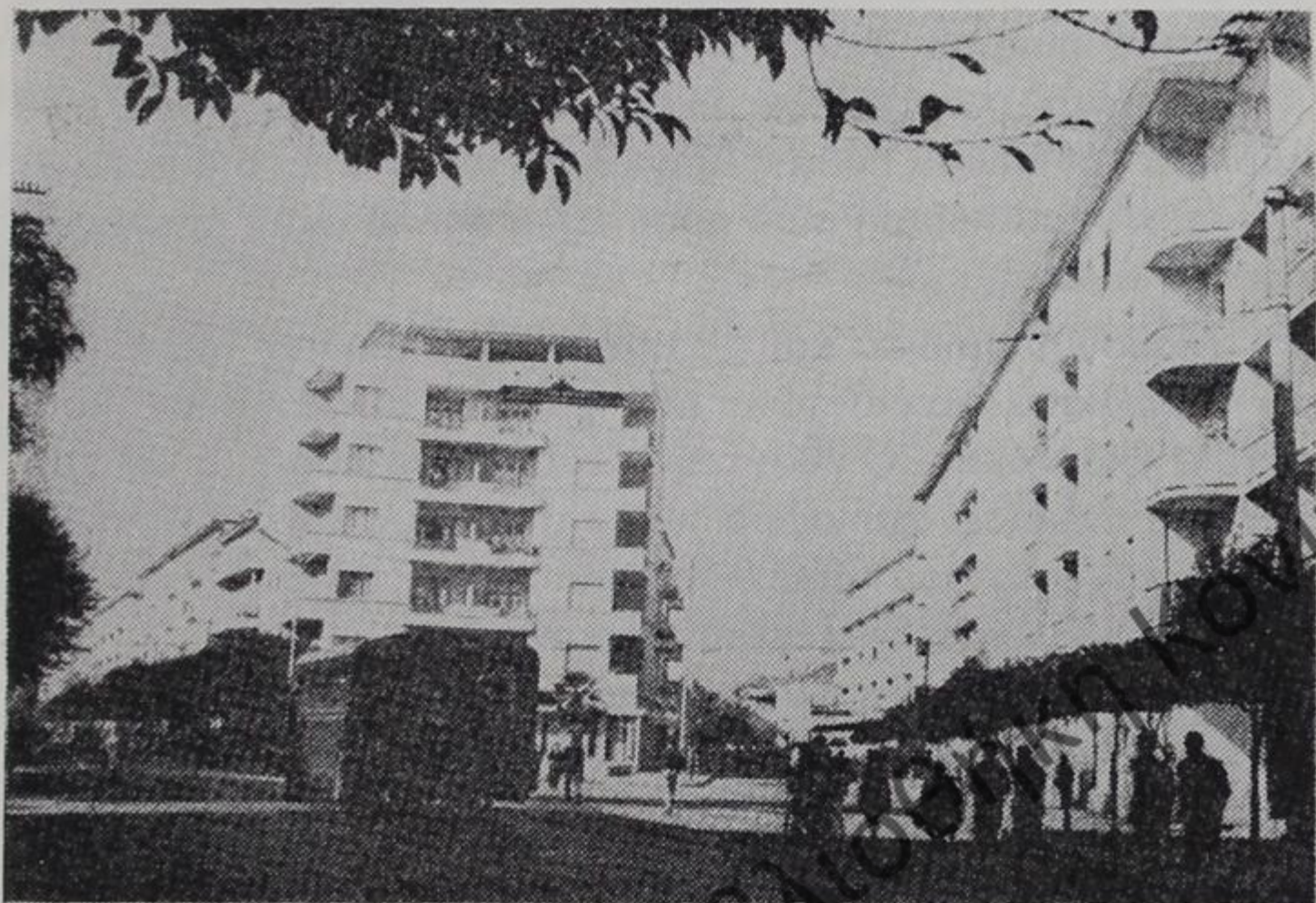
Τό τσίρκο μ' ἀρέσει. "Οσα ἔχουν ἔρθει στήν Ἑλλάδα τά
ἔχω δεῖ, ἔχω δοκιμάσει τίς συγκινήσεις τους. Τό τσίρκο Τιρά-
νων τό εἶχα δεῖ στήν τηλεόρασή τους ἀπό τήν Ἡγουμενί-
τσα. Ἡ κοπέλα φίδι εἶναι ἓνα καταπληκτικό θέαμα. Δυό κο-
πέλλες ἢ μιά ξαπλωμένη μέ τήν πλάτη σέ ἓνα τραπέζι καί
μέ τά πόδια ψηλά κρατάει στά πέλματα τῶν ποδιῶν της ἰ-
σορροπημένη μιά ψηλή σκάλα. Στή σκάλα αὐτή ἀνεβαίνει ἢ
ἄλλη, ἢ κοπέλλα φίδι, ἢ ὁποία ἀρχίζει στήν κορυφή της μιά
σειρά ἀκροβατικά νούμενα. Στή συνέχεια δημιουργεῖ στήν
σκάλα μέ δύο ἀπό τά σκαλιά τή μιά ὀρθή γωνία, συνεχίζει
τά νούμερά της ἐκεῖ, ἐπαναφέρει τά σκαλιά στή θέση τους,
ἀποτελειώνει τά νούμερά της στό κεφαλόσκαλο καί ἀρχί-
ζει μέ τό κεφάλι κάτω νά κατεβαίνει σάν φίδι τυλίγωντας τό
σῶμα της ἀπό σκαλί σέ σκαλί μέ καταπληκτική εὐκινησία μέ
μαθηματική ἀκρίβεια γιά τήν διατήρηση τῆς ἰσορροπίας της.
Κάτω δυό γεροδεμένα παλληκάρια ἔτοιμα νά τήν προστα-
τεύσουν...

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΑ ΤΙΡΑΝΑ

Τέσσερες ἢ ὡρα σχεδόν, πού φθάσαμε στά Τίρανα. Τό
ἀπόγευμα ἐλεύθερο.

Κατά τίς 6 βγαίνω στήν πόλη. Γυρίζω νά δῶ, νά ἀκού-
σω, νά γνωρίσω. Μπαίνω στά μαγαζιά, τίποτε τό ἐντυπωσια-
κό γιά τά ἐνδιαφέροντά μου. Κοιτάω τίς τιμές. Τά κοστού-
μια ἀκριβά, 600—650 λέκ τό καθένα. Σχεδόν ἓνα μηνιάτικο.
Τά ἀκριλικά πουλόβερ ἀκριβά κι' αὐτά 200—220 λέκ τό κα-
θένα, τά παπούτσια 50Ξ70 λέκ, τά παιδικά εἶδη ὁμορφα καί
φθηνά, τά βαμβακερά καί ὅτι παράγεται ἀπό τούς ἴδιους
φθηνά, τά τρόφιμα καί αὐτά φθηνά, τό κρέας ἀπό 12—19

λέκ τό μοσχαρίσιο, ή Ζάχαρη σχεδόν άκριβή 8 λέκ, τά τσιγάρα 3—3.50 λέκ, τά έσώρουχα καί τά είδη οικιακής χρήσης πορσελάνες, γυαλικά κλπ. όμορφα καί σχεδόν φτηνά.

“Αποψη τής σημερινής πόλης τών Τιράνων

Τά Ζαχαροπλασεία, τά έστιατόρια, τά μπάρ καί τά καταστήματα τροφίμων, εξοπλισμένα όλα μέ ήλεκτρικά ψυγεία. Ηλέκτρικες συσκευές δέν είδα σέ βιτρίνες. Ραδιόφωνα ναί.

Σέ ένα μεγάλο βιβλιοπωλείο ψώνισα έξ βιβλία μικρά μέ ποιήματα στην Άλβανική. Πλήρωσα 10 λέκ καί γυρίζω στό Ξενδοχείο νά τ' αφήσω.

Έκεϊ βρίσκω τόν Άντιπρύτανη του Πανεπιστημίου Τιράνων Μπεσίμ Ντάγια μέ τόν όποϊον είχα γνωριστεί πριν έξ μήνες στην Άθήνα.

“Εκπληξη, έγκαρδιότητα, χαρά καί τών δυό μας. Του είπα τόν σκοπό τής επίσκεψης μου καί ότι αύριο θά έφευγα για τήν έπαρχία. Του είπα άκόμη ότι είχα ζητήσει νά έρθω σέ έπαφή μαζί του.

Σκέφτηκε. "Όταν γυρίσεις μου εἶπε θά ἔχω κανονίσει νά συναντηθοῦμε.

"Εφυγα γιά τήν "Ένωση Συγγραφέων καί Καλλιτεχνῶν γιά ἀνεπίσημη ἐπίσκεψη. Ἐκεῖ ὁ Θωμᾶς Φράσερι, ἐκεῖ καί ὁ ἀγαπητός ποιητής Ἀλέξης Τσάτση.

Γίνονταν μιά τιμητική ἐκδήλωση γιά τά 80 χρόνια τοῦ λυρικοῦ καί ἐπικοῦ ποιητή Λιαγκούς Πόραντετς, ὁ ὁποῖος μέ τήν ἐπική του ποίηση εἶχε προσφέρει πολλά στόν ἀπελευθερωτικό ἀγῶνα.

Μουσική, ἀμιλίες καί ἀπαγγελίες ποιημάτων του ἔδιναν τό ξεχωριστό ἐκεῖνο τόνο πού χρειάζεται πάντα γιά κάθε τέτοια ἐκδήλωση. Ὁ Λιαγκούς Πόραντετς παρά τά 80 χρόνια του ἀκμαῖος στό σῶμα καί στό πνεῦμα σέ μιά σύντομη ὁμιλία εὐχαρίστησε τούς διοργανωτές καί τούς παρευρεθέντες ἀπάγγειλε καί ἓνα ἐπικό ποίημά του.

Ἐκεῖ γνώρισα ἓνα πλῆθος ἀπό λογοτέχνες, ποιητές, καλλιτέχνες καί ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων πού κάλυπταν ὅλες τίς μορφές καί τίς τάσεις τοῦ πνεύματος καί τῶν τεχνῶν.

Πρῶτα τόν τιμῶμενο Λιαγκούς Πόραντετς, τόν Λαζάρ Σιλίκη, ποιητή, τόν Φῶτο Στάμο Ζωγράφο, τό Ὀδυσσεά Πασχάλη Ζωγράφο, τόν Σκεντέρ Λιουράσι καθηγητή Φιλολογίας, τόν Νταλιάν Σιαφλο, κριτικό, διηγηματογράφο καί ἀρχισυντάκτη τοῦ περιοδικοῦ NINTORH, τόν Ἀλέξη Μπούνια, Πρόεδρο Ἀκαδημίας, τόν Ἀνδρέα Βάρφη ποιητή, κριτικό, τόν Ἀγκίμ Τσέρκα, Γραμματέα τῆς "Ένωσης διηγηματογράφων, κριτικό καί τόν Καθηγητή Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου, Νάσο Γιωργάκη.

"Όλοι πους ἐργάζονται μέ πάθος διαθέτοντες τό πνεῦμα τους γιά τήν ἠθικοποίηση τοῦ ἀνθρώπου γιά τήν ἠθικοποίηση τῆς κοινωνίας. "Όλοι δημιουργοῦν ἔργα ὠφέλημα, ἔργα ἠθικοπλαστικά. Μιά εἶναι ἡ ἀρχή πού ὀδηγεῖ τά ταλέντα τους.

"Όπως δίνουν ἀγνή καί διαλεγμένη τροφή στό σῶμα, ἔτσι θέλουν νά δώσουν ἀγνή καί διαλεγμένη τροφή καί στό πνεῦμα. Σέ αὐτές τίς βάσεις δημιουργοῦν τήν καινούργια γενιά.

Ἄλλά, οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι τῆς Ἀλβανίας ἐργάζονται καί γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ πνεύματος, ἀγάπης καί φιλίας μέ ὅλες τίς χῶρες τοῦ κόσμου.

Ὁ καθηγητής Σκεντέρ Λιουράζι καθώς χωρίζαμε μοῦ λέει. «Ὅπως ἐργαζόμαστε γιά τήν ἠθικοποίηση τοῦ ἀνθρώπου ἔτσι ἐργαζόμαστε καί γιά τή δημιουργία πραγματικῆς καί σταθερῆς φιλίας μέ τούς γείτονες καί μέ ὅλους τούς λαούς. Ὁ Ἀλβανικός λαός ἀγαπάει τόν Ἑλληνικό γιατί ὑπάρχουν φυλετικοί καί λαογραφικοί θεσμοί μαζί του καί ἐθνολογικές συγκυρίες οἱ ὁποῖες τούς ὀδήγησαν στό παρελθόν σέ κοινούς ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνες. Πρέπει ὅμως νά παραδεχθοῦμε συν. Γιάννη, ὅτι ὅπως στό παρελθόν αὐτό ὑπῆρχαν κακοί Ἀλβανοί ἔτσι ὑπῆρχαν καί κακοί Ἕλληνες. Τώρα στήν Ἀλβανία ὑπάρχουν μόνο καλοί Ἀλβανοί».

«Καί στήν Ἑλλάδα συν. Σκεντέρ ὑπάρχουν μόνο καλοί Ἕλληνες».

Τότε μοῦ λέει. " Ἀς δώσωμε τά χέρια καί ἄς εὐχηθοῦμε, ἀγάπη, φιλία καί εἰρηνική συνύπαρξη στούς δύο λαούς μας..

" Ἐφυγα γιά τό Ξενοδοχεῖο, παρέα μέ τόν Ἀνδρέα Βάρφη καί τόν Ἀλέξη Τσάτση...

Τό πρωῖ θά φεύγαμε γιά τό Μπεράτι.

Πρὶν φύγουμε, ἔκανα μιὰ βόλτα στήν πόλη. Μπαίνω σέ ἓνα καφενεῖο πληρώνω, παίρνω τόν καφέ μου καί κάθομαι δίπλα ἀπό ἓναν μεσηλικά. Καλή μέρα σύντροφε τοῦ λέω. Μοῦ ἀνταποδίδει τόν χαιρετισμό καί ἀρχίσαμε συζήτηση. Τόν ρώτησα πού ἐργάζεται, τί μισθό παίρνει, τί οἰκογένεια ἔχει, ἂν ἐργάζεται ἡ γυναίκα του καί ἂν τοῦ φτάνουν.

Ἦτανε οἰκοδόμος, ἔπαιρνε 25 λέκ τή μέρα, ἡ γυναίκα του σέ ἐργοστάσιο ἔπαιρνε 500 λέκ τό μῆνα, εἶχε δύο παιδιά ἀποκατεστημένα μέ δική τους οἰκογένεια. Τά χρήματα τοῦ ἔφταναν φέτος θά ἀγόραζε καί τηλεόραση. " Ἐχει σειρά. Τό μάτι μου ἔπεσε σέ ἓνα γέροντα πού εἶχε μπαλωμένο τό παντελόνι του.

Μήν ἐντυπωσιάζεσαι μού λέει, μπορεί νά δεῖς καί κανέναν ἄλλο. Αὐτό δέν εἶναι δεῖγμα οἰκονομικῆς ἀδυναμίας. Φτιάνουμε τό Σοσιαλισμό. Τά ρούχα τά παπούτσια καί ὅτι ἄλ-

λα εἶδη ἔχομε εἶναι ἰδρώτας μας, ἂν τόν σπαταλίσουμε θά εἶναι σέ βάρος μας. " Ἄν βλέπεις καί κανέναν μπαλωμένο δέν εἶναι κακό. " Ἐχομε ἀρχίσει ἀπό τά θεμέλια. Σέ λίγα χρόνια θά τά ἔχομε ὅλα. Θά εἶναι ἀπ' τά μπράτσα μας, θά εἶναι ἀπό τόν ἰδρῶτα μας...

Δέν ξέρεις τί πάει νά πει νά εἶσαι νοικοκύρης στό σπίτι σου. Κάποτε ὁ Ἄλβανός δέν ἦταν καί δυστυχούσε. Δέν σοῦ ἔλεγε ἔλα νά φᾶμε. Σοῦ ἔλεγε ἔλα νά φάμε ψωμί. (αὐτό μοῦ τό εἶπε ἀργότερα καί ὁ συν. Ἀναστάσης). " Ἦξερε ὅτι αὐτό σοῦ ἔλειπε, αὐτό εἶχε, αὐτό καί σοῦ ἔδινε. Τώρα σοῦ λέει, ἔλα νά σοῦ κάνω τό τραπέζι. Αὐτά πού μᾶς χρειάζονται τώρα κύριε καί μοῦ τό τόνισε, τά ἔχομε. Φεύγω ὅμως γιατί θά πιάσω δουλειά. «Μιλ οὐ πάφσιμ» δηλαδή νά εἰδωθοῦμε καλά. " Ἄλλο ἓνα μάθημα σᾶν τοῦ συν. Χρηστού...

ΓΙΑ ΤΟ ΜΠΕΡΑΤΙ

Ἄναχώρηση γιά τό Μπεράτι.

" Ἐξω ἀπό τά Τίρανα βιομηχανική ζώνη. Πολλά ἐργοστάσια εἰδῶν διατροφῆς καί εἰδῶν οἰκιακῆς χρήσεως. " Ὅλα μέσα σέ καινούργια χωριά—πολιτεῖες πού χτίσθηκαν γιά τούς ἐργάτες μέ ὅλες τίς ἀπαιτήσεις γιά μιά ἄνετη διαμονή σέ αὐτά.

Στά γύρω βουναλάκια, ταρατσες μέ ἀμπέλια καί ὀπωροφόρα δένδρα, τά στεφάνια τῶν Τιράνων ὅπως τά ὀνομάζουν. Ἡ εἰκόνα τῆς δημιουργίας ἴδια. Ἀρχίσαμε τήν συζήτηση.

Τοῦ ἀνάφερα ὀρισμένες διαφορές, πού εἶδα στό κόσμο τῆς Σκόδρας. Μοῦ λέει «" Ἐνα πρόβλημα μεγάλο πού μᾶς ἀπασχολεῖ εἶναι οἱ Τσιγγάνοι, κάνουν πολλά παιδιά τά ὅποια ἀφήνουν στά τσερδέ, στούς κήπους, στά ἰατρεῖα καί στά νοσοκομεῖα ὅταν ἀρρωστήσουν. Παρά τίς συστάσεις καί τίς παρατηρήσεις τοῦ Κράτους τά ἀφήνουν χωρίς φροντίδα νά γυρίζουν στούς δρόμους σέ κακά χάλια. Οἱ μεγάλοι ἐργάζονται στήν καθαριότητα τῶν Τιράνων καί ἄλλοῦ, ἀλλά εἶναι κακορίζικοι. Αὐτοί καί ὀρισμένοι ἀπό τά χωριά, πού ἔρ-

χονται μέ τά ρουῖχα τῆς δουλειᾶς γιά νά πουλήσουν κηπευτικά καί ἄλλα εἶδη χαλάνε κάπως τή βιτρίνα ὅπως λέτε».

... Ὁ γάμος ἐκεῖ εἶναι πολιτικός. Γίνεται παρουσία κρατικῶν ὀργάνων καί βρίσκεται σύμφωνα μέ τό ἄρθρον 49 τοῦ Συντάγματος κάτω ἀπό τή φροντίδα τοῦ Κράτους καί τῆς κοινωνίας. Δηλαδή τό διαζύγιο εἶναι πολύ δύσκολο. Τά ἐξώγαμα παιδιά ἂν θά ὑπάρχουν ἔχουν τά ἴδια δικαιώματα καί ὑποχρεώσεις μέ αὐτά πού γεννοῦνται ἀπό νόμιμο. Ἡ ἐγκυος παίρνει τρεῖς μῆνες ἄδεια κατά τήν γέννα καί τό μισθό της ὀλόκληρο. Γιά ἕξι μῆνες μετά τή γέννα ἔχει εἰδικές εὐκολίες γιά τό βύζαγμα τοῦ παιδιοῦ της.

Ἡ ἐργασία εἶναι κατοχυρωμένη μέ τό ἄρθρο 44 τοῦ Συντάγματος. Οἱ ἀπολύσεις εἶναι πολύ δύσκολες, πρέπει νά ὑπάρχει σοβαρώτατος λόγος. Ἀλλά καί τότε ἔχουν δικαίωμα νά καταφύγουν στά Δικαστήρια, πού πολλές φορές τοὺς δικαιώνουν.

Μπροστά μας ἡ Καβάγια, περιτριγυρισμένη ἀπό μεγάλες καλλιεργημένες ἐκτάσεις, χτισμένη μέ τό ἴδιο σχέδιο πού εἶναι χτισμένες ὅλες οἱ πόλεις. Ἔχει 30.000 κατοίκους καί εἶναι καί Βιομηχανική πόλη. Ἔχει ἐργοστάσια χαρτοποιίας, κιλμιῶν, σιδηρικῶν, οἰκοδομικῶν υλικῶν, κεραμικῶν, πιλινῶν, κονσερβοποιίας καί ἄλλα εἰδῶν διατροφῆς.

Τά πάντα στήν Ἀλβανία τά κατευθύνει τό Κόμμα. Τό ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος γράφει. «Τό Κόμμα Ἐργασίας τῆς Ἀλβανίας, πρωτοπόρος τῆς ἐργατικῆς τάξης, εἶναι ἡ μόνη ἡγετική, πολιτική δύναμη τοῦ Κράτους καί τῆς ἐργατικῆς τάξης, εἶναι ἡ μόνη ἡγετική, πολιτική δύναμη τοῦ Κράτους καί τῆς κοινωνίας».

Τά μέλη τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος εἶναι 120.000.

Γιά νά γίνει ἕνας μέλος, εἶναι δύσκολο καί ἂν γίνει, γιά ἕνα διάστημα τριῶν χρόνων θά εἶναι δοκιμαστικό μέλος.

Γιά τήν κατάρτιση Μαρξιστικῶν στελεχῶν, λειτουργεῖ στά Τίρανα Σχολή Μαρξιστικῆς διαπαιδαγώγησης.

Ὁ ἔλεγχος καί ἡ καθοδήγηση τῶν ἐργασιῶν σέ ἐργοστάσια, κρατικές ἐπιχειρήσεις, ἀγροτικούς συνεταιρισμούς, φάρμες, κρατικές ὑπηρεσίες εἶναι ὁ ἴδιος, γίνεται κάτω ἀπό

τήν ἐπίβλεψη τοῦ κόμματος μέ μία σειρά ἀπό Δημοκρατικές διαδικασίες στίς ὁποῖες παίρνουν μέρος μοιραζόμενοι τήν εὐθύνη καί οἱ ἐργαζόμενοι.

Τά πεντάχρονα προγράμματα καί ἡ πιστή ἐφαρμογή τους εἶναι τό μυστικό τῆς ἐπιτυχίας μας μοῦ εἶπε ὁ συν. Ἀναστάσης.

"Ἄν σέ ἓνα παραγωγικό τομέα δέν πάει καλά ἡ παραγωγική του ἱκανότητα, καλεῖται ὁ Διευθυντής καί ὁ ὑπεύθυνος μπροστά σέ μία ἐπιτροπή πού συγκροτεῖται ἀπό κομματικά καί μή μέλη τοῦ Τομέα, νά ἐξηγήσει τούς λόγους. Ἄν ἡ Ἐπιτροπή δέν μπορεῖ νά καταλήξει σέ πορίσματα συγκαλεῖ Γενική Συνέλευση τῶν μελῶν τοῦ Τομέα, μέ σκοπό ἀπό τήν πλατύτερη συζήτηση νά παρθοῦν καί οἱ σωστές ἀποφάσεις. Ἄν καί ἡ Γεν. Συνέλευση δέν καταλήξει σέ ἀπόφαση, ὑπάρχουν μία σειρά ἀπό ἄλλες ἐνέργειες, ὄχι γιά νά καλύψουν τούς ὑπεύθυνους ἀλλά γιά νά ὀρθοῦν τά αἷτια καί νά καταλήξουν ὅπως εἶπαμε στίς σωστές ἀποφάσεις.

"Ὅπου ὑπάρχει εὐθύνη καί ἀνάλογα μέ τό μέγεθος της ὑπάρχουν καί οἱ ἀνάλογες κυρώσεις. Οἱ ποινές εἶναι περισσότερο ἠθικές, ἀρχίζουν ἀπό τήν παρατήρηση, τήν ἐπίπληξη, τόν ὑποβιβασμό ἀπ' τό πρῶτο πού ἔχει καί τήν διαγραφή ἀπό τό Κόμμα ἂν εἶναι μέλος του. Οἱ ποινές αὐτές, μέσα στήν κοινωνικοποιημένη ζωή πού ζοῦνε στόν τόπο ἐργασίας εἶναι χειρότερες καί ἀπό τίς ποινικές οἱ ὁποῖες καί ἐπιβάλλονται ὅταν χρειάζεται.

Μπροστά μας ἡ Λουσνία, μεγάλη πόλη ὅπως οἱ ἄλλες. Ἄριστερά μας ἓνα μεγάλο νεκροταφεῖο ἠρῶο. Θυμίζει τήν ἠθική ἀμοιβή τῶν νεκρῶν τοῦ ἀντιστασιακοῦ ἀγῶνα.

Ἡ Λουσνία ἔχει καί αὐτή τά ἐργοστάσιά της. Καί εἶναι ἄρκετά. Φαίνονται καθώς τήν διασχίζουμε. Χαρτοποιίας, πλαστικῶν εἰδῶν, οἰκιακῆς χρήσης τροφίμων καί ἄλλα.

Στά μικρά παιδάκια στά λουλούδια αὐτά τῆς ζωῆς ἔχω πάντα ἀδυναμία. Ἡ ἡλιόλουστη μέρα μοῦ ἔδωσε τή χαρά νά τά χαρῶ. Ἐνας Παιδικός Σταθμός πηγαινε ἐκδρομούλα. Ὅμορφα ντυμένα, μέ ἄσπρα μπλουζάκια, πιασμένα χέρι— χέρι, χαρούμενα, γελαστά, μέ τό ἄθῶο τους βλέμμα, μέ τό

ἀγνό τους χαμόγελο, μέ τίς ἀμέριμνες φωνούλες τους σέ συγκινοῦσαν. Μιά δασκάλα τά πρόσεχε, τά φρόντιζε, τά καθοδηγοῦσε.

Σέ μία στιγμή ρωτάω τόν συν. Ἀναστάση, γιατί δέν ἀφήνουν τόν τουρισμό λεύθερο. Μοῦ ἀπαντάει. «Δέν εἶμαστε ἀκόμα ἔτοιμοι, μᾶς λείπει ἡ δομή. Παράδειγμα στούς δρόμους μας οἱ ξένοι δέν μπορεῖ νά ὀδηγήσουν, γιατί ἐπειδή οἱ νόμοι μας γιά τά αὐτοκινητιστικά δυστυχήματα εἶναι πολύ αὐστηροί, οἱ πεζοί ἔχουν ἀφήσει στούς ὀδηγούς, τή φροντίδα νά τούς προσέχουν. (Αὐτό τό διαπίστωσα).

Γι' αὐτό καί δεχομαστε τουρισμό προγραμματισμένο καί ἀπό φιλικές μόνο χῶρες πρὸς τό παρόν καί τόν ὁποῖον μεταφέρουμε μέ δικά μας μέσα».

«Μήπως εἶναι καί ὁ λόγος ὅτι ὁ Δυτικός τρόπος ζωῆς ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τό δικό σας».

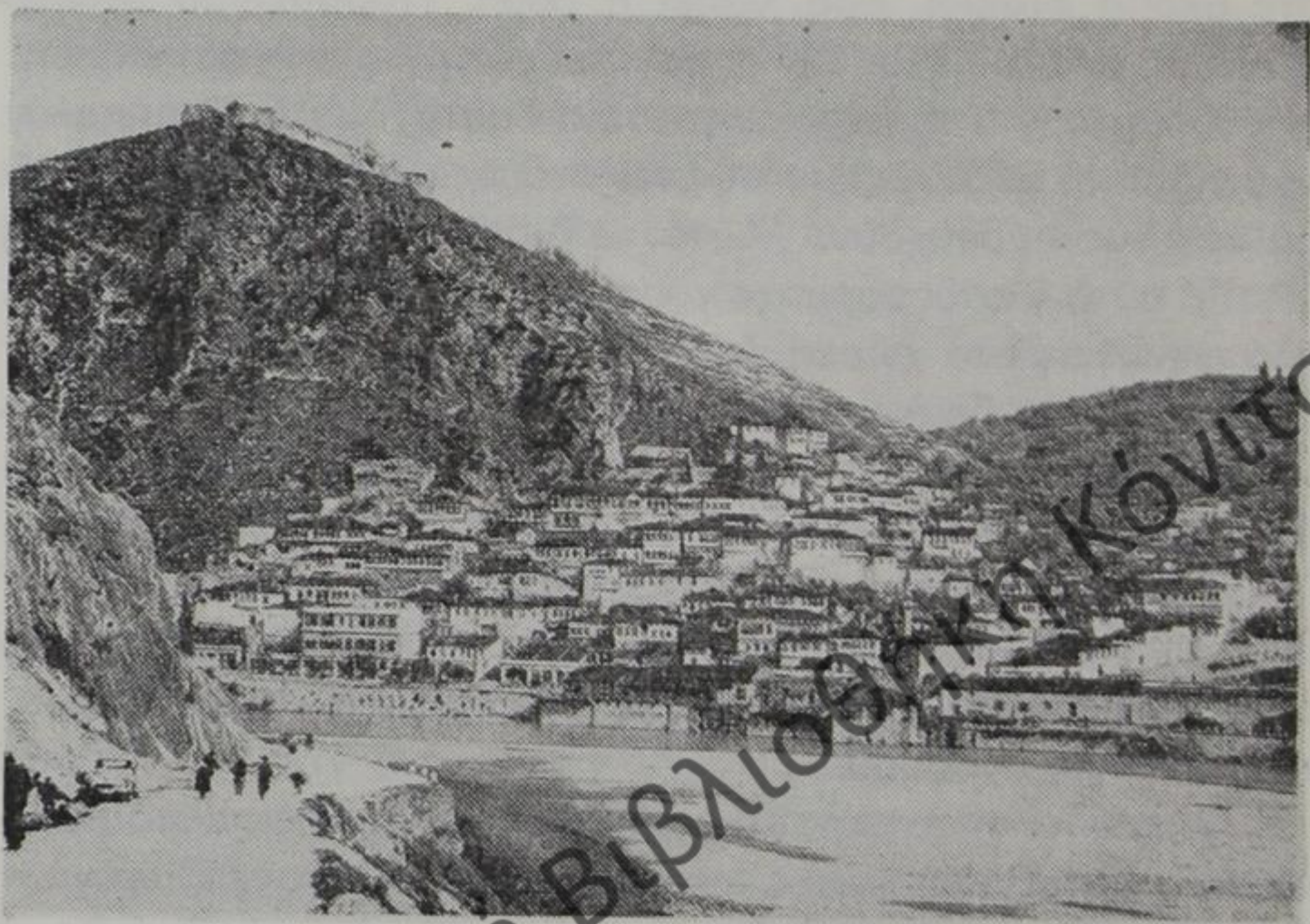
«Ὁχι! Ὁ τρόπος ζωῆς μας θά ἔρχεται πάντα σέ ἀντίθεση μέ τόν τρόπο ζωῆς τῆς Δύσης. Ἀλλά αὐτό δέν μᾶς ἀπασχολεῖ. Ὅταν ἐμεῖς φτιάσουμε τά θεμέλια, θά ἀνοίξουμε τίς πόρτες μας ἄφοβα».

Οἱ δενδροστοιχίες στούς δρόμους, οἱ τaráτσες στά βουνά καί οἱ καλλιεργημένες ἐκτάσεις συνεχίζονταν. Οἱ γυναῖκες, τά κορίτσα πού ἐργάζονται στά χωράφια, στήν ὑπαιθρο, σέ ὅλη τήν Ἀλβανία φορᾶνε πανταλόνια, μία λεπτομέρεια πού τήν συνάντησα παντοῦ, χωρίς καμιά ἀπολύτως ἐξαίρεση κατά τό διάστημα τῆς περιοδείας μου σ' αὐτήν. Πλησιάζοντας στό Μπεράτι σέ ἐντυπωσιάζουν οἱ τaráτσες μέ συκιές καί τά θερμοκήπια. Ἐνα τεράστιο θερμοκήπιο μέ σιδερένιες τζαμαρίες παίρνει θέρμαση ἀπό τό γειτονικό του μεγάλο ἐργοστάσιο ὑφαντουργίας. Τό Μπεράτι εἶναι χτισμένο στούς πρόποδες ἑνός ὑψώματος πού στήν κορφή του βρίσκεται τό περίφημο Κάστρο του.

Τό Μπεράτι ὅπως καί τό Ἀργυρόκαστρο ἔχει χαρακτηριστεῖ διατηρηταῖος Ἀρχαιολογικός Χῶρος. Τά ὁμορφα κάτασπρα σπίτια του, μέ τά κόκκινα κεραμίδια, τά πολλά παράθυρα, τά χαγιάτια καί οἱ θολωτές του πόρτες, οἱ πετροστρωμένοι δρόμοι του καί τό ποτάμι Οὔσοῦμ μέ τήν τσιμεντένια

ὄχθη πού βρέχει τὰ πόδια του, τοῦ δίνουν μιά ξεχωριστή ἀρχοντική χάρη. Δίπλα του τό καινούργιο Μπεράτι. Ἡ παλιά καί ἡ καινούργια ἀρχιτεκτονική σέ μιά εὐγενική ἄμιλλα.

Ἐνα στηθαῖο προστατευτικό σημειώνει τήν κοίτη τοῦ

Μπεράτι

ποταμοῦ. Παράλληλα σ' αὐτό, πλατεία μέ πάρκο γεμάτο λουλούδια, δένδρα καί παγκάκια. Ξενοδοχεῖο. Κρατικά χτίρια, πολυκατοικίες, μαγαζιά, σχολεῖα. Σχολές καί σέ δεσπόζουσα θέση τό νεκροταφεῖο ἡρώων.

Ἐπαφή μέ τήν πόλη. Ἐπίσκεψη στά μαγαζιά της, ἴδιες τιμές, ἴδια ἐμπορεύματα, ἴδιες εἰκόνες. Στό δρόμο ἕνας παιδικός σταθμός πήγαινε τὰ παιδιά περίπατο. Ἄδυναμία μου. Τά φωτογράφησα. Γιά ἀνταμοιβή πῆρα τὰ χαρούμενα καί ἄθῳα χαμόγελά τους. Κατεβαινοντας, ἕνα καλλιτεχνικό τμήμα Παιδικοῦ Σταθμοῦ πάλι πήγαινε γιά πρόβα. Θά λάβαινε μέρος στή γιορτή, πού θά ἔδιναν τὰ σχολεῖα στό τέλος τῆς

χρονιας. Στα πιτσιρικά, καλλιεργείται η προσωπικότητα από την μικρή τους ηλικία και όπου υπάρχει ταλέντο τό καλλιεργοῡν, τό αναπτύσουν και τό αξιοποιοῡν.

Παιδικός Σταθμός Μπερατίου

Ξεναγό στό Μπεράτι είχαμε τόν Μουσλήμ Ότόβα καθηγητή και έπιθεωρητή Μουσείων νομού Μπερατίου. Εύγενικός, πρόθυμος. Έκανε ότι μπορούσε για νά μάς έξυπηρετήσει, για νά μάς φανεί χρήσιμος.

Πρώτη έπίσκεψη στό μεγάλο συγκρότημα έργουστασίων

Ύφαντουργίας Μπερατίου από όποιο λειτουργοῦν 5 ξεχωριστά τμήματα.

Ἐκεῖ γίνονται σταδιακά ὅλες οἱ πεξεργασίες τοῦ βαμβακιοῦ ἀπό τόν ἐκκοκισμό μέχρι τήν παραγωγή τους σέ ὕφασμα.

Ἐργάζονται σέ τρεῖς βάρδιες 6.000 ἐργάτριες καί ἐργάτες. Τό 80ο)ο εἶναι γυναῖκες.

Οἱ ὅροι ἐργασίας, ἴδιοι, οἱ παροχές ἴδιες. Τά δικαιώματα καί οἱ ὑποχρεώσεις ἴδια, ἡ ψυχαγωγία ἴδια ὅπως καί τῶν ἄλλων ἐργοστασίων.

Φαρμακεῖο στήν εἴσοδό του καί αἴθουσα πρώτων βοηθειῶν σέ περίπτωση ἀτυχήματος.

Μεγάλο πάρκο μέ λουλούδια, παγκάκια καί πεδία ἀθλήσης τῶν ἐργαζομένων. Στήν πρόσοψη τῶν χτισίων ἀπέναντι ἀπό τό πάρκο ἄγαλμα γυναίκας μέ κασμά καί ντουφέκι πού συμβολίζει τό πνεῦμα τῆς σημερινῆς Ἀλβανίδας ἡ ὁποία καί ἐργάζεται ἀλλά καί εἶναι ἕτοιμη νά πολεμήσει γιά αὐτά πού ἀπόκτησε.

Μιά συντρόφισσα μᾶς ὑποδέχεται καί ἀρχίζουμε τήν περιήγηση ἀπό τό τμήμα φινιρίσματος τῶν νημάτων. Ἐκατοντάδες τά αὐτόματα μηχανήματα. Μπροστά τους γλυκές κοπέλλες παρκαλουθοῦν τή σωστή λειτουργία τους, ἕτοιμες νά ἐπέμβουν. Πάνω ἀπ' τά κεφάλια τους καί κάτω ἀπό τά πόδια τους τεράστιοι ἀπορροφητήρες πού τραβοῦν τήν σκόνη πού δημιουργεῖ τό βαμβάκι. Προχωροῦμε στά βαφεῖα, στεγνωτήρια ἄνδρες οἱ περισσότεροι. Αὐτομάτισμός καί ἐκεῖ καζάνια, σουρώστρες, στεγνωτήρια σέ λειτουργία. Πηγαίνουμε στά ὕφαντήρια. Ἐκατοντάδες μεγάλοι ἀργαλιοί ὀδηγημένοι ἀπό ἠλεκτρονικά μηχανήματα ὑφαίνουν ὁμορφα σχέδια, μέ ὁμορφα χρώματα, κάτω ἀπό τήν ἐπίβλεψη ὁμορφων κοπελλιῶν.

Πηγαίνουμε στά ἰατρεῖα τους. Τό γυναικολογικό ἔχει γυναικολόγο Μαῖα καί νοσοκόμα, δέν εἶχε ὅμως ἀσθενεῖς γιά ἐξέταση. Τό παθολογικό εἶχε δύο τρεῖς ἐργάτριες, μά ὁ γιατρός ἔλειπε μέσα στό ἐργοστάσιο. Εἶδα καί περιεργάστηκα καί τά δύο ἰατρεῖα τά ὁποῖα ἦταν καί σέ θέση νά ἀν-

τιμετωπίσουν κάθε έκτακτη περίπτωση. Τό στοματολογικό ἀπέναντι. Λειτουργοῦσε. Μπαίνουμε μέσα, μιά ἐργάτρια στήν πολυθρόνα. Πλήρης ἐξοπλισμός ἐνός μικροῦ ὀδοντοϊατρείου. Ὁ γιατρός νεαρός τήν ἡλικία, διακόπτει τήν ἐργασία καί μέ πληροφορεῖ σχετικά μέ τήν ειδικότητά του. Ὁ ἴδιος πληρώνεται ἀπ' τό ἐργοστάσιο καί προσφέρει δωρεάν περίθαλψη στούς ἐργαζόμενους ἐκεῖ. Φροντίδα του νά κάνει καί προληπτική ὀδοντιατρική μέ διαφωτιστικές ὁμιλίες γιά τήν περιποίηση τῶν δοντιῶν τους. Μέσα στό ἰατρεῖο του ὅλες οἱ ὀδοντιατρικές ἐργασίες. Ἐξαγωγές, σφραγίσματα καί ἄλλες στοματολογικές ἐργασίες δωρεάν. Ντύσιμο δοντιῶν 5 λέκ. μασσέλες 80 λέκ. Γυρίζω καί λέω ἀστεειευόμενος στίς ἐργάτριες πού παρακολουθοῦσαν τή συζήτησή μας. «Μοῦ λέει ψέματα ὁ γιατρός σας».

“Ὁχι σύντροφε μοῦ ἀπαντοῦν ὅλες μέ ἓνα στόμα, ὅπως τά λέει εἶναι, δέν πληρώνουμε καθόλου.

Ἐπειδή ἡ ἐργασία, πού κάνουν πειράζει τό ἀναπνευστικό σύστημα ὅλοι οἱ ἐργάτες δικαιοῦνται δωρεάν μισό κιλό γάλα μέ τήν ἀνάλογη ζάχαρη κάθε ἐργάσιμη μέρα. Τό ἐργοστάσιο διαθέτει καί ρεστοράν γιά τούς ἐργάτες πού βρίσκουν σέ αὐτό φαγητά πῆς ἀρεσκείας τους μέ συμβολική τιμή.

Οἱ ἐργάτες τοῦ ἐργοστασίου εἶναι ὅλοι ειδικευμένοι σέ Μέσες Σχολές οἱ δέ προϊστάμενοι ὅλοι τοῦ Πανεπιστημίου.

Τό ἐργοστάσιο διαθέτει δικό του σπίτι κουλτούρας στό κέντρο τῆς πλατείας.

Σ αὐτό καί μέσα σέ ἓνα εὐχάριστο περιβάλλον πηγαίνουν οἱ ἐργάτες καί βρίσκουν τήν ψυχαγωγία τους.

Στό Μπεράτι λειτουργοῦν καί ἄλλα δέκα ἐργοστάσια γενικῆς χρήσης καί τυποποίησης τροφίμων.

ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΗ ΝΕΟΛΑΙΑ

Τό ἀπόγευμα ἐπίσκεψη στό σπίτι κουλτούρας τοῦ ἐργοστασίου ὑφαντουργίας.

“Ἐνα μεγάλο χτίριο μέ πολλές μεγάλες αἰθουσες. Σέ μιά

ἀπ' αὐτές ἡ ἔκθεσις προϊόντων τοῦ ἐργοστασίου. "Ὅλα τὰ βαμβακερά εἶδη πού χρειάζεται τό σπίτι. "Ὅλα τὰ βαμβακερά εἶδη πού χρειάζεται ἡ γυναίκα, ὁ ἄντρας, τό παιδί εἶναι τοποθετημένα μέ ἐπιμέλεια καί τάξη. Τά χρώματα, τά σχέδια, οἱ συνδιασμοί προσεγμένα, μελετημένα καί προσαρμοσμένα στό πνεῦμα καί στίς ἀνάγκες τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ, δείχνουν τό καλλιτεχνικό γούστο καί τίς ἰκανότητες τῶν τεχνικῶν τους.

Δίπλα, αἴθουσα ἀναψυχῆς. Ἀριστερά θέατρο 430 θέσεων, ἀμφιθεατρικά διαρρυθμισμένο ὅπου γίνονταν καί πρόβες γιά Ὀλυμπιάδα θεατρικῶν παραστάσεων.

Ἀπάνω βιβλιοθήκη, αἴθουσα ψυχαγωγίας. Στό χώλ τρεῖς νέοι διάβαζαν. Μόλις μέ εἶδαν διέκοψαν καί σηκώθηκαν. Τούς χαιρέτισα καί τούς ρώτησα τί διαβάζουν». Οἱ δύο διάβαζαν Μάρξ, ὁ ἕνας λογοτεχνικό βιβλίο. Ἡ βιβλιοθήκη δίπλα μέ χιλιάδες βιβλία. Στίς βιβλιοθήκες ἐκεῖ γίνονται τακτικά λογοτεχνικές ἀναλύσεις, μέ συζήτηση, κριτική, ἀνταλλαγὴ γνώμῶν κλπ. Αὐτό εἶχε γίνει καί ἐκεῖ πρὶν ἀπό λίγο. Ἀπό μιά αἴθουσα ἤχοι μουσικῆς. Ἀνοίγουμε, νέοι καί νέες κάτω ἀπό τούς ἤχους ἑνός κλασσικοῦ ρυθμοῦ τό εἶχαν ρίξει μετὰ τὴν λογοτεχνική ἀνάλυση στό χορό. Χόρευαν ἕνα ταγκό. Ἡ αἴθουσα πολὺ μεγάλη. Ἡ Ὀρχήστρα στό βάθος. Γύρω γύρω καρέκλες. Μπήκαμε μέσα. Διέκοψαν ἀμέσως, τούς χαιρέτισα καί τούς εἶπα νά συνεχίσουν. "Εμειναν ἀκίνητοι. Θά χορεύω καί ἐγὼ μαζί σας τούς λέω, καί ἀρπάζοντας μιά κοπελλά μπαίνω στό χορό. Ἐνθουσιάστηκαν. Τέλειωσε τό ταγκό, τούς εὐχαρίστησα τούς εἶπα νά συνεχίσουν καί κάθισα. Μιά ἄλλη κοπελλιά, ἔρχεται μπροστά μου καί μέ προσκαλεῖ στό καινούργιο χορό. Σηκώθηκα ἦταν παραπλήσιος. Τελειώσαμε εὐχαρίστησα τὴν κοπελλιά καί κάθησα ξανά στήν καρέκλα μου. Κάθησαν ὅλοι τους.

Εἶχε διαδοθεῖ ὅτι ἤμουνα "Ἕλληνας λογοτέχνης γιατί μέ εἶχαν δεῖ τό πρῶι στό ἐργοστάσιο. Μέ παρακάλεσαν νά τούς πῶ δύο λόγια. Δέν τούς τό ἀρνήθηκα. "Ἐπρεπε ἄλλωστε. Στούς νέους πρέπει νά δειχνόμαστε πάντα πρόθυμοι.

«Ἀγαπητά μου παιδιά.

“Όπως ξέρετε είμαι Έλληνας. Έπισκέφθηκα τή χώρα σας σαν φίλος μέ σκοπό νά γράψω σέ βιβλίο τίς έντυπώσεις μου. Τίς μέρες πού βρίσκομαι στήν Άλβανία δοκίμασα πολλές έκπλήξεις μέ τήν πρόοδο καί τήν ανάπτυξη της. Φυσικά αυτά τά όφείλετε στό Κόμμα καί στόν Έμβέρ, αλλά καί στή δύναμη καί στή θέληση τή δική σας.

Αυτή τήν στιγμή μεταφέρομαι συγκινημένος στήν ηλικία σας, τότε πού καί έγώ είχα εύγενικές φιλοδοξίες καί άγνά ιδανικά καί καθώς διαπιστώνω όπου πηγαίνω έσείς οί νέοι άπαλλαγμένοι από προλήψεις καί προκαταλήψεις, αγαπημένοι, άδελφωμένοι καί ήθικοποιημένοι τά πραγματοποιείτε. Η νεολαία, πρωτοπόρα πάντα άποτελεϊ τήν σπονδυλική στήλη του κάθε Έθνους. Τό ρόλο αυτό, βλέπω μέ χαρά μου ότι έσείς τόν έχετε συνειδοτοποιήσει καί βαδίζετε μέ έμπιστοσύνη στήν άνοικοδόμηση του Σοσιαλισμου στή χώρα σας, περήφανοι καί άξιοπρεπείς γιατί ότι φτιάνετε τό φτιάνετε μέ τόν ιδρωτα σας. Σας αξίζουν θερμά συγχαρητήρια».

... Φύγαμε. Άλλη μιά έμπειρία. Οί εκδηλώσεις τους, οί έπαφές τους, ό τρόπος τους έδειχναν τό χαρακτήρα, τήν άγωγή τους.

Γραμμή γιά τό Κάστρο.

Τό Κάστρο Μπεραίου όπως καί όλα τά Κάστρα τής Άλβανίας έχει τήν ιστορία του, τούς μύθους, τίς παραδόσεις του. Είναι χτισμένο όπως όλα τά Κάστρα καί δεσπόζει κι αυτό στήν γύρω περιοχή. Η θεά τής πόλης μέ τά καινούργια καί τά παλιά χτίρια, μέ τό ποτάμι, μέ τά έργοστάσια, μέ τίς ταρατσες μέ συκιές, υπέροχη. Άφησα τήν ματιά μου νά πλανηθεί έλεύθερη από σκέψεις νά απολαύσει τό θέαμα...

Στό Κάστρο μένουν οικογένειες καί είναι από τά μεγαλύτερα Κάστρα τής Άλβανίας. Μιά κοπελίτσα έξ χρονών κρατούσε ένα αγοράκι 2.5 χρονών στήν άγκαλιά της. Τής τό πήρα. Τό λέγανε Άλβάν. Όπως έμαθα μέ τήν κατάργηση τής θρησκείας έπαψαν νά χρησιμοποιούν καί όνόματα πού τή θυμίζουν. Ο Άλβάν πήγαινε σέ Τσερδέ τίς ώρες πού έργάζονταν ή μάνα του. Χαριτωμένο καί ήσυχο αγορά-

κι, όμορφούλικο τό κράτησα στήν άγκαλιά μου όση ώρα έμεινα στό Κάστρο.

Βλέπω μιά γρηά απομακρύνομαι από τήν παρέα μέ τόν Άλβάν πάντα καί τήν πλησιάζω.

«Συντρόφισσα καλή σπέρα».

«Καλησπέρα σύντροφε».

«Πώς περνās, καλά»;

«Πολύ καλά σύντροφε».

«Έχειςπαιδιά;».

«Έχω σύντροφε. Έχω τόν Έμβέρ, νά μου ζήσει έμένα καί όλης τής Άλβανίας καί έφυγε»...

Ένα γκρούπ μέ παρασέρνει κοντά στήν παρέα μου. Ήτανε ένα τμήμα του Πανεπιστημίου Τιράνων που έκανε εκπαιδευτική περιοδεία. Τό συνόδευε ό καθηγητής Γεωγραφίας συν. Βασίλης Νάτσιος μέ τόν όποιον γνωριστήκαμε, συζητήσαμε στά Έλληνικά, μέ έβγαλε καί φωτογραφία μέ τούς μαθητές του, δίπλα μάλιστα από τήν Άλίσ, μιά κοπέλλα από τήν Δερόπολι τής Έλληνικής μειονότητας που μιλούσε τά Έλληνικά καί ή όποία εκπαιδευόταν στήν Αρχαιολογία.

Έπρεπε νά φύγουμε. Χαιρετάω τήν παρέα, επιστρέφω τόν Άλμπάν εισπράττοντας τά άθώα του φιλάκια καί δρόμο.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΣΑΜΙΔΕΣ

Είχα δώσει στήν Έπιτροπή τήν διεύθυνση ενός γνωστού μου Τσάμη που έμενε στήν Καβάγια καί είχα ζητήσει νά συναντηθώ μαζί του. Μου άπαντάει ότι έχει πεθάνει, ότι έχει αφήσει δυό παιδιά τά όποια όμως δέν μένουν εκεί. Περνόντας από τήν Καβάγια ζήτησα νά ρωτήσομε κάπου μήπως ήξεραν κανέναν άλλον Τσάμη για νά έρχόμουν σέ έπαφή μαζί του, ό συν. Άναστάσης όμως έκρινε πως δέν ήταν σωστό νά ζητήσομε, χωρίς διεύθυνση έναν άγνωστο σέ μιά πόλη μέ 30.000 κατοίκους καί συνεχίσαμε τήν πορεία μας προς τό Μπεράτι.

Κατεβαίνοντας λοιπόν από τό Κάστρο σέ μιά στροφή
ὁ συν. Μουσλίμ κράζει ἀπότομα στόν ὄδηγό. «Σταμάτα,
νομίζω ὅτι ἡ κοπέλλα πού περάσαμε εἶναι Τσάμισα, τήν εἶχα
μαθήτρια.

Ἔκπληξη πραγματική γιά μένα. Ὁ συν. Ἀναστάσης
φαίνεται χωρίς φυσικά νά μου τό πει, τοῦ εἶχε ζητήσει ἄν
ἤξερε κανέναν Τσάμη νά μέ ἔφερνε σέ ἐπαφή μαζί του.

Σταματάμε. Κατεβαίνουμε ἀπό τ' αὐτοκίνητο, κράζει
τήν κοπέλλα καί περιμένουμε. Ἔρχεται. Ἦτανε ἀπό τόν
Παραπόταμο, χωριό γειτονικό μέ τό δικό μου. Φυσικά αὐτή
ἦταν γεννημένη στήν Ἀλβανία. Ἦταν κόρη τοῦ Χαμπίπ
Μουσᾶ καί γυναίκα τοῦ παιδιοῦ τοῦ Βεῖπ Κλέφτη. Ἡ ἴδια
ἦταν δασκάλα, σέ ὀχτάχρονο καί ὁ ἄντρας της ὄδηγός, σέ
φορτηγό αὐτοκίνητο. Τόν πεθερό της τόν γνώριζα εἶχε
πεθάνει. Τήν παρεκάλεσα νά φωνάξει τόν πατέρα της καί
τήν πεθερά της. Μᾶς ἔκανε πρόταση νά πηγαίναμε σπίτι
γιά καφέ, ἦταν κοντά οἱ συνοδοί μου ὅμως δέν τό θεώρη-
σαν σωστό.

Ἔφυγε γιά νά γυρίσει μέ τήν πεθερά της. Ἔστειλε
καί τήν ἀδελφή της νά φωνάξει τόν πατέρα της πού βρί-
σκονταν ἄλλοῦ.

Τριάντα πέντε χρόνια στήν Ξενιτιά. Μακριά ἀπ' τό
χωριό πού τοῦς γέννησε πού τοῦς μεγάλωσε. Νوستαλγία
πραγματική, ἐγκαρδιότητα διάχυτη, συγκίνηση καταφανής.
Βροχή οἱ ἐρωτήσεις, γιά τό χωριό, γιά τό σπίτι, γιά τό βίό
της, γιά τοῦς γνωστούς της.

Ἔρχεται ὁ Χαμπίπ Μουσᾶ. Δέν τόν γνώριζα. Τά ἴδια
καί αὐτός. Πέντε παιδιά ἔχει καί τά πέντε ἐπιστήμονες. Μοῦ
εἶπε μέ παράπονο. «Μέ τά Ξερά κήκαν καί τά χλωρά. Νά
Ξέρεις ὅμως ὅτι πατέρας μας εἶναι ὁ Ἐμβέρ».

Μέ τή σειρά μου ἐρωτήσεις ἐγώ. Ὅλοι οἱ Τσάμηδες
διασκορπισμένοι σέ ὅλη τήν Ἀλβανία, καί ὅλοι τακτοποιη-
μένοι. Τά παιδιά τους ἐπιστήμονες, τεχνικοί, ἐργάτες, ὑπάλ-
ληλοι ἀποκατεστημένα χωρίς προβλήματα, χωρίς ἄγχος. Οἱ
μεγάλοι πού γνώριζα οἱ περισσότεροι πεθαμένοι, μεταξύ

τους καί ὁ γνωστός μου τῆς Καβάγιας. Ἐπίμονη πρόσκληση γιά τό σπίτι τους. "Ὅχι! Οἱ συνοδοί μου τυπικοί, στήν πιστή ἐφαρμογή τοῦ προγράμματος δέ τό θεώρησαν σωστό.

ΣΤΟ ΧΤΙΡΙΟ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΛΑΪΚΟΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Εἶχαμε ἀργήσει. Τό πρόγραμμα μᾶς περίμενε. Γραμμή γιά τό χτίριο πού εἶχε ἐγκατασταθεῖ ἡ πρώτη Λαϊκοδημοκρατική Κυβέρνηση.

Τό Μπεράτι θεωρεῖται, ἡ πρώτη πρωτεύουσα τῆς καινούργιας Ἀλβανίας. Κατά τήν ὑποχώρηση τῶν φασιστικῶν δυνάμεων τό 1944, ἡ πρώτη Λαϊκοδημοκρατική Κυβέρνηση τῆς ἐλεύθερης Ἀλβανίας, ἐγκαταστάθηκε ἐκεῖ.

Ἡ αἴθουσα πού ἄρχισε τίς ἐργασίες, τῆς ἡ πρώτη αὐτή Κυβέρνηση διατηρεῖται στήν ἀρχική της μορφή. Ἐκεῖ μέσα σέ μιά σειρά φωτογραφιῶν καί ἄλλου ὑλικοῦ μεταφέρεσαι στίς μαῦρες μέρες τῆς σκοτεινῆς ἐκείνης περιόδου, πού οἱ λαοί, στή γιγάντιά τους πάλη μέ τίς φασιστικές δυνάμεις ἔπαιζαν τίς τύχες τους ἐλπίζοντας καί προσδοκόντας ἕνα καλύτερο αὔριο.

Ἐκεῖ μέσα βλέπεις τόν Ἐμβέρ τοῦ ὁποίου φυσικά δεσπόζει ὅπως παντοῦ ἡ παρουσία, νά ρίχνει ἀποφασιστικά τόν κύβο καί νά βγαίνει νικητής. Νικητής μιᾶς πάλης πού τόν καθιέρωσε, μιᾶς πάλης πού ἄλλαξε τήν πορεία τοῦ λαοῦ του.

Ἐκεῖ μέσα στίς 22 Νοεμβρίου 1944, ὀρκίστηκε καί ἄρχισε τίς ἐργασίες τῆς ἡ πρώτη Λαϊκοδημοκρατική Κυβέρνηση τῆς Ἀλβανίας. Οἱ ἐργασίες τῆς κράτησαν στό Μπεράτι 36 μέρες, ὅποτε καί μέ τό διώξιμο τῶν τελευταίων τμημάτων ἀπό τήν Ἀλβανία μεταφέρθηκε ὀριστικά καί μόνιμα πιά στήν παλιά πρωτεύουσά της, τά Τίρανα.

Οἱ λαοί ὅλου τοῦ κόσμου, ἔχουν ὀρισμένες ἡμερομηνίες, ἢ μήνες πού ἔχουν σημαδέψει τήν ἱστορία τους. Δέν πιστεύω ὅμως ὅτι θά ὑπάρχει λαός πού νά ἔχει μῆνα ὁ ὁποῖος νά ἔχει

σημαδέψει τόσο σημαντικά τήν ιστορία του, ὅσο ὁ Ἄλβανικός λαός. Ὁ μήνας Νοέμβρης ἔχει σημαδέψει μέ σημαντικά γεγονότα τήν ιστορία τῆς Ἄλβανίας καί σέ κάνει ἤ νά πιστέψεις ὅτι καί οἱ λαοί ἔχουν τά τυχερά τους ζώδια ἤ ὅτι ἡ συρροή τόσων σημαντικῶν γεγονότων στόν ἴδιο μῆνα εἶναι μιά σπάνια, μά πολύ σπάνια σύμπτωση.

“Ὅπως καί νά ἔχει, ἐκεῖνο πού ἔχει σημασία εἶναι ὅτι, ὁ Νοέμβρης γιά τόν Ἄλβανικό λαό πού ζοῦσε στίς προλήψεις, εἶναι ὁ τυχερός μήνας γιά αὐτό καί τό ὄνομά του φιγουράρει σέ ἔντυπα, περιοδικά, πλατεῖες, δρόμους ἐργοστάσια κλπ.

Ἄλλά ἄς δοῦμε τίς ἡμερομηνίες αὐτές. Στίς 28 Νοεμβρίου 1912 ἔγινε ἡ ἀνακήρυξη τῆς Ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἄλβανίας. Στίς 11 Νοεμβρίου 1941 ἔγινε ἡ ἴδρυση τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς Ἄλβανίας. Στίς 23 Νοεμβρίου 1941 ἰδρύθηκε ἡ Ὀργάνωση Ἀντιφασιστικοῦ Ἀγῶνα. Στίς 17 Νοεμβρίου 1944 ἔγινε ἡ ἀπελευθέρωση τῶν Τιράνων. Στίς 22 Νοεμβρίου 1944 ὀρκίσθηκε ἡ πρώτη Λαϊκοδημοκρατική Κυβέρνηση. Στίς 29 Νοεμβρίου 1944 ἐλευθερώθηκε ἡ Ἄλβανία. Καί στίς 16 Νοεμβρίου 1908 ἔχει γεννηθεῖ ὁ Ἐμβέρ Χότζα.

Ἄλλά ἄς ἐπισκεφθοῦμε τό Τζαμί τῆς πλατείας πού ἔχει γίνει Μουσεῖο.

Πολλές ἐκκλησίες καί Τζαμιά ἔχουν γίνει Μουσεῖα ἀφοῦ χαρακτηρίστηκαν πρῶτα διατηρητέα. Σάν κριτήρια πάρθηκαν ἡ χρονολογία χτισίματος, ἡ ἀρχιτεκτονική, οἱ εἰκονογραφίες, τά σκαλίσματα ἤ κάτι τό ἰδιαίτερα χαρακτηριστικό.

Στό Τζαμί πού ἐπισκευθήκαμε ἐκεῖνο πού εἶχε ἰδιαίτερη σημασία ἦταν ὁ τροῦλος μέ τήν ἀκουστική του. Ὁ θόλος γιομάτος ἀπό τρύπες δύο ἑκατοστῶν σέ ἰσομετρικές ἀποστάσεις, ἔχει μιά ἀνεπανάληπτη ἀκουστική πού σοῦ προξενεῖ τήν κατάπληξη. Ἦταν σάν κάποια ἀόρατη δύναμη νά τραβοῦσε τόν ἦχο καί νά τόν ἔσπελνε σιγά - σιγά στά οὐράνια. Αὐτό ἦταν πού ἐπιδίωκαν καί οἱ δημιουργοί του στήν προσπάθεια ἐντυπωσίωσης τῶν πιστῶν. Οἱ τρύπες εἶναι τά

στόμια πιλινων δοχείων σέ σχῆμα μπουκαλιού, πού ἦταν τοποθετημένα ανάποδα μέσα στό θόλο.

"Έχει κτισθεῖ τό 1553. "Ένας Αὐστριακός δέν μπόρεσε νά ξηγήσει ἐπιστημονικά ὅπως μοῦ εἶπαν τό ἐπίτευγμα αὐτό

ΓΙΑ ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ

Τήν ἄλλη μέρα γιά τό Ἄργυρόκαστρο. Οἱ καλλιεργημένες ἐκτάσεις συνεχίζονται, ἡ Βιομηχανική ἀνάπτυξη ἔντονη. Στήν περιοχή Ζάρας, πετρελαιοπηγές. Ἐκατοντάδες τό φρεάτια πού ἀντλοῦσαν τό μαῦρο χρυσό τῆς Ἀλβανίας. Σκορπισμένοι οἱ πύργοι ἀνάμεσα ἀπό τίς καλλιεργημένες ἐκτάσεις, ἐργοστάσια, διύλιστήρια, δεξαμενές, ἀγωγοί κύρια χαρακτηριστικά τῆς περιοχῆς. Πατός καί Μπάλτς καινούργιες μικρές πόλεις ὅπως οἱ ἄλλες. Τό τραῖνο μέχρι τήν Μπάλτς. Στή διαδρομή οἱ εἰκόνες ἴδιες. Στό ποτάμι Μπάλτς ὀρυχεῖα πετροκάρβουνο. Μιά μικρή πόλη χτισμένη γιά τούς ἐργάτες καί τίς οικογένειές τους.

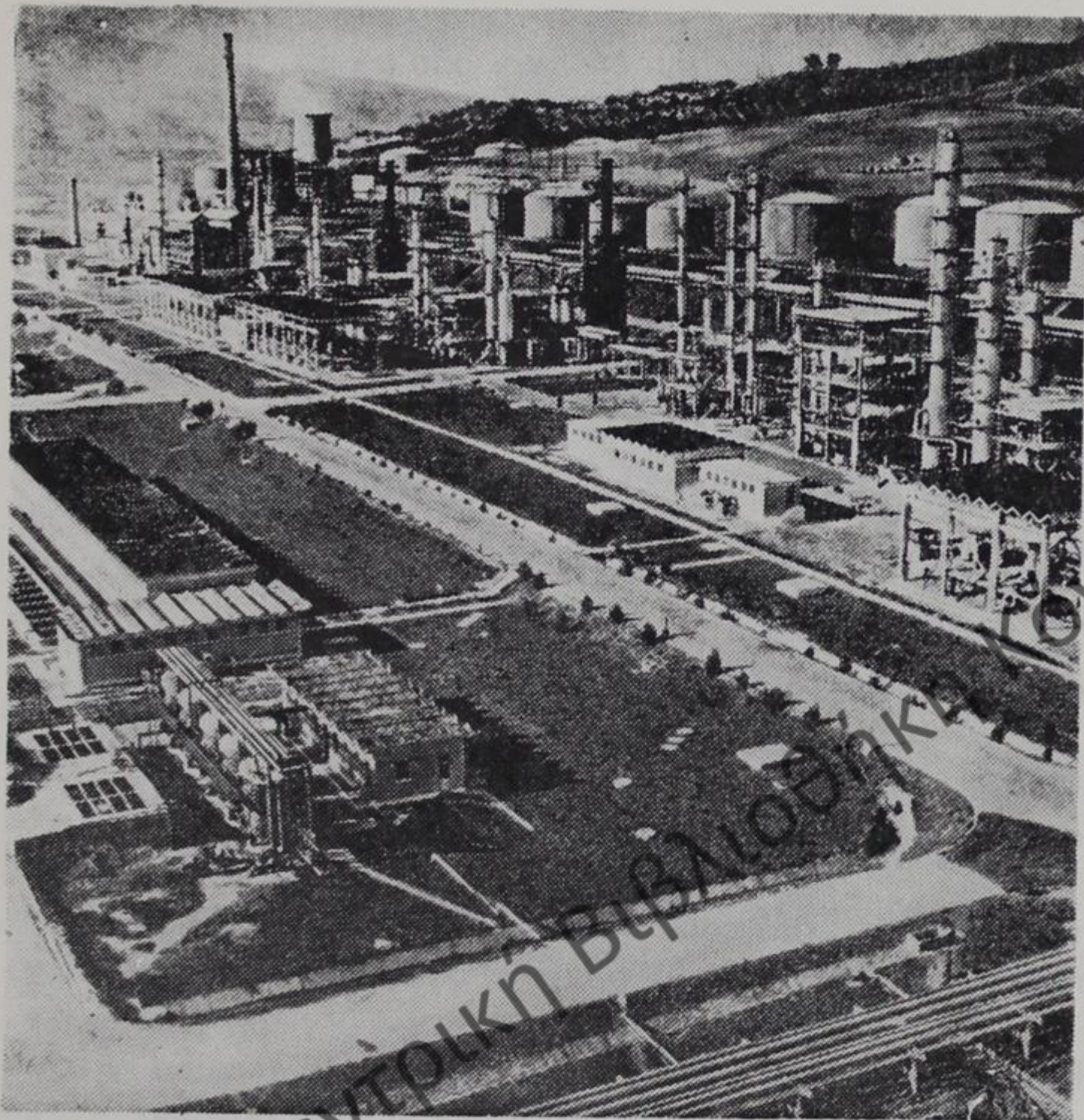
Πλησιάζουμε πρὸς τό Τεπελένι. Οἱ μνημεῖς μου σέ συναγερμό, μέ μεταφέρουν ἀθέλητα σέ θλιβερές ἐποχές.

Ἄντικρύζοντας τά βουνά του μέ ἔπιασε ἀνατριχίλα. Μετά 40 χρόνια ἔθλεπα ξανά τά ποτισμένα μέ ἀθῶο αἷμα αὐτά τά μέρη τά ὁποῖα τόσα καί τόσα εἶχαν νά μοῦ θυμίσουν.

Στόν πόλεμο τοῦ 40 ἦμουν στόν δυτικό τομέα, πῆγα ὄμως καί πρὸς τό Τεπελένι. Δίπλα του ἀκριβῶς βρίσκεται ὁ Μαῦρος Βράχος, ἓνα ἀπό τά δυνατά ὄχυρά του...

Πολλές οἱ δυνάμεις, ἄφθονο τό πολεμικό ὑλικό ἀπ' τήν μεριά τῶν Ἰταλῶν! Μιά χούφτα ἐμεῖς, κουκιά μετρημένα τά πολεμοφόδιά μας! "Αδίκη ἐπίθεση, ἄνισος ἀγῶνας...

"Ὁμως νικήσαμε! Καί νικήσαμε γιατί πολεμούσαμε γιά ιδέες γιά ἰδανικά! Τί κάναμε ὅμως; Χύσαμε τό αἷμα μας γιά νά μεγαλώναμε τό ποτάμι τῆς βίας καί τῆς ἐκμεταύλευσης πού θά πλημμύριζε τήν ἀνθρωπότητα. Γιατί; ; ;

Διυλιστήριο Μπάλο.

Θυμήθηκα τούς πρώτους μου στοίχους πού είχα γράψει
ἀπέναντι ἀπό τό Μαῦρο Βράχο στή μητέρα μου σάν ἐνη-
μερωτικό γράμμα.

Τούς παραθέτω ὅπως τούς είχα γράψει τότε.

ΣΤΗΝ ΜΑΝΟΥΛΑ ΜΟΥ

Στό Τεπελένι βρίσκομαι, ἐδῶ καί δύο μῆνες,
γρελλάθηκα μαννούλα μου, ἀπ' τίς πολλές ὀβίδες.

Στό χιόνι, μέ σακάτεψε αὐτή ἡ ἀκίνησία,
πολλές φορές, μαννούλα μου, καί δίψα κι ἀμασία.

Τόν «Μαῦρο Βράχο» ὀνόμασα, ἀπαίσιον, φρικτόν,
γιατί, ὀβίδες ἔστελνε, μάννα μου βροχηδόν.

Κι ἀπ' τό Λεκτοῦσι τό δεξί, τρομοκρατήθηκα πολύ
μᾶς ἔρχονταν, μαννούλα μου, οἱ ὄλμοι σάν βροχή.

Τό Δόντι ἀπ' ἀπέναντι, μοῦ ἔγινε μαῦρος χάρος,
καί παρ' ὀλίγον, μάννα μου, νά χάσω καί τό θάρρος.

Ὅμως ποτέ στ' ὀρκίζομαι, ποτέ δέν ἐπιτοήθην,
στό γάλα ὅπου μοῦ ἔδωσες, σκεπτόμενος τήν τύχην.

τήν τύχην τῆς πατρίδος μας, φιλτάτης μας, γλυκείας
πού οἱ προγόνοι μας δόξασαν μέ ἄφθονας θυσίας.

Γι' αὐτό καί σύ, μαννούλα μου, ὡς μήτηρ Ἑλληνίδα
μὴν κλαῖς ἂν ὁ Γιαννάκης σου χαθεῖ γιά τήν πατρίδα.

Κάπου στό μέτωπο. Φλεβάρης 1941.

Τό ποίημα αὐτό ἔκφραζε τήν κατάσταση πού ἐπικρατοῦ-
σε στό μέτωπο, ἀλλά καί τό πνεῦμα, τίς συνθήκες, τό θάρ-
ρος, τήν θέληση τούς προβληματισμούς τοῦ ἀγῶνα καί τήν
ἀπόφαση γιά τήν νίκη.

... Ἄγῶνας; Καπήλευση, ἐκμετάλλευση.

... Νίκη. Χαμένες ἐλπίδες, χαμένες θυσίες, χαμένοι
πόθοι.

Πόλεμοι! Ξένα συμφέροντα. Ξένες επιθυμίες...

ΟΧΙ ΤΡΑΝΟΙ! Ἀφήστε τούς λαούς νά ζήσουν ειρηνικά μεταξύ τους. Γίνετε ἄνθρωποι. Βοηθήστε τους μέ πνεῦμα ἀγάπης καί ἀλληλεγγύης, μακριά ἀπό ἰδιοτέλειες μακριά ἀπό σκοπιμότητες. Κοιτάξτε τήν ἀλήθεια πού τήν ξέρετε, κατάματα! Σᾶς κράζει μέ δύναμη. Πάψτε νά ραδιουργεῖτε νά μηχανορραφεῖτε. Πάψτε νά παρουσιάζεστε σάν προστάτες τους. Βγάλτε τίς μάσκες τῆς ὑποκρισίας καί μήν παριστάνετε τόν καλό Σαμαρείτη, γιά νά ἐπιτύχετε τήν ἐκμετάλλευση καί τήν ὑποδούλωσή τους στά συμφέροντα καί στά σχέδιά σας. Οἱ λαοί μπορεῖ νά ζήσουν καί μόνοι τους, ἀρκεῖ νά τούς ἀφήσετε...

Μποροῦν τρανοί ΟΠΟΙΟΙ ΚΑΙ ΑΝ ΕΙΣΤΕ. Μποροῦν! Θά δυσκολευτοῦν, θά στενοχωρηθοῦν, ἀλλά θά ζήσουν καί θά προοδεύσουν μέ ἀγάπη, μέ περηφάνεια καί Ἐθνική ἀξιοπρέπεια, ὁ Χότζα τό φωνάζει ἡ Ἀλβανία τό ζεῖ.

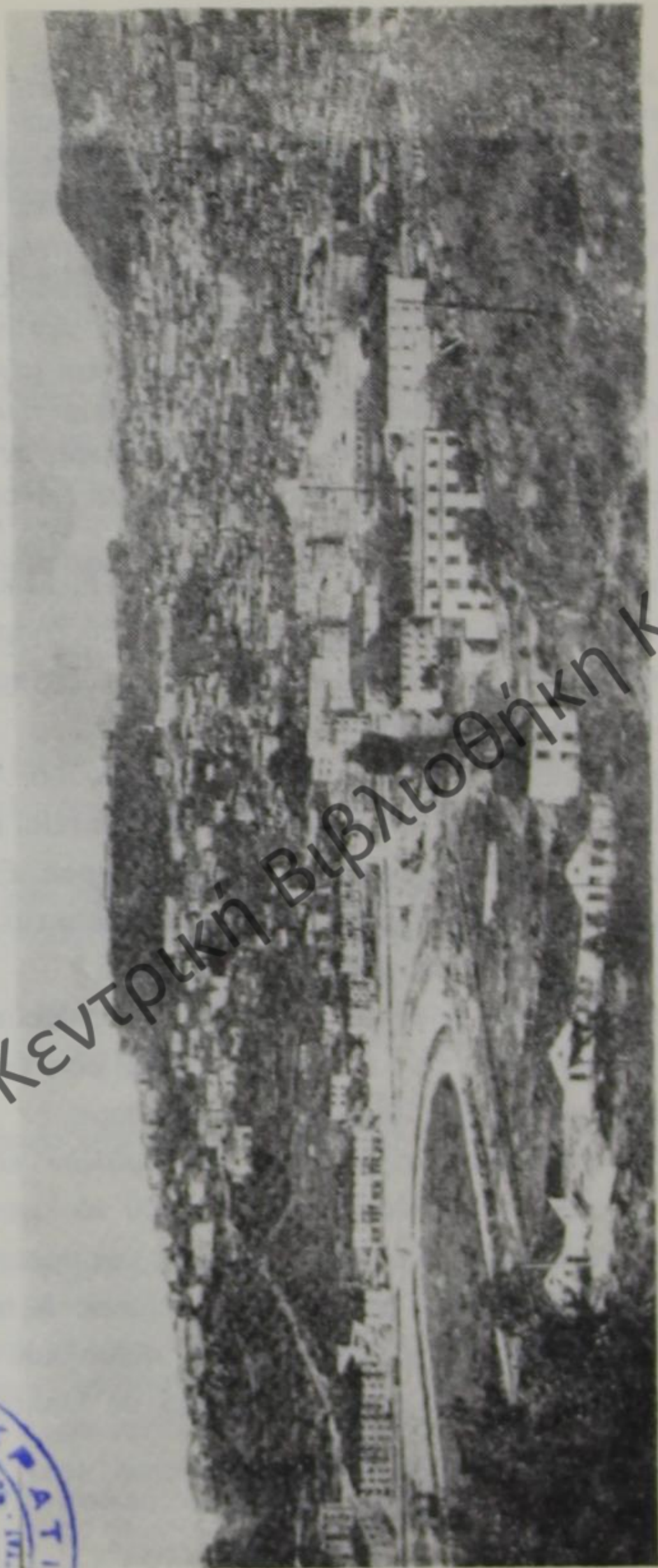
Μπροστά μας τό Τεπελένι. Μικρή πολιτειούλα. Ὅπως παντοῦ δίπλα στήν παλιά καί ἡ καινούργια. Πλατεία, πάρκο, κρατικά μεγάλα κτίρια, μουσεῖο, σπίτι κουλτούρας, ξενοδοχεῖο, μαγαζιά πολυκλινική καί δίπλα της φαρμακεῖο. Στήν κορφή τῆς πόλης τό νεκροταφεῖο τῶν ἡρώων.

Πλησιάζουμε στό Ἀργυρόκαστρο. Τά ἐργοτάξια, οἱ ἀποθῆκες, τά ἐργοστάσια, τά καινούργια χτίρια μᾶς προειδοποιοῦν, μιά πινακίδα μᾶς βεβαιώνει ὅτι φτάσαμε.

Στό Ἀργυρόκαστρο στήν πόλη τῶν θρύλων καί τῆς ἱστορικῆς παράδοσης βλέπεις σέ ὅλο του τό μεγαλεῖο τήν εἰρηνική συνύπαρξη δύο πολιτισμῶν. Σέ μιά προσπάθεια εὐγενικοῦ ἐνδιαφέροντος, διατηρεῖται ἀκέραιος ὁ παλιός, δημιουργεῖται σταθερά ὁ καινούργιος. Ἡ παλιά καί ἡ καινούργια ἀρχιτεκτονική σέ εὐγενική ἄμιλλα, σέ δημιουργική δράση.

Μπαίνω στήν καρδιά τῆς Ἑλληνικῆς μειονότητας. Ἡ

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Αποψη από την πόλη - μουσείο του Αγγυροκάστρου.

συγκίνηση μεγάλη· ή άγωνία μέ κατάτρωγε. Ή περιέργεια· έντονη.

Στό Ξενοδοχείο. "Όλοι Έλληνικά.

Ξενοδοχείο Άργυροκάστρου.

Γιά τήν Ξενάγηση στόν νομό Άργυροκάστρου ήταν έπιφορτισμένος ό Επίθεωρητής Παιδείας καί Πολιτισμοῦ Άργυροκάστρου, συν. Στέφανος Άρσένης.

Ήλθε μαζί μέ τόν ποιητή Πάνο Τσούκα από τό Σοπίκι Άργυροκάστρου τόν όποίο είχα ζητήσει νά γνωρίσω καί ό όποιος αντικατέστησε κατά κάποιο τρόπο τόν Στέφανο Άρσένη καί μοῦ έγινε ό άχώριστος σύντροφος τής διήμερης παραμονής μου εκεί.

Μιά ιδιαίτερη έγκαρδιότητα άναπτύχθηκε μεταξύ μας από τήν πρώτη στιγμή τής γνωριμίας μας. Ή άπλότητα κυριαρχοῦσε· ή έμπιστοσύνη καί ειλικρίνια έβαζαν σέ κάθε μας συζήτηση τήν σφραγίδα τους. Πολύ αύθόρμητος, πολύ κατατοπισμένος, μέ ένημέρωσε μέ ιδιαίτερη λεπτομέρεια

καί πληρότητα γιά τά προβλήματα καί τίς συνθήκες τῆς μειονότητας.

«Οἱ συνθήκες τῆς μειονότητας μου λέει, δέν εἶναι ἴδιες μέ κείνες τοῦ 1940. Τό σύστημα ἔχει ἀλλάξει καί ἔχει φέρει προοδευτικές μεταβολές σέ ὅλους τούς τομεῖς. Στό ἀπελευθερωτικό ἀγῶνα ἡ μειονότητα ἔλαβε μέρος δυναμικά καί ἀγωνίστηκε παρά τό πλευρό τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ, κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος καί τοῦ Ἐμβέρ Χότζα. Κατά τό διάστημα αὐτό πολλά μέλη της εἶχαν γίνει στελέχη καί εἶχαν καταλάβει σημαντικές θέσεις στίς τάξεις τοῦ Κόμματος. Ἐπόμενο ἦταν νά ἐνδιαφέρονταν γιά τήν μειονότητα. Ἡ ἐπικράτηση δέ τῆς ἐπανάστασης μέ τήν Μαρξιστική κοσμοαντίληψη περί ἐθνοτήτων εἶχε σάν ἀποτέλεσμα τήν κατάργηση κάθε διάκρισης σέ βάρος της.

Ἡ μειονότητα πιά δέν εἶναι ἀπομονωμένη καί ὑποπηθύμα σοβινιστικῶν τάσεων καί μισαλλοδοξίας. Ἡ μειονότητα διατηρεῖ τήν Ἐθνικότητά της καί σάν τμήμα τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους ὑπακούει στούς νόμους του, διατηρεῖ τή γλῶσσα της σάν δεῖγμα τῆς ἐθνολογικῆς της προέλευσης καί ἀπολαμβάνει χωρίς διάκριση ὅλα τά δικαιώματα καί προνόμια πού παρέχει τό Σύνταγμα στούς Ἀλβανούς πολίτες. Τά δικαιώματα αὐτά μπορῶ νά πῶ ὅτι τά ἀπολαμβάνει πολλές φορές μέ προνομιακή μεταχείριση, ὅπως συνέβει μέ τόν ἠλεκτροφωτισμό καί μέ τήν ὑδροδότηση πού ἡ μειονότητα τα πήρε πρώτη».

Ἐδῶ θά παραθέσω τό ἄρθρο 42 τοῦ Συντάγματος πού γράφει. «Στίς Ἐθνικές μειονότητες ἐξασφαλίζεται ἡ προστασία καί ἡ ἀνάπτυξη τῆς κουλτούρας καί τῶν λαϊκῶν παραδόσεων, ἡ χρησιμοποίηση τῆς μητρικῆς γλώσσας καί ἡ διδασκαλία της στά σχολεῖα καί ἡ ἴση ἀνάπτυξη σέ ὅλα τά πεδία τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Κάθε Ἐθνικό προνόμιο ἢ ἀνισότητα καί κάθε ἐνέργεια πού παραβιάζει τά δικαιώματα τῶν μειονοτήτων εἶναι ἀντισυνταγματική καί τιμωρεῖται σύμφωνα μέ τό νόμο».

Καί στό ἄρθρο 40. «Ὅλοι οἱ πολίτες εἶναι ἴσοι ἔναντι τοῦ νόμου.

Δέν αναγνωρίζεται κανένας περιορισμός ἢ προνόμιο στά δικαιώματα καί στά καθήκοντα τῶν πολιτῶν λόγω φύλλου, φυλῆς, ἐθνικότητας, παιδείας, κοινωνικῆς θέσης καί ὑλικῆς κατάστασης».

«Ἡ μειονότητα ἔχει τά σχολεῖα της στά ὅποια διδάσκεται τά τέσσερα πρῶτα χρόνια ἡ Ἑλληνική γλῶσσα. Στή συνέχεια καί στήν Ἀλβανική πιά συνεχίζει ὁ συν. Πάνος, πού εἶναι καί ἡ ἐπίσημη γλῶσσα τοῦ Κράτους συνεχίζεται ἡ ἐκπαίδευση τῶν νέων μας στά ἀνώτερα καί ἀνώτατα Ἰδρύματα τῆς χώρας μας.

Σήμερα ἡ μειονότητα ἔχει καταλάβει σημαντικές θέσεις στήν Κρατική μηχανή, στίς ἐπιστῆμες, στίς τέχνες, στά γράμματα καθώς καί στήν Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος. Τό πλούσιο δέ ἀναπτυξιακό πρόγραμμα πού ἔχει ἐφαρμοσθεῖ ἀπό τό Κράτος ἔχει κάνει τόσα πολλά ἔργα, ἔχει φέρει καί τόσες πολλές μεταβολές, πού ἔχει ἀλλάξει ριζικά τόν τρόπο ζωῆς μας καί ἔχει λύσει τά κυριότερα καί σημαντικότερα προβλήματά μας.

Ἐκεῖνο πού ἔχει ἰδιαίτερη σημασία σήμερα γιά τήν μειονότητα εἶναι ὅτι ὑπάρχει ἴση μεταχείριση, ὑπάρχει ἐργασία, πρόοδος, ἀσφάλεια, ἐχτίμηση, σεβασμός.

Ἡ Μαρξιστική διαπαιδαγώγηση πού ἀποβλέπει στήν συναδέλφωση τῶν λαῶν συνέτεινε σ' αὐτό. Σήμερα ἡ μειονότητα ζεῖ ἀδελφομένη καί ἀγαπημένη μέ τόν Ἀλβανικό λαό, μέ τόν ὁποῖον τήν συνδέουν κοινοί μακραίωνοι ἀγῶνες, ἤθη, ἔθιμα καί παραδόσεις.

Συν. Γιάννη. Εἶσαι πνευματικός ἄνθρωπος. Ἦρθες ἐδῶ γιά νά ἐκτελέσεις μιὰ ἀποστολή. Χαίρομαι πού μοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία νά σέ βοηθήσω. Σάν συνάδελφος θά κάνω ὅτι μπορῶ νά σέ κατατοπίσω μέ ὑπευθυνότητα γιά ὅτι σέ ἐνδιαφέρει. Θά σέ παρακαλέσω ὅμως γιά κάθε ἀπορία νά ρωτᾶς ἐλεύθερα»...

Τό Ἀργυρόκαστρο εἶναι ἡ πόλη τῶν μερικῶν μουσειῶν. Σ' αὐτήν ἔχει γεννηθεῖ ὁ σημερινός ἡγέτης τους Ἐμβέρ Χότζα.

Τό σπίτι πού γεννήθηκε ὁ Ἐμβέρ μεγάλο, πραγματικά

ἀρχοντικό, φαντάζει περήφανο γιατί ἐκεῖ μέσα εἶδε τό πρῶτο του φῶς ὁ ἄνθρωπος, πού θά ἄλλαζε ἀργότερα τή ἱστορία τῆς Ἀλβανίας καί τήν πορεία τοῦ λαοῦ της.

Τό σπίτι τοῦ Ἐμβέρ - Χότζα.

Τό σπίτι εἶναι χτισμένο στό κέντρο τοῦ Ἀργυρόκαστρου, ἔχει ἀνακαινισθεῖ καί διατηρεῖται σάν Μουσεῖο τοῦ Ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα.

Ἐκεῖ θαυμάζεις τό πραγματικό ἀρχοντόσπιτο τοῦ Ἀργυροκάστρου μέ τήν πελεκητή πέτρινη τοιχοποιῖα του, μέ τὰ σκαλιστά ταβάνια, τίς ὁμορφες, ἄσπρες κεντημένες μέ ἀζούρ κουρτίνες, τοὺς μεγάλους ὀντάδες μέ καναπέδες γύρω - γύρω τὰ κιλίμια, τὰ μαξιλάρια, τίς κασέλλες καί ἄλλα ἀντικείμενα.

“Ένα αλλόκοτο αίσθημα σέ καταλαμβάνει μόλις περάσεις τό κατῶφλι αὐτοῦ τοῦ ἀρχοντόσπιτου. Σκέφτεσαι πῶς ἐκεῖ μέσα γεννήθηκε ἡ σημερινή μεγάλη μορφή τῆς Ἀλβανίας καί νομίζεις πῶς βρίσκεται κρυμένη καί σέ παρακολουθεῖ.

Βλέπεις τό δωμάτιό του, πράγματά του, φωτογραφίες μέ ὅλα τά στάδια τῆς δράσης του, ὁμιλίες του.

Στά 1936 σέ μιά παράνομη συγκέντρωση εἶχε πει προφητικά. «Σέ μᾶς τούς νέους πέφτει καθῆκον νά ἔχουμε τό κουράγιο καί τή θέληση νά φτιάσουμε μιά Ἀλβανία εὐτυχισμένη καί εὐπορη».

Ἀκολουθοῦν πίνακες καί φωτογραφίες τῶν ἀγῶνων του, κρεμασμένοι στούς τοίχους καί πολλά ἀντικείμενα πού χρησιμοποιήθηκαν στούς ἀγῶνες του τοποθετημένα μέσα σέ βιτρίνες. Μιά φωτογραφία δείχνει τήν περιφρόνηση τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ πρὸς τίς Ἰταλικές δυνάμεις κατοχῆς πού μπροστά στά μάτια τῶν καραμπινιέριδων κατάθετει στεφάνι στόν τάφο τοῦ ἥρωα Βασίλη Λάτση ἀπό τό Πικέρμι.

Ὁ Βασίλης Λάτσης τό δεκαοχτάχρονο αὐτό παλληκάρι ὅταν εἶχε ἔρθει ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουήλ στήν Ἀλβανία γιά νά φορέσει καί τό στέμμα τῆς τόν πυροβόλησε ἀπό μικρή ἀπόσταση πέντε φορές ἀλλά ἀπότυχε. Τόν ἐξετέλεσαν...

Φεύγουμε καί πηγαίνουμε στό Κάστρο ὅπου εἶναι τό Μουσεῖο ὄπλων.

Τό Κάστρο χτισμένο τό δωδέκατο αἰῶνα σέ δεσπόζουσα θέση ὅπως ὅλα τά Κάστρα θυμίζει τήν προστατευτική του παρουσία πάνω στήν πόλη κατά τήν μακραίωνη πορεία τῆς ἱστορίας τῆς.

Ὁ Ζῶγου τό εἶχε μεγαλώσει καί τό εἶχε μετατρέψει σέ φυλακή. Τώρα εἶναι Μουσεῖο ὄπλων.

Δύο ἀντίθετα πνεύματα πλανόνται ἐκεῖ μέσα. Ὁ σκοταδισμός τῆς Βασιλείας τοῦ Ζῶγου καί ἡ δόξα τῶν ὄπλων τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ.

Μιά προσεγμένη συλλογή ἀπό κάθε εἶδους ὄπλα, σπαθιά, περικεφαλαῖες, θώρακες, κανόνια, λάφυρα ὄλων τῶν ἐποχῶν ἀπό τόν 15ον μέχρι τό 19ον αἰῶνα σέ ὅλη τους

τήν εξέλιξη σοῦ θυμίζουν τούς ἀγῶνες τοῦ Ἀλβανικοῦ λαοῦ.

Τά ὄπλα τοῦ ἀντιφασιστικοῦ ἀγῶνα εἶναι τοποθετημένα μέ χρονολογική σειρά σέ ἄλλη αἴθουσα, στήν αἴθουσα τῆς νίκης ὅπως τήν ὀνομάζουν. Ἐκεῖ βλέπεις τά τιμημένα ὄπλα τοῦ ἀντάρτικου, πού τό καθένα ἔχει μιά ἱστορία πού τό καθένα ἔχει καί τήν δόξα του. Ἐκεῖ βλέπεις ὅλα τά εἶδη λαφύρων ἀπό τίς μάχες τῶν ἀνταρτῶν μέ τίς φασιστικές δυνάμεις.

Στό προαύλιο τοῦ Κάστρου ἓνα Γερμανικό τάνκς λάφυρο. Δίπλα του τό Ἀμερικάνικο ἀεροπλάνο πού τό 1957 παραβίασε τόν χῶρο τους καί τό ἀνάγκασαν νά προσγειωθεῖ. Δέν τό ἐπέστρεψαν. Τό ἔχουν στό Μουσεῖο, γιά νά θυμίζει τήν πυγμή καί τή δύναμη τοῦ μικροῦ ἀλλά γιομάτου θάρρους αὐτοῦ Κράτους.

Στήν πλατεία κοντά - κοντά οἱ προτομές δύο ἡρωίδων, δύο θυμάτων τῆς φασιστικῆς θηριωδίας.

Περσεφόνη Κοκοδήμου ἀπό τό Κηπαρό τῆς Χειμάρρας. Μπούλε Ναῖπη ἀπό τό Ἀργυρόκαστρο. Θυσία στό βωμό τίς λευτεριάς! Δύο Ἐθνικότητες, δύο θρησκείες συναδελφομένες στόν θάνατο, συναδελφομένες στή δόξα...

Πάρα πέρα τό συγκρότημα μουσείων τῆς Παιδείας, πού τό ἴδρυσε ἡ Οὐρανία Ρούμπα, ἡ δυναμική ἐπαναστάτρια τοῦ φεμινιστικοῦ κινήματος τῆς Ἀλβανίας μέ μιά σειρά ἀπό στοιχεῖα καί εἰκόνες παρουσιάζονται, τό πρῶτο σχολεῖο, ἡ εξέλιξη αὐτοῦ, ἡ ἀνάπτυξη τῶν γραμμάτων καί ὁ ρόλος, πού ἐπαιζαν αὐτά στήν πνευματική καί πολιτιστική ἀνέλιξη τῆς Ἀλβανίας. Ἀκολουθοῦν τά κέντρα Πολιτιστικῶν καί πνευματικῶν ἐπαφῶν καί φτάνουμε στήν πρωτοβουλία τῆς Οὐρανίας Ρούμπα γιά τήν ἀνάπτυξη φεμινιστικοῦ κινήματος, γιά τήν ἀπελευθέρωση τίς γυναίκα, γιά τήν κατάργηση τῆς Βαστίλλης πού τήν καταπίεζε.

Ἡ Οὐρανία Ρούμπα ἔχει πάρει τόν τίτλο τῆς δασκάλας τοῦ λαοῦ καί ὁ τίτλος αὐτός ἔχει καθιερωθεῖ νά δίνετε σάν ἀμοιβή γιά κάθε πνευματική προσφορά.

Ἡ Νομός Ἀργυροκάστρου ἔχει 55.000 κατοίκους καί σ' αὐτόν ὑπάγονται καί τά 17 χωριά τῆς Δρόπολης πού κατοι-

κοῦνται ἀπό καθαρό Ἑλληνικό στοιχεῖο. Τό Ἀργυρόκαστρο μέ 20.000 κατοίκους εἶναι Βιομηχανική πόλη, ἔχει μεταλλική βιομηχανία γιά κουταλοπήρουνα, μαχαίρια καί λοιπά ἐργοστάσια μηχανημάτων πλυντηρίων, ὑποδημάτων, τσαντῶν, σιγαρέττων, ἐτοίμων ἐνδυμάτων, πουλόβερ καί λαϊκῆς τέχνης, πού ἡ παραγωγή ὀρισμένων εἰδῶν καλύπτει καί τίς ἀνάγκες τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου. Τά 80ο)ο τῶν ἐργατῶν εἶναι γυναῖκες, οἱ ὁποῖες μάλιστα πηγαίνουν γιά εἰδίκευση, στίς μέσες νυκτερινές Σχολές πού λειτουργοῦν ἐκεῖ.

Τό Ἀργυρόκαστρο ἔχει τρεῖς μέσες Σχολές, Γυμνάσιο, Μικρή Πολυτεχνική Σχολή καί Εἰδική Παιδαγωγική Ἀκαδημία γιά τήν κατάρτιση τῶν δασκάλων πού διδάσκουν τήν Ἑλληνική γλῶσσα.

Τό πρωῖ περιήγηση τῆς πόλης. Τά σπίτια τοῦ Ἀργυροκάστρου ἔχουν μιά ἰδιόρρυθμη ἀρχιτεχτονική. Διόροφα ἢ τριόροφα ἀνάλογα μέ τήν κλίση τοῦ ἐδάφους φτιαγμένα ἀπό πελεκητή πέτρα, μεγάλα, μέ αὐλές, μέ θολοτές πόρτες, μέ χαγιάτι μέ ὄμορφα παράθυρα, σκεπασμένα στό σύνολό τους μέ πλάκες, διατηροῦν ζωντανά τά σημάδια τοῦ πολιτισμοῦ πού τά ἔφτιασε. Οἱ πετροστρωμένοι δρόμοι του ἔρχονται νά συμπληρώσουν τήν εἰκόνα τῆς ἀρχοντικῆς καταγωγῆς τους.

Μαγαζιά, συνήθειες ὅπως καί στίς ἄλλες πόλεις. Τίποτα τό ἰδιαίτερα ἐντυπωσιακό. Τά πάντα τυποποιημένα σύμφωνα μέ τίς ἀρχές τοῦ συστήματος, σύμφωνα μέ τίς ἀπαιτήσεις τίς ἐποχῆς.

Μιά ἀνακοίνωση ἔκανε παρατηρήσεις σέ κοινό καί ὑπεύθυνους γιά τήν καταπάτηση Κρατικῆς γῆς πού παρατηρεῖται στούς ἰδιωτικούς κήπους καί γιά τίς ζημιές πού κάνουν τά ζῶα στίς κρατικές καλλιέργειες.

Τό νεκροταφεῖο τῶν ἡρώων μεγαλοπρεπέστατο καί ἐδῶ σέ δεσπόζουσα θέση τονίζει τίς θυσίες τοῦ νομοῦ Ἀργυροκάστρου.

Συνάντηση μέ τόν ἀρχισυντάχτη τοῦ Λαϊκοῦ Βήματος συν. Ἀλέξη Λάππα. Τό Λαϊκό Βήμα ἐκδίδεται ἀπό τό 1945 σάν ὄργανο τοῦ Δημοκρατικοῦ Μετώπου καί ἐκφράζει τά Δημοκρατικά καί Πολιτιστικά φρονήματα τίς χώρας καί δίνει τόν καθρέφτη τῆς ἀνάπτυξῆς τῆς. Ἐκδίδεται στά Ἑλληνικά δύο φορές τήν ἐβδομάδα καί θεωρεῖται ἡ ἐφημερίδα τῆς μειονότητας ἡ ὁποία καί ἐκφράζει τά δικαιώματα καί τήν ἀνάπτυξη τῆς μειονότητας σέ ὅλους τούς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς τῆς ζωῆς. Ὁ συν. Ἀλέξης Λάππας εἶναι ἕνας ἀπό τούς καλούς Δημοσιογράφους τῆς μειονότητας προικισμένος μέ κρίση καί ἀντίληψη, ἰδεολόγος Μαρξιστής μέ ἐνημέρωσε καί αὐτός μέ λεπτομέρεια γιά τή θέση τῆς μειονότητας στόν Ἀλβανικό χῶρο καί μοῦ ἐπισφράγισε ἐκεῖνα πού μοῦ εἶχε ἀναφέρει ὁ συν. Πάνος Τσοῦκας.

«Κανένα ἰδιαίτερο πρόβλημα δέν ὑπάρχει συν. Γιάννη γιά τή μειονότητα. Ἡ μειονότητα προχωράει ἀδελφομένη μέ τόν Ἀλβανικό λαό στήν ἀνοικοδόμηση τοῦ Σοσιαλισμοῦ στήν χώρα μας. Θά δεῖς πῶς δέν ὑπάρχουν διακρίσεις πιά. Εἴμαστε ὅλοι ἴσοι. Ἐχοῦμε τά ἴδια δικαιώματα, τίς ἴδιες ὑποχρεώσεις. Ἡ Ἀλβανία ἔχει ἀναπτυχθεῖ σέ ὅλους τούς τομεῖς, ἔχει μορφωθεῖ, ἔχει ἐκπολιτισθεῖ, ἔχει βγεῖ ἀπ' τήν μιζέρια. Ἐχει κάνει ἄλματα. Σ' αὐτά τά ἄλματα ἔχει πάρει μέρος καί ἡ μειονότητα. Αὐτά τά ἄλματα τά χρωστάμε στό Κ.Ε. Ἀλβανίας πού μέ τή σωστή καθοδήγηση τοῦ συν. Ἐμβέρ Χότζα προχώρησε καί ἐφάρμοσε πάνω στίς ὀρθόδοξες Μαρξιστικές - Λενινιστικές βάσεις τό Σοσιαλιστικό σύστημα πού μᾶς κυβερνάει σήμερα.

Τό ἐνδιαφέρον τοῦ Κόμματος, τοῦ Κράτους, εἶναι μοιρασμένο σέ κάθε γωνιά τῆς μειονότητας. Ἐχοῦμε τά σχολεῖα μας, τίς Σχολές μας, τό Πανεπιστήμιο, τά νοσοκομεῖα μας, τούς γιατρούς μας, τά ἐργοστάσιά μας, τήν ἐργασία μας καί τόσα καί τόσα ἄλλα»...

Γιά τήν θρησκεία μοῦ ἐπανελάβε σχεδόν ὅσα μοῦ εἶχε πει ὁ συν. Γιαβέρ Μάλιο.

Συνεχίσαμε τήν συζήτησή μας πάνω σέ γενικώτερα θέματα τῆς Ἀλβανικῆς κουλτούρας κατά τήν ὁποίαν ἔγινε καί ἡ διασταύρωση τῶν ὄσων εἶχα ἀκούσει ἀπό ἄλλους.

Τό Λαϊκό Βῆμα εἶναι μιά τετρασέλιδη ἔφημερίδα ἡ ὁποία κυκλοφορεῖ δύο φορές τήν ἐβδομάδα σέ 2.500 φύλλα κοστίζει ὅπως ὅλες οἱ ἔφημερίδες 0.30 λέκ καί ἀποστέλεται σέ ὅλες τίς Ἡπεῖρους. Διευθύνεται ἀπό Ἐπιτροπή τήν ὁποία διορίζει τό Κράτος καί ἀρχισυντάχτη ἔχει ὅπως γράφουμε τόν συν. Ἀλέξη Λάππα.

ΣΤΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

Ἐπίσκεψη στό νοσοκομεῖο.

Ἐνα χτιριακό συγκρότημα, πνιγμένο μέσα στό πράσινο καί μιά ἐπιγραφή μᾶς εἰδοποιουῖν.

Οἱ ἔφημερεύοντες γιατροί Πόλιο Ράμη, παιδίατρος, Κανόν Ζάνη, ὑπεύθυνος αἱματολογικοῦ καί Φῶτο Μπιτσούνη, Δερματολίτισσα, ὑπεύθυνος βιοχημικοῦ ἐργαστηρίου μᾶς ὑποδέχονται καί μᾶς ὀδηγοῦν στή μεγάλη αἴθουσα συνεδριάσεων τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ ὅπου καί μέ ἐνημέρωσαν.

Ἄλλοι τους νέσι καί ἀπόφοιτοι τοῦ Πανεπιστημίου Τιράνων.

Τό νοσοκομεῖο ἰδρύθηκε τό 1950, ἀρχικά μέ τρεῖς εἰδικότητες. Τό 1960 προστέθηκαν κι ἄλλες καί μετά τήν κατάρτιση ἐπιστημόνων ἀπό τό Πανεπιστήμιό τους, ἄρχισε σιγά - σιγά καί ἡ συμπλήρωση τῶν ὑπολοίπων, μέ ἀποτέλεσμα σήμερα νά λειτουργεῖ μέ ὅλες τῆς εἰδικότητες νά εἶναι ἐξοπλισμένο μέ ὅλα τά σύγχρονα μέσα καί μηχανήματα καί νά διαθέτει 200 κρεβάτια σέ μικρούς θαλάμους τῶν 2, 3, 4, καί πέντε κρεβατιῶν χωρίς φυσικά διαβάθμιση θέσεων.

Ἡ ὑγεία στήν Ἀλβανία προστατεύεται ἀπό ἕνα πρωτότυπο σύστημα καί παρέχεται δωρεάν σέ ὅλους. «Τό ἄρθρο 47 τοῦ Συντάγματος γράφει. Τό Κράτος ἐξασφαλίζει στούς

πολίτες δωρεάν τήν ἀναγκαία ἰατρική περίθαλψη στά ὑγειονομικά κέντρα τῆς χώρας».

Ὁ κάθε νομός ἔχει στήν πρωτεύουσά του τό νοσοκομείο καί τήν Πολυκλινική του. Ἡ Πολυκλινική εἶναι διαγνωστικό κέντρο ἐφοδιασμένο μέ ὅλα τά μέσα καί μηχανήματα γιά παρακλινικές ἐξετάσεις.

Τό κάθε χωριό ἔχει τόν Παθολόγο του. Τό χωριό πού εἶναι κέντρο συνεταιρισμοῦ ἢ φάρμας ἔχει τόν νοσοκομειακό σταθμό του. Σ' αὐτό ἐδρεύουν Παθολόγος, Παιδίατρος ὁ ὁποῖος ἐπισκέπτεται καί τά γύρω χωριά, Μαῖα Γυναικολόγος μέ Νοσοκόμα καί Στοματολόγος Ὁδοντίατρος μέ ὅλα τά μηχανήματα.

Ὅταν ἓνας ἄρρωστήσει καί παραπεμφθεῖ γιά ἐξέταση πηγαίνει στή Πολυκλινική κάνει ὅλες τίς ἐξετάσεις δωρεάν καί ἂν δέν ἔχει ἀνάγκη εἰσαγωγῆς σέ νοσοκομείο τοῦ δίνουν ὁδηγίες γιά θεραπεία μέ φάρμακα στό σπίτι του, τά ὁποῖα εἶναι μέν φθηνά ἀλλά τά πληρώνει ὁ ἴδιος ἀπό τήν τσέπη του. Ἄν ἔχει ἀνάγκη εἰσαγωγῆς στό νοσοκομείο εἰσάγεται ἀμέσως καί χωρίς καμιά διατύπωση. Ἐκεῖ τοῦ γίνεται δωρεάν ἡ κάθε θεραπεία, δωρεάν ὅλες οἱ ἐξετάσεις τοῦ χορηγοῦνται δωρεάν καί ὅλα τά φάρμακα.

Ὁ γιατρός τή δουλειά του τήν θεωρεῖ λειτούργημα, ἔχει διαπαιδαγωγηθεῖ μέ τό πνεῦμα αὐτό καί κάθε ἀμέλεια ἢ ἀδιαφορία τιμωρεῖται.

Ἐκεῖ τηρεῖται ἡ ἀρχή, ὁ γιατρός στόν ἄρρωστο καί ὄχι ὁ ἄρρωστος στό γιατρό. Μιά φορά τή βδομάδα γιατροί μέ ἐιδικότητες ἐπισκέπτονται τά χωριά γιά τήν ἐπιτόπια ἐξέταση ἄρρώστων.

Οἱ γιατροί ἐκεῖ κάνουν προληπτική ἰατρική. Μέ διαλέξεις καί ὁμιλίες διαφωτίζουν τόν κόσμο σέ θέματα ὑγείας καί τούς δίνουν ὁδηγίες γιά τήν προστασία τους.

Στό νοσοκομείο αὐτό ἐργάζονται 40 γιατροί ἀπό ὅλες τίς ἐιδικότητες καί ὑπάρχουν καί ἄλλοι 100 στό Ἀργυρόκαστρο καί τά χωριά του. Οἱ γιατροί πού εἶναι ὅλοι τοῦ Πανεπιστημίου Τιράνων εἶναι πλαισιομένοι μέ βοηθούς μεσαίας τετράχρονης ἐκπαίδευσης καθώς καί μέ ἓνα εἰδικευμένο

τεχνικό προσωπικό νοσοκόμων μεσαίας πάλι εκπαίδευσης τό όποιο καί καλύπτει τίς ανάγκες τῆς κάθε ειδικότητας.

Τό νοσοκομείο διαθέτει καί επιδημιολογικό κέντρο, τό όποιο ασχολείται μέ τήν πρόληψη τήν εξακρίβωση καί τήν καταπολέμηση τῶν επιδημιῶν.

Οί γιατροί, οί βοηθοί, οί νοσοκόμοι καί τό λοιπό προσωπικό ἀμοίβονται σύμφωνα μέ τίς γενικές διατάξεις πληρωμῶν πού ισχύουν γιά τήν κάθε κατηγορία τους. Συνδικαλίζονται κατά τόν ἴδιο τρόπο πού συνδικαλίζονται οί ἐργαζόμενοι ὅλης τῆς χώρας μέ τά αὐτά δικαιώματα μέ τίς αὐτές ὑποχρεώσεις, κάτω ἀπό τούς ἴδιους κανονισμούς καί συνθήκες.

Μετά τήν ἐνημερωτική αὐτή συζήτηση μέ ὁδήγησαν στό χειρουργικό τμήμα. Ἡ καθαριότητα ἐκεῖ μέσα εἶναι νόμος. Νόμος ὅμως πού ἐφαρμόζεται μέ αὐστηρότητα καθώς διαπίστωση σέ ὁλόκληρο τό νοσοκομείο.

Στήν εἴσοδο τοῦ μεγάλου προθάλαμου τοῦ χειρουργικοῦ τμήματος ἀποστειρωμένες γαλότσες ἀντικατάστησαν τά παπούτσια μου καθώς καί τῶν γιατρῶν, γιατί ὁ χῶρος ὅλος ἦταν ἀποστειρωμένος μέ τά σύγχρονα μηχανήματά τους.

Ὁ θάλαμος τοῦ χειρουργείου φωτεινότατος καί ἐξοπλισμένος μέ ὅλα τά σύγχρονα μηχανήματα καί μέσα. «Ἐδῶ μου λέει ἡ ὑπεύθυνη τοῦ χειρουργείου συν. Ἐλένη Γιobάνη, γίνονται ὅλες οἱ ἐγχειρήσεις ἐκτός καρδιάς, πνευμόνων καί ἐγκεφάλου. Τρεῖς χειρουργοί εἶναι μειονοτικοί ὅπως καί ἐγώ».

Δίπλα τό Ἀκτινολογικό τμήμα, πού διαθέτει καί κινητό ἀκτινογραφικό μηχάνημα. Ἀπέναντι τό Βιοχημικό καί πλάϊ του τό τμήμα αἰμοδοσίας, ἡ τράπεζα αἵματος, πού χορηγεῖται κι αὐτό δωρεάν. Κοντά -κοντά στό χειρουργεῖο, ὅτι χρειάζεται γιά τή γρήγορη ἀντιμετώπιση κάθε ἀνάγκης. Ὅλα μελετημένα καί προσεγμένα μέ ἰδιαίτερη ἐπιμέλεια.

Στό Παιδικό τμήμα, μικροί θάλαμοι χωρισμένοι μέ κρυστάλλινες μεγάλες μέχρι ἀπάνω τζαμαρίες. Ὁ κάθε θάλαμος 4 μέ 5 κρεβατάκια εἶχε καί τούς μικρούς ἀρρώστους του.

Τά παιδικά τους ὄλο ἀθωότητα ματάκια σέ κοίταγαν καθώς περνοῦσες δίπλα τους. Ἡ περιποίηση, ἡ καθαριότητα, ἡ ἀτμόσφαιρα γενικά ἔδειχναν τήν εὐσυνειδησία, τήν στοργή, τό μητρικό ἐνδιαφέρον. Λειτουργήματα πραγματικά.

Πρό δύο ὥρων ἓνα ἀτύχημα. Ἡ ταξίαρχος τοῦ συνεταιρισμοῦ εἶχε σπάσει στόν κάμπο τό πόδι της. Σέ μιά ὥρα ἔγινε ἡ ἐπέμβαση. Τήν εἶχαν κιόλας γυψώσει. Ἦταν ἀπό τό Καλογουρατζί τῆς μειονότητας. Τήν ἐπισκέφτηκα. Τήν ἔλεγαν Ἀντιγόνη Μάλλιο. Χάρηκε. Ἦτανε εὐχαριστημένη γιά τήν γρήγορη ἐπέμβαση καί αἰσιόδοξη γιά τήν ἔκβαση.

Ἀπέναντι ἀπό τήν αἴθουσα συνεδριάσεων βιβλιοθήκη, Βιβλιοθήκη μεγάλη. Ὑπεύθυνος της, βοηθός γιатροῦ. Χιλιάδες τά βιβλία, πολιτικοῦ, ἐπιστημονικοῦ καί λογοτεχνικοῦ περιεχομένου καί σέ πολλές ξένες γλώσσες.

Αὐτό ἦταν τό Ἰπποκράτειον Ἰδρυμα τοῦ Ἀργυροκάστρου, τό νοσοκομεῖο μέ τή μεγάλη καθαριότητα, τόν τέλειο ἐξοπλισμό καί τό πραγματικό ἐνδιαφέρον γιатρῶν καί προσωπικοῦ γιά τούς ἀρρώστους.

Φυσικά διευθύνεται ἀπό τό Κράτος.

Οἱ γιатροί μέ ξεπροβόδισαν μέχρι τήν ἔξοδο. Τούς εὐχαρίστησα καί φύγαμε. Ἄλλη μιά ἀκόμη ἔκπληξη.

ΔΕΡΒΙΤΣΑΝΗ

Φύγαμε γιά τήν Δερβιτσάνη ἓνα ἀπό τά μεγαλύτερα χωριά τῆς Δρόπολης.

Ἐργοτάξια καί ἀποθηκές πλάϊ στό δρόμο, δίπλα ἀπό τόν μεγάλο καλλιεργημένο κάμπο της.

Τά χωριά τῆς Δρόπολης εἶναι ὁμορφα χτισμένα, τά σπίτια τους διόροφα ἀπό πελεκητή πέτρα δείχνουν τό ἀρχοντικό πνεῦμα τῶν κατοίκων τους. Πρώτη ἐπαφή μέ χωριά τῆς μειονότητας καί μέ ἀνθρώπους της.

Ἡ Δερβιτσάνη εἶναι μεγάλο χωριό, πηγαίνει καί αὐτοκίνητο, ἀλλά ὁ δρόμος δέν εἶναι ἀσφαλτοστρωμένος ὅπως σέ ὅλα σχεδόν τά χωριά. Τό χειμῶνα ἀσφαλῶς θά πρέπει

για ὀρισμένα τουλάχιστον ἀπ' αὐτά ἢ συγκοινωνία νά εἶναι προβληματική.

Ἐπίσκεψη στό σχολεῖο. Ἕνα τεράστιο δυόροφο χτίριο μέ περιφραγμένη αὐλή στεγάζει νηπιαγωγεῖο, ὀχτάχρονο Δημοτικό καί Μέση Γεωργική σχολή. Τό σχολεῖο ἔχει τιμητικά τό ὄνομα τοῦ Γιάννη Στεργίου, μειονοτικοῦ πού ἔπασε ἡρωϊκά στόν ἀντιφασιστικό ἀπελευθερωτικό ἀγῶνα.

Δυό Δερβιτσανιῶτες δάσκαλοι μᾶς ὑποδέχονται. Βασίλης Γκούτζος ὁ ἓνας Ἀριστείδης Μπάσιος ὁ ἄλλος.

Στήν μειονότητα παντοῦ καί μέ ὅλους ἐκτός ἀπό τοὺς τρεῖς γιατροὺς μιλοῦσα Ἑλληνικά ἀπ' εὐθείας.

Ἡ διδασκαλία τῶν μαθημάτων στά ὀχτάχρονα σχολεῖα τῆς μειονότητας γίνεται μέχρι τήν τέταρτη τάξη τέσσερες ὥρες στή Ἑλληνική καί μία στήν Ἀλβανική. Ἀπό τήν τέταρτη μέχρι τήν ὀγδόη συνεχίζεται ἡ Ἀλβανική μέχρι τήν ἀνώτερη καί ἀνώτατη ἐκπαίδευση.

Βιβλία εἶναι αὐτά πού διδάσκονται σ' ὅλη τήν Ἀλβανία μεταφρασμένα στήν Ἑλληνική.

Ἐπαφή μέ τά φυτόρια τῆς μειονότητας μέ τοὺς αὐριανούς ἀνθρώπους.

Εἴκοσι πέντε περίπου χαρούμενα χαμογελαστά προσώπακια κορίτσια καί ἀγόρια σηκώθηκαν ἀπό τήν θέση τους καί μοῦ ἀνταπόδωσαν τό χαιρετισμό ὅταν μπῆκα στήν αἴθουσα.

Οἱ δάσκαλοι μοῦ ἔδωσαν τό λόγο.

Μετά τήν πρώτη γνωριμία μαζί τους στά Ἑλληνικά φυσικά, ρώτησα ποιός μαθητής θά ἤθελε νά μοῦ πεῖ ἓνα ποίημα. Χεράκια πολλά ζητοῦσαν τήν προτίμηση. Διάλεξα ἓνα. Εἶπε ἓναν ὕμνο πρὸς τόν Ἐμβέρ. Δεύτερη καί τρίτη μαθήτρια ποιήματα σχετικά μέ τήν ἐργασία καί τήν φύση. Τοὺς εἶπα νά μοῦ τραγουδήσουν. Κοιτάχθηκαν μεταξύ τους τό ἀπεφάσισαν καί μοῦ τραγούδησαν ἓνα τοῦ Μαγιουῦ. Τοὺς ζήτησα καί δεύτερο, τοῦ κόμματος αὐτό. Οἱ δάσκαλοι καμιά ἀνάμειξη, τοὺς εἶπα νά μοῦ διαβάσουν κάτι. Μιά μαθήτρια ἀπό ἓνα ἀναγνωστικό ποῦ πῆρε κάτω ἀπό τό θρανίο της μοῦ

διάβασε ένα κείμενο που άρχιζε. «Η νίκη είναι πολύ τακτικό κορίτσι...».

Έπειδή στο σύνολο ήταν ήθικοπλαστικό θέλησα να το αντιγράψω. Πετάγεται ο δάσκαλος συν. Βασίλης και μου προσφέρει ένα παρόμοιο αναγνωστικό σαν αναμνηστικό δώρο του σχολείου Δερβιτσάνης. Λέω σε μία κοπελίτσα να μου γράψει τ' όνομά της στον μαυροπίνακα. Σηκώθηκε και τό έγραψε, με τόσο καλλιγραφικά γράμματα που με έντυπωσίασε. Κοζέτα Μάνου τό όνομά της.

Τά μάτια μου τότε πήγανε σε μία φράση γραμμένη με μεγάλα κεφαλαία γράμματα στον τοίχο πάνω άπ' τόν μαυροπίνακα άπέναντι άπό τά θρανία τών μαθητών.

«ΣΑΝ ΜΑΡΞΙΣΤΗΣ . ΛΕΝΙΝΙΣΤΗΣ ΕΓΩ ΛΕΩ ΟΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΔΙΑΤΗΡΗΘΕΙ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΧΘΕΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Η ΜΗΤΡΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΤΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ. ΕΜΒΕΡ ΧΟΤΖΑ».

... Λόγια ήγέτη που ξέρει να σέβεται τήν Έθνολογική προέλευση τών ύπηκόων του, λόγια που αναγνωρίζουν τήν ύπαρξη τής Έλληνικής μειονότητας. Τήν άντέγραφα.

Τότε ο δάσκαλος συν. Βασίλης μου έδειξε μία άλλη φράση γραμμένη κι αυτή με τά ίδια γράμματα στον άπέναντι τοίχο όμως, που είχαν γυρισμένη τήν πλάτη τους οί μαθητές.

«ΣΕΙΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΘΕΛΕΤΕ ΝΑ ΑΓΑΠΑΤΕ ΜΕ ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΔΥΝΑΜΗ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΜΑΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ. ΕΜΒΕΡ ΧΟΤΖΑ»

Λόγια ήγέτη που ξέρει να θυμίζει στους ύπηκόους του τις ύποχρεώσεις τους.

Έπίσκεψη στό νηπιαγωγείο. Δύο οί δασκάλες τής Παιδαγωγικής Άκαδημίας του Άργυροκάστρου και αυτές. "Έλλη Μπάσου ή μία. Έλένη Γκιόκα ή άλλη.

Τά παιδάκια γιομάτα ύγεία μου τραγούδησαν μαγιάτικα τραγούδια στά Έλληνικά και έναν ύμνο για τόν Έμβέρ. Μίλησα μαζί τους Έλληνικά και δύο άπό αυτά μου άπάγγειλαν άπό ένα ποιηματάκι για τή φύση στά Έλληνικά. Συγκινήθηκα μαζί τους.

Έπίσκεψη στην Γεωργική σχολή στον άπάνω όροφο.

Μιά τάξη ἔκανε μάθημα Ἐργαστήριο Βιολογίας μέ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα ὄργανα καί ἐποπτικά μέσα.

Γιά τό μουσεῖο τοῦ χωριοῦ. Τό σπίτι τῆς κολτούρας καί ἐδῶ, μέ αἶθουσα παραστάσεων γιά 400 ἄτομα.

Στό δρόμο γερόντισες καί γερόντια καθισμένοι στίς αὐλές τους. Οἱ δρόμοι σκαμμένοι, ἄνω κάτω γιατί γίνονταν ἔργα. Θά τούς ἔβαζε τό Κράτος φυσικά νερό μέσα στά σπίτια τους, νερό ἀπό τό καινούργιο ὑδραγωγεῖο πού ἤδη κατασκευάζονταν.

Τό μουσεῖο εἶχε κι αὐτό νά δείξει τήν ἱστορία τοῦ χωριοῦ μέ τούς ἀγῶνες μέ τούς νεκρούς, μέ τίς τιμητικές διακρίσεις κλπ.

Περνάμε γιά τό ἰατρεῖο πού εἶναι καί ὁ βρεφικός σταθμός. Ἕνα παράθυρο μέ ὁμορφες κουρτίνες μοῦ κίνησε τήν προσοχή. Τό πλησιάζω. Ἀνοίγει. Μιά γυναίκα ἀρκετά μεγάλη μᾶς προσκαλεῖ γιά καφέ. Ἀθηνᾶ Κόλλα τήν λέγανε. Φυσικά δέν πήγαμε.

Τό ἰατρεῖο ὅπως ὅλα τὰ ἰατρεῖα αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἔχει Παθολόγο, Παιδίατρο, Στοματολόγο, Ὀδοντίατρο, Γυναικολόγο, Μαῖα νοσοκόμα καί Φαρμακεῖο. Μπαίνουμε στόν βρεφικό σταθμό πού στεγάζεται στό ἴδιο χτίριο. Τρεῖς οἱ γυναῖκες ὑπάλληλοι, πού παραλαμβάνουν καί φροντίζουν τά βρέφη τῶν μανάδων πού ἐργάζονται. Πρὶν τά κρατήσουν θερμομέτρηση. " Ἀν δέν εἶναι καλά μένει ἀπό τήν δουλειά ἡ μάνα μέ ἄδειά καί τό φροντίζει. " Ἀν εἶναι καλά τό ἀφήνει στήν φροντίδα τοῦ σταθμοῦ.

Οἱ ὑπάλληλοι γυναῖκες εἰδικά ἐκπαιδευμένες, τά φροντίζουν, τά περιποιοῦνται, τά καθαρίζουν μέ πραγματικό ἐνδιαφέρον μέ μητρική διάθεση.

Στέγη, ἐξοπλισμός, σπάργανα, πᾶνες καί ὅτι ἄλλο χρειάζεται πληρωμένα ἀπ' τό Κράτος. Ἡ τροφή διαλεγμένη σύμφωνα μέ τίς ὑπεύθυνες ὁδηγίες τοῦ Παιδίατρο. Παρακολούθηση, ζύγισμα, ἐμβολιασμός καί κάθε τί πού ἀπαιτεῖται γιά τήν ὑγιεινή ἀνάπτυξη τοῦ βρέφους. Γιά ὅλα αὐτά πληρώνει τό κάθε βρέφος ἓνα λέκ τήν ἡμέρα. Τά μεγαλύτερα τά εἶχαν βάλει σέ ξεχωριστό θάλαμο μέσα σέ πεντακάθα-

ρα κρεβατάκια και ἔπαιρναν τὴν ὥρα πού πῆγα τὸν ἀγγελικό τους ὕπνο. Τὰ μικρότερα χωριστά.

Μαζί μ' αὐτά και τὶς τρεῖς γυναῖκες, βγήκα μέσα στο δωμάτιο, φωτογραφίες.

Βρεφικός Σταθμός Δερβιτσάνης

Εἶχα ζητήσει νά ἐπισκεφθῶ ἓνα σπίτι τῆς μειονότητας σέ χωριό. Πήγαμε στο Γορατζή. Μεγάλο χωριό πιό κάτω ἀπό τὴν Δερβιτσάνη. Γίνονταν και ἔργα ὑδρευσης και περπατήσαμε μέ τὰ πόδια καμιά διακοσαριά μέτρα γιατί δέν προχωροῦσε τό αὐτοκίνητό μας.

Πήγαμε στό σπίτι του συν. Χρήστου Μάλλιου.

Έχω δεῖ πολλά χωριάτικα σπίτια, ἀλλά αὐτό μέ ἐντυπώσισε πάρα πολύ. Ἡ καθαριότητα, ἡ περιποίηση, ὁ συνδιασμένος μέ τήν ἐπίπλωση διάκοσμος, τό θαυμάσιο ταβάνι του, τά χρώματα, τά κιλίμια, οἱ ἄσπρες κεντημένες κουρτίνες, ἔδειχναν οἰκονομική ἄνεση, ἐκλεκτικό γούστο καί τοῦ ἔδιναν ἀρχοντική χάρη.

Ὁ Χρήστος Μάλλιος καί ἡ γυναίκα του εὐγενικοί σέ κέρδιζαν ἀμέσως. Εἶχαν δύο κοπέλλες. Ἡ μιά εἶχε τελειώσει τό Γυμνάσιο (τέσσερα χρόνια) Ἀργυροκάστρου, ἦταν ἀρραβωνιασμένη καί ἐργάζονταν στόν Γεωργικό Συνεταιρισμό, ἡ ἄλλη πήγαινε στή Μέση Γεωργική τῆς Δερβιτσάνης ὅπου καί μέ εἶχε δεῖ τό πρῶι.

Ντυμένοι ὅλοι τους ὁμορφα, καθαροί καί περιποιημένοι, μέ τή χαρά ζωγραφισμένη στά προσωπά τους, μέ τό χαμόγελο στά χεῖλη, ἔδιναν τήν ἐντύπωση ὅτι γιόρταζαν. Τό σπίτι στολισμένο μέ λουλούδια γιόρταζε καί αὐτό.

Ὁ Χρήστος ἦτανε ἐπιπλοποιός, καλός συζητητής μέ Μαρξιστικές ιδέες, μέ πίστη στό κόμμα καί στόν Ἐμβέρ μου ἐπιβεβαίωσε ὅλα ὅσα μου εἶχαν πει οἱ ἄλλοι συνομιλητές μου σχετικά μέ τήν θέση καί τά προβλήματα τῆς μειονότητας. Μᾶς κέρασαν οἱ κοπέλλες του λουκούμι, ρακί, μεζέδες (τυριά, αὐγά, σαλάμι, σαλάτα, ψωμί, σαρδέλλες) καί στό τέλος καφέ.

Κοντά μας τὰ τρία κοριτσάκια τοῦ ἀδελφοῦ του, Βικτωρία, Μαριέτα καί Μπέμπα.

Ἡ Βικτώρια πήγαινε στόν Παιδικό Σταθμό μέ δασκάλα τή Δουζά. Γινήκαμε μάλιστα καί φίλοι! Μοῦ εἶπε καί δύο τραγουδάκια. Ἡ Μαριέτα μου ζήτησε ἂν θά ξαναπάω, νά τῆς πάω μιά κούκλα.

Συζητώντας ἔμαθα ὅτι τό Γοραντζή ἔχει 900 κατοίκους, ἔχει ἰατρεῖο, σχολεῖο, κῆπο, τσερδέ, ἀνήκει στήν κοπερακτίβα Δρόπολης, πού ἔχει ἔδρα τή Δερβιτσάνη καί ὅτι τό Ἀργυρόκαστρο ἔχει νυκτερινό παράρτημα τοῦ Πανεπιστημίου Τιράνων.

Γυρίζουμε στό Ἀργυρόκαστρο. Ἀφήνουμε τούς εὐγενι-

κούς Ξεναγούς μας καί προχωροῦμε στήν ἐξερεύνηση τοῦ ἄλλου νομοῦ τῆς μειονότητας τούς Ἅγιους Σαράντα.

Παρέα μαζί μας ὁ Ἐπιθεωρητής Μουσείων τοῦ νομοῦ Ἄργυροκάστρου συν. Λευτέρης Ντίλιος. Ἱστορικά καταρτισμένος μέ ἐνημέρωσε γιά πολλά γεγονότα καί πρόσωπα τῆς Ἀλβανίας.

Τά χωριά τῆς Δρόπολης δεσπόζουν τοῦ κάμπου της καί εἶναι τό ἓνα συνέχεια τοῦ ἄλλου. "Ὅλα ἔχουν βελτιωθεῖ μέ καινούργια χτίρια. Τό Κράψι εἶναι τό χωριό, πού μίλησε πρὸς τό λαό τῆς Δρόπολης τό 1978 ὁ Ἐμβέρ Χότζα. Ἐκεῖ εἶπε καί τή φράση πού βρῆκα γραμμένη στό σχολεῖο τῆ Δερβιτσάνης γιά τήν Ἑλληνική γλῶσσα.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΣΑΡΑΝΤΑ

Ἀφίνουμε τό Κράψι δεξιά μας καί ἀνηφορίζουμε πρὸς τήν κατεύθυνση τοῦ Δέλβινου. Ἀπέναντί μας ἡ Κακαβιά, ἡ διαχωριστική κορυφογραμμή, τὰ σύνορα τῶν δύο Κρατῶν μας....

Τά μέρη γνωστότερα τά ἔχω γυρίσει ποδαρόδρομο. Οἱ μνημενικὲς ξαναζωντανεῖν ἀπειλητικές καί μέ παρασέρνουν σέ συναισθηματισμούς...

Ἐπιβάλλεται καί κοιτάω τό ὑπέροχο θέαμα τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ Μπίστριζα, πού μοῦ ἔδειχνε ὁ συν. Ἀναστάσης καθὼς κατεβαίναμε πρὸς τό Δέλβινο.

Σταματήσαμε. Οἱ πηγές τοῦ Μπίστριζα σάν μικρούλα λίμνη στούς πρόποδες τῶν γύρω βουνῶν, πλαισιωμένες ἀπό ἓνα ἀπέραντο, ποικιλόμορφο φυσικό πράσινο πού ἀντικαθρεφτίζονταν στά καθάρια νερά του, σοῦ ἔδιναν καθὼς τίς κοιτάζεις ἀπό ψηλά εἰκόνες ἀνεπανάληπτης φυσικῆς ὀμορφιάς.

Συνεχίζουμε τήν πορεία μας. Ἀριστερά ὀρυχεῖα ἀλατιοῦ. Τό ὑδροηλεκτρικό ἐργοστάσιο τοῦ Μπίστριζα. Βαδίζουμε παράλληλα ἀπό ἓνα κανάλι 4 χιλομέτρων στό κάμπο τοῦ Δέλβινου. Ἐκπληξη, καλλιεργημένες ἐκτάσεις, δένδρο-

φυτεῖες θερμοκήπια, χωριά ἀναπτυγμένα μέ πολυόροφα χτίρια.

Ἄγνωριστα καί πόλεις καί χωριά καί βουνά καί πεδιάδες. Παντοῦ ἡ σφραγίδα τῆς ἀλλαγῆς, παντοῦ ἡ σφραγίδα τῆς δημιουργίας. Τεράστιες ἀποξηραμμένες ἐκτάσεις. Ἀλλαγές ἀπό κοίτες ποταμῶν. Μπίστριζας χύνεται ἄλλοῦ. Στό χωριό Βρυώνη, ἀεροπλάνο γιά τό ράντισμα τῶν καλλιεργιῶν, γιά τό ράντισμα τῶν ὀπωροφόρων δένδρων στόν ἀποξηραμένο κάμπο τοῦ Δελβίνου πού φθάνει μέχρι τήν Κονίσπολη.

Γνωστά τά ὀνόματα, γνωστές οἱ τοποθεσίες, ἀγνωρίστες οἱ μορφές, λίγες οἱ παλιές εἰκόνες.

Οἱ μνήμες ὅμως ὀλοζώντανες μέ κυνηγοῦσαν...

Βεράντα Ξενοδοχείου Ἁγίων Σαράντα.

Φθάνουμε στούς Ἁγίους Σαράντα. Εἶχα μείνει ἐκεῖ 20 μέρες. Ἐκπληξη, καμιά ὁμοιότητα μέ τήν παλιά πόλη. Ἀρι-

στερά πάνω από τή θάλασσα τό Ξενοδοχείο Μπούτριντ φαντάζει μεγαλόπρεπο μέ τούς 7 όρόφους του.

Οί "Άγιοι Σαράντα στή διάθεση τῶν βλεμμάτων μου. "Όμορφο λιμάνι, ὁμορφη πόλη, ὁμορφα χτίρια. Τά παλιά λίγα, ἀλλά γνωστά.

Σαράντα χρόνια πέρασαν... Μιά ζωή ὀλόκληρη. Ἐνακατατάξεις σέ ὅλους τούς τομεῖς. Καινούργια συστήματα, καινούργιες συνθήκες, καινούργια νοοτροπία, καινούργιοι ἄνθρωποι. Ἡ μεγάλη ἀπόσταση πού χώριζε τίς δυό ἐποχές φανερή. Φανερές ὅμως καί οἱ μεγάλες διαφορές, πού εἶχαν μεταξύ τους. Καταφανῆ τά σημάδια τῶν διαφορῶν αὐτῶν. Τά ἔβλεπα. Τά ζοῦσα, ὅλες τίς μέρες σέ ὅλη τήν Ἄλβανία.

Ἐπαφή μέ τόν Ἐπιθεωρητή Παιδείας καί Πολιτισμοῦ Νομοῦ Ἁγίων Σαράντα καθηγητή συν. Βασίλη Φερρο, ἀπό τό Χάσκοβο Δερόπολης, πού θά μᾶς ξενάγισε στό νομό του. Μιλοῦσε θαυμάσια τά Ἑλληνικά τά ὁποῖα καί μιλοῦσαμε ὅλες τίς μέρες πού ἤμαστε μαζί.

Μορφωμένος, καλλιεργημένος, μέ κομμουνιστική καί αὐτός συνείδηση, χωρίς νά εἶναι μέλος τοῦ κόμματος, ὅπως μοῦ εἶπε ἔδειχνε τήν Μαρξιστική του κατάρτιση τό ἰδεολογικό του πιστεύω, τά ὁποῖα καί διαπίστωσα ἀπό τίς συζητήσεις, πού εἶχα μαζί του κατά τό διάστημα τῆς τριήμερης παραμονῆς μου, πού εἶχα ἐκεῖ.

«Ὁ Σοσιαλισμός μοῦ εἶπε σέ μία συζήτησή μας, δημιούργησε μία ἄνευ πρηγουμένου προοδευτική Ἄλβανία. Ὁ Λαός αὐτό τό ἀναγνωρίζει καί δέν χάνει εὐκαιρία πού νά μὴν τό ἐκδηλώνει. Ξέρει ὅτι αὐτά τά χρωστάει στό Κόμμα καί στήν σωστή καθοδήγηση τοῦ Ἐμβέρ. "Ένας καινούργιος ἀέρας φυσάει ἀπό χρόνια σέ ὅλη τήν Ἄλβανία. "Ἐλειψαν τά συμφέροντα, ἔλειψαν καί οἱ ἀντιδικίες. Μιά καινούργια πνοή ἔχει ἀπλωθεῖ παντοῦ καί ἔφερε τήν ἀγάπη. Ἡ καινούργια αὐτή πνοή ἀπλώθηκε καί στό σπίτι καί στήν κοινωνία. Ἡ πεθερά μαζί μέ τήν νύφη ζοῦνε πιά ἀγαπημένες καί ἁρμονικά, βλέπω τήν μητέρα μου καί τήν γυναῖκα μου. Ἡ κατάργηση τῆς θρησκείας ἔφερε τήν ἐνότητα»...

Τόν διακόπτω, «Μιά πού φέρατε τήν συζήτηση γιά τήν

θρησκεία· μήπως θά μπορούσατε συν. Βασίλη νά μοῦ πεῖτε τί ἀπήχηση εἶχε στό λαό ἢ κατάργησή της». «Σέ μᾶς τούς νέους καμιά. Τό θεωρήσαμε σάν κάτι τό φυσιολογικό καί μάλιστα πρωτοστατήσαμε γι' αὐτό. Ἀλλά καί ἡ ἡλικία τῆς μητέρας μου τό ἀντιμετώπισε σάν ἓνα σωστό μέτρο, πού πῆρε τό Κράτος, γιατί καί ἡ γιαγιά μου, ἀκόμα, μέ τήν ἀναμόρφωση τῆς Ἀλβανίας κάτω ἀπό τήν Σοσιαλιστική διακυβέρνηση, εἶχε συνειδητοποιήσει κι αὐτή ὅτι κάθε μέτρο εἶναι καί καλό. Πέρα ὅμως ἀπό αὐτό ἡ θρησκεία μέ τόν τρόπο πού τήν ἐξασκοῦσαν εἶχε καταστήσει σωστή ἐκμετάλλευση. Οἱ φτωχοί δέν εἶχαν λάδι νά τηγανίσουν ἓνα αὐγό καί οἱ παπάδες τούς ζητοῦσαν λάδι γιά τά καντήλια. "Αν βάλεις ὕστερα τούς δίσκους τά τάματα καί ἓνα σωρό λειτουργηκότητες, θά ἔχεις καθαρή τήν εἰκόνα τοῦ ἀντίκτυπου, πού ἔπρεπε νά εἶχε».

Ὁ νομός Ἀγίων Σαράντα ἔχει 53 σχολαῖα καί 12 Γυμνάσια καί Μέσες Σχολές. Στά μεγάλα χωριά ὑπάρχει τό σπίτι κουλτούρας. Τό κάθε σχολεῖο, συνεταιρισμός, φάρμα, ἢ κρατική ἐπιχείρηση, ἔχει τή βιβλιοθήκη του. Ὅπου κέντρο Συνεταιρισμοῦ, ἐπιχείρησης ἢ φάρμας, θά ὑπάρχει καί Μέση Τεχνική Σχολή. Σ' αὐτές φοιτοῦν τά 800)ο τῶν νέων καί παίρνουν τήν εἰδίκευσή τους. Ἀνάλογα μέ τά ἐργοστάσια πού εἶναι σέ κάθε τόπο ἰδρύονται καί ἀνάλογες τεχνικές σχολές, στίς ὁποῖες οἱ μαθητές παίρνουν μαζί μέ τή θεωρητική κατάρτιση καί τήν πρακτική, πλουτίζοντας τίς γνώσεις τους κοντά στή πράξη.

Κατά τίς συζητήσεις ἔγιναν καί πολλές διασταυρώσεις καί ἐπαληθεύσεις σχετικά μέ ὅσα εἶχα μάθει γιά τήν ὑγεία, τήν ἐργασία, τήν ἐκπολιτιστική καί πνευματική ἀνάπτυξη τῆς Ἀλβανίας.

Οἱ Ἀγιοί Σαράντα ἔχουν θέατρο 450 θέσεων μέ ὑπέροχα καθίσματα ἀμφιθεατρικά τοποθετημένα μέ τοίχους ντυμένους ἀπό ξύλο σέ φυσικό χρῶμα, μέ μεγάλη σκηνή καί ἐπαγγελματίες ἠθοποιούς, οἱ ὁποῖοι περιοδεύουν καί στά χωριά.

Τό βράδυ στό Ξενοδοχεῖο γλέντι τρικούβεργο. "Ἐνα

γκρούπ από γιατρούς και νοσοκόμους του νοσοκομείου Τιράνων μαζί με τις οικογένειές τους είχαν κάνει έκδομή αναψυχής. Όρχήστρα, χορός, τραγούδι, κέφι από τις 9 μέχρι τις 11. Διασκέδαση πολιτισμένη με μέτρο και εὐπρέπεια.

Τό πρωί γιά τό Δέλβινο. Γνωστό και τό Δέλβινο. Γνωστά τά χωριά, γνωστή ἡ περιοχή.

Οἱ ἀναμνήσεις ἑνός πολέμου ὁποιαδήποτε ἔκβαση καί ἂν ἔχει αὐτός, εἶναι πάντα θλιβερές καί εἶναι θλιβερές γιατί καί νικηφόρος νά εἶναι, τό τίμημά του θά εἶναι ἀκριβό. Τό αἷμα καί οἱ καταστροφές θά περιπλανῶνται πάνω στά κεφάλια νικητῶν καί νικημένων γιά νά τοὺς θυμίσουν πόσο ἐπιζήμιο ἦταν τό παιγνίδι πού τοὺς ἔβαλαν νά παίξουν. Ἐνα σκοτεινά συμφέροντα.

Τί τραγική εἰρωνία;

Ἀλήθεια!!! Πόλεμος. Τραγική ἐφεύρεση γιά τήν ἀνθρωπότητα. Τόν κρατάει στό χέρι της. Ἀπ' τή μιά μεριά δημιουργεῖ καί ἐξευγενίζει καί ἀπ' τήν ἄλλη καταστρέφει καί βαρβαρίζει. Ἀγωνίζεται γιά τήν εὐτυχία, προκαλεῖ τήν δυστυχία. Συγκλονιστικές ἀντινομίες ἀδιανόητες φιλοσοφίες, σατανικές θεωρίες. Γιατί! Γιατί! Γιατί!

Συμφέροντα! Συμφέροντα! "Ὁχι ὅμως τῶν λαῶν! Συμφέροντα μεγάλων πού ἐκμεταλλεύονται μικρούς...

Αὐτές οἱ σκέψεις μέ συγκλόνιζαν καθῶς περιφερόμουν στά ἐχθρικά τότε φιλικά τώρα αὐτά μέρη τῆς φιλόξενης γειτονιάς μας.

Φτάνουμε στό Δέλβινο. Στήν εἴσοδο ἀριστερά ἡ Μέση Γεωργική τους Σχολή. Νά ἡ πλατεία. "Ἐχει μεγαλώσει, ἔχει ὁμορφῆνει. Τήν στολίζουν καινούργια χτίρια. Σκιερά δένδρα, πολύχρωμα λουλούδια. Δρόμοι φαρδιοί, ἀσφαλτωστρομένοι. Πρός τά πάνω ἡ καινούργια πόλη μέ πολυόροφες κατοικίες. Ἀπέναντι τό νεκροταφεῖο ἡρώων. Ἀριστερά του τό νοσοκομεῖο, δεξιά του τό ὀχτάχρονο Σχολεῖο καί τό Γυμνάσιο.

Ὁ συν. Βασίλης ἔψαχνε γιά κάποιον. Ὁ συν. Ἀναστάσης ἤθελε νά ψωνίσει κάτι. "Ἐμεινα μόνος νά περιεργάζομαι τό Δέλβινο. Τά μαγαζιά ἴδια, ἴδια τά ἐμπορεύματα, ἴδιες οἱ τιμές, ἴδια καί ἡ περιποίηση. Μπαίνω σέ ἕνα μεγάλο

μαγαζί πού είχε όλα τά είδη ρουχισμού καθώς και φιλικά. Τά περιεργάζομαι. Κανένα δέν έχει σχέση μέ τήν πολυτέλεια. Ένας σύντροφος συζητούσε μέ τόν υπάλληλο. Τούς πλησιάζω και αρχίζω κουβέντα μαζί τους. Ο σύντροφος λέγονταν Θωμάς Μάνθος ήταν σαραντάρης περίπου και κατάγονταν από τό Κακοδίκι. Τόν ρώτησα πώς ζούν και αν έχουν κανένα πρόβλημα σαν μειονότητα.

«Περνάμε καλά σύντροφε. Εγώ είμαι από τό Κακοδίκι τό όνομα του λέει πώς ζούσαμε, μιζέρια και κακομοιριά, κουνούπι και έλonoσία, καλύβα και μπομπότα. Έχω τέσσαρα παιδιά, τά δυό τέλειωσαν τό Πανεπιστήμιο και εργάζονται, τά άλλα δυό σπουδάζουν, έχω δουλειά, έχω σπίτι, έχω γιατρό, νοσοκομείο φάρμακα. Σπούδασα όπως σας είπα και σπουδάζω τά παιδιά μου».

Συναντιέμαι μέ τούς άλλους. Μιά πομπή μου θυμίζει και στό σοσιαλιστικό Δέλβινο τήν κοινή τύχη των ανθρώπων, τήν ματαιότητα τής πρόσκαιρης ζωής μας. Ήταν κηδεία. Χωρίς παπάδες, χωρίς λειτουργηκότητα, χωρίς μουσική, χωρίς στεφάνια, άχρωμη τελείως... Έπρεπε νά ρωτήσεις νά μάθεις τί συνέβαινε. Ο νεκρός επάνω σέ ένα φορτηγό αυτοκίνητο. Δεξιά και άριστερα του νεκρού κάθονταν οί άμεσοι συγγενείς και ακολουθοῦσαν πεζοί οί άλλοι συγγενείς και φίλοι.

Μετά τήν κατάργηση τής θρησκείας ή ταφή γίνεται μέ αυτό τόν τρόπο. Τόν πάνε στό νεκροταφείο μετά τό 24ωρο. Τήν ταφή τήν αναλαμβάνουν οί υπάλληλοι του νεκροταμείου. Τά έξοδα κηδείας τά πληρώνει τό Κράτος.

Ακολουθώντας τήν κηδεία στρίβουμε δεξιά και πηγαίνουμε στήν Μέση Γεωργική Σχολή πού τής έχουν δώσει τό όνομα ενός ήρωα του Ναμίκ Ντελβίνα.

Διευθυντής ήταν ο Άγρονόμος Πέτρος Βλάχος από τήν μειονότητα μέ τόν όποιον μιλήσαμε στα Έλληνικά.

Η Σχολή ιδρύθηκε τό 1959. Τό 1963 τήν επισκέφθηκε ο Έμβέρ ο Μεχμέτ Σιέχου και άλλα στελέχη του Κόμματος. Έχει δύο κλάδους, Γεωπονίας και Κτηνιατρικής. Η φοίτηση είναι τετράχρονη και ή εισαγωγή όπως σέ όλες τίς σχολές

χωρίς έξετάσεις. Φοιτοῦν σέ αὐτήν 500 μαθητές. Οἱ 300 τῶν ὁποίων εἶναι οἰκότροφοι.

Τό 55ο)ο τῶν μαθητῶν εἶναι κορίτσια καί τό 45ο)ο εἶναι ἀγόρια. Ἀποφοιτοῦν κάθε χρόνο 100 ἕως 120 μαθητές. Τό μέτρο τῆς πρακτικῆς ἐξάσκησης πού ἐφαρμόζεται στίς Ἀνώτερες σχολές ἐφαρμόζεται καί στίς Μέσες τεχνικές. Ὁ κάθε μαθητής μετά τήν θεωρητική του ἐκπαίδευση πηγαίνει ἕνα χρόνο καί γιά πρακτική ἐφαρμογή τῶν γνώσεών του. Ἐκεῖ μέσα στούς κόλπους τίς ἐργατικῆς τάξης τοῦ γίνεται πρακτική διδασκαλία γιά τήν ἀπόκτηση πείρας πάνω στή σωστή ἐφαρμογή τῆς σοσιαλιστικῆς οἰκονομίας. τούς γίνεται καί ἡ δοκιμασία τῆς κομμουνιστικῆς συνείδησης, τοῦ ἠθους καί τῶν ἀρετῶν τά ὁποῖα μαζί μέ τήν βαθμολογία τους συντελοῦν στήν προώθηση καί εἰσαγωγή τους στίς Ἀνώτερες σχολές. "Ὅσοι δέν συγκεντρώσουν τίς προϋποθέσεις αὐτές γιά Ἀνώτερες σπουδές παίρνουν τό πτυχεῖο καί τό Κράτος τούς διορίζει ἀμέσως καί σύμφωνα μέ τίς ἀνάγκες πού ἔχει ὁ κλάδος τους.

Ἡ Σχολή ἔχει στήν διάθεσή της 600 στρέμματα γῆς τήν ὁποῖα καλλιεργεῖ καί ἐκμεταλλεύεται ἡ ἴδια. Ἐχει τριάντα ἀγελάδες, τέσσαρες γουροῦνες, τούς ἀπαραίτητους σταύλους, ἀποθήκες, τρία τρακτέρ καί διάφορα ἄλλα γεωργικά μηχανήματα.

Στό κτήμα αὐτό καλλιεργοῦνται ὅλα τά εἶδη δημητριακῶν, κηπευτικῶν, ὅλα τά ὀπωροφόρα δένδρα καί ἀναπτύσσεται παράλληλα ἡ ἀγελαδοτροφία καί ἡ χοιροτροφία γιά μιά πρακτική ἐξάσκηση τῶν μαθητῶν.

Σέ αὐτές τίς ἐργασίες ἡ πρώτη καί ἡ δεύτερη τάξη ὑπόχρεοῦται νά δουλέψει 36 μέρες τό χρόνο. Ἡ τρίτη καί τέταρτη 24 μέρες. Οἱ ὁδηγοί τῶν τρακτέρ εἶναι μόνιμοι. Οἱ μαθητές τίς τρίτης καί τέταρτης τάξης εἶναι ὑποχρεωμένοι ἀκόμα νά δουλέψουν μιά βδομάδα τό χρόνο σέ φάρμα ἢ κοπερακτίβα γιά νά εἶναι προετοιμασμένοι ὅταν θά πᾶνε γιά τήν πρακτική τους ἐξάσκηση.

Τά ἔξοδα ὅλα ἐπιβαρύνουν τό Κράτος, γιά αὐτό καί ἡ παραγωγή ἀπό τήν ἐκμετάλλευση τοῦ κτήματος καί τῆς

μικρῆς κτηνοτροφίας παραδίνεται στό Κράτος ἀφοῦ κρατήσῃ ἡ Σχολή ὅτι χρειάζεται γιά τήν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν της.

Ἵποδιευθυντής στή Σχολή εἶναι μιά καθηγήτρια φιλόλογος.

Μετά τήν ἐνημερωτική αὐτή συζήτηση, ἐπίσκεψη στίς διάφορες αἴθουσες τοῦ χτιρίου. Αἴθουσα μέ τήν ἱστορία τοῦ Κόμματος. Αἴθουσες διδασκαλίας μεγάλες, ἠλιόλουστες, φωτεινές. Θρανία ἀπό ξύλο σέ φυσική κατεργασία, λουστραρισμένα τά νόμιζες καινούργια. Χωρίς μολυβιές, χωρίς χαρακιές, χωρίς σκαλίσματα ἔδειχναν τήν πειθαρχία, ἀλλά καί τό ἦθος καί τήν ἀγωγή τῶν μαθητῶν. Κανένα τζάμι σπασμένο καμιά πόρτα χτυπημένη, κανένας τοῖχος γδαρμένος, δείγμα πολιτισμένου πνεύματος.

Στό ἐργαστήριο Φυτοεντομολογίας καί Φυτοπαθολογίας, ὅλα μελετημένα. Ὅργανα, εἰκόνες, γυάλινα βάζα μέ ἔντομα καί δείγματα ἀσθενειῶν ἔδειχναν ἕνα προηγμένο πνεῦμα σωστής διδασκαλίας.

Ἐνας μέγας ἀνάγλυφος ἐντομολογικός χάρτης τοῦ νομοῦ Ἀγίων Σαράντα ἔδειχνε τά ἔντομα τίς κάθε περιοχῆς καί τίς ἀρρώστιες πού προκαλοῦν αὐτά.

Καθρέφτης προγραμματισμοῦ καί προστασίας κάθε καλλιέργειας. Σέ βάζα πάλι γυάλινα δείγματα ὅλων τῶν φρούτων καί τῶν ποικιλιῶν τους, καθῶς καί σέ βιτρίνες ὅλα τά εἶδη δημητριακῶν πού παράγονται στό κτήμα τῆς Σχολῆς.

Στήν αἴθουσα ζωοτεχνίας πλαστικά ὁμοιώματα οἰκιακῶν ζώων, ἀνατομικοί χάρτες, εἰκόνες, ἀρρώστιες, καταπολέμηση, προφυλάξεις.

Στό ἐργαστήριο τῆς φυσικῆς ὅλα τά σύγχρονα μέσα, ὅλα τά σύγχρονα ὅργανα γιά μιά σωστή ἔρευνα, γιά μιά σωστή διδασκαλία.

Φύγαμε...

Γραμμή γιά τό Βουθρωτό.

Ἡ ἀρχαία αὐτή πόλη πού ἦταν χτισμένη στίς ὄχθες τῆς ὁμόνυμης λίμνης διατηρεῖ ἀκέραια τά λείψανα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ της. Ἡ τέχνη, τά ἀγάλματα, οἱ ἐπιγραφές

τό μαρτυροῦν. Τά στοιχεῖα πού ἤρθαν στήν ἐπιφάνεια ἀπό τίς ἀνασκαφές πού ἔκαναν τό 1930 Ἴταλοί ἀρχαιολόγοι τό βεβαιώνουν.

Εἶναι παράξενο πράγματι τό χτίσιμο τῆς ἀρχαίας αὐτῆς πόλης σέ ἓνα μέρος πού σήμερα βρίσκεται κάτω ἀπό τήν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας ὅπως τό μαρτυροῦν τά νερά πού ἔχουν κατακλείσει τό θέατρό της. Ὁ ἀρχαῖος πολιτισμός δέν ὑστεροῦσε σέ κανένα σημεῖο, φυσιολογική λοιπόν ἐξήγηση εἶναι ὅτι στό πέρασμα τῶν αἰώνων γεωλογικές μεταβολές τήν ἔφεραν σέ αὐτό τό ἐπίπεδο.

Ἀπέναντί της χωρισμένο μέ κανάλι πού συνδέει τή λίμνη μέ τή θάλασσα τό Κάστρο τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ.

Στήν εἴσοδο τοῦ Μουσείου δύο μαρμάρινες κολλῶνες μέ ραβδώσεις σέ καλοσωρίζουν. Ἐνα ὀργιῶδες τροπικό πράσινο σέ ὑποδέχεται γιά νά προβάλλουν ἀπότομα τά τεράστια τεῖχη τῆς πόλης. Τό ἀμφιθέατρο μέ τή σκηνή καί τίς κερκίδες, τά ἀποδυτήρια, τό Ἀσκληπιεῖο, τό λουτρό μέ τό μεγάλο δάπεδο καί τά ιδιότυπα κεντήματά του, οἱ κατοικίες, τό γυμναστήριο, τό βαπτιστήριο μέ δάπεδο ἀπό ψηφιδωτό μωσαϊκό μέ παραστάσεις διαφόρων πουλιῶν καί ζώων τά ἀτμόλουτρα, τό γυμνασίον καί μιά ἐκκλησία τοῦ μεσαίωνα ἡ ὁποία καί ἀναστήλωνεται.

Προχωρόντας κυκλικά, μιά ἀπό τίς πύλες τῆς πόλης. Παρά κάτω μιά ἄλλη, στήν κορφή τῆς ὁποίας μιά ἀλληγορική ἀναπαράσταση τῆς δύναμης της παρουσιάζει ἓνα λιοντάρι νά κατασπαράζει ἓναν ταῦρο. Νά καί τό νεκροταφεῖο της.

Στό Μουσεῖο βρίσκονται ἀξιόλογα δείγματα τέχνης καί πολιτισμοῦ. Ἀνάπηρα ἀγάλματα, ἐπιγραφές μέ Ἑλληνικούς χαρακτῆρες, πήλινα καί ἄλλα εἶδη ἀρχαιολογικῆς ἀξίας. Οἱ πραγματικοί θησαυροί τῶν ἀνασκαφῶν βρίσκονται στά Μουσεία τῆς Ἰταλίας πού τούς μετάφεραν κρυφά οἱ Ἴταλοί ἀρχαιολόγοι.

Στό Ξαμίλη μεταξύ Βουθρωτοῦ καί Ἀγίων Σαράντα ὑπάρχει τουριστικό κέντρο μέ ἐστιατόριο καί μπάρ, ἐκεῖ φάγαμε ἀπό τά περίφημα μίδια τῆς λίμνης τά ὁποία ἐκτρέφονται μέ τήν φροντίδα καί τήν παρακολούθηση εἰδικῶν.

Ἐκεῖ γνώρισα καί ἕναν νεαρό ποιητή τόν Σπῦρο Λάγιο ἀπό τήν Δίβρη πού δουλεύει γκαρσόν στό κέντρο. Εἶχε δώσει τήν πρώτη του ποιητική συλλογή γιά κρίση στήν ὁμάδα Συγγραφέων Ἀγίων Σαράντα. Εἶχε πάρει πρῶτο βραβεῖο καί τό ἔστειλε γιά τύπωμα στό τυπογραφεῖο Τιράνων. Φυσικά ὅπως ἔχουμε γράψει στά Τίρανα θά περάσει ἀπό τήν εἰδική Ἐπιτροπή ἡ ὁποία καί θά ἀποφασίσει ἂν θά τυπωθεῖ ἢ ὄχι. Ἦταν ἀρκετά μπασμένος στήν Ἑλληνική ποίηση, μιλήσαμε γιά Βάρναλη, Ρίτσο, Ἐλύτη καί μοῦ ἔκανε ἐντύπωση ἡ ἀγάπη του γιά τίς μοῦσες.

Καθώς μοῦ εἶπε ὁ φίλος Ἀλέξης Τσάτσης ὅταν γύρισα στά Τίρανα ἔχει ἐπισημανθεῖ τό ταλλέντο του καί ἡ Ἐνωση θά τόν βοηθήσει ὅπωςδήποτε νά τό ἀξιολογήσει ἀποδοτικά.

Τό ἀπόγευμα ἐλεύθερο. Κοντά στό Ξενοδοχεῖο μικρό πάρκο. Βλέπω μαζεμένο κόσμο. Πλησιάζω. Ἐπαιζάν καί ἐδῶ ὅπως στό πάρκο τῶν Τιράνων... Ἐξῆ δεύτερη φύση.

Ἡ παλιά πόλη ἄφαντη, καινούργια κτίρια, καινούργιοι δρόμοι, πλατεῖες, πάρκα.

Οἱ κεραῖες τῶν τηλεοράσεων σημείωναν ἐγωϊστικά τήν ἐξέλιξη, τήν πρόοδο.

Σχολεῖα, Σχολές, θέατρο, σπῆτι κουλτούρας, νοσοκομεῖο καί ἐδῶ ὅπως καί σέ ὅλες τίς πόλεις. Ἐργοστάσια ἀρκετά, καταμερισμένα καί αὐτά μέ προσοχή καί μελέτη ἀνάλογα μέ τίς ἀπαιτήσεις τῆς παραγωγῆς, ἀνάλογα μέ τίς πηγές τῶν πρώτων ὑλών.

Στά μαγαζιά οἱ ἴδιες εἰκόνες. Σέ ἕνα βιβλιοπωλεῖο ρώτησα γιά Ἑλληνικές ἐκδόσεις. Μοῦ παρουσίασαν 8 μικρά βιβλία μέ πεζά καί ποιήματα. Τά πῆρα ὅλα. Πλήρωσα γύρω στά 15 λέκ.

Τό βράδυ στό θέατρο. Ἐπαιζε τό συγκρότημα Ἐλβασάν, γιά τρίτη μέρα μιά τσουχτερή ἠθικοπλαστική σάτιρα μέ τίτλο «ΣΤΟ ΚΑΤΩΦΛΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ».

Γιομάτο τό θέατρο. Οἱ ἠθοποιοί ὑπέροχοι. Ἐρασιτέχνες, ὅλοι ἐργάτες τοῦ ἐργοστασίου χαλυβουργίας Ἐλβασάν, ὅλοι ταλαντοῦχοι, ἀπέδωσαν θαυμάσια καί ἀπόσπασαν τά χειροκροτήματα τῶν θεατῶν.

Ἡ ὑπόθεση παρμένη ἀπό τή ζωή μιᾶς ομάδας ἐπιστημόνων, πού εἶχαν πάει μετά τό τέλειωμα τῶν σπουδῶν γιά τήν πρακτική ἐξάσκηση καί ἐφαρμογή τῶν γνώσεών τους. Ἀπό τήν ομάδα αὐτή ἕνας προδίδοντας ἀρχές κανονισμούς, φιλία, ἀγάπη, προσπάθησε μέ πλάγια μέσα, νά ἐπιτύχει διορισμό στά Τίρανα.

Τό πνεῦμα τοῦ ἔργου ἦταν νά τονίσει ὅτι αὐτό ἦταν ἀδύνατο νά πραγματοποιηθεῖ, ἀλλά καί νά καυτηριάσει τή ἀντισυναδελφική καί ἀντισυναισθηματική αὐτήν ἐνέργεια ἡ ὁποία ἀπέβαινε σέ βάρος τῶν ἀρχῶν τοῦ κόμματος, ἔρχονταν καί σέ ἀντίθεση μέ τό πνεῦμα ἀγάπης, ἐχτίμησης καί συναδελφικῆς ἀλληλεγγύης.

Στό ἔργο αὐτό εἶδα ζωντανή τήν εἰκόνα τῆς ἐπίδρασης πού ἔχει ἡ συλλογική ἐπιβολή κυρώσεων σάν ἠθική τιμωρία μέσα σέ ἕνα κοινωνικοποιημένο περιβάλλον, τό ἀποτέλεσμα ἦταν νά καταλάβει τό σφάλμα του νά γυρίσει στήν ἀγάπη του, νά ζητήσει συγνώμην καί ἀπό τοὺς συναδέλφους καί φίλους του νά γίνει ὁ πῶς συνειδητός ἐπιστήμονας. Τέτοια εἶναι τά ἔργα πού ψυχαγωγεῖται καί διαπαιδαγωγεῖται ἡ σημερινή Ἀλβανία.

Τραβᾶμε γιά τό Φοινίκι. Ἐπίσκεψη στό γεωργικό συνεταιρισμό του. Βγαίνοντας ἀπό τοὺς Ἀγίους Σαράντα ἡ Γκιᾶστα. Ὅλα τά χωριά τοῦ Δελβινιώτικου Βούρκου στή διάθεση τῶν βλεμμάτων μας. Ἀπέναντι στό βάθος ἡ κορυφογραμμή τῶν συνόρων Ἑλλάδας Ἀλβανίας. Πίσω ἀπ' αὐτήν ἡ γεννέτειρά μου, ἡ Ἡγουμενίτσα. Ἐδώθε ἡ Κονίσπολη. Ἀπό ἐκεῖ μπῆκα τό 1940 στήν Ἀλβανία. Οἱ μνημεσ, μνημεσ...

Στήν Κονίσπολη ἕνας σφοδρός ἀεροπορικός βομβαρδισμός ἀπό τήν Ἰταλική Ἀεροπορία μᾶς στόχισε ἕνα νεκρό, δύο τραυματίες καί τρία μεταγωγικά ζῶα νεκρά.

Ἦταν ἡ ὑποδοχή πού μᾶς ἔκανε ἡ Ἰταλική ἀεροπορία, ἀλλά ἡ διασταύρωση στό δρόμο καί στήν ἀρχή τοῦ βούρκου μέ ἕνα λόχο Ἰταλῶν αἰχμαλώτων ἰσοφάρισε τήν ἐντύπωση πού μᾶς εἶχε κάνει ἡ ὑποδοχή τῆς Ἰταλικῆς ἀεροπορίας, τόνωσε τό ἠθικό μας καί μᾶς ἔκανε νά νοιώσουμε γιά τά ἀνθρώπινα αὐτά ράκη, οἴκτο καί συμπόνια.

Αὐτοί πολεμοῦσαν νά ἐπιβάλλουν σκλαβιά καί καταπίεση, ἐμεῖς νά διατηρήσουμε Λεφτεριά καί ἀνεξαρτησία.

Τά χωριά τῆς Κονίσπολης καί τοῦ Βούρκου ζωντανά στή μνήμη μου. Καλύβια, Μουρσί, Τζιάρια, Κρανιά, Βρυώνη, Φοινίκι. Φτώχεια μιζέρια, κακομοιριά τότε. Ξαναγεννημένα, πολιτισμένα, νοικοκυρεμένα τώρα.

Ἄλλά, ἄς παρακολουθήσουμε τί γράφει γιά τήν ἀναγέννηση πραγματικά τοῦ Βούρκου ὁ Ποιητής Πάνος Τσιούκας στόν πρόλογο τῆς ποιητικῆς του συλλογῆς «ΤΟ ΝΕΟ ΤΕΛΟΣ ΕΝΟΣ ΠΑΛΙΟΥ ΘΡΥΛΟΥ», πού κυκλοφόρησε τό 1957 στά Ἑλληνικά σέ 2.000 ἀντύτυπα καί πού μοῦ τό χάρισε ὅταν χωριστήκαμε.

... Ὁ νοῦς μας πάει στίς καταστροφές πού προξενούσε τό φουσκωτό ποτάμι Μπίστριζα καί στά βάσανα πού ὑπέφεραν οἱ Βουρκάριδες ἀπό τούς Μπέηδες ἀπό τούς Ἀγάδες καί ἄλλους ἀδικητές πού εἶχανε ὅλη τήν περιοχή τσιφλίκι τους καί νοιώθαμε γιά αὐτούς βαθύ μίσος. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά νοιώθαμε βαθιά συμπάθεια καί ἀγάπη γιά τούς τίμιους καί τούς καλούς ἀνθρώπους δουλειᾶς.

Γιά νά ξεριζώνονταν τό κακό ἔπρεπε οἱ ἄνθρωποι νά γνωρίσουν βαθιά τήν δύναμή τους, καθοδήγηση, πού νάτανε πιστή στό λαό καί νά τούς ἔδειχνε ἀλάθητα τόν σωστό δρόμο.

Τέτοια καθοδήγηση ὁ λαός μας βρῆκε μόνο στό Κόμμα Ἑργασίας. Μέ τό Κόμμα ὁδηγό ὁ λαός μας σηκώθηκε σύσωμος στά πόδια καί σύντριψε τούς ἐχθρούς καταχτητές καί προδότες καί ὕστερα ἄρχισε νά χτίζει μιά νέα εὐτυχισμένη ζωή. Στή χώρα μας ἔγιναν πρωτόφαντες ἀλλαγές, μεγαλειώδικα ἔργα, πού πρῶτα θά μπορούσε κανείς νά τά βρεῖ μόνο στά παραμύθια. Τέτοιες ἀλλαγές ἔγιναν καί στό Βούρκο. Οἱ δουλευτές ἄνοιξαν ἕνα νέο δρόμο στή Μπίστριζα καί τήν ὑποχρέωσαν νά κυλήσει σ' αὐτόν ὑπάκουη, «σάν ἄλογο πού τοῦ περνοῦν σφιχτά τό χαλινάρι» καί νά χυθεῖ ἀπ' αὐτό τό νέο δρόμο στή θάλασσα, παύοντας πιά γιά πάντα ν' ἀπλώνεται στόν κάμπο σάν ἕνα μυθικό χταπόδι μέ τεράστια πλοκάμια. Γιά τήν ἀποξήρανση τοῦ κάμπου τοῦ Βούρ-

κου άνοιχτηκαν 40 χιλιόμετρα νέες κοίτες ποταμῶν, κατασκευάστηκαν 137 χιλιόμετρα καί 472 χιλιόμετρα δευτερεύοντα άποστραγγιστικά καί άρδευτικά κανάλια. Τό χώμα πού μετακινήθηκε στά έργα γιά τή συστηματοποίηση του κάμπου του Βούρκου καί του Μουρσιού, είναι ίσο μέ ένα κανάλι, μέ βάθος καί πλάτος ένα μέτρο καί μέ μήκος ίσαμε τό ένα έκτο του Ίσημερινού. Μόνο τό μεγάλο άρδευτικό κανάλι, «Θωμά Φιλιππαίου» έχει μήκος 85 χιλιόμετρα καί μπορεϊ νά ποτίζει ίσαμε 2200 έχτάρια. Γενικά μέ τά άποξηραντικά έργα στον κάμπο Βούρκου έγιναν χρήσιμα κοντά 5500 έχτάρια. Σάν άποτέλεσμα, ανέθηκε πολύ ή παραγωγή. Στά 1973, λόγω χάρη, μόνο ό γεωργικός συνεταιρισμός του Φοινικίου παρήγαγε 2,2 φορές περισσότερο σάρι, άπ' ότι παρήγαγε όλη ή έπαρχία Σαραντίου στα 1938.

Ένα άλλο μεγάλο έργο, πού συνδέεται μέ τή Μπίστριζα, είναι ή οικοδόμηση τῶν ύδροηλεκτρικῶν σταθμῶν πού κινουῦνται μέ τά νερά της. Τώρα, μόνο ένα χωριό, τό Βρυώνη καταναλώνει περισσότερη ήλεκτρική ενέργεια, άπό όση παρήγαγε πριν άπό τήν άπελευθέρωση όλη ή έπαρχία του Σαραντίου.

Σημαντικές είναι οι αλλαγές, πού σημειώθηκαν, σ' όλους τούς τομείς: στην παιδεία, στον πολιτισμό, στην ύγιηνη, στο έμπόριο, στον τρόπο ζωής.

Στό Βούρκο, πού κάποτε οι άνθρωποι ζούσαν σέ ύγρά σκοτεινά καλυδόσπιτα, τώρα δέ βρίσκεις οὔτε ένα άπ' αυτά, «όσο γιά δείγμα» όπως λέν. Στήν περιοχή οικοδομήθηκαν γύρω στα 4000 καινούργια πέτρινα σπίτια. Σ' αυτά, τά κρεβάτια, τά τραπέζιο, οι καρέκλες, άκόμα καί τά ραδιόφωνα, έγιναν συνηθισμένα είδη.

Στό Βούρκο, πού κάποτε οι άνθρωποι ήταν βυθισμένοι στην άμάθεια, στην άγραμματωσύνη, τώρα λειτουργεί ένα πυκνό δίχτυ σχολείων, όπου φοιτουῦν όλα τά παιδιά τῶν συνεταιριστῶν. Τώρα μόνο στο γεωργικό συνεταιρισμό Φοινικίου υπερετουῦν περισσότεροι εκπαιδευτικοί, άπό τούς εκπαιδευτικούς, πού είχε στα 1938 όλη ή έπαρχία Σαραντίου.

Στό Βούρκο, πού κάποτε τούς φτωχούς κατοίκους του

τούς ἔλυωναν οἱ ἀρρώστιες, προπαντός ἡ ἐλονοσία, χωρίς γιατρό καί φάρμακα, μέ ἀποτέλεσμα νά μή ξεπερνά ὁ μέσος ὄρος ζωῆς τά 38 χρόνια, τώρα υπάρχουν δεκάδες ὑγειονομικά ἰδρύματα, ὑγειονομικά κέντρα, Ἱατρεῖα, μαιευτήρια, βρεφοκομικοί σταθμοί, πού τό Κόμμα μας ἔθεσε στήν ὑπερσία τῶν συνεταιριστῶν, ὅπως υπάρχουν καί δεκάδες γιατροί, βοηθοί γιατρῶν, μαμές, νοσοκόμες, πού ὑπερετοῦν σ' αὐτά τά ἰδρύματα. Ἕνας δείκτης τῶν μέτρων, γιά τήν ἀδιάκοπη βελτίωση τῆς ζωῆς, γιά τήν προστασία τῆς ὑγείας τῶν δουλευτῶν, εἶναι καί ἡ ἀνοδος τοῦ μέσου ὄρους ζωῆς πού ἔφτασε σέ πάνω ἀπό 70 χρόνια.

Στό Βουῤρκο, πού κάποτε πολλοί δέ γνώριζαν μήτε τέτοια ἀπλά τρόφιμα, ὅπως τά μακαρόνια, πού οἱ ἄνθρωποι γιά μιά χούφτα ἀλάτι καί γιά ἓνα κόμπο πετρέλαιο ἦταν ἀναγκασμένοι, νά κάνουν δρόμο ὦρες ὀλόκληρες ὡς τήν πόλη, τώρα λειτουργεῖ ἓνα πυκνό δίκτυ καταστημάτων, πού εἶναι γεμάτα μέ ἐμπορεύματα λογιῆς - λογιῆς.

Μά εἶναι δύσκολο νά μιλήσουμε, ἔστω καί σύντομα, γιά ὅλες τίς ἀλλαγές. Ὁ πνιγμένος κάποτε, Βουῤρκος ἔγινε ἓνα ἀληθινό περιβόλι ἢ, νά ποῦμε σωστότερα, μιά ἀνθισμένη βραγιά τοῦ μεγάλου σοσιαλιστικοῦ μας περιβολιοῦ τῆς Ἀλβανίας. Μά καί στό Βουῤρκο, ἡ πιο μεγάλη νίκη τοῦ Κόμματος εἶναι ἡ διάπλαση τοῦ νέου ἀνθρώπου. Οἱ συνεταιριστές καί οἱ συνεταιρίστριες, φωτισμένοι ἀπ' τά διδάγματα τοῦ Κόμματός καί τοῦ σύντροφου Ἐμβέρ, χτίζουν τή νέα ζωή τους, σέ πάλη, μέ τίς δυσκολίες μέ τά ὑπολείμματα τοῦ παρελθόντος μιά ζωή πού ἀπό χρόνο σέ χρόνο γίνεται πιο ὁμορφη πιο πλούσια πιο πολιτισμένη...».

Τόν συνεταιρισμό λοιπόν τοῦ Φοινικίου πήγαινα νά ἐπισκεφθῶ πού εἶναι ἓνας ἀπό τούς μεγαλύτερους συνεταιρισμούς τῆς Ἀλβανίας. Τόν συνεταιρισμόν πού ἐκμεταλλεύεται τόν ἀξιοποιημένον πιά τεράστιο κάμπο τοῦ Δέλβινου.

Ἐξω ἀπό τό Φοινίκι σταθμός μηχανημάτων καί τρακτέρ νομοῦ Ἀγίων Σαράντα. Μιά μεγάλη ἔκταση περιμανδρωμένη μέ ὑπόστεγα καί χτίσματα φιλοξενούσε δεκάδες τρακτέρ καί ἄλλα μηχανήματα.

Τό Φοινίκι εἶναι χτισμένο στή θέση τίς ἀρχαίας Φοινίκης πού ὅπως μάς εἶπε ὁ Πρόεδρος θά ἀρχίσουν νά γίνουν ἀνασκαφές.

Μάς ὑποδέχθηκε ὁ συν. Σωτήρης Ἀγγελῆς Πρόεδρος τῆς Κοινότητος καί Πρόεδρος τῆς Ἐνωμένης Ἐπιτροπῆς Τοπικοῦ Λαϊκοῦ Συμβουλίου Φοινικίου, ὅπως μοῦ συστήθηκε καί ὁ συν. Ἀριστείδης Λίττος Ὑπεύθυνος Γεωργικοῦ Συνεταιρισμοῦ Φοινικίου.

Ἐνα παιδάκι καί 6—7 κάτοικοι κοντά στό γραφεῖο πού πηγαίναμε. Τούς καλημέρισα, τούς μίλησα στά Ἑλληνικά. Μιά τυπική ἀνταπόδοση. Ρωτάω τόν μικρό «Πῶς σέ λένε».

«Γιάννη».

Εἶσαι ἀπό τούς σαράντα πέντε πού ἔχουν ἐνός κακοῦρου γνώση;

«Γέλασε. Ὁ Πρόεδρος ὅμως παίρνοντας τό μέρος τῶν Γιάννηδων, μοῦ κράζει.

Καί ὅλοι οἱ ἄλλοι σύντροφε δέν ἔχουν οὔτε τόση Γελώντας μπήκαμε στό γραφεῖο. Μικρό ἰσόγειο, χαμηλοτάβανο, φανέρωνε τήν παλιά του προέλευση. Ἡ τοποθέτηση τῶν λιγοστῶν ἐπιπέδων ἔδειχνε ὅτι χρησίμευε καί γιά αἶθουσα συνεδριάσεων.

Ὁ Πρόεδρος ἐνημερωμένος σέ ὅλα καί σέ ὅτι ἀφοροῦσε τό χωριό καί τόν συνεταιρισμό ἄρχισε μέ καταπληκτική διάθεση καί χωρίς νά περιμένει νά τοῦ κάνω ἐρωτήσεις νά μοῦ υπεγορεύει μᾶλλον, σάν νά ἤξερε ὅλες τίς ἀπαντήσεις πού ζητοῦσα.

Τόν κοίταγα καί ἀποροῦσα. Τόν ἄκουγα καί ἔγραφα. Ἀλλά σκεφτόμουν γελώντας μέσα μου, ἂν θά μέ ἄφηνε νά τοῦ ἔκανα καί ἐγώ καμιά ἐρώτηση. Καί σχεδόν δέν μέ ἄφησε, μοῦ ἔλυσε τίς ἀπορίες πού νόμισε αὐτός πῶς εἶχα καί πού αὐτές ἦταν πραγματικά ἀλλά μοῦ δημιούργησε καί κάποια περίσκεψη ἢ ὁποία καί μέ ὁδήγησε σέ ὀρισμένες ἐπιφυλάξεις.

«Τό Φοινίκι ἄρχισε ὁ Πρόεδρος προπολεμικά εἶχε 500 κατοίκους, σήμερα ἔχει 1.800 μέ σπίτια δικά τους καί μισό στρέμμα, μιά ἀγελάδα ἢ 10 πρόβατα ἢ κάθε οἰκογένεια γιά ἰδιοκτησία της. Στό χωριό μας χτίζονται 12 σπίτια περίπου

τό χρόνο μέ χρήματα πού δίνει τό Κράτος στόν συνεταιρισμό καί ὁ συνεταιρισμός μαζί μέ τό οικόπεδο, τά δίνει στούς δικαιούχους ὑπό τύπον δανείου πού τά ἐξοφλοῦν χωρίς τόκο σέ 15 χρόνια.

Στό χωριό μας ἔχουμε ὀχτάχρονο Δημοτικό σχολεῖο μέ 500 μαθητές καί 16 δασκάλους. Νυχτερινή Μέση σχολή μέ 4 τάξεις. Νηπιοτροφεῖο καί τσερδέ γιά τά βρέφη τῶν γυναικῶν, πού ἐργάζονται. Παλιά, ἡ ἐκπαίδευση ἦταν ἀνύπαρκτη, κανένας δάσκαλος, καμιά φροντίδα, ἀδιαφορία καί ἐγκατάλειψη ἀπό τό Κράτος. Σήμερα τά χωριά ὅλα ἔχουν τό Σχολεῖό τους, τό Νηπιοτροφεῖο τους, τό Τσερδέ τους.

Ἡ ὑγεία τοῦ λαοῦ στά παλιά ἦταν παραμελημένη καί ἡ ὑγιειονομική περίθαλψη τελείως ἄγνωστη. Γιά νάπαιρνες γιάτρό στό σπίτι ἔπρεπε νά ἦτανε πολύ βαρειά ὁ ἄρρωστος καί τότε θά πήγαινες στόν μοναδικό γιάτρό τῆς περιοχῆς θά καθόσουν στήν οὔρα καί θά τόν ἀκριβοπλήρωνες γιά νά τόν ἔφερνες μέ ἄλογο νά ἐπισκευθεῖ τόν ἄρρωστό σου. "Όταν θά σοῦ ἔδινε τήν συνταγή ἔπρεπε νά πᾶς στά Τίρανα ἢ στήν Κέρκυρα ἢ στήν Ἰταλία ἢ στήν μαύρη ἀγορά γιά νά τήν ἐκτελέσεις. Στό διάστημα δέ αὐτό πολλές φορές ὁ ἄρρωστος πέθαινε. Σήμερα τό κάθε χωριό ἔχει τόν Παθολόγο του. Τά μεγάλα δέ χωριά ὅπως τό δικό μας πού εἶναι κέντρο Συνεταιρισμοῦ, ἔχουν τόν μικρό τους νοσοκομειακό στασμό. Ὁ σταθμός αὐτός ἔχει ἐκτός ἀπό Παθολόγο μικρό Γυναικολογικό τμήμα μέ ἐπιστήμονα Μαῖα καί Νοσοκόμα γιά τούς τοκετούς ὄλων τῶν χωριῶν τοῦ συνεταιρισμοῦ. Στοματολογικό τμήμα μέ Ὀδοντίατρο ὁ ὁποῖος καλύπτει τίς ἀνάγκες ὄλων τῶν συνεταίρων ἀπό ἐξαγωγές μέχρι τοποθετήσεις καινούργιων καί Παιδίατρο ὁ ὁποῖος πηγαίνει σέ ὅλα τά χωριά. Ἀκόμα ἔχει καί Φαρμακεῖο καί ἂν κανένας ἔχει ἀνάγκη νά μπεῖ σέ νοσοκομεῖο θά ἔρθει τό αὐτοκίνητο νά τόν πάρει καί μέ τό σημείωμα τοῦ γιατροῦ καί μόνο θά μπεῖ ἀμέσως καί θά κάνει ὅλες τίς θεραπείες χωρίς νά πληρώσει οὔτε ἓνα λέκ.

Τά χωριά ὅλα ἔχουν τηλέφωνο, τό δικό μας ἔχει τηλε-

γραφείο και ταχυδρομείο. Στο Φοινίκι έχουν όλοι ραδιόφωνα και καμιά τριανταριά έχουν τηλεοράσεις.

Τό χωριό μας έχει σπίτι μόρφωσης για τήν συζήτηση διαφόρων πολιτικῶν, ιδεολογικῶν και πολιτιστικῶν θεμάτων, έχει συγκροτήματα διαφόρων ἐκδηλώσεων και ομάδες ανταλλαγῆς πείρας και ἐργασίας. "Έχει μαγαζιά μέ ὅλα τά εἶδη οἰκιακῆς ἀνάγκης και χρήσης. "Έχει καφενεῖα, ἐστιατόρια και μαγαζιά μέ εἶδη διατροφῆς. Φυσικά τά καφενεῖα ἐδῶ δέν εἶναι σάν τά καμπαρέ πού ψυχαγωγεῖσαι δίνοντας γροθιές, σπάζοντας κεφάλια και πιάτα και δημιουργόντας φασαρία».

Γράφω παρά πάνω, κάποια περίσκεψη, ἡ ὁποία και μέ ὀδήγησε σέ ὠρισμένες ἐπιφυλάξεις.

Εἶχα 12 μέρες στή Ἄλβανία, τίς 4 στή μειονότητα. Εἶχα συζητήσει μέ Κρατικούς παράγοντες μέ ἐπιστημονες, μέ ποιητές, μέ λογοτέχνες, μέ δημοσιογράφους και μέ πολλούς ἄλλους μέ ὑπεύθυνες θέσεις. "Όλοι τους χωρίς νά κρύψουν οὔτε στιγμή τή Μαρξιστική τους ἰδεολογία, τό Κομμουνιστικό τους πιστεύω, ἀπέφευγαν μέ ἰδιαίτερη προσοχή νά κάνουν ὁποιονδήποτε ὑπαινιγμό, σύγκριση ἢ παραλληλισμό για τό σύστημα τῆς χώρας μου. Αυτό τό πνεῦμα αὐτή ἢ τακτική ἀποτέλεσε και θά ἀποτελοῦσε μέχρι τό τέλος τόν κανόνα.

Δέν ξέρω πῶς ἀλλά ἀπό τήν πρώτη στιγμή ὁ Πρόεδρος μου ἔδωσε τήν ἐντύπωση ὅτι διέφερνε ἀπό τούς ἄλλους συζητητές. Ὁ μονόλογος μέ μία διάθεση ἐπίδειξης τῶν γνώσεων του, ὁ ἐνθουσιασμός και ἡ ὑπερβολική ἐμπιστοσύνη στήν κομμουνιστική του κατάρτιση, ἴσως νά συνέτειναν στή δημιουργία τῆς ἐντύπωσης αὐτῆς. Γεγονός πάντως εἶναι ἕνα ὅτι ἔστω και μέ αὐτήν τήν ἐντύπωση και μέ τόν μονόλογο τόν ὁποῖον ἀσφαλῶς και δέχθηκα ἄσφαλως μου, ὁ Πρόεδρος πολύ ἐνημερωτικός μου ἐπαλήθευσε πολλές πληροφορίες και μέ βοήθησε νά διασταυρώσω πολλές ἄλλες πάνω στή λειτουργικότητα θεσμῶν και κανονισμῶν.

Ἄλλά ἄς παρακολουθήσουμε πάλι τόν συν. Σωτήρη στόν μονόλογό του.

Σάν μειονότητα σύντροφε Γιάννη δέν ἔχουμε κανένα

ἀπολύτως πρόβλημα. Χαιρόμαστε τά πάντα ἀπό τήν ἐλευθερία τοῦ λόγου, τοῦ τύπου κλπ. μέχρι τήν ἐλευθερία νά παίρνουμε μέρος στήν διοίκηση τῆς κρατικῆς μηχανῆς καί στήν Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος.

Ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου καί τοῦ τύπου πού ἀναφέρει ὁ σύντροφος Σωτήρης, εἶναι δικαίωμα τοῦ κάθε πολίτη κατοχυρωμένο διά τοῦ ἄρθρου 53 τοῦ Συντάγματος, καί ἐξασκοῦνται πάντα, σύμφωνα μέ τό ἄρθρο 39 πού στήν δεύτερη παράγραφο γράφει «Τά δικαιώματα τῶν πολιτῶν εἶναι ἀναπόσπαστα ἀπό τήν ἐκπλήρωση τῶν καθηκόντων τους καί δέν μπορεί νά ἀσκηθοῦν σέ ἀντίθεση μέ τό σοσιαλιστικό καθεστώς».

Ἀλλά καί γιά τήν ἀπρόσκοπτη λειτουργία τοῦ πολιτεύματος, τό Ἀλβανικό Σύνταγμα, στό ἄρθρο 55 γράφει στίς δύο παραγράφους του. «Ἀπαγορεύεται ἡ ἴδρυση ὁποιασδήποτε ὀργάνωσης μέ φασιστικό, ἀντιδημοκρατικό, θρησκευτικό καί ἀντισοσιαλιστικό χαραχτήρα.

Ἀπαγορεύεται, ἡ φασιστική, ἀντιδημοκρατική, θρησκευτική, φιλοπόλεμη, ἀντισοσιαλιστική ἔραση καί προπαγάνδα, καθώς καί ἡ ὑποδαύλιση Ἐθνικοῦ καί φυλετικοῦ μίσους».

Σάν κομμουνιστής μέ Μαρξιστική συνείδηση σᾶς λέω μέ εἰλικρίνεια ὅτι δέν μᾶς ἀπασχολεῖ κανένα πρόβλημα.

Γιά τό ζήτημα τῆς θρησκείας τό Κόμμα τό ἔλυσε κατά τόν τρόπο πού τό ζητοῦσαν οἱ περιστάσεις καί οἱ συνθήκες ἐδῶ στήν Ἀλβανία.

Τό πνεῦμα αὐτό σχετικά μέ τή θέση τῆς μειονότητας καί τῆς θρησκείας ἐπικρατεῖ καί στά 17 χωριά τοῦ συνεταιρισμοῦ πού ἀποτελοῦνται ἀπό 1.500 οἰκογένειες μέ 8.000 κατοίκους περίπου καί σάν Πρόεδρος τοῦ συνεταιρισμοῦ πού μέ ἔχουν ἐκλέξει μέ ἐκλογές καί πού ἀντιπροσωπεύω, εἶμαι σέ θέση νά σᾶς τό διαβεβαιώσω μέ ὑπευθυνότητα.

Ὁ συνεταιρισμός μας ἔχει στή διαχείρισή του 36.000 στρέμματα, 600 ἀγελάδες καί 2.000 πρόβατα καί γουρούνια.

Στήν ἀρχή σύμφωνα μέ τό πρόγραμμα τοῦ Κόμματος δημιουργήθηκαν οἱ μικροί συνεταιρισμοί τούς ὁποίους ἀντικατάστησαν οἱ μεγάλοι μέ τή σημερινή τους μορφή. Γιά τήν

ἀποδοτική καλλιέργεια καί τήν σωστή ἀνάπτυξη τῆς κτηνοτροφίας τό Κράτος δημιουργεῖ τίς κατάλληλες συνθήκες προβαίνει στίς ἀπαραίτητες χτιριακές ἐγκαταστάσεις, προμηθεύει τά ἀπαραίτητα μηχανήματα, χορηγεῖ σπόρους, λιπάσματα, φάρμακα κλπ. καί γενικά ἐποπτεύει γιά τήν βελτίωση καί γιά τήν αὔξηση τῆς παραγωγῆς.

Τήν παραγωγή τήν πουλάμε στό Κράτος, ἀφοῦ κρατήσουμε ὅτι χρειάζεται ἀπό αὐτή γιά τῆς ἀνάγκες τῶν συνεταιρῶν. Ὁ κάθε ἀγρότης ἔχει δικαίωμα νά κρατήσῃ ἀπό τήν παραγωγή μιά ὠρισμένη ποσότητα τοῦ κάθε εἴδους.

Σάν ἐργάτες ἐργάζονται στόν συνεταιρισμό ὅλα τά μέλη του μεγάλοι καί μικροί. Ἡ ἀμοιβή τους εἶναι 450 λέκ τό μήνα καί πληρώνονται κάθε 15 μέρες καί ἀνάλογα μέ τῆς μέρες ἐργασίας ὁ καθένας.

Ἡ σύνταξη τῶν ἀγροτῶν ἀρχίζει ἀπό 250 λέκ καί φθάνει τά 350 τόν μήνα. Ὅλοι παίρνουν 15 μέρες ἄδεια τό χρόνο καί ἐργάζονται 8 ὥρες τήν ἡμέρα.

Ὁ συνεταιρισμός μας ἔχει στή διάθεσή του γιά τήν πραγματοποίηση τῶν καλλιεργιῶν 400 ζευγάρια βόδια, 80 τρακτέρ, 15 αὐτοκίνητα καί ὅλα τά μηχανήματα πού χρειάζονται γιά τῆς ἀνάγκες τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς μέχρι τή συγκομιδή της.

Πάμε τώρα νά σᾶς κεράσω ἕνα καφέ νά δεῖτε καί τά μαγαζιά μας.

Βγήκαμε. Μιά κοπελίτσα μέχρι 2.5 χρονῶν στή μέση τοῦ δρόμου. Τήν πλησίασα καί τήν ρώτησα στά Ἑλληνικά.

— «Πῶς σέ λένε».

— Ἑλένη.

— «Δῶσε μου τό χεράκι σου». Μοῦ τό ἔδωσε μέ δύναμη. Στό ἄλο κρατοῦσε μιά ἀνάπηρη μικρή κούκλα. «Πηγαίνεις σχολεῖο Ἑλένη;» «Μοῦ κούνησε τό κεφαλάκι της καταφατικά. «Πῶς τό λέν τό σχολεῖο σου Ἑλένη;»

Τσερδέ.

Τή σήκωσα στήν ἀγκαλιά μου. Ἐπειδή εἶχε λασπωμένα τά ποδαράκια της τά ἔκανε πρὸς τά πίσω γιά νά μήν μέ λερῶσει. Τήν φίλησα καί τῆς ὑποσχέθηκα ἂν θά ξαναπάω

στήν Ἀλβανία νά τῆς πάω μιά κούκλα μεγάλη. Μέ τά ἀθῶα ματάκια της μοῦ ἔδειξε τή χαρά της.

Μπαίνουμε στό καφενεῖο πού εἶναι Ζαχαροπλαστεῖο καί ἐστιατόριο μαζί. Βασίλω λέγανε τήν συντρόφισσα πού ἐργάζονταν ἐκεῖ. Ἀνοιχτόκαρδος τύπος, μιλήσαμε, κάναμε τά ἀστεῖα μας, εἶπιαμε τόν καφέ μας καί γραμμή στά ἄλλα μαγαζιά. Μπήκαμε σέ ἓνα μεγάλο, μέ ὑφάσματα, μέ ἔτοιμα μέ ψιλικά, μέ εἶδη οἰκιακῆς χρήσης. Βασίλω καί ἐκεῖ ἡ συντρόφισσα πού τό εἶχε. Πρόσχαρη κοπέλλα. Τά ἀστεῖα μας πάλι καί ψώνια. Πέντε μπουκαλάκια ἄρωμα πρὸς πέντέμιση λέκτό καθένα. Τό μαγαζί εἶχε καί ραδιόφωνα καί ἓνα πλυντήριο, τή μόνη ἠλεκτρική συσκευή πού εἶδα τυχαία καί μάλιστα σέ μαγαζί χωριοῦ νά πουλιέται.

Φύγαμε γιά τά θερμοκήπια ντομάτας τοῦ συνεταιρισμοῦ. Μιά ἔκταση ἀπό 30 στρέμματα, κλεισμένη μέ σιδερένιες τζαμαρίες, μέ παράθυρα ἀερισμοῦ, μέ σωληνώσεις ποτίσματος καί μελλοντικῆς θέρμανσης ἦταν φυτεμένη ντομάτα.

Στήν εἴσοδο μιά γούρνα μέ φάρμακο μᾶς εἰδοποιεῖ νά βουτήξουμε τίς σόλες τῶν παπουτσιῶν γιά ἀπολύμανση. Τσιμεντένιοι διάδρομοι σέ μῆκος καί πλάτος προστατεύουν ἀπό τίς λάσπες.

Οἱ ντοματιές σέ εὐθύγραμμες σειρές, πανύψηλες, στητές, καμαρωτές εἶχαν ἀφεθεῖ παιγνιδιάρικα στά χέρια τῶν ἐργατριῶν νά τίς ἀπαλλάξουν ἀπ' τόν ὄριμο καρπό τους. Ὁ υπεύθυνος τοῦ θερμοκηπίου Ἐπιστήμονας Γεωπόνος ἀνάμεσα τους, λασπωμένος κι αὐτός ὅπως καί οἱ ἐργάτριες. Ἡ ἐπιστημονική παρακολούθηση, ἡ νοικοκυροσύνη, ἡ ἐργατικότητα, φανερός.

Ἄλλά ἄς παρακολουθήσουμε πάλι τό συν. Σωτήρη.

«Ἐδῶ σύντροφε Γιάννη εἶναι ὅλα μελετημένα, ὅλα προσηγμένα, ὅλα προγραμματισμένα, σύμφωνα μέ τούς κανονισμούς τῆς ἐπιστημονικῆς καλλιέργειας. Ἐδῶ ἀπό τόν ἐργάτη μέχρι τό υπεύθυνο ἔχουμε τίς εὐθύνες μας καί λογοδοτοῦμε. Ἡ κριτική καί αὐτοκριτική εἶναι τό ὄπλο μας. Τά πλάνα εἶναι, ἡ διατήρηση τῆς ἐπιτυχίας μας Βάζουμε γιά παράδειγμα, πλάνο νά ξεπεράσουμε τήν περσινή παραγωγή.

“Αν τήν ξεπεράσουμε δουλέψαμε καλά. “Αν ὄχι κάτι φταίει. Τότε γίνεται ἡ κριτική καί αὐτοκριτική γιά νά βρεθοῦν τὰ αἷτια. Καί ἄν τὰ αἷτια ὀφείλονται σέ ἀμέλεια τῶν ἐργαζομένων, τότε τούς γίνεται καί τό τόνισε γιά νά τό ἀκοῦσουν οἱ ἐργάτριες, μείωση 10ο)ο τοῦ μισθοῦ των, «ἔτσι δέν εἶναι συντρόφισσες καί ἀποτάνθηκε σ’ αὐτές οἱ ὁποῖες καί ἀπάντησαν μέ ἓνα στόμα «ἔτσι εἶναι σύντροφε».

Ἐδῶ ἐμεῖς σύντροφε Γιάννη ἐργαζόμαστε δέν παίζουμε τήν δουλειά τήν θεωροῦμε καθῆκον, ὑποχρέωση, λογοδοτοῦμε. Γίνεται ἔλεγχος. Ὁ Ταξίαρχος (ἀξίωμα τοῦ ὑπεύθυνου ὁμάδας συλλογικῆς ἐπιχείρησης) λογοδοτεῖ στόν τομέα, ὁ τομέας στό Προεδρεῖο, τό Προεδρεῖο στήν Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή τῆς Ἐπαρχίας, ἡ Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή στήν Κυβέρνηση καί ἡ Κυβέρνηση στήν Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ Κόμματος πού εἶναι ἡ Ἀνώτερη Πολιτική δύναμη τῆς χώρας μας».

Πράγματι τό ἄρθρο 3 τοῦ Συντάγματος γράφει. «Τό Κόμμα Ἐργασίας τῆς Ἀλβανίας πρωτοπορεῖ τῆς ἐργατικῆς τάξης, εἶναι ἡ μόνη ἡγετική, πολιτική δύναμη τοῦ Κράτους καί τῆς κοινωνίας». Καί στό ἄρθρο 2 παρ. 1 «Ἡ Λαϊκή Σοσιαλιστική Δημοκρατία τῆς Ἀλβανίας εἶναι Κράτος τῆς Διχτατορίας τοῦ Προλεταριάτου καί ἐκφράζεται καί ὑπερασπίζει τὰ συμφέροντα ὅλων τῶν ἐργαζομένων».

Φύγαμε ἀπό τό θερμοκήπιο καί τραβήξαμε πρὸς τὰ βόρρια. “Ἦθελα νά δῶ τὰ μέρη πού εἶχα γνωρίσει τό 1940.

Ἡ Γκιάστα σταυροδρόμι, Μπράγκα, Νιβίτσα, “Αη Βασίλης, Πικέρνι, Σασάη, Λιούκοβο, Μπόρσι, χωριά γνωστά, μέ ἀναμνήσεις. “Ὅλα ἀλλαγμένα. “Ὅλος ὁ κόσμος στίς δουλειές. Σχεδόν ἔρημα. Οἱ ἀνίκανοι μόνο στά σπίτια. Τό ἓνα διαδέχεται τό ἄλλο. Οἱ τaráτσες μέ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα, ἓνα ἀνεπανάληπτο θέαμα. Δεκάδες βουναλάκια δεξιά καί ἀριστερά τοῦ δρόμου γιομάτα.

Φτάνουμε στό Μπόρσι. Οἱ μνημες μου κράζουν «Νά! Ἡ θέση τῆς μονάδας πού ὑπηρετοῦσες. Νά! Τό βουνό πού πῆρες διαταγή νά ἔρθεις σέ ἐπαφή μέ τή διπλανή μονάδα. Νά! Οἱ θέσεις τῶν ἀντιπάλων. Νά! Ἡ γέφυρα στό ἐνδιά-

μεσο. Νά! Οί πορτοκαλεῶνες πού τή νύκτα γινόταν πεδίο συναδέλφωσης»

Στούς πορτοκαλεῶνες αὐτούς τίς νύχτες "Ἕλληνες καί Ἴταλοί στρατιῶτες σπρωγμένοι ἀπό μιά ἀκατανίκητη ἀνάγκη, τήν πείνα ὑπόγραφαν ἀνακωχή καί σεβόμενοι ὁ ἕνας τόν ἄλλον μάζευαν σιωπηλά καί ἀθόρυβα δίπλα - δίπλα πολλές φορές ἐσπεριδοειδῆ γιά νά δαμάσουν τήν πείνα τους, γιά νά δαμάσουν τήν πείνα τῶν συναδέλφων τους. Δεῖγμα ὑψηλοφρόνων συναισθημάτων, δεῖγμα τοῦ πνεύματος πού κυριαρχοῦσε στούς ἐμπόλεμους τῆς καταραμένης ἐκείνης ἐποχῆς. «Νά σέ σκοτώσω γιά νά μήν μέ σκοτώσεις πρῶτος ΝΑΙ! Νά σοῦ στερήσω τό φαῖ, ΟΧΙ! "Ἦξερα ὅτι τόν πόλεμο αὐτόν, τόν ἔκαναν μεγάλα συμφέροντα τά ὁποῖα ὑποχρέωσαν τούς λαούς νά πολεμήσουν...

Τό Μπόρσι ἔχει μεγαλώσει κι αὐτό. Καινούργια σπίτια Μέση Τεχνική Σχολή, Νοσοκομεῖο. Πλάζ. Σέ μιά δεσπόζουσα θέση δίπλα στό δρόμο καί στούς πρόποδες τοῦ βουνοῦ κέντρο μέ καφενεῖο, Ζαχαροπλαστεῖο, ἐστιατόριο.

Τό κέντρο κρυμένο στήν κυριολεξία κάτω ἀπό βαθύσκια πλατάνια μέ τεχνιτούς καταράκτες πού κατρακυλοῦν τά νερά τους κάτω ἀπ' τό δάπεδο του πού βρίσκεται πάνω ἀπ' τήν ἐπιφάνεια τοῦ δρόμου, σέ προσκαλεῖ νά θαυμάσεις τίς ὑπέροχες ὀμορφιές του. Οἱ ὀμορφιές αὐτές φαίνονται σέ ὄλη τους ἔκταση στόν πίσω χῶρο τοῦ κέντρου ὅπου καί τό χέρι τοῦ ἀνθρώπου ἔχει βάλλει τήν σφραγίδα του.

Ἐκεῖ κάτω ἀπό τό ἀπαλό θρόϊσμα τῶν φύλλων, τήν ὑπέροχη βοή τῶν καταρρακτῶν καί τή μουσική μελωδία τῶν πουλιῶν, εἶπιαμε τόν καφέ μας, ἔφαγα καί ἕναν κουραμπιέ πού μύριζε βούτυρο καί πού μοῦ θύμιζε κάποια νοσταλγική ἐποχή τότε πού τά τρόφιμα ἦταν ἀγνά καί ἀνόθευτα...

Ἐκεῖ ἔβλεπες τήν ἄγρια καί ἡμερη ὀμορφιά τῆς φύσης σφιχταγκαλιασμένες νά σοῦ δίνουν ἕνα πίνακα γιομάτον ὀμορφιά καί μεγαλειο. Πλατάνια, θάμνοι, ἡμερα καί ἄγρια λουλούδια, ἀναρριχτιτικά φυτά, γυμνοί βράχοι, νερά πηγαία, πού κατρακυλοῦσαν μέ ὀρμή σάν καταρράκτες στό ἀνώμαλο ἔδαφος καί σέ μεγάλο πλάτος ἔδιναν μιά εἰκόνα παράξενη.

μιά εικόνα σπάνιας καί ἄγριας φυσικῆς ὀμορφιάς, πού σέ κρατοῦσε σέ ἔκταση.

“Ἐπρεπε νά φύγουμε. Ἐπιστροφή στά ἴδια.

Πλάϊ στό Λούκοβο ἓνα βουναλάκι πολύ ψηλό καί πολύ μακριά ἀπό τή θάλασσα, ἔχει κάτω ἀπό τήν ἐπιτήρησή του ὅλη τήν περιοχή καί τά γύρω βουναλάκια.

Ἀπό ἓνα σημεῖο φαίνονταν σέ ὅλη του τήν ἔκταση οἱ ταρατσες τους φυτεμένες μέ ἐληές καί διάφορα ὀπωροφόρα δέντρα. Οἱ ταρατσες αὐτές πού ἔγιναν μέ τήν ἐθελοντική ἐργασία τῆς νεολαίας, γιά ὅσους θέλουν νά τίς κρίνουν σωστά, εἶναι ἓνας ἄθλος πού μόνο ἡ θέληση καί ὁ αὐθορμητισμός μπορούσε νά τό ἐπιτύχει.

“Ὅποιος τίς δεῖ, ὅποιος τίς ἐκτιμῆσει καί συνειδοτοποιῆσει τό μέγεθος τῆς τεράστιας αὐτῆς προσφορᾶς θά σχηματίσει τήν ἀκλόνητη πεποίθηση οἱ τέτοια ἔργα δέ γίνονται χωρίς διάθεση, χωρίς θέληση, χωρίς αὐθορμητισμό.

Κάτω ἀπό τά βλέμματά μας ἡ γύρω περιοχή ἔμοιαζε σάν νά ἦταν στρωμένη μέ ἀνάγλυφα ολοπράσινα κεντημένα χαλιά. Ἡ ἄλλοτε ἄγονη αὐτή περιοχή ὅπως καί τόσες ἄλλες ἔχει μεταβληθεῖ σέ πλουτοπαραγωγική πηγὴ σημαντικῆς σημασίας.

Σ’ αὐτό λοιπὸν τό σημεῖο εἶναι μιά στήλη μέ μιά μαρμαρινή πλάκα στήν ὁποῖα ἀναγράφεται ἡ ἀναγνώριση τῆς τεράστιας αὐτῆς προσφορᾶς τῆς νεολαίας πρὸς τήν πατρίδα καί τήν ὁποῖαν τοποθέτησε ὁ Ἐμβέρ κατὰ τήν ἐπίσκεψή του ἐκεῖ. 20.000 νέοι ἀπό ὅλη τήν Ἀλβανία ἔδωσαν τό παρόν στό μεγάλο αὐτό προσκλητήριο.

Παρά κάτω στό ἴδιο ὕψος τό Σασαῖ οἱ ταρατσες ἤθελαν πότισμα. Πίσω ἀπό τό βουνό εἶχε τίς πηγές του ὁ ποταμός Καλιόσα. Ἀλλαγὴ πορείας σά νά ἦταν αὐλάκι. Τοῦνελ 2.000 μέτρων καί τά νερά τοῦ ποταμοῦ στήν διάθεση τοῦ ἀνθρώπου ἀπ’ τήν ἄλλη μεριά τοῦ βουνοῦ. Πότισμα ὅλων τῶν ταρατσῶν μέ κανάλια, ἀλλά καί δημιουργία μικροῦ ὑδροηλεκτρικοῦ σταθμοῦ. Ἀξιοποίηση πλήρης. Στό Σασαῖ καί ἐργοστάσιο ἐλαιουργίας.

Τό Πικέρνι εἶναι τό χωριό πού γεννήθηκε ὁ Βασίλης

Λάτσης. Τό άγαλμα, οί φωτογραφίες φιγουράρουν καί στο-
λίζουν ὅλη τήν Ἄλβανία. Εἶναι ὁ ἥρωάς τους. Στό Πικέρνι
τό σχολεῖο ἔχει τό ὄνομά του.

Παραθέτω ἐδῶ ἕνα ποίημα γραμμένο ἀπό τόν ὑπέροχο
Πάνο Τσοῦκα.

ΛΕΒΕΝΤΙΑ

Στό Βασίλη Λιάτση, τό παλληκάρι
πού πυροβόλησε ἕναν αὐτοκράτορα.

Νύχτα κρυφά τόν πᾶνε στήν ἐχτέλεση
κι ἀσκέρι οἱ φασίστες τόν τριγουρίζουν.
Αὐτός δεμένος — περπατάει ὀρθόκορμος.
Κεῖνοι λυτοί — μά σκύβουν καί τρικλίζουν.

Τῶν ντουφεκιῶν οἱ κάνες ἄφωνες
κρύβουν σκληρό τό θάνατό του ἐντός τους
σά σκιές πίσω του οἱ δήμιοι κρύβονται,
τί ἀκοῦνε νά τούς κράζει ὁ θανατός τους.

Θαρροῦνε πῶς οἱ κάννες τοῦτες ἄφαντα
θ' ἀνοίξουν τήν καρδιά του γιά ν' ἀνάψουν
τοῦ φόβου τά φουρνέλα καί συντρίμματα
τήν πίστη, τήν ἀντρεία του νά τινάξουν.

Στοῦ φεγγαριοῦ τό φῶς, οἱ λόγχεις λάμπουνε
Ξηρά τά κινητά οὐραία κροτοῦνε.
Ἐκεῖνος καρτερά τό χάρο ἀτάραχα.
Ἐκεῖνοι ταραγμένοι τόν θωροῦνε.

Ξάφνου γροικιέται μιά φωνή, σά σφύριγμα:
— Μίλα, ποιά θές στερνή σου χάρη
Τούς δήμιους μ' ἕνα βλέμμα του ἀστραπόκοψε
κ' εἶπε μ' ἀράγιστη φωνή τό παλληκάρι:

—Μιά χτένα μόνο ἂν θέτε δόστε μου
τ' ἄταχτα νά χτενίσω τά μαλλιά μου.
Νά μ' εὔρει, θέλω, καθώς θάρθει ὁ θάνατος
σά σ' ὦρα γιορτινῆ, σά σ' ὦρα γάμου.

Βρόντησε ἡ μπαταριά...

“Ὅμως περισσότερο
Βρόντηξε στούς ἐχθρούς ἡ μικρῆ φράση.
“Ἦρθε καί φούσκωσε καί βούισε σά θύελλα
καί τράνταξε βουνά, λαγκάδια, δάση...”

Φτάνουμε στούς Ἁγίους Σαράντα. Τό ἀπόγευμα μόνος
μου στό σαλόνι τοῦ Ξενοδοχείου. Πλησιάζει ἕνα γκρούπ ἀπό
νέες καί νέους. Κάθονται κοντά μου καί ἀρχίσαμε συζήτη-
ση. Ἦταν ἀπό τό ἐργοστάσιο Ὑφαντουργίας Τιράνων. Εἶχαν
ἔρθει ἐκδρομῆ μέ λεωφορεῖο καί ὅλα τά ἔξοδα πληρωμένα
ἀπό τό ἐργοστάσιο. Κατά τήν συζήτησή μας, μοῦ ἐγινε ἐπα-
λήθευση τῶν ὄσων εἶχα πληροφορηθεῖ σχετικά μέ τούς ὄ-
ρους ἐργασίας, παροχές, υποχρεώσεις κλπ.

Ρώτησα τίς κοπέλλες ἂν πᾶνε στρατιῶτες καί ἂν ξέρουν
νά χειρίζονται τά ὄπλα. Μοῦ ἀπαντήσαν ὅλες μαζί μέ κά-
ποια δόση περηφάνιας «καί στρατιῶτες πᾶμε καί τά ὄπλα
ξέρουμε ὄχι μόνο νά τά χειριστοῦμε ἀλλά καί νά τά μετα-
χειριστοῦμε». Σέ λίγο ἔρχεται ὁ ἐπικεφαλῆς τους ὁ ὁποῖος
κατάγονταν ἀπό τό Γραικοχωῶρι τῆς Θεσπρωτίας καί λέγον-
ταν Ραμαντάν Μαχμούτ Μάλιε. Τόν ρώτησα γιά ὀρισμένους
γνωστούς καί πῆρα τίς ἴδιες πληροφορίες πού εἶχα πάρει
γιά τούς Τσάμιδες.

Τό βράδυ στό φαῖ καί ὁ Βασίλης Φέρρος.

Τρώγοντας καί πίνοντας κοκκινέλι καί οἱ τελευταῖες
ἀπορίες.

Ἡ χῶρα εἶναι δεμένη ὀλόκληρη μέ ἀμαξιτούς δρόμους.
Μέ τό συγκοινωνιακό της σύστημα ἐξυπηρετεῖται ὅλη ἡ χῶ-
ρα καί τά λεωφορεῖα πηγαίνουν καί σέ ὅλα τά χωριά. Φυσι-
κά οἱ περισσότεροι δρόμοι γιά τά χωριά δέν εἶναι ἀσφαλτο-

στρωμένοι για τήν ὥρα, ἀλλά δέν δημιουργοῦνται προβλήματα γιατί ὅπως μοῦ εἶπαν γίνεται συντήρηση. Τά ναῦλα εἶναι φθηνά. Ταξί δέν ὑπάρχουν, οὔτε καί ἰδιωτικά αὐτοκίνητα, ὑπάρχουν ὅμως κρατικές κοῦρσες οἱ ὁποῖες χρησιμοποιοῦνται γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῶν φιλοξενουμένων, οἱ ὁποῖοι καθῶς διαπίστῳσα εἶναι ἀρκετοί, ἀλλά καί γιά τήν μετακίνηση τῶν κρατικῶν παραγόντων. "Ὅπου ὑπάρχει συγκοινωνία τραίνου, δέν ὑπάρχει συγκοινωνία λεωφορείων.

Οἱ ἄνδρες μόλις τελειώσουν τίς σπουδές τους καί ἀπό τά 18 καί ἀπάνω πηγαίνουν στρατιῶτες καί ἀποτελοῦν τόν τακτικό στρατό.

Οἱ κοπέλλες μετά τίς σπουδές τους πηγαίνουν καί αὐ-

Στρατιωτίνες τῆς Ἀλβανίας.

τές γιά ἓνα μῆνα στρατιῶτες παίρνουν μιά ἀπαραίτητη ἐκπαίδευση καί μετά τήν ἀπόλυσή τους ἀποτελοῦν τόν Λαϊκό στρατό στόν ὁποῖον καί ἐκπαιδεύονται γιά λίγες μέρες κάθε χρόνο. Πολλές φορές στίς διαδρομές μου εἶδα κοπέλλες στρατιῶτες μέ ὅπλα ἢ χωρίς, νά πηγαίνουν πεζές ἢ ἀπάνω σέ φορτηγά αὐτοκίνητα κάπου.

Ἄκόμα στίς διαδρομές μου εἶδα διασκορπισμένα σέ ὅλα τὰ μέρη πού πέρασα μικρά ὄχυρά στίς ἄκρες τοῦ δρόμου καί στίς πλαγιές τῶν βουνῶν. Ρώτησα νά μάθω γιατί αὐτή ἡ μέριμνα, ἡ ἀπάντηση πού πῆρα μοῦ ἔδωσε νά καταλάβω ὅτι αὐτό γίνεται ἐπειδή ἡ Ἀλβανία εἶναι κατά κάποιο τρόπο ἀπόμονωμένη καί λαβαίνει αὐτό τό προληπτικό μέτρο γιά νά εἶναι ἔτοιμη μέ τόν τακτικό καί τόν Λαϊκό στρατό της νά ἀντιμετωπίσει κάθε ἀπρόοπτο τοῦ μέλλοντος, σέ κάθε γωνιά τῆς γῆς της.

Ὁ Βασίλης Φέρρος εἶναι 46 χρονῶν καί ὅπως ἀναφέραμε κατάγεται ἀπό τή μειονότητα. Εἶχε μείνει ὀρφανός καί ἡ μάνα του τόν μεγάλωσε μέ βάσανα καί στερήσεις γιατί ἦταν φτωχιά. Μοῦ λέει σέ μιά στιγμή.

«Συν. Γιάννη μεγάλωσα μέ στερήσεις, ἔζησα στό παρελθόν μέσα στή φτώχεια, στή μιζέρια καί στήν κακομοιριά. Ζῶ τό παρόν μέσα στήν ἐπαρκεια, στήν ἐξελίξη καί τήν πρόοδο. Κανένα ἄλλο σύστημα δέν θά ἦταν σέ θέση νά κάνει αὐτό πού ἔκανε ὁ κομμουνισμός στήν Ἀλβανία. Σπούδασα καί μάλιστα μέ ὑποτροφία. Ποιό σύστημα θά προσπαθοῦσε νά ξυπνήσει τό λαό τῆς Ἀλβανίας; ποιό σύστημα θά βοηθοῦσε νά δεῖ τίς ἀλήθειες γιά τήν κακομοιριά του νά ἀνοίξει τὰ μάτια. Κανένα! Γιατί ὅλα θέλουν τό λαό καθυστερημένο, ἀμόρφωτο, τυφλό. Τόν φοβοῦνται. Μόνο τό κομμουνιστικό σύστημα δέ φοβᾶται τόν λαό, γιατί ἐργάζεται γιά αὐτόν καί τόν θέλει ξύπνιο γιατί σ' αὐτόν στηρίζεται, εἶμαι κομμουνιστής μέ πίστη στό Κόμμα καί στόν Ἐμβέρ ἀλλά ὄχι μέλος τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος».

«Συν. Βασίλη μιά πού ἦρθε ἡ συζήτηση γιά τόν συν. Ἐμβέρ θά ἤθελα νά παρατηρήσω ὅτι αὐτές τίς μέρες πού βρίσκομαι στήν Ἀλβανία, εἶδα παντοῦ ὅπου πῆγα καί ὅπου πέρασα μιά ἐκδήλωση ἀγάπης στό πρόσωπο τοῦ Ἐμβέρ πού φθάνει τά ὅρια μιᾶς πραγματικῆς προσωπολατρίας. Ἀγάλματα, φωτογραφίες, ἐπιγραφές, ὕμνοι, τραγούδια, ὀνομασίες καί τό ὄνομά του γραμμένο καί στίς πλαγές ἀκόμα».

«Σύν Γιάννη ἄς μή κάνουμε παραξήγηση. Ὅπως σᾶς εἶπα παρά πάνω τό κομμουνιστικό Κόμμα, ἀναμόρφωσε τήν

Ἄλβανία. Ἀλλά, τό κομμουνιστικό Κόμμα τό ἴδρυσε καί τό ἄνδρωσε ὁ Ἐμβέρ. Χωρίς τόν Ἐμβέρ δέν θά ὑπῆρχε κομμουνιστικό Κόμμα. Καί ἂν θά ὑπῆρχε δέν θά ἦταν στήν ἀρχή. Αὐτή ἀκριβῶς εἶναι καί ἡ αἰτία τῆς ἀγάπης πού ἔχομε στό πρόσωπο του. Τόν ἀγαπᾶμε γιατί μᾶς ἔβγαλε στήν ἐπιφάνεια, γιατί ἴδρυσε τό κομμουνιστικό Κόμμα τό ὁποῖο καί μᾶς ἐγγυᾶται ἓνα λαμπρό μέλλον. "Αντε! γειά μας;".

Ἐδῶ τελείωσε καί ἡ συζήτηση μας. Τσουγγρίσαμε τά ποτήρια μας καί σηκωθήκαμε. Ἡ ὥρα εἶχε πάει 11.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΑ ΤΙΡΑΝΑ

Τό πρῶτῃ ἀναχώρηση γιά τά Τίρανα μέ επίσκεψη πρῶτα στό Φίερ.

Μαζί μας μέχρι τό Ἀργυρόκαστρο καί ὁ Λευτέρης Ντίλιος.

Μᾶς γύρισε ἐπίμονα στό Μουσεῖο Ἀργυροκάστρου γιά νά μᾶς ἔδειχνε στοιχεῖα τά ὁποῖα μαρτυροῦσαν τούς κοινούς ἀγῶνες τῶν λαῶν μᾶς ἐναντίον τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Μᾶς ἔδειξε τί εἶχε γράψει ὁ Βύρων γιά τήν Ἄλβανία τό 1806 πού πέρασε ἀπό τό Λιμπόχοβο, τί εἶχε γράψει ὁ Γεώργιος Μῆξης τό 1886 στό Βερολίνο, μᾶς ἔδειξε καί δύο τόμους μεγάλων διαστάσεων πού εἶχαν στοιχεῖα γύρω ἀπό τούς μακραίωνους ἀγῶνες τῶν Παργινῶν ἐναντίον τῶν Τούρκων καί τοῦ Ἀλη Πασσᾶ. Ὁ Ἄος τόμος, "Ἐχει τίτλο «PARGA» μέ ποίημα ἔξ στίχων στή πρώτη σελίδα ἀπό τόν Δόν Ζουάν τοῦ Βύρωνα. "Ἐχει τυπωθεῖ τό 1907 καί ἔχει 500 σελίδες σέ χοντρό χαρτί μέ φωτογραφίες, κείμενα καί τοποθεσίες. Ὁ Βος τόμος ἔχει τυπωθεῖ τό 1908 μέ τίς ἴδιες διαστάσεις, μέ 215 σελίδες καί ἔχει μέσα ἱστορικά κείμενα συγκεντρωμένα ἀπό ἔγγραφα καί ντοκουμέντα τῆς παγκόσμιας ἀπασχόλησης μέ τό θέμα Πάργας. Σάν τίτλο ἔχει γραμμένο.

VERSUGH EINER GESGHIGHTE
VON PARGA

Τόν ρώτησα γιατί διατηροῦν αὐτά τὰ βιβλία γιά τήν Ἑλληνική Πάργα.

Μοῦ ἀπαντάει. Πολλά στοιχεῖα ἀναφέρονται σέ κοινούς ἀγῶνες καί γεγονότα πού ἔχουν σφραγίσει κοινά τήν ἱστορία μας. Νά π.χ. Α΄ Τόμος σελίδα 361 γράφει, τό Κάστρο τῆς Πάργας καί τό Κάστρο τοῦ Βουθρωτοῦ τό πῆραν οἱ Τοῦρκοι.

Μοῦ ἀνάφερε πάλι γιά κάποιον Θύμιο Γκογκοζῶτο ἀπό τήν Πάργα πού εἶχε πάει μικρός στήν Ἀλβανία καί σκοτώθηκε στόν ἐμφύλιο Ἰσπανικό πόλεμο τό 1936 πού εἶχε πάει ἐθελοντής ὑπέρ τῶν κομμουνιστῶν. Γιά τόν Θύμιο Γκογκοζῶτο μοῦ εἶχε μιλήσει στά Τίρανα καί ὁ καθηγητής Σκίντερ Λιουράσι.

Ἀφήνουμε τό Μουσεῖο καί στό σπίτι του γιά καφέ. Ἕνα παλιό δωόροφο σπίτι μέ 4 δωμάτια, μέ ξύλινα πατώματα, ταβάνια, σκάλες. Μένει σ' αὐτό μέ τή γυναίκα του. Τά δύο παιδιά τους σπουδάζουν στά Τίρανα. Ἡ γυναίκα του λέγεται Ἑλένη καί εἶναι κόρη τοῦ Κῶτσιο Λέκκα ἀπό τή Δούβιανη τῆς μειονότητας. Στήν Δούβιανη εἶχα ζητήσει ἂν θά ἦταν εὔκολο νά συναντοῦσα τόν Περικλῆ Ζέρη. Μοῦ εἶπαν ὅτι θά ἦταν δύσκολο γιατί γίνονταν τά ἔργα τοῦ ὑδραγωγείου καί ὁ δρόμος ἦταν σκαμένος. Βρῆκα λοιπόν τήν εὐκαιρία νά τῆ ρωτήσω γιά τόν Περικλῆ καί τήν γυναίκα του τήν Χρυσσαυγή. Τήν εἶχε ξαδέλφη. Ἐχουν μοῦ εἶπε τρεῖς κοπέλλες καί οἱ τρεῖς παντρεμένες, οἱ δύο ἔχουν πάρει ἐπιστήμονες καί ἡ μιά ἀξιωματικό τοῦ Ἀλβανικοῦ στρατοῦ.

Ἐκείνη τήν ἡμέρα εἶχανε ἀγοράσει ψυγεῖο. Μᾶς κέρασε λοιπόν γλυκό, ἤπιαμε καί καφέ καί ἀναχωρήσαμε γιά τό Φίερ. Πρίν ὅμως ἐγκαταλείψω τήν Ἑλληνική μειονότητα, στήν ὁποία ἔζησα πέντε μέρες γιομάτες ἀναμνήσεις καί εἶδα τόσα πρόσωπα καί πράγματα, θά πῶ καί δύο λόγια τά ὁποία σάν διαπίστωση πικρῆς ἀλήθειας βγαίνουν ἀπό μέσα μου.

Ἡ Ἑλληνική μειονότητα στό διάβα τῆς ἱστορίας της εἶχε μιά περιπέτεια πού τήν κράτησε ἀπό τήν ἀπελευθέρωσή της ἀπό τόν Τουρκικό ζυγό σέ ἀβεβαιότητα. Τήν περιπέτεια αὐτή τήν δημιούργησαν τά παιγνίδια τῶν Μεγάλων Δυνάμεων οἱ ὁποῖες ἔπαιζαν καί παίζουν πάντα τίς τύχες τῶν λαῶν στά μέτρα τῶν δικῶν τους συμφερόντων, ἀδιαφορώντας γιά τίς ἐπιπτώσεις τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν.

Μεσολάβησαν δύο παγκόσμιοι πόλεμοι. "Ἐγινε στόν πρῶτο ἡ ἀνακήρυξη τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἀλβανίας, ἀλλά καί ἡ ἀνακήρυξη τῆς αὐτονομίας τῆς Βορείου Ἡπείρου... "Ἐγινε ἡ Ἀλβανία ἀνεξάρτητο Κράτος χαράχτηκαν καί τά σύνορα της. Τό κομμάτι αὐτό ἡ Βόρειος Ἡπειρος μπῆκε σάν μειονότητα μέσα στά νότια σύνορά της, στό χάρτη ἐνῶ ἓνα πολύ μεγάλο τμήμα τῆς Ἀλβανίας πρὸς τά βόρεια παραχωρήθηκε στήν Γιουγκοσλαβία γιά νά τῆς δημιουργήσουν μειονοτικά θέματα μέ τούς δύο γειτόνες της.

Ἡ δικαιοσύνη βλέπετε τῶν Μεγάλων μίλησε καί δίκαια καί δυναμικά...

Μεσολάβησε ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος ἡ κατάσταση γιά τήν Ἀλβανία καί τή μειονότητα παράμεινε ἡ ἴδια...

Ἀπό τότε ἡ Ἑλληνική μειονότητα ζεῖ καί κινεῖται μέσα στά πλαίσια τῶν νόμων τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους.

Ἡ ἀναγνώριση τῆς Ἐθνολογικῆς της προέλευσης ἀναμφισβήτητη. Τό Ἀλβανικό Σύνταγμα τήν κατοχυρώνει. Τά λόγια τοῦ Ἐμβέρ γιά τή διδασκαλία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας τήν δικαιώνουν καί ἀποτελοῦν τρανή ἀπόδειξη τῆς ὑπαρξῆς της μέσα στούς κόλπους τοῦ Ἀλβανικοῦ Κράτους.

Ἡ Ἑλληνική μειονότητα προσγειωμένη στήν πραγματικότητα αὐτή, ζεῖ ἀδελφωμένη καί ἀγαπημένη μέ τόν Ἀλβανικό λαό καί μοιράζεται μαζί του, δικαιώματα καί ὑποχρεώσεις, κάτω ἀπό ἓνα STATUS GVO πού δημιούργησαν, καί ἐπέβαλλαν οἱ μεγάλες δυνάμεις.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ

Ἐγκαταλείπω λοιπόν τὰ μέρη αὐτὰ πού τόσες συγκινήσεις δοκίμασα καί προχωροῦμε ἀπό τόν ἴδιο δρόμο γιά τό Φιέρ ὅπου καί ἡ Ἀπολλωνία. Οἱ εἰκόνες ἴδιες. Αυτόκίνητα φορτηγά μέ ὑλικά, μηχανήματα ἢ ἐργάτες καί Νταλίκες φορτωμένες μέ ἐμπορεύματα δίνουν κάποια ἀλλαγή στό φόντο.

Στό Φιέρ ἔχει τήν ἔδρα της ἡ Γενική Διεύθυνση Πετρελαίων Ἀλβανίας, γιά νά εἶναι πιο κοντά στίς πηγές του. Τό Φιέρ ἔχει θερμοηλεκτρικό ἐργοστάσιο, ἐργαστάσιο λιπασμάτων καί ἄλλα ἐργοστάσια διαφόρων εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης. Ἔχει θερμοκήπια καί κρατικές γεωργικές ἐπιχειρήσεις ἀντί τῶν συνεταιρισμῶν, καί ἀκολουθεῖ τοὺς δομικούς κανόνες τῶν ἄλλων πόλεων.

Στρίβουμε ἀριστερά καί γραμμῆ γιά τήν Ἀπολλωνία. Ἡ Ἀπολλωνία δεσπόζει τοῦ κάμπου τῆς Μουζεκιᾶς. Ἐκατοντάδες χιλιάδες τὰ στρέμματα πού βλέπεις ἀποξηραμένα καί δοσμένα στήν κάθε εἶδους καλλιέργια. Πολλές δεκάδες τὰ χωριά πού τὰ ἐκμεταλλεύονται. Ἄλλοτε μέ ψαθί, τώρα γῆ τῆς ἐπαγγελείας. Ὁ Ἀλέξης Τσάτσης μου εἶχε πει στά Τίρανα, ὅτι ὅταν ἀποφασίστηκε ἡ ἀποξήρανση τοῦ κάμπου τῆς Μουζεκιᾶς, οἱ κάτοικοι τῶν γύρω χωριῶν διαμαρτυρήθηκαν, ἐπειδὴ θά τοὺς ἔλειπε τό ψαθί πού σκέπαζαν τίς καλύβες τους.

Ἀπό αὐτά τὰ λόγια καταλθαίνεις μου εἶπε σέ ποιά κατάσταση βρίσκονταν ὁ λαός μας.

Σήμερα ἔχουν ὅλοι τους καινούργια σπίτια καί καινούργια χωριά. Καθώς διασχίζαμε ἓνα χωριό χτισμένο μέσα στόν κάμπο βλέπαμε δεξιά καί ἀριστερά τοῦ δρόμου τὰ χαμηλά σπίτια του μέ τίς αὐλές καί τοὺς κήπους τους νά ἔχουν στά παράθυρά τους ὁμορφες κεντημένες μέ ἀζούρ κουρτίνες, πράγμα πού ἀποτελοῦσε μιά ξεχωριστή ἀντίθεση, στή γενική ἐξωτερική ἐμφάνιση τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ... Στήν αὐλή ἑνός τέτοιου σπιτιοῦ, ἡ πρωτόγονη καλύβα, δείγμα τοῦ τρόπου διαβίωσης μιᾶς σκοταδίστικης ἐποχῆς. Θά τήν μετα-

φέρουν μελλοντικά στό μουσεῖο, πού θά χτίσουν ὅπως γράψαμε ἔξω ἀπό τά Τίρανα.

Ἡ Ἀπολλωνία ἀνήκει στίς πόλεις, πού ἦταν κτισμένες κατά τήν Ἰλλυρικὴν ἐποχὴ καί φέρνει πλούσια δείγματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ της. Τό 1916 — 17 οἱ Αὐστριακοὶ ἔκαναν ἀνασκαφές, καί ὅτι βρήκαν τό πῆραν. Τό 1924 συνέχισαν οἱ Γάλλοι, οἱ ὁποῖοι καί ἄφησαν κάτι, ἀλλά ὅτι ἄφησαν τό πῆραν μετέπειτα οἱ Ἴταλοί. Στό μουσεῖο Ξεναγός ὁ Βαγγέλης Δήμου Ἀρχαιολόγος, ἐπιστήμων μέ πλούσιες γνώσεις, μᾶς ἐνημέρωσε μέ κάθε λεπτομέρεια. Ὅσα θά βλέπαμε μέσα στίς μεγάλες αἴθουσες τοῦ μουσείου καί στά ὑπόστεγά του, ἦταν εὐρύματα τῆς σκαπάνης τῶν Ἀλβανῶν Ἀρχαιολόγων ἀπό τήν ἐπανάσταση καί δῶ.

Οἱ τέχνες, σέ ὅλες τίς μορφές, σέ ὅλα τά εἶδη καί σέ ὅλες τίς ἐποχές, ἔδειχναν σέ ὅλη τους τήν ἔκταση τοὺς χαμένους πολιτισμούς τους.

Ὅλα τά εὐρύματα τοποθετημένα μέ ἐποχιακὴ σειρά παρουσίαζαν καί τήν ἐξέλιξη τους. Μαρμάρινα ἀγάλματα, κολῶνες, ἐπιτύμβιες πλάκες, μνήματα, διακοσμητικὲς πλάκες μέ ὠραῖες παραστάσεις καί συμβολικά συμπλέγματα, πιθάρια μεγάλα, δοχεῖα, βάζα, πήλινα μέ ὑπέροχες διακοσμήσεις, κοσμήματα, ἐργαλεῖα καί διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα ἔδιναν τήν εἰκόνα τῆς ἀνάπτυξης καί τῆς προόδου τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἐποχῆς. Οἱ μαρμάρινες πλάκες, μέ τά Λατινικά, ὀνόματα καί οἱ ἐπιγραφές μέ τοὺς Ἑλληνικοὺς χαραχτήρες τὸνίζαν τὴ σύμπραξη δύο πολιτισμῶν. Τοῦ Ἑλληνικοῦ καί τοῦ Ρωμαϊκοῦ. «ΒΑΛΕΡΙΟΣ ΣΚΟΥΝΤΑ Ο ΠΑΤΡΙΟΣ ΜΝΗΜΗ ΕΘΙΚΕ.» «ΜΑΡΚΙΕ ΦΙΛΕ ΕΧΑΙΡΕ» Στά ὑπόστεγα, ἀγάλματα, ἄλλα ἀνάπηρα καί ἄλλα συναρμολογημένα σέ ἐντυπωσίαζαν. Μεγαλοπρεπέστατο καί τρανὸ δείγμα τῆς γλυπτικῆς τέχνης: Ὁ Δικαστὴς τῆς Πύλης. Μέσα στὸν αὐλόγυρο τοῦ μουσείου μιά ἐκκλησία, Βυζαντινὴ κτισμένη τό 1276 διατηρεῖται στήν ἀρχικὴ της μορφῆ. Ὁ Σταυρός στὸν τροῦλο φαντάζει ἀπό μακριά. Τό εἰκονοστάσι καινούργιο καί σκαλιστό. Οἱ εἰκόνες τοῦ 16ου καί τοῦ 18ου αἰῶνα. Ἐξω ἀπό τό μουσεῖο, τό θέατρο, ἡ Ἀκρόπολη, ἡ ἀ-

γορά, ή βιβλιοθήκη, χάρτης τής Ἀπολλωνίας, τά τείχη της είχαν 4500 μέτρα μήκος.

Γιά τή συνέχιση τῶν ἀνασκαφῶν θά διατεθοῦν ὅπως μᾶς εἶπε ὁ Βαγγέλης Δήμου 15.000.000 λέκ.

Τήν ὥρα πού φεύγαμε γιά τό Φίερ ἕνα πούλμαν μέ ξένους πῆρε τήν θέση μας.

Στό ρεστωράν τοῦ Ξενοδοχείου τής πόλης, δαμάσαμε τήν πείνα καί τήν δίψα. Κόσμος ξένος καί ντόπιος εἶχε κατακλύσει τήν τεράσια αἴθουσά του. Γκαρσόν ἀπό τήν Πολύτσια-νη τής μειονότητας, Παναγιώτης Οἰκονόμου τό ὄνομά του. Μιλοῦσαμε στά ἑλληνικά.

Ἐπιστροφή στά Τίρανα. Τό ἀπόγευμα χωρίς πρόγραμμα. Πάλι μόνος στήν πόλη.

Σύγκριση τής πρωτεύουσας μέ τίς ἐπαρχιακές πόλεις, καμιά σχεδόν διαφορά. Σύγκριση τής πόλης καί τοῦ χωριοῦ, διαφορά. Ἡ ἀγροτική ζωή εἶναι πάντα σκληρή, σέ κρατάει καί μπαλωμένο καί λασπωμένο, ὄχι γιατί μπορεῖ νά μήν ἔχεις, ἀλλά, γιατί γνωστός ἀνάμεσα σέ γνωστούς, σοῦ ἔχει γίνει συνήθεια, δέν σέ ἐνδιαφέρει καί τόσο ἡ ἐμφάνιση. Ἀλλά τοῦ χωριοῦ ἡ ἐμφάνιση, ὅσο ἐξελιγμένο, ὅσο πλούσιο καί νά εἶναι ἔχει ἔντονα τά σημάδια τής ἀγροτικῆς του ζωῆς...

Μπροστά μου ἕνα ζαχαροπλαστεῖο, χωρίς τραπέζια φυσικά. Μπαίνω νά φάω ἕναν κουραμπιέ. Πρώτα στό ταμειο νά πληρώσω. Μιᾶς κοπελλίτσας τής ἔπαιρναν τή σειρά. Τούς ἔκανα παρατήρηση. Τό κατάλαβαν καί πρό παντῶς ἡ ταμίας. Μπαίνω σέ ἕνα λεωφορεῖο, καί πηγαίνω μέχρι τό τέρμα. 3 δεκάρες τοῦ λέκ ἡ διαδρομή. Ὁ κόσμος ποιός πρῶτος νά βρεῖ θέση νά κάτσει. Ἐπιστροφή πάλι στό κέντρο. Περιεργάζομαι τήν πόλη. Τίποτα τό ἰδιαίτερα ἐντυπωσιακό.

Τό βράδυ στό Ξενοδοχεῖο μέ τόν Ἀλέξη Τσάτση, τόν υπέροχο ἄνθρωπο, τόν ἐκλεχτό ποιητή καί λογοτέχνη. Συζήτηση πνευματικοῦ περιεχομένου. Ἀρκετά ἐπηρεασμένος ἀπό τήν νεοελληνική ποίηση, μιλήσαμε γιά Βαλαωρίτη, Βάρναλη, Παλαμά, Νίκο καί Ρίτα Μπούμη Παππά καί ἄλλους.

Οι γνώσεις του πολλές. Οι θέσεις του ξεκάθαρες, λαμπικαρισμένες.

Ο ποιητής μου λέει πρέπει να είναι πλάστης συνηθεισων, δημιουργός χαρακτήρων. Τα λόγια του πρέπει να είναι καρφιά, πού να καρφώνουν και να συγκρατούν ιδέες και ιδανικά.

Είχα διαβάσει παλιά στην παγκόσμια Ανθολογία διηγήματος έκδοσης Τσουράκη, έποπτείας Βάρναλη, ένα διήγημα με τίτλο. Μας πήραν τή σκεπή. "Αν και είχαν περάσει πολλά χρόνια από τότε που τό είχα διαβάσει, τό θυμόμουν, γιατί μου είχε κάνει έντύπωση, τόν ρωτώ.

«Έχω διαβάσει τό διηγημά σου. Μας πήραν τή σκεπή» έχει τόση ζωντάνια τόση αληθοφάνεια πού υποψιάζομαι ότι κάποια βιώματα θά σέ έσπρωξαν να τό γράψεις.

Μέ κοίταξε σαν ή σκέψη του να ταξείδευε στο παρελθόν και φανερά συγκινημένος μου απάντησε. Ναι. Τό διήγημα αυτό δέν παρουσιάζει τήν απάνθρωπη μεταχείριση και εκμετάλευση μιās οικογένειας, αλλά τήν απάνθρωπη μεταχείριση και εκμετάλευση ενός λαού. Τό ξέσπασμα πάλι τής αγανάκτησης δέν είναι ξέσπασμα αγανάκτησης τής άλφα οικογένειας, αλλά ξέσπασμα αγανάκτησης και μίσους ενός ολόκληρου Λαού. Ο κάθε άνθρωπος, έχει τά βιώματά του τά όποια και τόν επηρεάζουν. Ο ποιητής επηρεασμένος και αυτός από τά δικά του, τά έξιιδανικεύει και προσπαθει δίνοντάς τους υπόσταση να προβάλει τό δίκαιο και τήν αλήθεια, να χτυπήσει τό άδικο και τό ψέμα. Αυτό τό διήγημα ξεκίνησε πράγματι από προσωπικά βιώματα, μικρής ήλικίας, δύσκολης έποχής...

Ειλικρινά συγκινήθηκα και έγώ. "Επρεπε να χωρίσουμε. Μου έδωσε τρεις ποιητικές συλλογές δικές του στην Άλβανική, και έξη στην Έλληνική, του ποιητή Βασίλη Κώτσια από τήν μειονότητα, πού μένει στα Τίρανα...

Τό πρωί θά πηγαίναμε στό Δυράχιο. Ήταν ή προτελευταία πόλη πού θά επισκεπτόμουν στην Άλβανία. Η τελευ-

ταία ἦταν ἡ Κορυτσά τὴν ὁποῖαν θὰ ἐπισκεπτόμουν τὴν ἐπομένη, ἀπὸ τὴν ὁποῖα καὶ θὰ ἔφευγα ἐπιστρέφοντας γιὰ τὴν πατρίδα μου τὴν Ἑλλάδα.

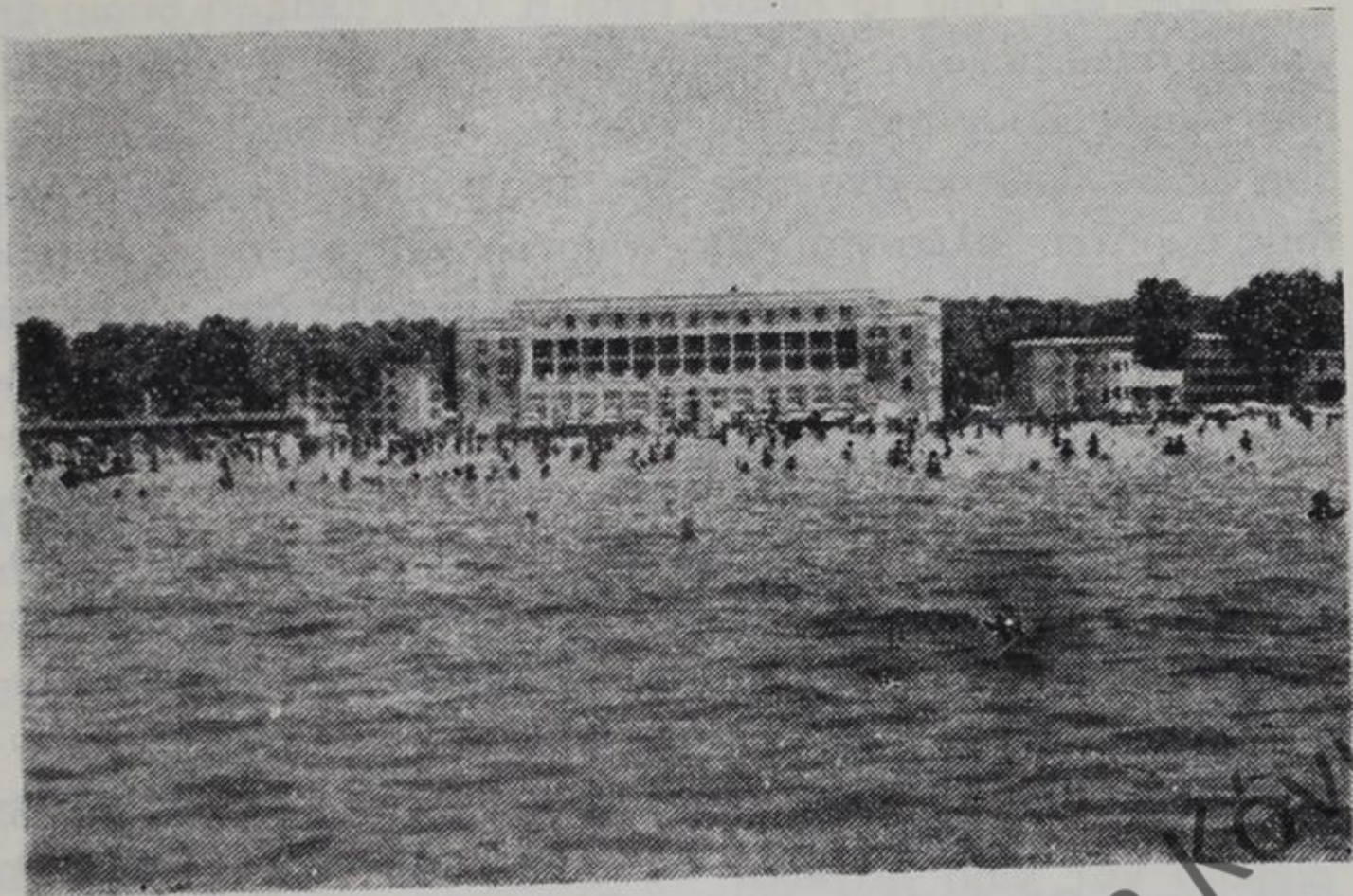
ΓΙΑ ΤΟ ΔΥΡΡΑΧΙΟ

Τὸ Δυράχιο εἶναι μιά ὄμορφη πόλη ὅπως καὶ οἱ τόσες ἄλλες. Ἔχει πολλές βιομηχανίες, καθὼς καὶ τὰ ναυπηγεῖα τῆς Ἀλβανίας πού κατασκευάζονται σ' αὐτά, ἀλιευτικά καὶ μικρὰ μεταγωγικά πλοῖα.

Τὸ Δυράχιο εἶναι τὸ μεγαλύτερο λιμάνι τῆς Ἀλβανίας ἀπὸ ὅπου γίνεται ἡ διεξαγωγή τοῦ εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ τῆς ἐμπορίου καὶ ἔχει τίς ἀνάλογες χτιριακές καὶ λιμενικές ἐγκαταστάσεις γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Ὁ μέγας λιμενικός του χώρος, μὲ τὰ δεκάδες ἀγκυροβολημένα πλοῖα, οἱ πολλές ἀποθῆκες, οἱ γερανοί, τὸ μαρτυροῦν.

Τὸ Δυράχιο παρουσιάζει καὶ ἓνα ἰδιαίτερο, χαρακτηριστικὸ σημεῖο πού τὸ κατατάσσει στίς πιά ἀναπτυσιακές πόλεις τῆς Ἀλβανίας. Εἶναι πόλη τουριστικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ προσελκύει τὸ καλοκαίρι, στίς ὑπέροχες ἀμμουδιές τῆς, κόσμον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἀλβανίας, πού πηγαίνει νὰ πάρει τὰ μπάνια του. Ἔχει μόνιμον πληθυσμὸν 60.000. Γιὰ τὸ καλοκαίρι ὅμως ἔχει δημιουργήσει συνθῆκες, ἱκανές νὰ δεχθῆ 50.000 λουομένους. Σὲ μεγάλη ἀπόσταση δεξιά καὶ ἀριστερά τοῦ λιμανιοῦ καὶ τῆς πόλης, δύο μεγάλες πλάζ, μὲ ὅλες τίς χτιριακές ἐγκαταστάσεις, δέχονται περιοδικά ὅλο τὸ καλοκαίρι τοὺς χιλιάδες λουομένους. Τὰ σπίτια ἀνάπαυσης φτιαγμένα γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ τοὺς ἐξασφαλίζουν μὲ μικρὴ ἀμοιβὴ ἄνετη διαμονή. Πολλὰ τὰ μοναχικά δωμάτια. Ὅλα ἐπιπλομένα καὶ μὲ κουζίνες. Καμπίνες πάρα πολλές. Στὰ ρεστωρὰν ὀρχήστρα, πού παίζει τὰ βράδια καὶ δίνει ψυχαγωγία στοὺς πελάτες.

Κάτω στὴν πλάζ, ἐπιστήμονες καὶ κρατικοὶ ὑπάλληλοι, σὲ μιά ὁμαδικὴ ἐξόρμηση, τὴν καθάριζαν, γιὰ νὰ τὴν παράδιδαν πεντακάθαρη σάν τὰ καθάρια γαλάζια νερά τῆς στή χρήση τῆς καινούργιας σαιζόν.

Πλάζ Δυρραχίου.

Ἡ ἱστορικός Νιμέτε Κάμπα μας ξενάγησε στοὺς ἀρχαιολογικούς χώρους καί τό ἀρχαιολογικό μουσεῖο τοῦ Δυρραχίου ὅπου καί ἡ Ἀρχαία Ἐπίδαμνος.

Τό Δυρράχιο ἔχει πλούσιους ἀρχαιολογικούς χώρους καί πλούσια ἀρχαιολογικά εὐρύματα. Τά ἀγάλματα. Τά ὄπλα, τά δοχεῖα, τά πιθάρια, τά βάζα καί τά ἄλλα ἀντικείμενα πού εἶναι ἐκτεθειμένα στά μουσεῖα, τό μαρτυροῦν. Οἱ ὁμοιότητες πού ἔχουν αὐτά μεταξύ τῶν ἐκθεμάτων τοῦ Βουθρωτοῦ καί τῆς Ἀπολλωνίας, φανερώνουν, ὅτι προέρχονται ἀπό συγγενικές ἐποχές καί ἀπό τόν ἴδιο πολιτισμό. Οἱ ἐπιγραφές δέ μέ Ἑλληνικούς χαρακτήρες, ἐδῶ, τό (ΚΑΙΤΙΑ ΛΕΑΝΔΡΕ ΧΑΙΡΕ)) καί ἄλλες πιστοποιοῦν τό καλλιτεχνικό πνεῦμα τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, πιστοποιοῦν τήν Ἑλληνική τους προέλευση. Κατά τίς ἀνασκαφές στό ἀμφιθέατρο τοῦ Δυρραχίου ἦλθε στήν ἐπιφάνεια μιά πολύ μικρή Βυζαντινή ἐκκλησία τοῦ δέκατου αἰῶνα. Εἶναι τοῦ Ἀγίου Στέφανου καί οἱ εἰκόνες τῶν ἀγίων στοὺς τοίχους εἶναι καμωμένες μέ ψηφιδωτό μωσαϊκό.

Ἄριστερά ἀπό τό λιμάνι εἶναι ἡ ἄλλη πλάζ, ἡ ὁποία εἶναι καί πολύ μεγάλη. Τά σπίτια ἐκεῖ εἶναι πολλά τόσα πολλά πού σχηματίζουν μιά μικρή πόλη μέ πολλά μαγαζιά πώλησης εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης. Τά σπίτια αὐτά εἶναι ἄλλα γιά τούς ἀγρότες, ἄλλα γιά τούς ἐργάτες καί τόν χειμῶνα μένουν κλειστά. Ἐκεῖ ὑπάρχουν καί ξενοδοχεῖα ὅπως ὅλα τά ἄλλα, πού διαθέτουν καί ὀρχήστρα κάθε βράδυ στό διάστημα τοῦ καλοκαιριοῦ. Σέ ἓνα ἀπ' αὐτά φάγαμε καί συνάντησα κι ἓναν Τσάμη. Ἦταν νέος, λέγονταν Ἀχμέτ Ἀντέμ, κατάγονταν ἀπό τή Σπάταρη Φιλιατῶν. Δέν τόν γνώριζα. Τόν πατέρα του τόν γνώριζα. Μωαμεθανός τό θρήσκευμα, εἶχε βοηθήσει στό διάστημα τῆς κατοχῆς πολλούς Χριστιανούς Ἕλληνες, μεταξύ αὐτῶν συγκαταλεγόμου καί γώ. Μετά 40 χρόνια ἔβρισκα τυχαία τόν γιό του... Κάτι συμπτώσεις πού σέ παραξενεύουν. Τόν ρώτησα γιά πολλούς γνωστούς μου. Οἱ μεγάλοι εἶχαν πεθάνει. Οἱ ὑπόλοιποι ζοῦσαν ἀποκαταστημένοι σκορπισμένοι ὅμως στίς διάφορες πόλεις τῆς Ἀλβανίας. Τά παιδιά τῶν περισσοτέρων εἶχαν πάρει ἀνώτερη καί ἀνώτατη ἐκπαίδευση καί ἐργάζονταν στούς διάφορους τομεῖς τῆς βιομηχανίας καί τῶν κρατικῶν ἐπιχειρήσεων. Ὁ ἴδιος ἦταν ἀγρονόμος καί ἐργάζονταν προϊστάμενος στήν κρατική φάρμα «8 Νοέμβρη» Κοντά στό Δυρράχη.

Ἐπιστροφή γιά τά Τίρανα.

ΜΕ ΤΟΝ ΑΝΤΙΠΡΥΤΑΝΗ

Τό βράδυ θά εἶχα συνάντηση μέ τόν Ἀντιπρύτανι τοῦ Πανεπιστημίου Τιράνων καθηγητή Πολυτεχνείου καί Ἀρχιτέκτονα σύν. Μπεσίμ Ντάγια.

Ὁ Μπεσίμ Ντάγια εἶναι μιά ἀπό τίς δυναμικότερες φυσιογνωμίες τοῦ Πανεπιστημίου Τιράνων καί ἡ γνώμη του γιά κάθε θέμα ἔχει ξεχωριστή βαρύτητα. Ἡ προσφορά του στό θεωρητικό καί στόν πραχτικό τομέα, μεγάλη. Ἐχει γράψει συγγράμματα, πραγματείες, μελέτες, ἄρθρα, διδαχτικά

βιβλία, τὰ δὲ ἀρχιτεχνητοτικά του ἔργα φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς ὀμορφιάς καὶ τῆς τελειότητος. Ὁ Μπεσίμ Ντάγια, ἀπλός, καὶ στό φέριμο καὶ στό ντύσιμο, καταδεχτικός, ἀνοιχτόκαρδος, μέ τό χαμόγελο στά χεῖλη, δημιουργεῖ πάντα ἀτμόσφαιρα φιλίας καὶ ἐγκαρδιότητος. Ἦρθε στίς 7 ἀκριβῶς πού ἦταν τό ραντεβού μας. Ἀπόψε μου λέει τό Πανεπιστήμιο θά σοῦ παραθέσει τιμητικό δεῖπνο.

Τόν εὐχαρίστησα γιά τὴν τιμὴ πού μου γινόταν καὶ προχωρήσαμε σέ ἓνα ἀπό τὰ σαλόνια τοῦ ξενοδοχείου, γιά κεφέ. Ἐκεῖ σέ μιά συζήτηση πού κράτησε μιάμιση ὥρα μέ ἐνημέρωσε, γιά τὴν ἱστορία, γιά τὴν λειτουργία, γιά τὰ θέματα τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἡ Ἀλβανία ἄρχισε δέν εἶχε πνευματικά ἰδρύματα δικά της, καὶ τοὺς λίγους ἐπιστήμονες πού εἶχε τοὺς εἶχε καταρτήσει στό ἐξωτερικό. Ἡ Ἀλβανία πρὶν τόν πόλεμο εἶχε τόν μεγαλύτερο ἀναλφαβητισμό τῆς Εὐρώπης, 80ο) ο στούς ἄνδρες καὶ 90ο) ο στίς γυναῖκες. Τό Κόμμα ἐργασίας πού ἦρθε στήν ἀρχὴ μετὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς Λαϊκῆς ἐπανάστασης, ἔβαλε σάν πρώτη φροντίδα, τὴν ἐξύψωσὴ τῆς πνευματικῆς στάθμης τοῦ Λαοῦ. Τό Κόμμα ἔβλεπε ὅτι ὁ Λαός, ἡ γεωργία ἢ βιομηχανία, ἡ οἰκονομία ἢ κουλτούρα ζητοῦσε μὀρφωση, ἀπαιτοῦσε ἐκπαίδευση, χρειάζονταν στελέχη. Ἔπρεπε νὰ ἀρχίσουμε ἀπό τὰ θεμέλια, νὰ φτιάξουμε σχολεῖα, καὶ μετὰ τὰ γυμνάσια καὶ τό Πανεπιστήμιο. Τό 1945 στείλαμε στό ἐξωτερικό τοὺς πρώτους φοιτητές γιά ἐπιστημονικὴ κατάρτιση καὶ βάλαμε πρόγραμμα τὴν δημιουργία σχολεῖων καὶ δασκάλων. Ἔτσι τό 1946 δημιουργήθηκε σπὴ χώρα μας, τό πρῶτο Ἰνστιτουτο Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας, γιά τὴν κατάρτιση δασκάλων. Τό 1950 τὰ ἀνώτερα Ἰνστιτουτα, Πολυτεχνεῖον, Ἀγροτικῆς Οἰκονομίας καὶ Παιδαγωγικῆς. Τό 1951 Ἰνστιτουτο Ἰατρικῆς καὶ Οἰκονομικῶν. Τό 1953 τό Ἰνστιτουτο Δικαιοσύνης, (Νομικῆς), καὶ τό 1957 δημιουργήθηκε τό Πανεπιστήμιο Τιράνων, τό ὁποῖο ἄρχισε νὰ καταρτίζει τοὺς πρώτους ἐπιστήμονες τό 1961. Ὅλα αὐτὰ φυσικά ἔπαιξαν μεγάλο ρόλο στήν ἄνοδο τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Λαοῦ μας.

«Μέ πόσους κλάδους λειτουργεῖ τό Πανεπιστήμιο σας σήμερα συν. Μπεσίμ»;

«Τό Πανεπιστήμιο σήμερα λειτουργεῖ μέ ἑφτά κλάδους. Φυσικομαθηματικό, Ἰατρικό, Πολιτικό, Φιλοσοφικό — Ἱστορικό, Πολυτεχνικό, Οἰκονομικό καί Δικαιοσύνης. Οἱ ἑφτά αὐτοί κλάδοι καταρτίζουν ἀνώτερους ἐπιστήμονες, γιά σαράντα πέντε εἰδικότητες πού εἶναι τά παρακλάδια αὐτῶν».

«Ἔχετε σέ ἄλλες πόλεις παραρτήματα».

«Ναί! Ἔχουμε ἑννέα νυχτερινά, σέ ἰσάριθμους νομούς. Τό καθένα ἀπ' αὐτά λειτουργεῖ μέ βάση, νά δώσει στό φοιτητή ἀνώτερη θεωρητική μόρφωση, ἀλλά καί τή δυνατότητα γιά πραχτική τέτοια κοντά στόν τόπο ἐργασίας. Παράδειγμα, στήν Πρένια εἶναι τά μεγαλύτερα Ὀρυχεῖα Χαλύβος, στό Ἐλπασάν τό μεγαλύτερο ἐργοστάσιο χαλυβουργίας τῆς χώρας μας. Ἐκεῖ τό Πανεπιστήμιο μας ἔχει σχολή, μεταλλειολογίας καί μεταλλουργίας. Τό ἴδιο ἀνάλογα γίνεται καί στά ἄλλα παραρτήματα. Τό Πανεπιστήμιο ἐχτός τῶν ἀνωτέρων σχολῶν, ἔχει καί τά ἀνώτερα Ἰνστιτοῦτα Ἀγρονομίας καί Καλλιτεχνῶν. Σέ ὅλες τίς σχολές οἱ φοιτητές εἰσάγονται χωρίς ἐξετάσεις. Μόνον στό Ἰνστιτοῦτο Καλλιτεχνῶν πού ὑπάγονται ἡ μουσική, ἡ ζωγραφική, ἡ γλυπτική καί τό θέατρο, οἱ φοιτητές μπαίνουν μέ ἐξετάσεις».

«Στίς Σχολές πού δέν δίνουν ἐξετάσεις, μέ τί κριτήρια εἰσάγονται»;

«Οἱ εἰσαχταῖοι πρέπει νά ἔχουν καλό βαθμό, ἄριστο ἦθος, καί ἰδεολογική κατάρτιση. Καί νά ἔχετε ὑπ' ὄψη ὅτι ἡ παιδεία στήν Ἀλβανία παρέχεται δωρεάν καί βασίζεται στή Μαρξιστική θεωρία, στή μάθηση καί τήν παραγωγή καί στή σωματική καί στρατιωτική ἀγωγή».

Πράγματι τό ἄρθρο 33 τοῦ Συντάγματος γράφει.

«Ἡ παιδεία στή Λαϊκή Σοσιαλιστική Δημοκρατία τῆς Ἀλβανίας ὀργανώνεται καί διευθύνεται ἀπό τό Κράτος, εἶναι ἀνοιχτή γιά ὅλους καί παρέχεται δωρεάν. Οἰκοδομεῖται μέ βάση τή Μαρξιστική - Λενινιστική κοσμοαντίληψη καί συνδιδάξει τό μάθημα, μέ τήν παραγωγική, ἐργασία, καί μέ τή σωματική καί στρατιωτική ἀγωγή». Πάνω σ' αὐτό τό τρίπτυχο

πού τό ἐξήγγειλε τό 1969 σέ λαϊκές συγκεντρώσεις ὁ συν. Ἐμβέρ, προχωράει, ἡ ἐκπαίδευση τῶν νέων μας, ἡ ἐκπαίδευση τοῦ Λαοῦ μας. Μέ αὐτές τίς βάσεις τό Πανεπιστήμιο πῆρε ἄλλη δύναμη, καί ἔγινε ἕνα μεγάλο πνευματικό φυτώριο στό ὁποῖο καλλιεργοῦνται καί ἀναπτύσσονται, οἱ ιδέες, τά ἰδανικά καί οἱ γνώσεις τῶν καινούργιων πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς χώρας μας. Σκοπός τῆς ἐκπαίδευσης εἶναι νά βγάλουμε ἐπιστήμονες, ἱκανούς καί ἀξιους, πού νά συνδέουν τή θεωρία μέ τή πράξη, τό Σχολεῖο μέ τή Ζωή, νά πλησιάζουν τόν ἐργάτη καί τόν ἀγρότη καί νά εἶναι ἀπλοῖ καί καλοῖ ἄνθρωποι».

«Πόσους φοιτητές ἔχει τό Πανεπιστήμιο»;

«Ἐχει γύρω στίς 10.000».

«Ἄν ἕνας φοιτητής δέν προχωράει κανονικά, στά μαθήματα, ποιά εἶναι ἡ θέση τῆς Σχολῆς ἀπέναντί του»;

Ἡ Σχολή θά προσπαθήσει μέ στοργικό ἀνδιαιρέον νά βρεῖ τά αἷτια, θά τόν παρακολουθήσει, θά τόν κρίνει μέ ἐπιείκεια, θά τόν βοηθήσει, καί ἂν δεῖ ὅτι δέν εἶναι ἱκανός νά συνεχίσει τόν στέλνει σέ δουλειά πού θά εἶναι σέ θέση νά γίνει ἀποδοτικός καί στόν ἑαυτό του καί στήν κοινωνία.

«Οἱ φοιτητές ἔχουν ἰδιαίτερα εὐεργετήματα»;

«Ναί! Αὐτοῖ πού βρίσκονται ἐχτός Τυράνων κοιμοῦνται καί τρῶνε στό Πανεπιστήμιο καί πληρώνουν ἕνα συμβολικό ποσό».

«Οἱ φοιτητές πού γίνονται ἐπιστήμονες, βρίσκουν ἀμέσως δουλειά»;

«Ἀσφαλῶς! Ὅλα εἶναι προγραμματισμένα. Κανένας δέν μένει χωρίς δουλειά».

«Οἱ φοιτητές εἶναι ἀσφαλῶς οἱ μελλοντικοί πνευματικοί ἄνθρωποι τῆς χώρας σας καί σάν τέτοιοι πιστεύω ὅτι θά ἔχουν προβλήματα τά ὁποῖα θά θέλουν καί νά τά προβάλλουν καί νά τά συζητοῦν. Τό Πανεπιστήμιο πῶς τοὺς ἀντιμετωπίζει»;

Στήν κάθε Σχολή ὑπάρχει καί ἕνα Συμβούλιο πού ἀπαρτίζεται, ἀπό δύο τρίτα καθηγητές καί ἀπό ἕνα τρίτο φοιτητές.

Οἱ φοιτητές τῆς κάθε Σχολῆς ἔχουν τό Συμβούλιο τους πού τό ἐκλέγουν οἱ ἴδιοι καί τούς ἀντιπροσωπεύει στό Συμβούλιο τῆς Σχολῆς, ὅπου καί μεταφέρουν γιά συζήτηση τίς γνώμες καί τίς ἀπόψεις τῶν συναδέλφων τους. Τά Συμβούλια πάλι τῶν Σχολῶν ἐκλέγουν τούς ἀντιπροσώπους τους γιά τό Ἐπιστημονικό Συμβούλιο τοῦ Πανεπιστημίου ὅπου κατά τόν ἴδιο τρόπο μεταφέρονται καί συζητοῦνται οἱ γνώμες καί οἱ ἀπόψεις τῶν Συμβουλίων τῶν Σχολῶν. Ἡ γνώμη τῶν φοιτητῶν πάνω στά προβλήματα τοῦ Πανεπιστημίου ἔχει βαρύτητα, ἀλλά καί τά προβλήματα τους προωθοῦνται πρὸς τίς σωστές λύσεις τους.

«Γιά τά Πανεπιστημιακά βιβλία τί ἔχετε νά μοῦ πεῖτε συν. Μπεσίμ;».

«Υπάρχει μιά Διεύθυνση στό Πανεπιστήμιο, ἡ ὁποία ἀσχολεῖται μέ τά βιβλία. Ἐκδίδει περί τά 500 περίπου βιβλία τό χρόνο γιά ὅλους τούς κλάδους, πού καλύπτουν μιά σειρά ἀπό διδαχτικά, μονογραφίες συγγραμμάτα καί ἐπιστημονικοῦ περιεχομένου.

Καί κλείνοντας τή συζήτηση μας πάνω στά Πανεπιστημιακά θέματα μοῦ τόνισε ὅτι ἡ συμμετοχή τοῦ Πανεπιστημίου, στίς συζητήσεις γιά τόν προγραμματισμό, τήν προώθηση καί τήν ἐκτέλεση τῶν μεγάλων παραγωγικῶν ἔργων, εἶναι ἀπαραίτητη, καί ἡ γνώμη του ἔχει βαρύνουσα σημασία. Τό Πανεπιστήμιο λαβαίνει ἐνεργό μέρος γιά τή σωστή ἐκτέλεση κάθε ἔργου, ἀλλά καί γιά κάθε πρόβλημα πού ἀφορᾷ τήν παραγωγή, τό Πανεπιστήμιο σημειώνει τή δυναμική του παρουσία.

Τό δεῖπνο μας κράτησε μιά ὥρα περίπου καί κατά τίς 9.30 ἀναχώρησε, γιά νά μοῦ ἀφήσει, ὁ θαυμάσιος αὐτός ἄνθρωπος, πού ἐπάξια βρίσκεται στήν κορυφή τῆς πυραμίδας τῶν ἐπιστημόνων τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας, μιά θαυμάσια ἐντύπωση γιά τό ἄτομό του. Ἕνας ἐγκάρδιος ἀποχαιρετισμός ἐπιβεβαίωσε τά ἀμοιβαία αἰσθήματά μας.

Ἔφυγε! Μοναχός μέ τόν συν. Ἀναστάση.

Μοῦ λέει «Αὔριο τό ἀπόγευμα θά φύγουμε γιά τήν Κο-

ρυτσά, μήπως θά ἤθελες πρὶν φύγουμε νά μιλήσεις, ἀπὸ τὸν ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ Τιράνων»!

— Σύντροφε Ἀναστάση, αὐτὸ θά ἀποτελοῦσε, μιά ἰδι-
αίτερη τιμὴ γιὰ τὸ ἄτομό μου, ἀλλὰ ἡ μετριοφροσύνη μου,
δέν μοῦ τό ἐπιτρέπει. Εἶμαι μιά πνευματικὴ προσωπικότητα
ἀπλή, καί θά ἦταν κάτι ἀνώτερο τῶν δυνάμεων μου, κάτι
πού θά ἔρχονταν σέ ἀντίθεση μέ τίς ἀρχές μου, νά ἀρπάξω
τὴν εὐκαιρία, γιὰ νά δείξω πῶς ἔγινα προσωπικότητα κύ-
ρους. Ἐκεῖνο ὅμως πού μοῦ ἐπιβάλλει ἡ κοινωνικὴ μου ἀγωγή
καί ὁ χαρακτήρας μου, εἶναι ὅτι πρὶν νά φύγω γιὰ τὴν Ἑλ-
λάδα νά σᾶς δώσω μιά εὐχαριστήριον ἐπιστολή, γιὰ τὴν ἐπι-
τροπὴ πού μέ κάλεσε καί μέ φιλοξένησε τόσες μέρες στὴν
Ἀλβανία, ἐκθέτοντας συνάμα καί τίς ἐντυπώσεις μου.

— Συμφώνησε.

Πρὶν φύγει μοῦ εἶπε, ὅτι τὸ πρῶτό μου ἦταν ἐλεύθερο,
ὅτι τὸ μεσημέρι στή μιά νά ἦμουν στό ξενοδοχεῖο, γιατί θά
μοῦ ἔκανε ἀποχαιρετιστήριον γεῦμα ὁ Πρόεδρος τῆς ἐπιτρο-
πῆς συν. Γιαβέρ Μάλιο στό ὁποῖο θά παρακάθονταν καί ὁ
Πρόεδρος τῆς Ἑνώσεως Δημοσιογράφων Σωτήρης Παπού-
λης καί ὅτι στίς τρεῖς καί μισή θά ἀναχωρούσαμε γιὰ τὴν
Κορυτσά!

Ἀνέβηκα στό δωμάτιο μου καί συνοψίζοντας τίς ἐντυ-
πώσεις μου, ἄρχισα καί ἔγραψα τὴν παρακάτω ἐπιστολή τὴν
ὁποία καί παράδωσα στὸν σύντροφο Ἀναστάση στὴν Κο-
ρυτσά τὸ πρῶτο πού ἔφευγα γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Κορυτσά 7.6.80

Πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ Φιλικῶν σχέσεων μέ τίς ξένες
χώρες.

Ἀγαπητοί μου φίλοι πρὶν φύγω ἀπὸ τὴν φιλόξενη χώ-
ρα Σας στὴν ὁποία γνώρισα τὸν ὑπέροχο Λαὸ τῆς, τὰ θαυ-
μάσια κατορθώματά της σέ ὅλους τοὺς τομεῖς, τὴν μεγάλη
πολιτιστικὴ, πνευματικὴ, βιομηχανικὴ καί γεωργικὴ ἀνάπτυξη
της, θεωρῶ σάν καθῆκον μου, νά σᾶς εὐχαριστήσω γιὰ τὴν
εὐγενικὴ πρόσκλησή Σας νά ἐπισκεφτῶ τὴν Ἀλβανία, καθὼς

καί γιά τήν ἀξέχαστη γιά μένα φιλοξενία, τῶν δέκα πέντε ἡμερῶν πού περιόδευσα αὐτήν.

Στό διάστημα αὐτό μοῦ δόθηκε ἡ δυνατότητα νά γνωρίσω ἀπό κοντά ὅλα τά ἐπιτεύγματα της, καί νά ἔρθω σέ ἐπαφή μέ τόν Λαό της, τόν ὁποῖον ἀντιπροσωπεύουν, οἱ ἐργάτες, οἱ ἀγρότες, οἱ ὑπάλληλοι, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ συγγραφεῖς, οἱ δημοσιογράφοι, οἱ κρατικοί παράγοντες, ἡ νεολαία τά παιδιά.

Ἐπισκεύτηκα χωριά, Πόλεις, μουσεῖα, πολιτιστικά κέντρα, βιβλιοθηκες, ἐκθέσεις, Σχολεῖα, Σχολές, Πανεπιστήμιο, ἰδρύματα, νοσοκομεῖα, βιομηχανίες, ἐργοστάσια, ἀγροτικές ἐπιχειρήσεις, τήν Ἑλληνική μειονότητα καί ὅ-τι ἄλλα μοῦ κινουῦσε τό ἐνδιαφέρον. Ἦρθα σέ ἐπαφή μέ ἀνθρώπους κάθε ἡλικίας καί διεπίστωσα μιά καινούργια πνευματική ἀπόφαση καί δημιουργία.

Καμάρωσα τήν ὑπέροχη νεολαία Σας, ἡ ὁποία πρωτοπόρα σ' ὅλες τίς φάσεις τῶν ἀγώνων τοῦ Λαοῦ, γιά τήν δημιουργία τῆς Σοσιαλιστικῆς Κοινωνίας στήν Πατρίδα Σας, δίνει τό αὐθόρμητο παρόν της, μέ ὑποδειγματικό ζῆλο καί ἐργατικότητα σέ κάθε προσκλητήριο γιά τήν ὀλοκλήρωση τοῦ Σοσιαλισμοῦ. Ἡ νεολαία αὐτή μέ ἐμπιστοσύνη στήν σωστή καθοδήγηση τοῦ κόμματος ἐργασίας τῆς Ἀλβανίας, πού δημιουργός του εἶναι ὁ σωστός Μαρξιστής - Λενινιστής καί ἀξίος ἡγέτης Σας σύντροφος Ἐμβέρ Χότζα, ἔχει θάλει τή σφραγίδα τῆς προόδου παντοῦ.

Εἶστε εὐτυχεῖς γιατί στόν ἀντιφασιστικό ἀγῶνα πού ἔκαναν οἱ Λαοί γιά τήν ἀπόχτηση τῆς Λευτεριᾶς καί ἀνεξαρτησίας, καί γιά τήν κατάργηση τῆς ἐκμετάλευσης ἀνθρώπου, ἀπό ἄνθρωπο ἐσεῖς δικαιωθήκατε, γιατί στό πρόσωπο τοῦ συν. Ἐμβέρ βρήκατε τόν ἡγέτη, πού πόνεσε, τόν Λαό τόν ἀγάπησε, τόν ἀγκάλιασε μέ στοργή καί ἐνδιαφέρον καί τόν ὁδήγησε ἀπό τήν σκλαβιά στήν λευτεριά, ἀπό τήν φτώχεια στήν ἐπάρκεια, ἀπό τό σκοτάδι στό φῶς, ἀπό τήν ἀμάθεια στήν γνώση.

Αὐτά ἔκαναν τόν λαό νά τόν περιβάλει μέ ἐμπιστοσύνη, καί νά τοῦ δώσει τήν δυνατότητα, νά προχωρήσει, χέρι

μέ χέρι μαζί του, στήν ἐφαρμογή τοῦ προγράμματος τοῦ Κόμματος Ἐργασίας τῆς Ἀλβανίας, ἀλλά καί νά σηκώσει βασιμένος στήν ἀγάπη τοῦ Λαοῦ, μέ θάρρος καί ἀποφασιστικότητα, τό ἀνάστημα σέ ἐχθρούς καί φίλους, καί νά τόν ὀδηγήσει στόν μεγαλειώδη δρόμο τῆς δημιουργίας τῆς ἀνάπτυξης καί τῆς προόδου.

Εἰλικρινά σᾶς συγχαίρω πού βαδίζεται σταθερά καί μέ ἐμπιστοσύνη, στήν ὀλοκλήρωση τοῦ Σοσιαλισμοῦ καί ἀνοίγεται μέ σιγουριά, ἀξιοπρέπεια καί περηφάνεια τό δρόμο τοῦ μέλλοντος Σας. Τό δρόμο τοῦ μέλλοντος τῶν παιδιῶν Σας.

Φιλικώτατα

Γιάννης Σάρρας

Λογοτέχνης — Ποιητής — Δημοσιογράφος

Τήν ἄλλη μέρα τήν πέρασα ψωνίζοντας διάφορα σουβενίρ καί κατὰ τήν μία, στό ξενοδοχεῖο ὅπου ἔρχεται ὁ συν. Γιαβέρ Μάλιο μαζί μέ τόν Πρόεδρο Δημοσιογράφων συν. Σωτήρη Παπούλια, πού μιλοῦσε καί λίγο ἑλληνικά.

Κάψαμε γιά φαῖ. Ἕνα μπουκάλι ρακί καί τρία μπουκάλια κοκινέλι μᾶς ἔκαναν νά περάσουμε τρώγοντας καί πίνοντας, ἀνάμεσα σέ ἀνέκδοτα καί καλαμπούρια, δύο εὐχάριστες ὥρες.

Στά ἐνδιάμεσα ὁ συν. Γιαβέρ, ἐκφράζοντας τήν ἀπορία του, ἐπειδή μιλοῦσα καλά τήν ὀμιλούμενη Ἀλβανική γλῶσσα, με ρώτησε.

— Σύντροφε Γιάννη, μιλάτε θαυμάσια τήν Ἀλβανική γλῶσσα καί αὐτό μᾶς κάνει ἐντύπωση. Πῶς τήν ξέρετε τόσο καλά.

— Οἱ πρόγονοί μου, σύντροφε Γιαβέρ ἦταν Χριστιανοί Ἕλληνες καί ζοῦσαν σέ μιά περιοχή, ἡ ὁποία ἦταν τριγυρισμένη ἀπό πολλά χωριά, πού κατοικοῦνταν ἀπό Ἀλβανόφωνους, Μουσουλμάνους. Ἡ μαύρη σκλαβιά τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καί οἱ τοπικές συνθηκες ἦταν ἐπόμενο νά φέρουν καί τήν γλωσσική τουλάχιστον ἀφομοίωση. Τήν γλῶσσα τήν ἔμαθα ἀπό τήν μάννα μου, ἡ ὁποία ἤξερε ὅπως

καί ὁ πατέρας μου νά μιλοῦν τήν Ἄλβανική, ἀλλά καί νά γράφουν καί νά διαβάζουν Ἑλληνικά.

— Μήπως ὅμως ἡ καταγωγή τους ἦταν Ἄλβανική;

— "Ὁχι σύντροφε Γιαβέρ. Οὔτε ἡ καταγωγή τους οὔτε ἡ συνείδησή τους, ἦταν Ἄλβανική. Μπορεῖ νά ἦταν Ἄλβανόφωνοι, ἀλλά ἤξεραν ὅπως σας εἶπα καί νά μιλοῦν καί νά γράφουν τήν Ἑλληνική, καί εἶχαν Ἑλληνική τήν συνείδηση καί αὐτήν τήν Ἑλληνική συνείδηση μαζί μέ τὰ Ἑλληνικά ιδεώδη καλλιέργησαν καί σέ μένα.

Εἶμαι Ἑλληνας, κατάγομαι ἀπό Ἑλληνες γονεῖς καί ἔχω Ἑλληνική συνείδηση, ὅπως καί ὅλοι οἱ Ἄλβανόφωνοι κάτοικοι τῆς περιοχῆς μας....

Ἀδιάσαμε καί τό τελευταῖο περιεχόμενο τῶν ποτηριῶν μας καί μέσα ἀπό ἓνα ἐγκάρδιο σφίξιμο τῶν χεριῶν καί κάτω ἀπό τίς εὐχαριστίες μου μέ ἀποχαιρέτησαν καί ἔφυγαν Φύγαμε καί μεῖς.

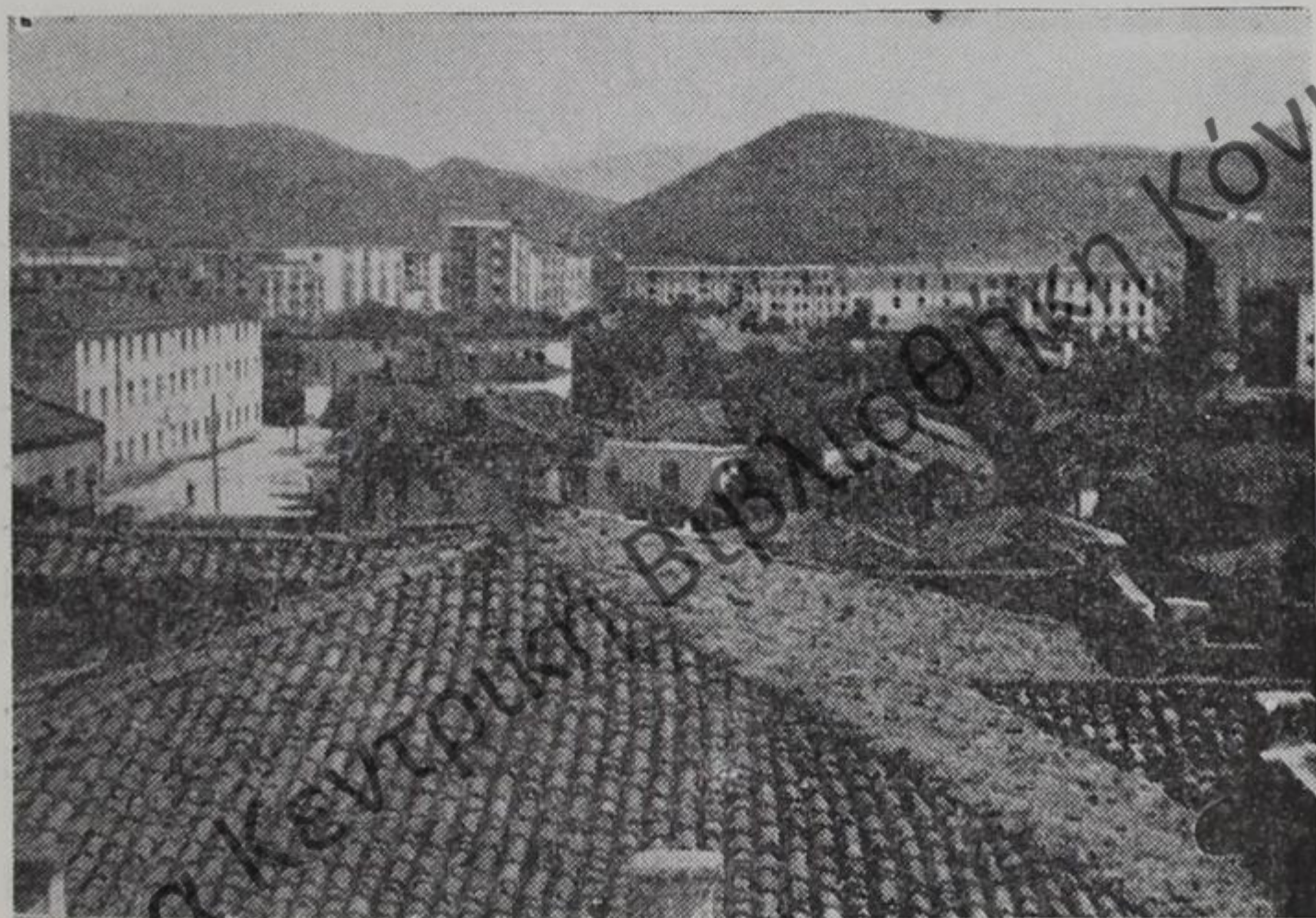

Ταράτσες.

ΚΟΡΥΤΣΑ

Ἡ διαδρομή μέχρι τό Πόγραδετς γνωστή, ξεχωριστή εἰκόνα παρουσίασε μόνο τό κάστρο τῆς Πετρέλια πού φάνταζε μεγαλόπρεπο σέ μιά βουνοκορφή ἀπέναντι ἀπό τά Τίρανα.

Ἀπό τό Πόγραδετς μέχρι τήν Κορυτσά οἱ εἰκόνες εἶναι ἴδιες. Πληθωρικές οἱ ταρατσες μέ μηλιές, πληθωρικές οἱ καλλιέργειες στόν μεγάλο ἀποξηραμένο καί ἀξιοποιημένο κάμπο της.

Κορυτσά.

Καινούργια χωριά, καλλιέργεια τεύτλων, ἐργοστάσιο ζάχαρης. Καθώς πατοῦσα τά αἱματωβαμένα χώματά της οἱ μνημες ἄρχισαν τό ἀναδρομικό τους ταξίδι στά περασμένα.

Ἡ Κορυτσά εἶναι ὄμορφη πόλη. Ἡ παλιά ἔχει ἀρχοντική ἐμφάνιση. Τά ὁμοιόμορφα σπίτια μέ τά κόκκινα κεραμίδια τους, μέ τίς ὄμορφες γιομάτες λουλούδια καγκελόφρα-

χτες αὐλές τους, μέ τούς πλακοστρωμένους δρόμους της, φανέρωναν κάποιο παλιό μεγαλείο.

Ένας πολύ μεγάλος δρόμος γιομάτος κόσμο, πού ἔκαναν τήν βόλτα τους σέ ὀδηγοῦσε σέ ἕνα τεράστιο πάρκο, πού ἔνωνε τήν παλιά μέ τήν καινούργια πόλη. Ἀγάλματα, παγκάκια, συντριβάνι, περίπτερο, συμπλήρωναν τήν υπέροχη εἰκόνα του.

Τό μεγάλο ποτάμι πού διέσχιζε κάποτε τήν πόλη τῆς Κορυτσᾶς καί πλημμύριζε τά μαγαζιά της, τοῦ εἶχαν ἀλλάξει ὅπως μοῦ εἶπαν, τόν δρόμο καί τήν παλαιά του κοίτη τήν ἔχουν κάνει πάρκο.

Στήν κορυφή τῆς Κορυτσᾶς ἀπάνω στό ὕψωμα, ἕνα μεγάλο πολυόροφο σπίτι, τό σπίτι ἀνάπαυσης τῶν ἐργαζομένων.

Δίπλα του τό νεκροταφεῖο Ἡρώων.

Μαγαζιά πολλά μέ ὅλα τά εἶδη, καί ἕνα μεγάλο μάρ μέ πολλά τραπέζια γιομάτα κόσμο πού ἔπινε.

Ἡ Κορυτσά ἔχει ἐργοστάσια κατασκευῆς ἀνταλλακτικῶν, λεπτῶν ὀργάνων, ἐτοίμων ἐνδυμάτων, πλεχτῶν, χαλιῶν, κατεργασίας δερμάτων, κατασκευῆς ὑποδημάτων, ὑαλουργίας, πορσελάνης, διάφορα ἄλλα εἰδῶν διατροφῆς καί τό ἐργοστάσιο βαρβακιοῦ πού θά ἐπισκεπτόμουν.

Ἐχει πολλά ὀχτάχρονα Δημοτικά, Τσερδέ καί κήπους, δώδεκα Μῦσες Σχολές καί παράρτημα Πανεπιστημίου, καί ὅτι ἄλλο χρειάζεται μιά πόλη μέ 70.000 κατοίκους.

Ἡ βιβλιοθήκη της, μεγαλόπρεπο σάν χτίριο, εἶναι μιά προσφορά στήν πόλη. Οἱ μεγάλες αἴθουσες πού χρησιμεύουν γιά ἀναγνωστήρια, διαλέξεις ψυχαγωγία καί οἱ 150.000 τόμοι βιβλίων της, ἔδειχναν τήν εἰκόνα τῆς προσεγμένης καί μελετημένης αὐτῆς προσφορᾶς.

Τήν ἐπισκεφθήκαμε ἐχτός προγμμάτος σέ ὦρα μάλιστα πού ἕνα μεγάλο γκρούπ ἑνός ἐργοστασίου εἶχε μιά ἰδεολογική διαφωτιστική συζήτηση, καί ἀνταλλαγή ἀπόψεων πάνω σέ ἰδεολογικά θέματα.

Ξεναγό στήν Κορυτσά, εἶχαμε τήν συν. Νικολέτα Οἰκονόμου, καθηγήτρια Ἀγγλικῆς, τήν ὁποία μεταξὺ τῶν ἄλ-

λων ρώτησα καί ποιές ξένες γλώσσες διδάσκονται στήν Ἀλβανία. Διδάσκονται τρεῖς, Γαλλική, Ρωσική, Ἀγγλική.

Στό ἐργοστάσιο βάμβακος λειτουργοῦν τρία τμήματα, κλωστικῆς, πλεχτικῆς καί ὑφαντουργικῆς.

Σ' αὐτό ἐργάζονται 4.000 ἐργάτες, ἀπ' τοῦς ὁποίους τό 95ο)ο εἶναι γυναῖκες. Ἰδρύθηκε τό 1947, σάν μικρή βιομηχανία, μέ ἀποτέλεσμα νά γίνει μεγάλο ἐργοστάσιο, ἰκανό καί γιά μεγάλες ἐξαγωγές.

"Αποψη ἀπό τό ἐργοστάσιο πλεξίματος στήν Κορυτσά.

Τό ἐπισκεφτήκαμε. "Όλα αὐτοματοποιημένα. Ἐκατοντάδες τά μηχανήματα, πού τά χειρίζονται εἰδικευμένες ὅπως παντοῦ ἐργάτριες. Τά αὐτόματα αὐτά μηχανήματα ἄρπαζαν τό ἀκατέργαστο βαμβάκι, τοῦ ἔκαναν ὅλες τίς ἐπεξεργασίες καί τό παρέδιδαν ἔτοιμο γιά χρήση, σέ ὅλες τίς μορφές του, ἀπό κλωστικά, κάλτσες, πλεχτά μέχρι ὑφασμα.

Οἱ κανονισμοί καί οἱ ὅροι ἐργασίας οἱ ἴδιοι.

Ἐπόπτρια ἐδῶ ἡ συν. Μπάρδα Σιούλα, τελειόφοιτος Μέσης τεχνικῆς Σχολῆς καί ἡ ὁποία συνεχίζει ἀνώτερες σπουδές στό Πανεπιστήμιο.

Στό Μουσεῖο Μεσαιωνικῆς Τέχνης πού ἔχει ἀνοίξει πρὶν δύο μῆνες, ἡ δεύτερη ἐπίσκεψή μας.

Τό μουσεῖο στεγάζεται στό χτίριο τῆς ἐκκλησιᾶς Μη-

τρόπολης Κορυτσᾶς. " Ἐχει ἀνακαινιστεῖ, ἐπεκταθεῖ καί διαρρυθμιστεῖ ἔτσι, πού ἡ μέν ἐκκλησιά, ὄχι φυσικά στήν ἀρχική της μορφή, νά διατηρεῖται μουσεῖο, ὁ δέ ὑπόλοιπος χῶρος νά εἶναι κατάλληλος γιά ἐκθέματα, συγκεντρωθέντα ἀπό τόν 4ον μέχρι τόν 19ον αἰῶνα.

Τά ἐκθέματα αὐτά δείχνουν τό πνεῦμα τῶν ἀγώνων τοῦ Ἑλληνικοῦ " Ἔθνους.

Στήν ἐκκλησιά στό βάθος τοῦ Ἱεροῦ ἀπό τό ὁποῖο λείπει ἡ Ἁγία Τράπεζα εἶναι τοποθετημένο τό σκαλιστό Τέμπλο τῆς Μητρόπολης. Δεξιά καί ἀριστερά τῆς μεσαίας Πύλης βρίσκονται δύο μεγάλες εἰκόνες, ἔργα τοῦ Κορυτσαίου ζωγράφου Κ. Ζωγράφου, τοῦ 18ου αἰῶνα καί τέσσερις μικρότερες. Τό Δεσποτικό διατηρεῖται κι αὐτό ὑπόψιν σάν ἔργο σκαλιστικῆς τέχνης.

Ἐπάνω, πού θά ἦταν μάλλον ὁ γυναικωνίτης, ἐκτιθεμένα σέ τοίχους καί βιτρίνες, εἰκόνες τοῦ 12ου αἰῶνα, καί δῶ, ὅλα ἔργα ζωγράφων τοῦ Μεσαίωνα καί τῆς Ἀναγέννησης. Ἐπίσης ἡ ἀσημένια εἰκόνα τῆς Παναγιᾶς τῆς Μητρόπολης ἀσημένια καί χρυσᾶ καλύματα, εὐαγγελίων, διάφορες μικρές παραστάσεις πού στολιζαν καλύματα αὐτῶν, ἄμφια, χρυσές καρφίτσες, πού κρατοῦσαν τά ἄμφια τῶν κληρικῶν, ἱερά σκεύη, σταυροί, ἑξαπτέρυγα κλπ. ὅλα ὅπως μᾶς εἶπε ὁ ὑπάλληλος τοῦ μουσείου, ἔργα διασήμων Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν...

Ἐπισκεψή στό χωριό Πολένα, κοντά πρὸς τήν Ἐρσέκα. Εἰδοποιημένο τό χωριό. Καμιά εἰκοσαριά ἄτομα μᾶς περίμεναν. Τρεῖς κοπέλλες μέ ἀνθοδέσμες. Ἡ " Ἄλμα Τσιάγκο μαθήτρια ΣΤ' δημοτικοῦ μέ καλοσῶρισε καί μοῦ ἔδωσε πρώτη τήν ἀνθοδέσμη της, ἡ δεύτερη στήν συν. Νικολέτα καί ἡ τρίτη στόν συν. Ἀναστάση.

Σέ πομπή ὅπως εἴμαστε στό Μουσεῖο τοῦ χωριοῦ. Τήν ἱστορία του κι αὐτό. Φωτογραφίες, κείμενα, ἔγγραφα διαταγές, ὀνόματα ἀριθμοί θυσίες ἔδειναν τήν εἰκόνα τῆς δράσης καί τῆς ἐξέλιξης τοῦ χωριοῦ.

" Ἐνας γέροντας, Φίλιππος Κοροβέσης λεγόταν, 88 χρόνων, μόλις ἔμαθε ὅτι ἐπισκέφτηκε Ἕλληνας τό χωριό του,

ἐπειδή ἤξερε τὰ Ἑλληνικά, ἔτρεξε νά μέ καλοσωρίσει. Εὐχάριστος καί καλοκάγαθος τύπος.

Ἐκεῖ ἦρθε καί ἓνας συν. Βασίλης ὅπως μοῦ τόν συνέστησαν φαίνονταν ὅτι ἔρχονταν ἀπό τόν κάμπο, ἀλλά φαίνονταν ὅτι εἶχε καί κάποιο πόστο, θά ἦταν μᾶλλον ὑπεύθυνος κάπου, κάθισε λίγο μαζί μας καί ἔφυγε.

Ἐπίσκεψη στό Ἱατρεῖο. Παθολογικό, Στοματολογικό μέ ὀδοντίατρο, γυναικολόγο μέ Μαΐα καί νοσοκόμα, Παιδίατρο, ὁ ὁποῖος ἔλειπε ἐπίσκεψη σέ κάποιο χωριό καί φαρμακεῖο, δημιουργοῦσαν ἓνα μικρό πρόχειρο νοσοκομειακό σταθμό.

Ἡ λειτουργία τοῦ σταθμοῦ ὅπως παντοῦ.

Ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Παιδίατροῦ σέ ἄλλα τρία χωριά τῆς ἔδρας του, γίνεται δύο φορές τήν ἐβδομάδα καί σέ μία ὀρισμένη ὥρα, ἀλλά εἶναι ὑποχρεωμένος νά πάει νύχτα καί μέρα καί ὁποιαδήποτε ὥρα ἂν παρουσιαστεῖ ἀνάγκη.

Ἡ μετάβαση γίνεται ἀνάλογα μέ τήν ἀπόσταση ἢ μέ τά πόδια ἢ μέ μοτοσυκλέττα. Στό παθολογικό δύο κρεβάτια, γιά τυχόν παρακολούθηση βαριά ἀρρώστων καί φορεῖο. Στό γυναικολογικό, ὅλα τὰ ἐργαλεῖα τοκετοῦ καί δύο κρεβάτια πάλι γιά λεχῶνες καί βρέφη. Στό στοματολογικό ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μηχανήματα. Στήν πολυθρόνα πελάτης, ὁ ὀδοντίατρος Ἀγκρόν Δίμμι μᾶς ἔκανε καί γελάσαμε μέ τά ἀστεῖα τοῦ. Στό φαρμακεῖο τὰ 80ο)ο τῶν φαρμάκων ὅπως μᾶς διαβεβαίωσε ὁ παθολόγος.

Ἡ πομπή εἶχε μεγαλώσει, καί οἱ συζητήσεις γίνονταν φανερές. Γιά πολλά πράγματα σχετικά μέ τήν ὑγειονομική περίθαλψη ἔγινε διασταύρωση πληροφορειῶν καί ἐπαλήθευση.

Φορτική πρόσκληση ἀπό τόν Σταῦρο Σιόρε νά πᾶμε στό σπίτι του. Χαρούμενος τύπος καί καλαμπουριτζῆς. 70 χρόνων ὁ ἴδιος, παντρεμένος μέ δύο ἀγόρια, τόν ἓνα τεχνικό ἐπιστήμονα στά Τίρανα, τόν ἄλλον γιατρό στήν Κορυτσά.

Τό μισό στρέμμα μπροστά στό σπίτι του γιομάτα δέντρα καί μποστανικά. Τό σπίτι χωριάτικο μέ δύο δωμάτια κά-

τω, δυό ἐπάνω, ταβανωμένο μέ μεγάλους διαδρόμους, στρωμένο ὁμορφα μέ κρεβάτια, τραπέζια, καρέκλες, μέ ὁμορφες κουρτίνες μέ τζάκια, σέ προσκαλοῦσε φιλόξενα νά σοῦ προσφέρει μέσα σέ μιά εὐχάριστη ἀτμόσφαιρα λίγη ξεκούραση.

Ἄξίζει νά περιγράψω ἐδῶ ἓνα ἔθιμό του, πού παρ' ὀλίγο νά μοῦ στοίχιζε ἓνα μεσημεριάτικο μεθῦσι μέ ρακί.

Στήν εἴσοδο τοῦ σπιτοῦ του μάς ὑποδέχτηκε, αὐτός ἡ γυναίκα του καί ἡ γυναίκα τοῦ ἀδελφοῦ του, καί μάς ὀδήγησαν σέ ἓνα ἀπό τά ἐπάνω δωμάτια πού ἦταν καί τό δωμάτιο ὑποδοχῆς, εἶχε καί τηλεόραση. Μόλις κάτσαμε, εἴραστε δέκα δώδεκα ἄτομα, περίπου μάς καλοσωρίσαν πάλι διά χειραψίας μέ τήν σειρά ὄλους, πρῶτα ὁ ἴδιος, μετά ἡ γυναίκα του καί μετά ἡ γυναίκα τοῦ ἀδελφοῦ του.

Προσφορά τοῦ πρώτου κεράσματος ἀπό τήν γυναίκα τοῦ ἀδελφοῦ του πού ἦταν καί μικρότερη. Λουκούμι. Τήν παρακάλεσα νά μὴν τό πάρω. Μοῦ ἀπαντάει πῶς εἶναι ἔθιμο. Τό πῆρα. Μετά τό λουκούμι ρακί. Τούς εὐχήθηκα καί τό ἔπια. Τό ἴδιο καί οἱ ἄλλοι. Μάς τό ξαναγεμίζει καί ἔρχεται ὁ συν. Σταῦρος μέ τό ποτήρι του κοντά μου καί τσουγκρίζοντας τό μέ τό δικό μου μοῦ λέει. «Τί κάμ τι γκέτουρ» δηλ. «σ' ἔχω βρεῖ». «Ἦξερα τήν ἀπάντηση» «ἐ, μίρα τι γκέτ» «δηλαδή τό καλό νά σέ βρεῖ» καί ἀδειάσαμε τό ποτήρι.

Αὐτό ἔγινε μέ ὄλους. Ξαναγέμισμα τά ποτήρια, ἀπό τήν γυναίκα του καί ξανά τά ἴδια. Ἔρχεται ὁ ἀδελφός του ὁ ὁποῖος ἔτρεξε νά μάς προφτάσει μόλις ἔμαθε ὅτι εἴμαστε στό σπίτι τοῦ ἀδελφοῦ του. Μάς καλοσωρίζει διά χειραψίας καί αὐτούς ὄλους καί μέ τό ποτήρι, ἐπαναλαμβάνει τά ἴδια, τόν ἱκανοποιήσαμε καί αὐτόν ἔπρεπε ὅμως νά ἱκανοποιηθεῖ καί ἡ γυναίκα του. Τά ἴδια καί μέ αὐτήν. Ἄλλά ὅπως μοῦ σφύριξε ὁ Ἀναστάσης, αὐτό θά ἐπαναλαμβανόταν σάν ἔθιμο ἀπό ὄλους τούς χωριανούς. Ρώτησα τότε τόν συν. Σταῦρο ἀπό πού εἶχε αὐτό τό ὑπέροχο ρακί. Τό εἶχε φτιάξει ὁ ἴδιος ἀπό μιά κληματαριά πού εἶχε στήν αὐλή του. Καλαμπορίζοντας καί μέ ἀπόφαση νά δώσω τέρμα, στό εὐχά-

ριστο αλλά ακατάλληλο για την ηλικία μου αυτό έθιμο. Σηκώθηκα και μέ γιομάτο τό ποτήρι λέω στόν συν. Σταῦρο.

«Σύντροφε, Σταῦρο, πολύ ώραϊο τό ρακί σου, πολύ ώραϊο και τό έθιμο αυτό, αλλά αν εξακολουθήσουμε να βρούμε ό ένας τόν άλλον θά σου πιούμε όλο τό ρακί, γι' αυτό «οὔ κάμ τ γκέθ τ γκέτουρ» σās έχω βρεϊ όλους σας έγώ».

Έμίρα τι γκέτ. Σύντροφε Γιάννη και θά χαιρόμαστε να γινόταν αυτό.

Αδειάσαμε πάλι τά ποτήρια υπακούοντας στό έθιμο και όπου φύγει φύγει....

Στό δρόμο κάτι μαθητουδάκια, μέ σκαλιστήρια και φτυαράκια, γύριζαν από τά χωράφια πού είχαν πάει για δουλειά. Μετά τό κλείσιμο τών σχολείων και οι μαθητές της τρίτης τάξεως και επάνω πηγαίνουν για μία βδομάδα σε αγροτικές έργασίες. Τούς καλιεργείται ό ζήλος.

Τό απόγευμα, πρός την ίδια κατεύθυνση, ανηφορίζουμε για την τεχνητή λίμνη του Γκιάστ, την όποία θά αξιοποιήσουν στό μέλλον και παραγωγικά και τουριστικά. Η τοποθεσία είναι ευνοϊκή.

Επιστροφή στην Κορυτσά. Γραμμή στό σπίτι ανάπαυσης. Πió καινούργιο πιο σύγχρονο, λειτουργεί χειμώνα καλοκαίρι. Δέχεται ενοίκους από όλη την χώρα και διαθέτει δωμάτια εππλωμένα με δύο κρεβάτια αίθουσες ψυχαγωγίας, βιβλιοθήκη, τηλεόραση και άλλες ευκολίες για ευχάριστη διαμονή. Ακόμα διαθέτει ένα ευρύχωρο ρεστωράν πού προσφέρει δύο κύρια πιάτα μεσημέρι και βράδυ, μέ τίς γνωστές τιμές πού έχουν καθοριστεί για όλα τά σπίτια ανάπαυσης.

Και για να κλείσουμε την περιοδεία μας στην Κορυτσά, αλλά και στην Αλβανία πήγαμε στό σπίτι της Τέτο (θείας) Πολυξένης!

Η Τέτο Πολυξένη όπως την αποκαλοῦν στην Κορυτσά ήταν ή σπιτονοικοκυρά του Έμβέρ Χόντζα τό 1936 μέχρι τό 1939.

Τό σπίτι της είναι δίπλα στό γυμνάσιο πού σπούδαζε

ὁ Ἐμβέρ τό 1927 μέχρι τό 1930. Ὄταν τό 1936 γύρισε ἀπό τήν Γαλλία καθηγητής, τοποθετήθηκε μέ δυσμένεια στό γυμνάσιο Κορυτσᾶς, ἔμενε σέ ἕνα δωμάτιο στό σπίτι τῆς Τέτο Πολυξένης.

Αὐτό τό δωμάτιο, ἡ συν. Πολυξένη, ἡ ὁποία μιλάει θαυμάσια τά Ἑλληνικά τό διατηρεῖ σάν μουσεῖο μέ τά ἐπιπλα, τά στρωσίδια, τά ἀντικείμενα τό διάκοσμο, τό γραφεῖο καί ὅλα τά εἶδη πού χρησιμοποιοῦσε τό τριαντάχρονο τότε παληκάρι, πού κάτω ἀπό τήν μύτη ἑνός συγκατοίκου του ἀξιωματικοῦ τοῦ Ζώγου ἐργαζόταν κρυφά γιά τήν ὀργάνωση τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος Ἀλβανίας, γιά τήν ἀνατροπή τοῦ φασισμού στήν χώρα του.

Ἡ Τέτο Πολυξένη μέ δικαιολογημένη περηφάνεια σέ ἐνημερώνει γιά ἕνα σωρό λεπτομέρειες τῆς πολυτάραχης ζωῆς τοῦ σημερινοῦ ἡγέτη τῆς Ἀλβανίας, τοῦ ἡγέτη πού κατάπληξε τόν κόσμο μέ τό θάρρος καί τήν ἀποφασιστικότητά του, τοῦ ἡγέτη πού τά ἔπαιζε ὅλα καί κέρδισε.

Ὁ Ἐμβέρ Χότζα, ξεφύτρωσε μέσα ἀπό τήν πάλη τῶν Λαῶν ἐνάντια στό φασισμό, ἀνδρώθηκε καί ἀτσαλώθηκε σ' αὐτήν, καί μέ τήν λήξη τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου, οἱ σπάνιες ἡγετικές του ἰκανότητες τόν καθιέρωσαν σάν μιά δυναμική πολιτική φυσιογνωμία, τῆς Εὐρώπης καί τῶν Βαλκανίων.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Κατά τίς ὀχτώ τό πρωῖ τῆς ἄλλης μέρας ἐγκαταλείψαμε τήν Κορυτσά καί προχωρήσαμε πρός τή Θάνα, ἀπ' ὅπου καί θά ἔφευγα ἐπιστρέφοντας στήν Πατρίδα μου.

Φτάσαμε στό φυλάκιο, γίνεται ἡ θεώρηση ἐξόδου μου στό διαβατήριο καί ἀποχαιρετώντας τόν εὐγενικό συνοδό μου συν. Ἀναστάση καί τόν ὑπέροχο ὁδηγό Μπουγιάρ, ἐγκαταλείπω τό φιλόξενο Ἀλβανικό ἔδαφος.

Στίς δέκα πέντε μέρες πού πέρασα ἐκεῖ, εἶχε δημιουργηθεῖ ἰδίως μέ τόν συν. Ἀναστάση ἡ οἰκιότητα ἐκείνη ἡ ὁ-

ποία φτάνει τὰ ὅρια τῆς φιλίας καί ἡ ὁποία ἀφήνει ἀμοιβαία τὰ σημάδια, στή γνωριμία δύο ἀτόμων.

Κατά τήν ὥρα τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ, τὰ αἰσθήματα αὐτά, φανερώθηκαν ἔντονα καί σέ ἓνα αὐθόρμητο ξέσπασμα ἀμοιβαίας ἐχτίμησης καί ἐγκάρδιας φιλίας, ἔβαλαν τήν σφραγίδα τῆς εἰλικρινείας τους....

Ἡ ἀπόστασις πού χωρίζει τὰ δύο φυλάκια ὅπως ἔχουμε γράψει εἶναι πεντακόσια μέτρα περίπου. Αὐτήν τήν ἀπόστασι, φορτωμένος μέ τίς ἀποσκευές μου, τήν περπάτησα σιγά - σιγά. Οἱ φίλοι μου ἀκίνητοι μπροστά στό φυλάκιό τους, χαιρετώντας με κάθε τόσο, μέ παρακολουθοῦσαν μέχρι τήν ὥρα πού μπαίνοντας στό Γιουγκοσλαβικό φυλάκιο, μέ ἔχασαν ὑποχρεωτικά πιά ἀπό τὰ μάτια τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τώρα ἀγαπητέ ἀναγνώστη καί μετά ἀπό τόσον καιρό ἀπαλλαγμένος ἀπό τυχόν συναισθηματικές ἐπιδράσεις, τέλειωσα τίς γραμμές αὐτές, τίς ὁποῖες καί ἔθεσα μέ ὑπευθυνότητα στή διάθεσή σου.

Πιστεύω ὅτι, ἡ προσπάθεια νά σέ σεργιανίσω μέ λεπτομέρεια, στήν ἀνιχνευτική μου πορεία, θά σέ βοήθησε νά κρίνεις καί ἐσύ σωστά καί νά βγάλεις ἀντικειμενικά τὰ συμπεράσματά σου.

Ἡ Ἀλβανία καθώς εἶδαμε ζεῖ ἓναν ὄργασμό γεωργικῆς, βιομηχανικῆς, πολιτιστικῆς καί πνευματικῆς ἀνάπτυξης.

Φυσικά τό βιοτικό ἐπίπεδο τοῦ Λαοῦ της, δέν βαδίζει τουλάχιστον γιά τήν ὥρα, παράλληλα καί ἀνάλογα μέ τήν ἀνάπτυξή της.

Ἄλλά, ἂν πάρουμε σάν σύγκριση τή Ζωή πού Ζοῦσε ὁ Ἀλβανικός Λαός, πρὶν ἔρθει στήν ἀρχή τό Κομμουνιστικό Κόμμα, μέ τή Ζωή πού Ζεῖ σήμερα, κάτω ἀπό τή δικτατορία τοῦ προλεταριάτου καί πού τό βιοτικό καί μορφωτικό ἐπίπεδό του, εἶναι κατά πολύ ἀνεβασμένο, θά πρέπει νά παρα-

δεχτοῦμε ὅτι ἡ διαφορά αὐτή τόν ικανοποιεῖ καί μάλιστα σέ μεγάλο βαθμό.

Τό κάθε σύστημα ἔχει τίς ἀδυναμίες του, ἀλλά καί ὁ κάθε λαός τήν ψυχοσύνθεσή του, ἀπ' τήν ὁποῖαν ἐξαρτῶνται καί οἱ ἀντιδράσεις του.

Ἡ ψυχοσύνθεση τοῦ Ἀλβανικοῦ Λαοῦ ἦταν τέτοια, πού μόνο δύο πράγματα θεωροῦσε πρωταρχικά, τήν Ἐθνική Ἀνεξαρτησία καί τήν κοινωνική δικαιοσύνη.

Αὐτά φυσικά μέ τή δικτατορία τοῦ προλεταριάτου πραγματοποιήθηκαν, ἀλλά μαζί μέ αὐτά, ἔβλεπε νά πραγματοποιηθεῖ καί μιά τεράστια πρόοδος τοῦ Κράτους του σέ ὅλους τοὺς ἀναπτυσιακοὺς τομεῖς. Ἡ κομμουνιστική δέ συνείδηση πού ἀπόκτησε μέ τήν συνεχῆ διαφώτιση, τόν ἀνέβασε στά ἐπίπεδα τῆς Μαρξιστικῆς ἰδεολογίας ἀπ' ὅπου καί ἔβλεπε τίς ἀδυναμίες τοῦ συστήματος σάν φυσικό ἐπακόλουθο καί τήν προσπάθεια ἐξάλειψης του σάν καθῆκον.

Μέ αὐτό τό πνεῦμα προχωρεῖ στήν οἰκοδόμηση τοῦ σοσιαλισμοῦ στή χώρα του, πάνω σέ Μαρξιστικές βάσεις, πάνω στή Μαρξιστική ἠθική, ἡ ὁποῖα τοῦ ἀπαγορεύει κάθε τί πού ζημιώνει, φθείρει καί διαφθείρει τόν ἄνθρωπο καί τό κοινωνικό σύνολο.

Ἔτσι ὁ Ἀλβανικός Λαός, πεθαρχημένος ἠθικοποιημένος καί μέ ἐμπιστοσύνη στό κόμμα καί στήν ἡγεσία του, ἀνοίγει μέ περηφάνεια τό δρόμο τοῦ μέλλοντος τῶν παιδιῶν του, τό δρόμο τοῦ μέλλοντος τῆς πατρίδας του.

Κλένοντας ἔχω τήν ικανοποίηση ὅτι ὅσα σοῦ ἔδωσα νά διαβάσεις, εἶναι μιά ἀναντίρρητη πραγματικότητα καί μέ τήν πεποίθηση ὅτι τό βιβλίον μου αὐτό θά τό θεωρήσεις προσφορά στή σωστή γνωριμία τῆς μικρῆς, φίλης γειτονικῆς μας χώρας, σέ εὐχριστῶ καί πάλι ἀγαπητέ μου ἀναγνώστη, πού μέ παρακολούθησες μέχρι ἐδῶ.

ΤΕΛΟΣ

ΜΕΡΙΚΕΣ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ ΓΙΑ ΤΑ «ΣΚΟΡΠΙΑ ΣΤΑΧΥΑ»

ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΑΓΓΕΛΗ ΛΙΑΠΗ, ΛΟΓΟΤΕΧΝΗ ΠΟΙΗΤΗ

Γιά τὰ βιβλία σου — περισσότερο γιά τήν κραυγή σου — κάτι από μέσα μου, επίμονα μου φώναζε νά γράψω τοῦτα:

Χτύπα τό κακό, ὅπου τό βλέπεις. "Ἐτσι τοῦ χρειάζεται." Ἐτσι σοῦ ἐπιβάλλεται νά κάνεις.

Ξεσκέπασε τήν ἀπάτη, ὅπου τήν ὀσμίζεσαι. "Ἐτσι τῆς πρέπει. Εἶναι χρέος σου.

Σάπια πολλά στήν κοινωνία, χρωστᾶς νά πάρεις νιστέρη νά κόψης.

Σκληρός στά κακουργήματα τῶν τάχα μεγάλων.

Μέ κασμά σου τήν πᾶννα, τό νοῦ του, τή φλόγα, τό φῶς
Διγενῆς στό ἄλωνα τοῦ Δίκιου, σκάψε καί γκρέμα.

Χτύπα τό ἄδικο τήν ἀπάτη, τό ψέμμα.

Πολλά τὰ κεφάλια τῆς λερναίας.

Ἄπ' τά δικά σου κάστρα, μέ τά δικά σου ὅπλα, πολέμα τό
κάθε κακό.

Δισταγμός δέν ὑπάρχει, κι' οὔτε φόβος κανένας,
ὅταν μπροστά σου ἐσύ ὀραματίζεσαι φῶς
καί πιστεύεις πῶς τό φῶς, τό σκοτάδι νικάει.

Μά κιάν τό τέλος τῆς σάρκας εἶναι κάποιος σταυρός,
τί πειράζει.

"Ἄξιο τέλος.

Μιά τέτοια πορεία, τήν αἰώνια ζωή προδιαγράφει.

Στοχάσου πῶς ζωγράφισες ἡλιους.

Τιμή σέ κείνους πού μιλάνε στήν ψυχή τοῦ Λαοῦ.

Ἡ ἀγνή Λαϊκή ψυχή ἀκούει, βλέπει καί νοιώθει.

Ἄρκει ὁ Λαός νά ἀνέβει. Τότε δάφνης στεφάνι ὁ σκοπός
σου.

Ἄλέκος Λιδωρίκης. Συγγραφέας Δημοσιογράφος. Ε-
ΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ.

... Ποίηση εὐγενική, ἀνθρώπινη, δοσμένη μέ εὐγλω-
τία. Τά πιά λιγόλογα ἐπιγραμματικά ποιήματά του, μπορεί
νά τά θεωρήσεις σάν διαμαντάκια μέσα στό ρυάκι τῶν πα-
ραινετικῶν γιά τή ζωή μας στίχων του.

Σπῦρος Κυριαζόπουλος. Καθηγητής Φιλοσοφίας Πανε-
πιστημίου Ἰωαννίνων

Εἶναι ἡ μοίρα τῶν δημοκρατικῶν ἀνθρώπων νά γίνου-
νται «ὄχλολοῖδοι» — νά ὀργίζονται γι' αὐτούς πού ἀγα-
ποῦν, βλέποντάς τους νά θέλουν νά μοιάσουν μ' ἐκείνους
πού τούς ἐκεμταλλεύονται, νά ξεχνοῦν τά ὄνειρα καί τίς
ἀπαιτήσεις τους νά πουλοῦν ὅσα - ὅσα τήν τιμή τους.

... "Ενοίωσα μαζί σου, τόν πόνο τοῦ Ἡράκλειτου πού
δέν ἀνέχονταν ἀπό τούς «πολλούς» νά χαίρωνται «βορβο-
ρῶ μᾶλλον ἢ καθαρῶ ὕδατι». Ὑπάρχουν στιγμές πού ἡ ἀ-
γιότητα τοῦ Λαοῦ, ἐνσαρκώνεται σέ ἐλάχιστες ψυχές. Τά
«Σκόρπια Στάχια» σου, εἶναι ἡ φάτνη του.

Χρυσάνθη Ζιτσαία. Ποιήτρια.

... Ξεκαθαρισμένη πορεία, πεντακάθαροι, ὀρίζοντες,
γι' αὐτό καί βλέπεται καθαρὰ γύρω σας καί βρίσκετε τούς
στόχους σας. Ἡ κοινωνική σάτιρά σας, στιγματίζει, ξεσκε-
πάζει, ἀνακαλύπτει, ὅσα συμβαίνουν γύρω μας, γι' αὐτό
καί σᾶς ἀξίζουν συγχαρητήρια.

Χρῆστος Πραμαντιώτης. Ὑποστράτηγος ἐ.ἀ.

... Τό μαστίγωμα τῆς ξεστρατισμένης κοινωνίας γί-

νεται πιό ένδιαφέρον καί έπάγωγον, όταν έπιτελείται μέ τήν βοήθεια τῶν φτερῶν τοῦ Πήγαισου... Ἡ σάτιρα καί μέ τό νά γελοιοποιεῖ τά ἀνθρώπινα πάθη καί τίς ἀδυναμίες, τόξεύει σταθερά στό κέντρο τοῦ στόχου της. Τό ἔργο σας εἶναι αὐτόχροημα Ἐθνικόν καί μακάρι τό παράδειγμά σας, νά ἔβρισκε καί ἄλλους μιμητάς, τότε, ἴσως ὁ ἄνθρωπος θά μπορούσε νά πλησιάσει πρὸς τό «χαρίεν ὄν» τοῦ Μενάνδρου...

Βασίλειος Κρασίτης. Ποιητής — Συγγραφέας.

... Ποιητική εὐαισθησία, τεχνική ικανότητα, καί πάνω ἀπ' ὅλα ἀνθρωπιά. Ὅταν ἡ σάτιρα, ὅπως στή περίπτωσή σου ξεφεύγει ἀπό τήν ἄμεση ἐπικαιρότητα καί γίνεται σαρκασμός, ἐδραιωμένη στόν ἀνθρώπινο πόνο, ἡ ποίησή σου βρίσκεται στήν πιό καλή της ἔκφραση.

Κλαύδιος Β. Μπανταλούκας. Καθηγητής Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Πειραιῶς.

Ἡ ποίησή σας εἶναι μιά ἀξιόλογη προσφορά στά Ἑλληνικά Γράμματα.

Ἰωάννης Ἀρχιμανδριτης. Συγγραφέας Γ. Ε. Δ. Ἐκπαιδεύσεως.

... Στά ποιήματά σου καταφαίνεται ἡ τόλμη καί τό θάρρος, ἡ ἀλήθεια πρὸς πάσαν κατεύθυνσιν πού ἀποδεικνύουν, ἐλεύθερο πνεῦμα, ἐλεύθερη βούληση, στοιχεῖα πού πρέπει νά ἔχει ὁ πραγματικός ποιητής, αὐτός πού δέν δέχεται σκοπιμότητες, πού δέν υἱοθετεῖ συμβιβασμούς. Μέ τούς στίχους σας ὑψώνετε ἀπόρθητα φρούρια γύρω ἀπό τίς ἠθικές ἀρχές καί τήν ἀλήθεια.

Ἡ ποιητική σας τόλμη, νά ἐμφανίσετε, μέ λιτούς εὐκολονόητους καί πλούσιους σέ νοηματολογικό περιεχόμενο στίχους, τά τρωτά καί ἀρρωστημένα τῆς ἐποχῆς μας, σέ ἐγγράφει στούς τολμηρούς ἥρωες καί μακάρι νά μπορούσαν καί ἄλλοι νά σάς μιμηθοῦν γιά νά δημιουργηθεῖ μιά καλύτερη καί ἀγαθώτερη κοινωνία.

“Αννα Τιγκαράκη. Λογοτέχνης Ποιήτρια. Γ.Γ.Ε.Ε. Λογοτεχνῶν.

... Η ἀλήθεια φλογίζει τὰ φτερά τῆς φαντασίας τοῦ Γιάννη Σάρρα πού μέ τούς στίχους του δίνει τήν ὥθηση γιά μιὰ καλύτερη καί δικαιότερη μορφή τοῦ ἀνθρώπου, πού διψασμένος καρτερεῖ στήν πηγὴ τῆς ἀληθείας νά ξεδιψάσει τὰ στεγνά του στήθη, μέ μιὰ σταγόνα δροσιᾶς καί ἀγάπης.

Εὐάγγελος Ρόζος. Ἐκδότης — Συγγραφέας.

... Η ποίηση σας ἀνήσυχη καί πολυδιάστατη. Πολλά σᾶς πονοῦν καί πολλά γίνονται ἐρεθίσματα γιά μεσοῦς καί τσουχτεροῦς στίχους. Ξέρετε νά μαστιγώνετε καίρια κάθε ψεύτικο, κάθε ποταπό καί βρώμικο τῆς γύρω μας ζωῆς. Πόσο σᾶς ἀρέσει νά ὀραματίζεστε τήν ἀπόλυτη ὀμορφιά, τήν εἰρήνη, τήν δικαιοσύνη.

Βασίλειος Κέσκος. Συγγραφέας — Παιδαγωγός. Ἱστορία Καστρίου.

... Μέ τή σατιρική φλέβα, πού ἡ φύση τόν προίκισε, σέ συνδιασμό μέ τ' ἄλλα ποιητικά του χαρίσματα, μαστιγώνει ἀλύπητα τίς ἀδικίες καί τὰ στραβά πού βλέπει γύρω του.

Τὰ ποιήματά του ἀποτελοῦν ὑπόδειγμα σαρκασμοῦ καί σάτιρας. Διαβάζοντας αὐτά βρίσκεις κάτι ἀπό τή «Σιδηρά Διαθήκη» τοῦ Δημητρακόπουλου, κάτι ἀπό τὰ «Κατά Συνθήκη Ψεύδη» του Μάρξ Νορντάου...

Μέ ἀνεπανάληπτη σκωπτική διάθεση, ὑψώνει φωνή διαμαρτυρίας καί μαστιγώνει ἀνελέητα, κάθε τί σάπιο πού βρίσκει στό δρόμο του....

Ἀνδρέας Σκανδάμης. Δημοσιογράφος — Συγγραφέας.

... Η φιλοσοφημένη πνοή πού ἀγκαλιάζει τούς στίχους σας, τούς δίνει τήν ἀκτινοβολία τῆς ἀγάπης καί τῆς ἀρετῆς πού τόσο σπανίζουν στήν ἐποχή μας.

Κώστας Νικολαΐδης. Συγγραφέας.

Ὁ κάθε στίχος σας κλείνει μέσα του, τό ἀπόσταγμα

τοῦ στοχασμοῦ καί τοῦ πλούτου τῶν ἰδεῶν. Ἡ φιλοσοφία τῆς ζωῆς, οἱ ἰδέες γιά μιά καλύτερη μέρα, ἡ εἰρήνη καί ἡ ἀνθρωπιά, ὅλα αὐτά ἀφοῦ γίνουν αἴσθημα καί ποιητική οὐσία, χαράζονται στούς λαμπρούς ὀδηγητικούς στίχους σας.

ΓΙΑ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Νίκος Στασινόπουλος, Τεχνοκριτικός, Πρόεδρος τῆς Ε.Ε. Λογοτεχνῶν Ἐφημερίς ΑΙΓΙΩΤΗΣ

Ὁ ἐκλεκτός λογοτέχνης καί τακτικός συνεργάτης τῆς ἔφημερίδας «Θεσπρωτική» τῆς Ἡγουμενίτσας Γιάννης Σάρρας μᾶς ἔδωσε τό νέο του ἔργο ἐθνικοῦ περιεχομένου.

Σάν γνήσιος Ἕλληνας, μέ τίς πατριωτικές του ἀνησυχίες γιά τίς παράλογες θέσεις τῶν Τούρκων καί τίς ἀντιθέσεις τῶν Ἑλλήνων, στήν κυριολεξία, κυριάρχων τοῦ Αἰγαίου, παρακολουθεῖ, μέ ἓνα ξεχωριστό ἐνδιαφέρον, μέρα μέ τήν μέρα τήν κλιμάκωση τῶν γεγονότων, πού δημιουργεῖ ἡ παράλογη συμπεριφορά τῶν Τούρκων.

Μέ μιά σκοπτική διάθεση, σάν σωστός παρατηρητής, παρακολουθεῖ τά γεγονότα καί τά σατιρίζει καυστικώτατα μέ τόν ἀπλό, ἀλλά ρωμαλαῖο στίχο του. Καί ἡ κριτική του διάθεση δέν στρέφεται πρὸς μιά πλευρά μόνον. Βλέπει ὅπου ὑπάρχουν λαθεμένες ἐνέργειες ἢ ἀπαράδεκτες ἐνέργειες καί τίς καυτηριάζει, ἀνάλογα, μέ τόν ποιητικό του λόγο. Καί τά δημοσιεύει. «Στό Χρονικό τοῦ Αἰγαίου».

Τρανταχτές ἀλήθειες ξεσκιάζει ὁ στίχος του, πού γίνεται, ταυτόχρονα, μαστίγιο γιά τούς ὑπουλοὺς φίλους καί τούς συμμάχους πού θυμοῦνται τήν Ἑλλάδα μονάχα σάν τήν ἔχουν ἀνάγκη γιά νά καρφωθεῖ, χάριν τῆς ἀνθρωπότητος, Προμηθέας στά βράχια ἢ νά θυσιαστεῖ στόν βωμό γιά τά πανανθρώπινα ἰδανικά.

Προσφέρει ἐθνική ὑπηρεσία ὁ Γιάννης Σάρρας, μέ

τούς προειδοποιητικούς στίχους του, για μιά καλή εκτίμηση τῆς καταστάσεως καί χαράξη ὀρθολογιστικῆς πορείας γιά τίς ἀντιδράσεις μας.

Σύνεση λογική, καί πίστη στά ἰδανικά, πού πάντα ὁ Ἕλληνας ὑποστηρίζει καί φρουρεῖ μέ θυσία καί τῆς ζωῆς του ἀκόμα.

Δέν εἶναι φιλοπόλεμος ὁ ποιητής, ἀλλά γνωρίζει πώς τοῦ Ἕλληνα ὁ τράχηλος δέν σκύβει γιά νά τοῦ φορέσουν λαιμαργιές!

Τό φιλότιμό του τόν σπρώχνει, πάντα στόν δρόμο τῆς θυσίας καί τόν ἀκολουθεῖ μέ πείσμα. Καί γιά νά μήν ὑπάρχουν ψευδαισθήσεις, κάνει μέ τόν τρόπο του τίς προειδοποιήσεις.

Ἀναμφίβολα ἀπό τήν δική του πνευματική σκοπιά, τήν πνευματική, ὁ Γιάννης Σάρρας ἐξεπλήρωσε τό χρέος του καί ἔκανε μιά ἔμμεση διαφώτιση τοῦ λαοῦ μας.

Τοῦ ἀξίζουν ἔπαινοι.

Νίκος Α. Στασινόπουλος

Τεχνοκριτικός — Ποιητής

Πρόεδρος Ἐνώσεως Λογοτεχνῶν

Ἐφημερίς ΑΙΓΙΩΤΗΣ

Μιχαήλ Δ. Στασινόπουλος, πρώην Πρόεδρος Δημοκρατίας.

Εὐχαριστῶ θερμά γιά τό «Χρονικό τοῦ Αἰγαίου» μέ τήν ἀγνή πατριωτική γραφή.

.....

Κων)νος Καραμανλῆς. Πρόεδρος Δημοκρατίας.

Εὐχαριστῶ πολύ πού εἶχατε τήν σκέψη νά μοῦ στείλετε «Τό Χρονικό τοῦ Αἰγαίου».

Παναγιώτης Κανελλόπουλος τ. Πρωθυπουργός

.... Οἱ σατιρικοί σας στίχοι ἀπηχοῦν τήν ἀγάπη γιά τόν τόπο μας καί τήν ἀνησυχία σας γιά τό μέλλον του.

Ἰωάννης Ζίγδης. Ἀρχηγός Ε.Δ.Η.Κ.

... Μέ πολύ σπирτόζικο ἀγνό καί πικάντικο τρόπο, μεταδίδετε τό μήνυμα τοῦ Ἐθνικοῦ πόνου πού σᾶς διακατέχει.

Θαλῆς Ρητορίδης. Καθηγητής Φιλοσοφίας. Πανεπιστήμιον Ρώμης καί Χάρβατ. ΒΩΜΟΣ ΤΕΧΝΗΣ

Ὁ ταλαντοῦχος ποιητής Γιάννης Σάρρας, στό «Χρονικό τοῦ Αἰγαίου» ἔθιξε μέ μιᾶ Ἀριστοφάνεια προδιάθεση ἓνα ἐπίμαχο, πολιτικό θέμα, τῆς Τουρκικῆς νευρωτικῆς, στρατηγικῆς καί προπαγάνδας, σέ ἄρτιους σατιρικούς στίχους, μέ πολύ προσεγμένο ἀντικειμενικό ἀντίκρουσμα τῶν γεγονότων. Στάθηκε ὁ φιλικός καθρέφτης μιᾶς λεπταπίλεπτης ἐξέλιξης τῶν διπλωματικῶν διαταραχῶν μεταξύ τῶν δύο χωρῶν...

Νικόλαος Καλέργης — Μαυρογένης. Καθηγητής Πανεπιστημίου Ὀλλανδίας.

«Τό Χρονικό τοῦ Αἰγαίου» εἶναι μιᾶ ζωντανή ποίηση, ἡ ὁποία περικλείει μέσα της πολλές ἀλήθειες καί ἓνα γνήσιο χιούμορ, πού μαστιγώνει καί μᾶς θυμίζει, ἄλλοτε τοὺς ἀδελφούς Σούτζου, ἄλλοτε τόν Σουρή καί ἄλλοτε μερικούς ἑφτανήσιους. Τό νόημα, ἡ ἀπλότητα, ἡ μουσικότητα καί ἡ ἀλήθειά, εἶναι πού σέ καθιέρωσαν καί σέ συγχαίρω ἀγαπητέ φίλε, γιατί γράφεις εἰλικρινά καί λεβέντικα ὅπως τὰ ἡρωϊκά χόματα τῆς καταγωγῆς σου.

Δημήτριος Γιάκος. Δημοσιογράφος — Κριτικός. «ΒΙΒΛΙΕΜΠΟΡΙΚΗ»

... Τό «Χρονικό τοῦ Αἰγαίου», σάτιρα καυτῆς ἐπικαιρότητας καί καυστικό χιούμορ ἀντάξιο τοῦ θέματος.

Ἡ σάτιρα γενικά, φυσικά καί ἡ σάτιρα τοῦ κ. Σάρρα εἶναι ἀναπόσπαστα δεμένη μέ τήν ἐπικαιρότητα, περίπου καθώς ἡ δημοσιογραφία.. Ἔτσι δέν τῆς δίνεται ἡ χρονική εὐχέρεια καί ἡ καλλιτεχνική ἐπεξεργασία. Αὐτό βέβαια δέν

ἔχει καμιά σχέση μέ τίς Ἑλληνοπρεπέστατες θέσεις τῆς σάτιρας του....

Εἶναι ἕνας πικρός στυφνός σαρκασμός πού θυμίζει τόν πόνο καί τό πάθος τοῦ Κάλβου, ὅπως ἐκφράζεται στήν ὠδή του «Αἰ εὐχαί». Εἶναι μιά ὀλοκλήρωση τοῦ σατιρικοῦ τῆς Ἡγουμενίτσας πού ἀξίζει μά τήν ἀλήθεια νά τόν προσέξουμε.

Μιχαήλ Μερακλῆς. Καθηγητής Πανεπιστημίου Ἰωάννινων.

Ξαναβρίσκω στό «Χρονικό τοῦ Αἰγαίου» τή γνήσια λαϊκή σατιρική σας φλέβα. Μιά τέτοια σάτιρα νευρώδης, φαιτεινή, προοδευτική, εἶναι γιά καθένα πού ἀληθινά ἀγαπάει τόν τόπο μας μιά μεγάλη χαρά.

Χαρίτων Λάμπρου. Καθηγητής Ε.Λ.Κ.Ε.Π.Α.

Στό «Χρονικό τοῦ Αἰγαίου» οἱ στίχοι τοῦ Γιάννη Σάρρα, ἐμπεισμένοι ἀπό ἀκήρατη φιλοπατρία ἀντανακλοῦν, καθαρά τά συναισθήματα καί τίς ἰδέες τοῦ ποιητή γιά θέματα φλέγουσας ἐπικαιρότητας.

Λάμπρος Μάλαμας. Λογοτέχνης ποιητής ΕΛΕΥΡΟ ΠΝΕΥΜΑ

Ὁ Γιάννης Σάρρας εἶναι μιά εὐαίσθητη καί γεναία Θεσπρωτική καρδιά πού πάλλεται μέ ξεχωριστή εὐαισθησία, γιά τά προβλήματα τοῦ καιροῦ μας καί ἔχει στιγμές ἐκρηκτικές, ὅπου μέ θάρρος καί εἰλικρίνεια, ἀπλώνει τήν ποιητική του κραυγή, διαμαρτυρόμενος, γιά τίς κοινωνικές καί πολιτικές ἀδικίες. Ἡ ποίησή του, αὐθόρμητη, εἰρωνική, στό βάθος πονεμένη, εὐκολονόητη καί περιεχτική, πετυχαίνει διπλό τό σκοπό της, εὐχαριστεῖ καί διδάσκει. Ἔτσι καταγράφει τόν παλμό καί τό σφυγμό τῆς ἀγωνίας τῆς χώρας μας.

Σταῦρος Τσελίκης. Λογοτέχνης. Ἀντιπρόεδρος Ε. Ε. Λογοτεχνῶν.

Ἔχετε μιά ἀναμφισβήτητη ἰκανότητα, γόνιμης ποιητι-

κῆς σάτιρας, στήν ἀναπαράσταση γεγονότων καί καταστάσεων. Μέ θαυμάσια τεχνική γόνιμη ἔκφραση καί πικρό χιούμορ, ἀποκαλύπτετε τήν τραγική ἀλήθεια τῶν συγχρόνων μορφωλογικῶν δεδομένων. Καί τά ἐρωτήματα πού παρουσιάζονται στήν ποίησή σας συμπυκνώνονται σέ εἰκόνες ἀναμφισβήτητου βάθους πού τοξεύουν κατευθείαν στήν καρδιά μας.

Γεώργιος Παρετεάνος. Λογοτέχνης — Συγγραφέας.

... Στο «Χρονικό τοῦ Αἰγαίου» ἔνοιωσα τά καρδιοχτύπια σου γιά τούς νέους κινδύνους πού ἀπειλοῦν τήν Ἑλλάδα μας, ἀπό παλιούς ἐχθρούς καί σύγχρονους φίλους. Οἱ στίχοι εἶναι μήνυμα ἐπαγρύπνησης καί ἐθνεγερσίας, κι ὄχι μοιρολατρίας μέ ἀναμονή ξένης ψεύτικης προστασίας.

Γεώργιος Βρέλλης. Λογοτέχνης — Ποιητής. ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝ.

... Τό «Χρονικό τοῦ Αἰγαίου» ἀποτελεῖ Ἑθνική προσφορά. Ἐκφράζει τήν ἀγωνία καί τήν ὀδύνη τοῦ Ἕθνους. Χιουμουρίστας καί σαρκαστής ὁ Σάρρας, στέλνει μυνήματα γιά σωστές ἀντιδράσεις. Οἱ ἐμπνεύσεις του, ἐξωτερικευμένες σέ στίχους, παρουσιάζουν μέ ζηλευτή ἀπλότητα, κοφτά καί ἐπιγραμματικά τά πράγματα, μέ ἱστορική κρίση καί εὐθύνη καί διαφωτίζουν ὀδηγητικά τό Ἕθνος.

Τριβιλίζει τίς καταστάσεις, τίς εἰρωνεύεται καί ἀγαναχτισμένος σηκώνει θαρρετά καί ἀνεμπόδιστα τή φωνή του, στοχεύοντας Ἑθνικοκοινωνικά.

Ν. Καλαμάς. Λογοτεχνικό Ψευδώνυμο. ΠΑΝΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ.

Τό σατιρικό στοιχεῖο εἶναι πιά ὀλοδικό του, ὥστε δέν χρειάζεται νά ζητᾶμε Ἀριστοφανικές ἢ Σουρηκές ὁμοιότητες ἢ ἐπιδράσεις. Εἶναι ἡ σάτιρα τοῦ θυμόσοφου Θεσπρωτοῦ, πού ξεγυμνώνει τήν ἀλήθεια παντοῦ, χωρίς συστολές καί χωρίς χοντροκοπιές. Κι ὁ λόγος: Ἡ ἀγωνία καί ἡ ἀγα-

νάκτηση γιά τίς ἐθνικές μας ταπεινώσεις, οί κίνδυνοι πού αὐτές συνεπάγονται καί ἡ λαχτάρα γιά τήν πολυπόθητη Ἐθνική ἀνεξαρτησία καί ἀξιοπρέπεια, πού πάντα τήν κερδίζουμε καί πάντα μᾶς τήν κλέβουν. Τό «Χρονικό τοῦ Αἰγαίου» εἶναι ἡ ἀγωνία καί ἡ λαχτάρα ἑνός ὀλάκερου Λαοῦ.

Γεράσιμος Γῶγος. Δημοσιογράφος, Ἐκπαιδευτικός.

Μέ τό λεπτό σου χιούμορ κατορθώνεις νά στηλετεύεις τά στραβά κι ἀνάποδα πού ἐπί δεκαετίες δέρνουν ταλαιπωροῦν τή χώρα μας. Στό «Χρονικό τοῦ Αἰγαίου» ξεδιπλώνεται ὀλόκερος ὁ ψυχικός σου κόσμος, γύρω ἀπό τά κατὰ θέματα πού ζώνουν τή χώρα μας σήμερα καί σέ κάθε γραμμή τῶν στίχων σου φανερώνονται ἔντονα τά πατριωτικά σου αἰσθήματα.

Τίμωνας Στρουθιάς. Λογοτέχνης — Κριτικός. ΓΝΩΜΗ ΠΑΤΡΩΝ.

..... Ἕνας σειсмоγράφος τῶν γεγονότων. Μιά γνήσια σατιρική φλέβα. Κινεῖται μέ φυσικότητα ζηλευτή, φέρνονται στό προσκήνιο, τά πρόσωπα καί τά πράγματα τῶν θλιβερῶν γεγονότων. Ἀποθανατίζει τίς ὥρες καί τίς στιγμές, γιά νά μείνουν στό χρόνο ἀκίνητοποιημένες. Διαβάζεται μέ ἄνεση καί ἐνδιαφέρον ἀπό κάθε ἀναγνώστη τόν ὁποῖον καί κατακτᾷ.

Νώντας Σακελλαρόπουλος. Συγγραφέας — Γυμνασιάρχης.

Τό «Χρονικό τοῦ Αἰγαίου» εἶναι μιά πρωτότυπη καί σπάνια στό εἶδος της συλλογή. Τή διακρίνει λεπτό χιούμορ, καυστική εἰρωνία, δηκτική σάτιρα. Ζωγραφίζει μέ ἀδρές πινελιές τή σημερινή πολιτική πραγματικότητα, καί διαπνεόμενη ἀπό τήν ἀγωνία πού κατέχει κάθε προδευτικό ἄνθρωπο, δημιουργεῖ μέ τόν ἀπλό, ἄνετο καί ἀβίαστο στίχο του, αἰσθήματα αἰσιοδοξίας, ἀνάμικτα μέ φόβο γιά τό αὔριο.

Σταῦρος Στράτης. Δημοσιογράφος. ΠΡΩΪΝΑ ΝΕΑ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

... Ο Γιάννης Σάρρας, είναι ένας πλούσιος αισθηματικά ποιητής με ένα άγρυπνο πνεῦμα, πού αποτελεί τή βαθύτερή του συνείδηση. Ἀνήκει στους ἀνθρώπους πού γνωρίζουν τήν ἀξία τῶν μεγάλων ἰδανικῶν, ὅπως εἶναι ἡ ἐλευθερία, ἡ εἰρήνη, ἡ ἀλήθεια καί νοιώθουν τήν ἀνάγκη, ὄχι μόνο νά πιστεύουν θερμά στίς ἀξίες αὐτές, ἀλλά καί νά τίς ὑλοποιοῦν καί ἀκόμα νά τίς μετατρέπουν μέ τήν ποίησή τους σέ ἕνα εὔγλωτο κήρυγμα καί μήνυμα πού νά γίνεται νοητό καί ἀπό τούς ἀπλούς ἀνθρώπους.

Βασίλειος Νταῆς. Διευθυντής Ἐφημ. «ΘΕΣΠΡΩΤΙΚΗ»

Τό «Χρονικό τοῦ Αἰγαίου», ἔργο Ἐθνικοῦ περιεχομένου, μέ τούς σατιρικούς στίχους του, μαστιγώνει γεγονότα καί καταστάσεις καί στέλνει μηνύματα ἀνησυχίας καί προβληματισμοῦ, προσφέροντας Ἐθνική ὑπηρεσία.

Ἀνθούλα Ζόλδερ. Καθηγήτρια — Λογοτέχνις.

Τό «Χρονικό τοῦ Αἰγαίου» χάρηκα τό πηγαῖον καί θαυμαστό χιοῦμορ, πού ἀναβλίζει μέσα ἀπό κάθε στίχο καί κυριαρχεῖ παντοῦ. Σατιρίζει μέ μιὰ ποιητική χάρη καί ξυπνά ἔντονα τή διάθεση νά γαῖρεσαι τή δύσκολη αὐτή ποίηση μέσα σέ ἕνα παραλληλεπίπεδο εὐφρόσυνο. Κι ἀκόμα νά γίνεται κανείς συλλειτουργός ὅλου τοῦ πόνου, ἀνησυχίας καί καταπατήματος τῆς Ἑλληνικῆς ἀξιοπρεπείας.

Ἀθηναϊκός Τύπος.

Στό «Χρονικό τοῦ Αἰγαίου» ὁ Γιάννης Σάρρας σέ μιὰ ἀνεπανάληπτη σκοπτική διάθεση, μαστιγώνει μέ τή σάτιρά του τήν ψεύτικη καί ὑπουλη φιλία τῶν μεγάλων μας φίλων καί συμμάχων καί προφητικά ἐπισημαίνει τούς κινδύνους πού μᾶς περιζώνουν στέλοντας μηνύματα γιά ὀρθολογικές ἀντιδράσεις... Ἐκφράζει τόν πόνο καί τήν ἀγωνία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καί ἀπευθύνεται σέ κάθε Ἕλληνα.

Γεώργιος Παπαμιχελάκης. Π. Μηχανικός. Πολιτευτής
ΕΔΗΚ.

... Για τὸ «Χρονικὸ τοῦ Αἰγαίου» σὰς συγχαίρω θερμότερα, τόσο γιὰ τὴ ζωντανὴ ποιητικὴ φλέβα καὶ τὸ θερμὸ πατριωτισμὸ σας, ὅσο καὶ γιὰ τὴν πετυχημένη σκοπτικὴ παρουσίαση γεγονότων, τόσο ζωντανῶν καὶ ἐπικαίρων. Διαβάζοντας τὰ ποιήματά σας, ὁ ἀπλὸς Ἕλληνας πολίτης νοιώθει Ἐθνικὴ ἀγανάχτηση γιὰ τὴν ὄντως ὑποτονικὴ καὶ καρποζοεισπραχτορικὴ ταχτικὴ τῶν δεξιῶν Κυβερνήσεων τῆς χώρας μας ἀπέναντι στοὺς «Προστάτες» καὶ στοὺς «Φίλους». Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι τέτοιες ζωντανές καὶ τίμιες φωνές θὰ βοηθήσουν ἀποφασιστικὰ τὸ Λαὸ μας, γιὰ νὰ ἀκολουθήσει τὸ σωστὸ καὶ περήφανο δρόμο ποὺ τοῦ δίδασκε ἡ μακρὰ ἰστορία του.

Σπῦρος Μουσελῖμης. Συγγραφέας Ποιητῆς.

Ἡ ποίηση τοῦ Γιάννη Σάρρα εἶναι σταροκαλαμιὰ φυτρωμένη γόνιμα σὲ κατηφοριστὸ ἔδαφος, ἀπὸ στόμα καλλικέλαδου πουλιοῦ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

- Σελίδα 10, στίχος 8, νά σέ σεργιανίσω
» 21, στίχος 4, βαδίζοντας
» 29, στίχος 6, ἤξεραν
» 30, στίχος 31, πόσοι οἱ νέοι
» 34, στίχος 23, πνευματική
» 35, στίχος 19, γιά τήν
» 35, στίχος 32, γιά νά βροῦν
» 47, στίχος 8, νά μήν
» 47, στίχος 19, διασπαστική
» 48, στίχος 1, τοῦ καφενέ
» 55, στίχος 13, χωρίσαμε
» 57, στίχος 15, ξενοδοχεῖο
» 64, στή λεζάντα, στά Τίρανα
» 75, στίχος 1, ἤξεραν
» 80, διαγράφεται ὁ στίχος 24 καί διάβαζε μεταρρυθμίσεις. Ἀρχικά ἀφήσαμε 5 στρέμ. στήν κάθε
» 82, στίχος 25, ἐκπαιδευτικό μας
» 85, στίχος 12, μεταμεληθεῖ
» 86, στίχος 26, περιοδεύσετε
» 86, στίχος 33, τιμητικό
» 102, στίχος 24, οἱ χοροί
» 103, στίχος 22, ἀθεΐας
» 105, στίχος 23, μέσες
» 169, στίχος 12, ἤξεραν

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
— Πρόλογος	9
— Είσαγωγή	11
— Ἡ ἀναχώρηση	24
— Στήν Ἀλβανία	28
— Πόγραδετς	30
— Στά Τίρανα	39
— Πρώτη μέρα	43
— Δεύτερη μέρα	57
— Τρίτη μέρα	72
— Ἐπαφή μέ τήν ἐπιτροπή φιλικῶν Σχέσεων	79
— Ἐπαφή μέ τόν πνευματικό κόσμο	87
— Πρός τήν Σκόδρα	92
— Καινούργιο φῶς	94
— Στή Σεισμόπληκτη περιοχή	97
— Στό Μουσείο Ἀθεΐας	101
— Ἐπιστροφή στά Τίρανα	108
— Γιά τό Μπεράτι	112
— Ἐπαφή μέ τή Νεολαία	119
— Συνάντηση μέ Τσάμιδες	122
— Στό χτίριο τῆς πρώτης Λαϊκοδημοκρατικῆς Κυβέρνησης	124
— Γιά τό Ἀργυρόκαστρο	126
— Ἡ ἐφημερίδα Λαϊκό Βῆμα	138
— Στό Νοσοκομεῖο Ἀργυροκάστρου	139
— Δερβίτσανη	142
— Γιά τούς "Ἁγίους Σαράντα	148
— Ἐπιστροφή στά Τίρανα	175

	Σελίς
— Πρός τήν Ἀπολλώνια	178
— Γιά τό ΔΥΡΡΑΧΙΟ	182
— Μέ τόν Ἀντιπρύτανη	184
— Κορυτσά	191
— Ἐπιστροφή	199
— Συμπεράσματα	200
— Κριτικές καί γνώμες γιά τό ἔργο του	203
— ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ	215
— Περιεχόμενα	217
— Στοιχεῖα ἔκδοσης	219

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Τό βιβλίο μέ τίτλο: ΑΝΙΧΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ του ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΡΡΑ τυπώθηκε στό τυπογραφείο ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ Νοταρά 20 τηλ. 8231174 τόν Νοέμβρη του 1980 σέ χίλια αντίτυπα γιά λογαριασμό του Συγγραφέα. Τήν ἐπιμέλεια τῆς ἐκδόσεως εἶχε ὁ κ. ΝΙΚΟΣ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ Τεχνοκριτικός — Ποιητής.

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΑΡΡΑΣ

Ο Γιάννης Σάρρας γεννήθηκε στο Καστρί Ήγουμενίτσας στα 1918. Εκεί τελείωσε και το Δημοτικό.

Στά 1930 μπήκε στο Ήμιγυμνάσιο Φιλιατών, οικότροφος του εκεί ορφανοτροφείου. Οι σπουδές του για λόγους οικονομικούς έμειναν χωρίς συνέχεια. Στά 1934 τράβηξε το δρόμο της βιοπάλης. Οι κοινωνικές αδικίες και ανισότητες τον έρέθιζαν πάντα.

Τά πρώτα ποιήματα τά έγραψε τό 1940 στό Αλβανικό μέτωπο.

Στά 1970 σέ ένα ξέσπασμα τής ποιητικής του φλέβας, αρχίζει νά γράφει συστηματικά, μαστιγώνοντας και καυτηριάζοντας μέ τήν ποιητική του σάτιρα, τά στραβά κι ανάποδα τής σάπιας κοινωνίας.

Στά 1976 κάνει τό πρώτο βήμα στό λογοτεχνικό χῶρο, μέ τήν ποιητική συλλογή «ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΨΕΜΜΑ» και γίνεται και τακτικό μέλος τής Ένωσης Έλλήνων Λογοτεχνῶν.

Στά 1977 κυκλοφορεί τή δεύτερη ποιητική συλλογή «ΣΚΟΡΠΙΑ ΣΤΑΧΥΑ» ή όποία πήρε πρώτο βραβεῖο ποιησης από τήν Ε. Ε. Λογοτεχνῶν.

Στά 1979 κυκλοφορεί τήν τρίτη ποιητική συλλογή «ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ» πού αγοράστηκε και από τό Υπουργείο Πολιτισμοῦ και Έπιστημῶν σέ μεγάλο αριθμό αντιτύπων.

Γιά τίς συλλογές αυτές γράφτηκαν έγκωμιαστικές κριτικές, από τόν Αθηναϊκό και έπαρχιακό τύπο και από ανθρώπους τῶν Γραμμάτων.

Στά ποιήματά του έντοπίζεται ένα λεπτό χιούμορ, πού φτάνει μέχρι τό σαρκασμό.

Άσχολείται αποκλειστικά μέ τήν ποίηση, τή λογοτεχνία και τή δημοσιογραφία. Τακτικός συνεργάτης τής Έφημερίδας «ΘΕΣΠΡΩΤΙΚΗΣ» πού έκδίδεται στήν Ήγουμενίτσα, δημοσιεύει άρθρα, χρονογραφήματα, ποιήματα στό θεσπρωτικό τύπο και σέ πολλές έπαρχιακές έφημερίδες.

